

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales

Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings

Dydd Mercher, 5 Hydref 2011
Wednesday, 5 October 2011

Cynnwys Contents

3	Cwestiynau i'r Gweinidog Iechyd a Gwasnaethau Cymdeithasol Questions to the Minister for Health and Social Services
25	Cwestiynau i'r Cwnsler Cyffredinol Questions to the Counsel General
32	Datganiad: Comisiynydd y Gymraeg Statement: The Welsh Language Commissioner
39	Cynnig Gweithdrefnol Procedural Motion
40	Cwestiynau i Gomisiwn y Cynulliad Questions to the Assembly Commission
55	Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Canser Welsh Conservatives Debate: Cancer
84	Dadl y Ceidwadwyr Cymreig: Cynllunio Welsh Conservatives Debate: Planning
115	Dadl Plaid Cymru: Y Rhaglen Lywodraethu Plaid Cymru Debate: The Programme for Government
144	Cyfnod Pleidleisio Voting Time

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynddi yn y Siambr. Yn ogystal, cynhwysir cyfieithiad Saesneg o gyfraniadau yn y Gymraeg.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were spoken in the Chamber. In addition, an English translation of Welsh speeches is included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 1.30 p.m. gyda'r Llywydd (Rosemary Butler) yn y Gadair.
The Assembly met at 1.30 p.m. with the Presiding Officer (Rosemary Butler) in the Chair.*

Y Llywydd: Prynhawn da. Galwaf Gynulliad Cenedlaethol Cymru i drefn.

The Presiding Officer: Good afternoon. I call the National Assembly for Wales to order.

Cwestiynau i'r Gweinidog Iechyd a Gwasnaethau Cymdeithasol Questions to the Minister for Health and Social Services

Rhestrau Aros Orthopedig

1. Ieuan Wyn Jones: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am restrau aros orthopedig yng Nghymru. OAQ(4)0028(HSS)*

The Minister for Health and Social Services (Lesley Griffiths): Significant work has been undertaken to address the backlog of patients waiting over 36 weeks for orthopaedic treatment. Additional clinical sessions, for outpatient and inpatient activity, are being run throughout the week and at weekends across many sites in Wales.

Arweinydd Plaid Cymru (Ieuan Wyn Jones): Diolch yn fawr i'r Gweinidog am yr ateb. Bydd yn ymwybodol bod arian sylweddol wedi cael ei roi eleni, £21 miliwn, i helpu gyda'r rhestrau aros. A yw'n ymwybodol bod nifer o gleifion yn poeni bod byrddau iechyd lleol yn trin y ffigurau ar gyfer rhestrau aros? Maent yn trefnu bod cleifion yn gweld ymgynghorydd fwy nag unwaith, gan achosi i'w lle ar y rhestr gael ei wthio yn ôl. Mae nifer o gleifion yn cael eu galw am asesiad cyn llawdriniaeth ddwywaith neu dair cyn derbyn y driniaeth. A fydd yn ei gwneud yn glir i reolwyr y gwasanaeth iechyd nad yw triniaeth o'r fath yn dderbyniol, ac y dylai'r arian y maent yn ei dderbyn gael ei ddefnyddio i sicrhau bod cleifion yn cael eu trin o fewn amser priodol?

Lesley Griffiths: I was not aware of that issue. I will make it clear to the chairs and chief executives of local health boards that that sort of behaviour is not acceptable. The money has been brought forward to bring the waiting lists down. I have explained to them all that, by the end of March next year, I expect to see a huge decrease. In fact, no-one should be waiting longer than 36 weeks.

Orthopaedic Waiting Lists

1. Ieuan Wyn Jones: *Will the Minister make a statement on orthopaedic waiting lists in Wales. OAQ(4)0028(HSS)*

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol (Lesley Griffiths): Mae gwaith sylweddol wedi cael ei wneud i fynd i'r afael â'r ôl-groniad o gleifion yn aros dros 36 wythnos am driniaeth orthopedig. Cynhelir sesiynau clinigol ychwanegol ar gyfer trin cleifion allanol a chleifion mewnol drwy gydol yr wythnos ac ar benwythnosau ar draws sawl safle yng Nghymru.

The Leader of Plaid Cymru (Ieuan Wyn Jones): I thank the Minister for that reply. She will be aware that significant money, £21 million, has been allocated this year to help with waiting lists. Is she aware that many patients are worried that local health boards are manipulating the figures for waiting lists? They arrange for patients to see consultants more than once, meaning that their place on the list is pushed back. Many patients are called for pre-operative assessment two or three times before they are treated. Will she make it clear to health service managers that that is unacceptable, and that the money that they receive should be used to ensure that patients are treated within the appropriate times?

Lesley Griffiths: Nid oeddwn yn ymwybodol o'r mater hwnnw. Byddaf yn ei gwneud yn glir i gadeiryddion a phrif weithredwyr y byrddau iechyd lleol nad yw'r fath ymddygiad yn dderbyniol. Mae'r arian wedi cael ei ddwyn ymlaen i ddod â'r rhestrau aros i lawr. Rwyf wedi esbonio iddynt i gyd fy mod yn disgwyl gweld gostyngiad enfawr erbyn diwedd mis Mawrth

Looking at figures over the past few months, there has been a decrease.

y flwyddyn nesaf. Mewn gwirionedd, ni ddylai neb fod yn aros yn hirach na 36 wythnos. Mae'r ffigurau yn ystod y misoedd diwethaf yn dangos y bu gostyngiad.

Antoinette Sandbach: Minister, given that many of your Government's policies repatriate patients to Wales and have reduced the use of the private sector to deal with orthopaedic waiting lists, are you prepared to set aside, particularly for north Wales, the one-size-fits-all approach of your predecessor? Will you do what is in the best interests of patients in north Wales by looking at alternative service providers from outside Wales who may help address those waiting list difficulties?

Antoinette Sandbach: Weinidog, o gofio bod llawer o bolisiau eich Llywodraeth yn dychwelyd cleifion i Gymru ac wedi lleihau defnydd o'r sector preifat i ddelio â rhestrau aros orthopedig, a ydych yn barod i roi dull un-maint-i-bawb eich rhagflaenydd o'r neilltu, yn enwedig ar gyfer y gogledd? A wnewch chi'r hyn a fydd orau ar gyfer cleifion yn y gogledd drwy edrych ar ddarparwyr gwasanaeth amgen o'r tu allan i Gymru a all helpu i fynd i'r afael â'r anawsterau hynny gyda rhestrau aros?

Lesley Griffiths: I will never accept privatisation of the NHS in Wales. I certainly would not support that.

Lesley Griffiths: Ni wnaif byth dderbyn preifateiddio'r GIG yng Nghymru. Yn ddi-os, ni fyddwn yn cefnogi hynny.

Grŵp Annibynnol o Glinigwyr

Independent Group of Clinicians

2. David Rees: *Beth fydd cylch gorchwyl y grŵp annibynnol o glinigwyr a gaiff ei sefydlu i adolygu cynlluniau byrddau iechyd. OAQ(4)0034(HSS)*

2. David Rees: *What will the terms of reference be for the independent group of clinicians that will be established to review health board plans. OAQ(4)0034(HSS)*

Lesley Griffiths: My letter dated 4 October to all Assembly Members explains the latest position. The terms of reference will be agreed at the first meeting, to be held this month.

Lesley Griffiths: Caiff y sefyllfa ddiweddaraf ei hesbonio yn fy llythyr ar 4 Hydref i holl Aelodau'r Cynulliad. Cytunir beth yw'r cylch gorchwyl yn y cyfarfod cyntaf, a gaiff ei gynnal y mis hwn.

David Rees: Minister, thank you for that response and for the letter yesterday that pre-empted my question. Unlike the UK Government, I do have a plan B. As the clinicians in the national clinical forum review the various health boards' plans, I hope that they consider not only clinical issues, as you identify in your letter, but also social issues and accessibility to those services, particularly with regard to transportation and its affordability to patients.

David Rees: Weinidog, diolch ichi am yr ymateb hwnnw ac am y llythyr ddoe a achubodd y blaen ar fy nghwestiwn. Yn wahanol i Lywodraeth y DU, mae gennyf gynllun amgen. Tra fo'r clinigwyr yn y fforwm clinigol cenedlaethol yn adolygu cynlluniau'r amrywiol fyrddau iechyd, gobeithiaf eu bod yn ystyried nid yn unig materion clinigol, fel y nodwch yn eich llythyr, ond hefyd materion cymdeithasol a hygyrchedd y gwasanaethau hynny, yn enwedig mewn perthynas â thrafnidiaeth a fforddiadwyedd i gleifion.

Lesley Griffiths: Yes, that should be looked at by the forum. However, the LHBs must also engage with clinical and political stakeholders in a way that has not been seen before. They will work alongside each other.

Lesley Griffiths: Cytunaf y dylai'r fforwm edrych ar hynny. Fodd bynnag, mae'n rhaid i'r byrddau iechyd lleol hefyd ymgysylltu â rhanddeiliaid clinigol a gwleidyddol mewn ffordd sydd heb ei weld erioed o'r blaen. Byddant yn gweithio ochr yn ochr â'i gilydd.

Darren Millar: Minister, we in the Welsh Conservative Party have made it clear that we have a number of concerns regarding the national clinical forum that will advise local health boards on proposals for reorganisation and reconfiguration. Minister, do you accept that you have given the appearance of wanting to shirk your responsibility for NHS Wales?

Lesley Griffiths: I do not think that I have given that appearance. I have said that I am not going to shirk my responsibilities. The national clinical forum has been set up to look at the service plans coming forward from LHBs to ensure that we have what we need to meet the challenges facing the NHS in Wales.

Darren Millar: The vast majority of the Welsh public see it very differently, Minister. They see you as wanting to pass the buck to this organisation, which you are establishing and which will be concocted of employees from within the NHS—the chair of which, certainly in the short term, has nailed his colours to the mast on axing maternity units, for example.

I remind you of the McKinsey agenda, which you say guides the reform of the Welsh NHS for the future. In the report on the five-year service workforce and financial framework for the NHS, you indicated that you supported the McKinsey agenda, but you made no reference to the suggestion in the report that 1,200 nurses would need to be axed from the Welsh NHS and that hospital wards and beds would need to close, as would NHS facilities. Are you telling us that we will, or will not, see the closure of NHS facilities and the axing of front-line personnel under your time as Minister?

Lesley Griffiths: Dr Chris Jones, the NHS medical director you refer to, will chair the first meeting, and then an independent chair will be appointed. The membership of the forum is drawn from a wide range of clinical specialists, including critical care, children's health, nursing and midwifery, general

Darren Millar: Weinidog, yr ydym ym Mhlaid Geidwadol Cymru wedi ei gwneud yn glir bod gennym nifer o bryderon ynghylch y fforwm clinigol cenedlaethol a fydd yn cynghori byrddau iechyd lleol ar gynigion ar gyfer ad-drefnu ac ailgyflunio. Weinidog, a ydych yn derbyn ei bod yn ymddangos fel pe baech eisiau esgeuluso'ch cyfrifoldeb dros GIG Cymru?

Lesley Griffiths: Nid wyf yn credu fy mod wedi gadael y fath argraff. Yr wyf wedi dweud nad wyf yn mynd i esgeuluso fy nghyfrifoldebau. Sefydlwyd y fforwm clinigol cenedlaethol er mwyn edrych ar y cynlluniau gwasanaeth mae byrddau iechyd lleol yn eu cyflwyno er mwyn sicrhau bod gennym yr hyn sydd ei angen arnom i ymateb i'r heriau sy'n wynebu'r GIG yng Nghymru.

Darren Millar: Nid felly mae mwyafrif helaeth y cyhoedd yng Nghymru yn ei gweld hi, Weinidog. Maent yn eich gweld fel rhywun sydd am daflu'r baich tuag at y sefydliad hwn yr ydych yn ei sefydlu a fydd yn gybolfa o weithwyr tu fewn i'r GIG. Mae ei gadeirydd, yn sicr yn y tymor byr, wedi datgan ei farn yn glir am gael gwared ar unedau mamolaeth, er enghraifft.

Hoffwn eich atgoffa am agenda McKinsey, oherwydd yr ydych yn dweud ei fod yn llywio diwygio GIG Cymru ar gyfer y dyfodol. Yn yr adroddiad ar y gweithlu gwasanaeth pum mlynedd a'r fframwaith ariannol ar gyfer y GIG, mynegasoch eich bod yn cefnogi agenda McKinsey, ond ni chyfeiriasoch o gwbl at yr awgrym yn yr adroddiad y byddai angen cael gwared ar 1,200 o nyrsys o'r GIG yng Nghymru ac y byddai angen cau wardiau a gwelyau mewn ysbytai, yn ogystal â chyfleusterau GIG. A ydych yn dweud wrthym y byddwn, neu na fyddwn, yn gweld cau cyfleusterau GIG a chael gwared ar bersonél rheng flaen tra eich bod yn Weinidog?

Lesley Griffiths: Bydd Dr Chris Jones, cyfarwyddwr meddygol y GIG yr ydych yn cyfeirio ato, yn cadeirio'r cyfarfod cyntaf, ac yna penodir cadeirydd annibynnol. Mae aelodau'r fforwm yn arbenigwyr clinigol mewn amrywiaeth eang o feysydd, gan gynnwys gofal critigol, iechyd a nyrsio plant

surgery, public health and the Academy of Medical Royal Colleges in Wales—they are eminent people. The forum is there to look at service plans that are coming forward from the local health boards, which none of us have seen, and that is what it will be doing.

Elin Jones: Minister, will you support every proposal for change to a hospital service put forward by a local health board and supported by the national clinical forum, or do you envisage a situation in which you will say ‘no’?

Lesley Griffiths: The latter.

Elin Jones: You will say ‘no’, will you?

The Presiding Officer: Order. The Minister has replied. I call the Leader of the Welsh Liberal Democrats.

Alun Davies: Oh God, here we go.

The Presiding Officer: I beg your pardon.

Alun Davies: I said ‘here we go’.

The Presiding Officer: Please refrain from speaking when you are sitting down. [ASSEMBLY MEMBERS: ‘Hear, hear.’] I do not need any support or Manchester manners this afternoon.

The Leader of the Welsh Liberal Democrats (Kirsty Williams): Minister, there is some public concern that while it might have been done for very sound reasons, your decision to set up the clinical forum has given the appearance that you intend to outsource decision making on what, potentially, could be some very controversial plans from local health boards. Will you clarify for the Chamber, and for the public at large, that you will have the final sign-off on the plans that come forward from the LHBs for consideration by the clinical forum, and that you will either agree them or send them back to the local health board if you are not satisfied?

a bydwreigiaeth, llawdriniaeth gyffredinol, iechyd y cyhoedd ac Academi Colegau Meddygol Brenhinol Cymru—maent yn bobl amlwg. Mae’r fforwm yno i edrych ar y cynlluniau gwasanaeth sy’n cael eu cyflwyno gan y byrddau iechyd lleol, nad oes yr un ohonom wedi eu gweld, a dyna fydd ei briod waith.

Elin Jones: Weinidog, a fyddwch yn cefnogi pob cynnig i newid gwasanaeth ysbyty a gyflwynir gan fwrdd iechyd lleol ac a’i cefnogir gan y fforwm clinigol cenedlaethol, neu a ydych yn rhagweld sefyllfa lle byddwch yn dweud ‘na’?

Lesley Griffiths: Yr olaf.

Elin Jones: Byddwch yn dweud ‘na’, a fyddwch?

Y Llywydd: Trefn. Mae’r Gweinidog wedi ymateb. Galwaf Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru.

Alun Davies: O Dduw, dyma ni’n mynd.

Y Llywydd: Mae’n ddrwg gennyf.

Alun Davies: Dywedais ‘dyma ni’n mynd’.

Y Llywydd: Os gwelwch yn dda, a wnewch chi ymatal rhag siarad pan fyddwch yn eistedd i lawr? [AELODAU’R CYNULLIAD: ‘Clywch, clywch.’] Nid oes arnaf angen unrhyw gymorth neu foesau Manceinion y prynhawn yma.

Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Kirsty Williams): Weinidog, mae rhywfaint o bryder cyhoeddus bod eich penderfyniad, er y gallai fod wedi cael ei wneud am resymau cadarn iawn, i sefydlu’r fforwm clinigol yn ymddangos fel pe baech yn bwriadu allanoli gwneud penderfyniadau ar gynlluniau, o bosibl, a allent fod yn rhai dadleuol iawn gan fyrddau iechyd lleol. A wnewch egluro i’r Siambr, ac i’r cyhoedd yn gyffredinol, mai chi fydd y person olaf i gymeradwyo’r cynlluniau a gyflwynir gan y byrddau er mwyn i’r fforwm clinigol eu hystyried, ac y byddwch naill ai yn eu cymeradwyo neu eu hanfon yn ôl at y bwrdd iechyd lleol os nad ydych yn fodlon?

Lesley Griffiths: I keep hearing that there is all this concern among the public. I have not heard it; I have heard concern from opposition Members, but not from members of the public. When the plans come to me, I will have the final say. I will be able to send those plans back if I believe that they do not fit in with Welsh Government policy.

Kirsty Williams: I am very grateful for that clarification, and for your assurances that you take personal responsibility as Minister for health in Wales for the future direction for the provision of services. Will you also explain to us today how the clinical forum will ensure that the LHBs' engagement with the patient voice and with patient representatives is taken into consideration? Will patient groups and patient representatives have direct access to the clinical forum, or will the clinical forum simply rely on the public consultation methods employed by the local health boards?

Lesley Griffiths: The reason I gave in my initial answer to David Rees, that this has to be above anything we have ever seen before, is to ensure that when the plans are looked at by the national clinical forum, it will know that such engagement has taken place.

Amseroedd Aros

3. Rhodri Glyn Thomas: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am amseroedd aros yn dilyn asesiad cyn llawdriniaeth. OAQ(4)0024(HSS)*

Lesley Griffiths: We do not hold information on waiting times from pre-operative assessment to the date of surgery. The National Leadership and Innovation Agency for Healthcare recommends that pre-operative assessments are carried out no more than six weeks prior to the anticipated date of surgery.

Rhodri Glyn Thomas: Ategaf rai o'r pethau a ddywedodd Ieuan Wyn Jones wrthy. Mae nifer o bobl wedi bod i'm gweld yn ddiweddar wedi iddynt gael asesiad, a'r

Lesley Griffiths: Yr wyf yn cadw clywed bod cryn bryder ymhlith y cyhoedd. Nid wyf wedi ei glywed; yr wyf wedi clywed pryderon gan Aelodau'r gwrthbleidiau, ond nid gan aelodau o'r cyhoedd. Pan ddaw'r cynlluniau ataf, bydd gennyf y gair olaf. Byddaf yn gallu anfon y cynlluniau hynny yn ôl os wyf yn credu nad ydynt yn cyd-fynd â pholisi Llywodraeth Cymru.

Kirsty Williams: Yr wyf yn ddiolchgar iawn am yr eglurhad hwnnw ac am eich sicrwydd eich bod yn bersonol yn gyfrifol fel y Gweinidog iechyd yng Nghymru dros gyfeiriad darparu gwasanaethau yn y dyfodol. A wnewch chi hefyd esbonio i ni heddiw sut y bydd y fforwm clinigol yn sicrhau bod ymgysylltu'r byrddau iechyd lleol â llais y claf a chynrychiolwyr cleifion yn cael ei ystyried? A fydd grwpiau a chynrychiolwyr cleifion yn cael mynediad uniongyrchol at y fforwm clinigol, neu a fydd y fforwm clinigol ond yn dibynnu ar y dulliau ymgynghori cyhoeddus a arferir gan y byrddau iechyd lleol?

Lesley Griffiths: Yn fy ateb cychwynnol i David Rees, rhoddais y rheswm pam fod yn rhaid i hyn ragori ar unrhyw beth yr ydym wedi ei weld erioed o'r blaen, sef sicrhau, pan ystyria'r fforwm clinigol cenedlaethol y cynlluniau, y bydd yn gwybod bod ymgysylltu o'r fath wedi digwydd.

Waiting Times

3. Rhodri Glyn Thomas: *Will the Minister make a statement on waiting times following a pre-op assessment. OAQ(4)0024(HSS)*

Lesley Griffiths: Nid ydym yn cadw gwybodaeth am amseroedd aros o asesiad cyn llawdriniaeth hyd at ddyddiad y llawdriniaeth. Mae'r Asiantaeth Genedlaethol Arwain ac Arloesi mewn Gofal Iechyd yn argymhell y caiff asesiadau cyn llawdriniaeth eu cynnal ddim mwy na chwe wythnos cyn y dyddiad disgwyliedig ar gyfer y llawdriniaeth.

Rhodri Glyn Thomas: I endorse some of Ieuan Wyn Jones's comments. A number of people have been to see me recently following assessments that, often, say that

asesiad hwnnw'n aml iawn yn dweud bod angen triniaeth ar frys. Ond mae pob math o dactegau'n cael ei ddefnyddio er mwyn ceisio osgoi'r amseriad. Mae pobl yn cael eu galw i mewn, fel y dywedodd Ieuan, ac wedyn yn cael eu hanfon adref, ac mae'r holl broses yn dechrau eto. Mae rhai pobl yn cael llythyrau yn dweud nad oedd y llawfeddyg a welsant yn wreiddiol ar gael, a phe byddent am gael y driniaeth yn gynt, bod rhaid iddynt newid i lawfeddyg newydd. Yr hyn nad yw'n glir, oni bai eich bod yn darllen y llythyr yn ofalus iawn, yw, os byddwch yn gwrthod y dewis hwnnw, byddwch yn mynd yn ôl at ddiwedd y rhestr aros. Mae pob math o bethau tebyg yn digwydd, Weinidog. A wnewch chi edrych yn fanwl ar y sefyllfa hon, oherwydd yr wyf yn siŵr bod gan bob Aelod Cynulliad enghreifftiau tebyg o'r hyn sy'n digwydd i gleifion sy'n disgwyl am driniaeth? Mae'n cael effaith emosiynol fawr ar y claf pan fo'r oedi enfawr hyn yn digwydd.

Lesley Griffiths: I will commit to having a look at it. Two of you have now raised the matter with me. As an Assembly Member, that issue has never been raised with me. A patient should only be listed for surgery if they are clinically fit to undertake the procedure that is planned. Any clinical decisions about a patient's treatment are for the relevant clinicians to make.

Janet Finch-Saunders: Minister, a large part of my casework is tied up in dealing with patients who have been waiting for answers having heard nothing back from their pre-operative assessment. Will you explain the decision to close down numerous theatres under this health board, and what steps are you taking to ensure that future refurbishments do not compromise patient care and waiting times?

Lesley Griffiths: I assume that you are referring to the closure of theatres in Ysbyty Glan Clwyd, which has been done for reasons that are well-documented to do with asbestos. The hospital has taken the most appropriate steps it can. I visited the hospital myself and have seen the excellent work that is being carried out by the theatre staff there. I have said that I will look at the issue of cancellations in relation to pre-operative

they need urgent treatment. However, all sorts of tactics are then used in order to try to change the timings. People are called in, as Ieuan said, and then sent home, with the whole process starting again. Some people are sent letters saying that the first surgeon that they saw is no longer available, and that they would have to change to a new surgeon if they wanted to receive their treatment more quickly. What is not clear, unless you read the letter very carefully, is that, if you refuse that option, you go back to the end of the waiting list. A whole array of such things are happening, Minister. Will you give careful consideration to this issue, as I am sure that all Assembly Members have similar examples of things happening to patients awaiting treatment? Such extended delays are having a huge emotional impact on patients.

Lesley Griffiths: Ymrwymaf i edrych ar y mater. Mae dau ohonoch bellach wedi ei godi gyda mi. Fel Aelod o'r Cynulliad, nid yw'r mater hwnnw erioed wedi cael ei godi gyda mi. Dylai claf ond gael ei restru ar gyfer llawdriniaeth os yw mewn cyflwr addas yn glinigol ar gyfer y weithdrefn sydd wedi'i chynllunio. Penderfyniadau'r clinigwyr perthnasol yw pob penderfyniad clinigol am driniaeth claf.

Janet Finch-Saunders: Weinidog, mae rhan fawr o'm gwaith achos ynghlwm â delio â chleifion sydd wedi bod yn aros am atebion heb glywed dim yn dilyn eu hasesiad cyn llawdriniaeth. A wnewch chi egluro'r penderfyniad i gau nifer o theatrau yn y bwrdd iechyd hwn, a pha gamau yr ydych yn eu cymryd i sicrhau nad yw gwaith adnewyddu yn y dyfodol yn cyfaddawdu gofal cleifion ac amseroedd aros?

Lesley Griffiths: Yr wyf yn cymryd yn ganiataol eich bod yn cyfeirio at gau theatrau yn Ysbyty Glan Clwyd, a wnaed am resymau sy'n hysbys iawn sydd yn ymwneud ag asbestos. Mae'r ysbyty wedi cymryd y camau mwyaf priodol o fewn ei gallu. Ymwelais â'r ysbyty fy hun, gan weld y gwaith rhagorol sy'n cael ei wneud gan staff y theatr yno. Yr wyf wedi dweud y byddaf yn edrych ar ganslo mewn perthynas ag asesiadau cyn

assessments.

llawdriniaeth.

Cefnogi Byrddau Iechyd

Supporting Health Boards

4. Andrew R.T. Davies: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu ymrwymiad Llywodraeth Cymru i gefnogi byrddau iechyd yn rhanbarth Canol De Cymru. OAQ(4)0027(HSS)*

4. Andrew R.T. Davies: *Will the Minister outline the Welsh Government's commitment to supporting health boards in the South Wales Central region. OAQ(4)0027(HSS)*

Lesley Griffiths: The local health boards, including those in South Wales Central, have both the competence and the resources to address the wide range of issues that will arise in their areas. Where they need support, the Welsh Government will provide it.

Lesley Griffiths: Mae gan y byrddau iechyd lleol, gan gynnwys y rhai yng Nghanol De Cymru, y cymhwysedd a'r adnoddau i fynd i'r afael â'r amrywiaeth eang o faterion a fydd yn codi yn eu hardaloedd. Lle byddant angen cymorth, bydd Llywodraeth Cymru yn ei ddarparu.

The Leader of the Opposition (Andrew R.T. Davies): Thank you for that answer, Minister. You will be aware of the staff notice that went around the Cardiff and Vale University Local Health Board last week, outlining the grave challenges the health board faces on unprecedented performance targets and operational issues. Could you give me and the staff and patients that rely on Cardiff and Vale University Local Health Board assurances that the Welsh Government, if required to do so, will work with the health board to overcome these problems, and that, if resources are required to overcome these issues, you will be sympathetic to such requests?

Arweinydd yr Wrthblaid (Andrew R.T. Davies): Diolch am yr ateb hwnnw, Weinidog. Byddwch yn ymwybodol o'r rhybudd staff a gylchredwyd ym Mwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Caerdydd a'r Fro'r wythnos diwethaf, yn amlinellu'r heriau dwys a wyneba'r bwrdd iechyd ar dargedau perfformiad a materion gweithredu digyffelyb. A allech roi sicrwydd i mi ac i'r staff a'r cleifion sy'n dibynnu ar Fwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Caerdydd a'r Fro y bydd Llywodraeth Cymru, os oes rhaid gwneud hynny, yn gweithio gyda'r bwrdd iechyd i oresgyn y problemau hyn, ac, os oes angen adnoddau i oresgyn y materion hyn, y byddwch yn cydymdeimlo â cheisiadau o'r fath?

Lesley Griffiths: Every LHB—not just Cardiff and the Vale—is facing a challenging financial situation, particularly in light of the nearly £1 billion that was cut from our budget by your Government in London. Cardiff and the Vale has confirmed that its savings requirement for this year is £87.8 million. It is not as a result of any cut to its allocation, but relates largely to cost pressures associated with the delivery of services. It is therefore absolutely right that it is looking to how it can save this money, as all LHBs are having to do.

Lesley Griffiths: Wyneba pob bwrdd iechyd lleol—nid dim ond Caerdydd a'r Fro—sefyllfa ariannol heriol, yn enwedig yng ngoleuni'r toriad o bron i £1 biliwn oddi ar ein cyllideb gan eich Llywodraeth yn Llundain. Mae Caerdydd a'r Fro wedi cadarnhau bod gofyn iddo arbed £87.8 miliwn eleni. Nid yw o ganlyniad i unrhyw doriad i'w ddyraniad, ond mae'n ymwneud yn bennaf â phwysau costau sy'n gysylltiedig â darparu gwasanaethau. Felly, mae'n gwbl iawn ei fod yn bwrw golwg ar sut y gall arbed yr arian hwn, fel yw rhan pob bwrdd iechyd lleol.

Leanne Wood: Minister, I have discovered that there are question marks over the GP out-of-hours services in the Cynon valley and the Rhondda. According to staff, health board

Leanne Wood: Weinidog, yr wyf wedi darganfod bod ansicrwydd am wasanaethau y tu allan i oriau meddyg teulu yng nghwm Cynon a'r Rhondda. Yn ôl staff, mae

officials are reviewing the services at Aberdare and Ysbyty Cwm Rhondda, which could lead to patients having to travel to Prince Charles Hospital in Merthyr, or to the Royal Glamorgan Hospital in Llantrisant. I have grave concerns about this proposal because, as you are aware, it is an area that is characterised by ill health and low levels of car ownership. How will this proposal fit with your party's pre-election pledge not only to provide out-of-hours GP services, but to extend them?

Lesley Griffiths: I am currently undertaking a review of out-of-hours services—not just in relation to the issue that you raise—which I hope will be reporting to me next year. We are determined to take forward our manifesto pledges on extending access to GP services.

Eluned Parrott: Minister, in August, I wrote you to inquire into the future of minor injuries units in South Wales Central. As an example, I pointed out the case of the minor injuries unit at Barry Hospital, which had its hours reduced during the summer holidays, and it was closed during the cold snap, when you would expect minor injuries from slips and falls to increase. In your reply to me, you stated that you expected LHBs to provide healthcare to local people that is safe, effective and accessible. I am delighted that you take that view. Therefore, what communications have you had with Cardiff and Vale University Local Health Board to ensure that this important facility is retained and that the people in the Vale of Glamorgan are able to access some form of emergency care in the Vale of Glamorgan?

1.45 p.m.

Lesley Griffiths: As I said in my response to you, it is a matter for the LHB.

Gofal i'r Henoed

5. Christine Chapman: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am yr hyn y mae Llywodraeth Cymru yn ei wneud i wella gofal i'r henoed. OAQ(4)0025(HSS)*

swyddogion y bwrdd iechyd yn adolygu'r gwasanaethau yn Aberdâr ac Ysbyty Cwm Rhondda, a allai arwain at fod cleifion yn gorfod teithio i Ysbyty'r Tywysog Siarl ym Merthyr, neu i Ysbyty Brenhinol Morgannwg yn Llantrisant. Mae gennyf bryderon dwys am y cynnig hwn oherwydd, fel y gwyddoch, mae'n ardal sy'n cael ei nodweddu gan afiechyd a lefelau isel o berchnogaeth ceir. Sut fydd y cynnig hwn yn cyd-fynd â'r addewid cyn yr etholiad gan eich plaid, nid yn unig i ddarparu gwasanaethau meddyg teulu y tu allan i oriau, ond i'w hymestyn?

Lesley Griffiths: Yr wyf wrthi'n cynnal adolygiad o wasanaethau tu allan i oriau—nid yn unig o ran y mater a godwch—a gobeithiaf y caf adroddiad flwyddyn nesaf. Yr ydym yn benderfynol o fwrw ymlaen â'n haddewidion maniffesto ar ymestyn mynediad i wasanaethau meddygon teulu.

Eluned Parrott: Weinidog, ym mis Awst, ysgrifennais atoch i ymchwilio i ddyfodol unedau mân anafiadau yng Nghanol De Cymru. Fel enghraifft, tynnais sylw at achos yr uned mân anafiadau yn Ysbyty'r Barri lle gostyngwyd yr oriau yn ystod gwyliau'r haf ac a gafodd ei gau yn ystod y tywydd oer, pryd y byddech yn disgwyl bod mân anafiadau achos llithro a disgyn yn cynyddu. Yn eich ateb i mi, dywedasoch eich bod yn disgwyl i fyrddau iechyd lleol ddarparu gofal iechyd i bobl leol sy'n ddiogel, yn effeithiol ac yn hygyrch. Yr wyf yn falch iawn eich bod o'r farn honno. Felly, pa ohebiaeth a ydych chi wedi cael gyda Bwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Caerdydd a'r Fro i sicrhau y cedwir y cyfleuster pwysig hwn a bod pobl ym Mro Morgannwg yn gallu cael rhyw fath o ofal brys ym Mro Morgannwg?

Lesley Griffiths: Fel y dywedais yn fy ymateb i chi, mae'n fater i'r bwrdd iechyd lleol.

Care for the Elderly

5. Christine Chapman: *Will the Minister make a statement on what the Welsh Government is doing to improve care for the elderly. OAQ(4)0025(HSS)*

The Deputy Minister for Children and Social Services (Gwenda Thomas): The Welsh Government is committed to improving care for older people through a wide range of initiatives and the national service framework for older people. Our social services strategy also provides a modernisation agenda, to ensure that older people can maintain independence and receive the care that they need.

Christine Chapman: Thank you for that answer, Deputy Minister. I have been alerted recently to a number of cases in care homes in which the care of elderly residents has fallen short of the standards that we should accept in terms of the dignity of the care that we give to older people. Deputy Minister, do you agree that we should ensure that we focus on issues of staff training? ‘Sustainable Social Services for Wales: A Framework for Action’ stated that we will not register social care staff beyond social workers and care managers. What measures will be put in place to ensure that all staff in care homes possess the expertise needed so that residents have a more caring and dignified experience?

Gwenda Thomas: I agree with you that any lack of dignity in the care of the elderly is totally unacceptable. ‘Sustainable Social Services for Wales’ focuses on that, and we will look at ways to change the registration and inspection process. We will register the officers in charge and also make care providers more responsible for the care that they provide. I believe that that will be a step forward and will put the responsibility where it should lie.

Mohammad Asghar: The Commissioner for Older People in Wales’s ‘Dignified Care?’ report, published in March, raised a number of deeply concerning issues about the treatment of older people in hospital settings. There was concern at the lack of suitable ward environments for older people, cramped conditions and the inadequate availability of bathroom facilities. These have been highlighted as an affront to the dignity of older people receiving hospital care in Wales.

Y Dirprwy Weinidog Plant a Gwasanaethau Cymdeithasol (Gwenda Thomas): Mae Llywodraeth Cymru yn ymrwymedig i wella gofal i bobl hŷn drwy amrywiaeth eang o fentrau a’r fframwaith gwasanaeth cenedlaethol ar gyfer pobl hŷn. Mae ein strategaeth gwasanaethau cymdeithasol hefyd yn darparu agenda moderneiddio, er mwyn sicrhau bod pobl hŷn yn gallu cynnal eu hannibyniaeth a derbyn y gofal sydd ei angen arnynt.

Christine Chapman: Diolch ichi am yr ateb hwnnw, Ddirprwy Weinidog. Cefais fy rhybuddio’n ddiweddar am nifer o achosion mewn cartrefi gofal, lle mae gofal preswylwyr oedrannus wedi methu â chyrraedd y safonau y dylem eu derbyn o ran urddas y gofal a roddwn i bobl hŷn. Ddirprwy Weinidog, a ydych yn cytuno y dylem sicrhau ein bod yn canolbwyntio ar faterion o hyfforddi staff? Nododd ‘Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru: Fframwaith Gweithredu’ na fyddwn yn cofrestru staff gofal cymdeithasol y tu hwnt i weithwyr cymdeithasol a rheolwyr gofal. Pa fesurau caiff eu rhoi ar waith i sicrhau bod pob aelod o staff mewn cartrefi gofal yn meddu ar yr arbenigedd sydd ei angen fel bod preswylwyr yn cael profiad mwy urddasol a gofalgarg?

Gwenda Thomas: Cytunaf â chi fod unrhyw ddiffyg urddas o fewn gofal yr henoed yn gwbl annerbyniol. Mae ‘Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru’ yn canolbwyntio ar hynny, a byddwn yn edrych ar ffyrdd i newid y broses gofrestru ac arolygu. Byddwn yn cofrestru’r swyddogion cyfrifol a hefyd sicrhau bod darparwyr gofal yn fwy cyfrifol am y gofal y maent yn ei ddarparu. Credaf y bydd yn gam ymlaen ac yn rhoi’r cyfrifoldeb lle y dylai fod.

Mohammad Asghar: Cododd adroddiad Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru, ‘Gofal gydag Urddas?’ a gyhoeddwyd ym mis Mawrth, nifer o faterion pryderus iawn ynghylch triniaeth pobl hŷn mewn ysbytai. Yr oedd pryder ynghylch diffyg amgylcheddau addas ar wardiau ar gyfer pobl hŷn, amodau cyfyng ac argaeledd annigonol o gyfleusterau ystafell ymolchi. Mae’r rhain wedi’u hamlygu fel sarhad i urddas pobl hŷn sy’n derbyn gofal mewn ysbytai yng Nghymru.

How is the Welsh Government working with the health boards and trusts to ensure that issues such as these are being addressed, helping older people who are staying in hospital to be as comfortable as possible? I am sure that you will do something about this.

Gwenda Thomas: The older people's commissioner's report has been taken very seriously. The Minister for health has responded to it in detail and has supplied extra information to the commissioner. There is now a clear way forward to respond to the concerns that the commissioner raised.

Jenny Rathbone: I am reassured by your statement last week that Care and Social Services Inspectorate Wales will be involved in assessing the new providers of the homes currently run by Southern Cross Healthcare. Do you think that any new legislation is required or possible from the devolved administration to protect future care homes from being asset-stripped in the way that Southern Cross was?

Gwenda Thomas: There are lessons to learn from what has happened with the Southern Cross providers. As far as Wales is concerned, alternative providers have come forward to run all of the homes, as I understand the situation. They will be subject to a rigorous registration process by CSSIW, but I take your point that alternative provision should perhaps be looked at. There is a commitment to do that in the Labour manifesto.

Lindsay Whittle: What would your response be to a proposal to set up a high-level multi-agency working group in order to develop a longer term strategy for the care of elderly people? I am sure that you will agree that this needs to be done now, without waiting for the situation to get out of hand.

Gwenda Thomas: Yes, I agree. That is why we are setting up the national policy forum. That is a commitment within 'Sustainable Social Services for Wales'. The first meeting of that forum will be held tomorrow. It is a cross-party forum and will provide continuity

Sut y mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda'r byrddau iechyd a'r ymddiriedolaethau i sicrhau bod materion fel y rhain yn cael sylw, gan helpu pobl hŷn sy'n aros yn yr ysbyty i fod mor gyfforddus â phosibl? Yr wyf yn siŵr y byddwch yn gwneud rhywbeth am hyn.

Gwenda Thomas: Mae adroddiad y comisiynydd pobl hŷn wedi cael ei gymryd o ddifrif. Mae'r Gweinidog iechyd wedi ymateb iddo'n fanwl ac wedi darparu gwybodaeth ychwanegol i'r comisiynydd. Bellach, mae ffordd glir ymlaen i ymateb i'r pryderon a godwyd gan y comisiynydd.

Jenny Rathbone: Fe'm calonogir gan eich datganiad yr wythnos diwethaf y bydd Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru yn rhan o asesu darparwyr newydd y cartrefi sy'n cael eu rhedeg ar hyn o bryd gan Southern Cross Healthcare. A gredwch fod unrhyw ddeddfwriaeth newydd yn ofynnol neu'n bosibl gan y weinyddiaeth ddatganoledig i warchod cartrefi gofal yn y dyfodol rhag iddynt golli eu hasedau yn y ffordd yr oedd Southern Cross wedi?

Gwenda Thomas: Mae yna wersi i'w dysgu o'r hyn sydd wedi digwydd gyda darparwyr Southern Cross. Cyn belled ag y mae Cymru dan sylw, mae darparwyr amgen wedi dod i'r adwy i redeg yr holl gartrefi, fel y deallaf y sefyllfa. Byddant yn gorfod mynd trwy broses gofrestru drwyadl gan AGGCC, ond derbynïaf eich pwynt y dylid edrych, efallai, ar ddarpariaeth amgen. Mae yna ymrwymiad i wneud hynny ym manifestio Llafur.

Lindsay Whittle: Beth fyddai eich ymateb i gynnig i sefydlu gweithgor lefel uchel aml-asantiaeth er mwyn datblygu strategaeth tymor hwy i ofalu am bobl oedrannus? Yr wyf yn siŵr y byddwch yn cytuno bod angen gwneud hyn yn awr, heb aros i'r sefyllfa i fynd dros ben llestri.

Gwenda Thomas: Ydw, rwy'n cytuno. Dyna pam yr ydym yn sefydlu fforwm polisi cenedlaethol. Mae hynny'n ymrwymiad yn 'Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru'. Cynhelir cyfarfod cyntaf y fforwm hwnnw yfory. Mae'n fforwm trawsbleidiol a

from the forum that has been advising me up to now. I can assure you that one of the aspects on the agenda tomorrow will be to consider the wider membership of that forum.

Lindsay Whittle: Thank you, Deputy Minister, for that answer. The membership of that forum is vital and I take your assurance that that will be looked at and, hopefully, expanded. The problem is that there is no co-ordinated approach to the strategy for care of the elderly. The expression ‘the elderly’ implies that this is a homogenous group, whereas their ages vary from 65 to 100 and their needs differ enormously. Some are very active; I read of people who are running marathons in their 90s, and others, sadly, are very frail. I was speaking to 150 pupils in my region this week—pupils who may be future constituents of mine; I thought that I would get that in—and statistics show that 20 per cent or more will reach 100 years of age. Good luck to them. However, we need this 10-year strategy right now, so will you please get it done, Deputy Minister? You have said that you will take it into account; will you please come back to us as soon as you can on that?

Gwenda Thomas: I am happy to support that. The national service framework is the 10-year strategy that you may have been referring to. I think that co-ordination through the national policy partnership is the way forward. I give you my assurance that we will look at wider membership of that forum.

Rebecca Evans: Last year, only two thirds of people over 65 took up the free flu vaccination that they are entitled to. How can the Welsh Government ensure the greatest take-up of the winter flu vaccine this year?

Gwenda Thomas: The Welsh Government is mounting a nationwide publicity campaign involving leaflets, posters in doctors’ surgeries, promotion by local radio DJs, and posters on public transport and in rural areas. This is supported by a notification system

bydd yn darparu parhad y fforwm sydd wedi bod yn fy nghynghori hyd yn hyn. Gallaf eich sicrhau y bydd ystyried aelodaeth ehangach y fforwm hwnnw yn un o’r agweddau ar yr agenda yfory.

Lindsay Whittle: Diolch ichi, Ddirprwy Weinidog, am yr ateb hwnnw. Mae aelodaeth y fforwm hwnnw’n hanfodol, a chymraf eich sicrwydd y caiff honno ei hystyried a’i hehangu, gobeithio. Y broblem yw nad oes unrhyw ddull cydgysylltiedig i’r strategaeth ar gyfer gofalu am yr henoed. Mae’r ymadrodd ‘yr henoed’ yn awgrymu ei fod yn grŵp unffurf, tra bod eu hoeddrannau yn amrywio o 65 i 100 ac mae eu hanghenion yn wahanol iawn. Mae rhai yn weithgar iawn; Darllenaais am bobl sy’n rhedeg marathonau yn eu 90au, ac eraill sy’n fregus iawn, yn anffodus. Yr oeddwn yn siarad â 150 o ddisgyblion yn fy rhanbarth yr wythnos hon—disgyblion a all fod yn etholwyr i mi yn y dyfodol; yr oeddwn yn awyddus i ddweud hynny—a dengys ystadegau y bydd 20 y cant neu fwy yn cyrraedd 100 mlwydd oed. Pob lwc iddynt. Fodd bynnag, mae arnom angen y strategaeth 10 mlynedd hon yn awr, felly, os gwelwch yn dda, a wnewch chi hyn, Ddirprwy Weinidog? Yr ydych wedi dweud y byddwch yn ei ystyried; a wnewch chi ddod yn ôl atom cyn gynted ag y gallwch ar hynny, os gwelwch yn dda?

Gwenda Thomas: Yr wyf yn hapus i gefnogi hynny. Y fframwaith gwasanaeth cenedlaethol, efallai, yw’r strategaeth 10 mlynedd yr ydych yn cyfeirio ato. Credaf mai cydgysylltu drwy’r bartneriaeth polisi cenedlaethol yw’r ffordd ymlaen. Rwy’n eich sicrhau y byddwn yn edrych ar aelodaeth ehangach o’r fforwm hwnnw.

Rebecca Evans: Y llynedd, dim ond dwy ran o dair o bobl dros 65 oed a gafodd y brechiad rhag y fflw am ddim y mae ganddynt hawl iddo. Sut y gall Llywodraeth Cymru sicrhau’r defnydd mwyaf o frechlyn fflw’r gaeaf eleni?

Gwenda Thomas: Mae Llywodraeth Cymru yn cynnal ymgyrch cyhoeddusrwydd ledled y wlad sy’n cynnwys taflenni, posterï mewn meddygfeydd, hyrwyddo gan gyflwynwyr radio lleol, a phosterï ar drafnidiaeth gyhoeddus ac mewn ardaloedd gwledig.

operated by GPs. We are also making funds available to health boards to organise local promotional activities such as out-of-hours vaccination clinics and advertisements in local newspaper shops. I am sure that you will be happy for me to share with you that I will have my vaccine on the morning of 14 October in the community hall in Gwauncaegurwen.

Mick Antoniw: Deputy Minister, will you look into the position of former Southern Cross homes, in particular two in my constituency that are to be handed over to Four Seasons, a company with £700 million-worth of debt that is based offshore and has a totally anti-trade union history? Will you look at the suitability of this company to provide for the future of the residents of these homes and, if necessary, will you make representations to the CSSIW?

Gwenda Thomas: If you want to bring any specific concerns to my attention, I will obviously deal with those. On a wider basis, CSSIW will undertake a rigorous registration process in order to assess the suitability of any new providers.

Strôc

6. Joyce Watson: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu cynlluniau Llywodraeth Cymru i leihau nifer yr achosion o strôc yng Nghymru.* OAQ(4)0021(HSS)

Lesley Griffiths: Our stroke risk reduction action plan details the key actions being implemented to help people reduce their risk of developing a stroke. We have also run, in partnership with the Stroke Association, a two-week campaign raising awareness of two main risk factors—atrial fibrillation and high blood pressure.

Joyce Watson: Minister, thank you for that answer. Members will debate the merits of the programme for government later, but by way of a preliminary, Minister, I commend you on continuing to improve stroke services by extending access to thrombolysis services, for example, as prioritised in that programme. In terms of reducing incidence of stroke in

Cefnogir hyn gan system hysbysu a weithredir gan feddygon teulu. Yr ydym hefyd yn gwneud arian ar gael i fyrddau iechyd i drefnu gweithgareddau hyrwyddo lleol megis clinigau brechiad tu allan i oriau a hysbysebion mewn siopau papur newydd lleol. Yr wyf yn siŵr y byddwch yn hapus i mi rannu â chi y byddaf yn cael fy mrechlyn i ar fore'r 14 Hydref yn neuadd gymunedol Gwauncaegurwen.

Mick Antoniw: Ddirprwy Weinidog, a wnewch chi edrych ar sefyllfa cartrefi blaenorol Southern Cross, yn benodol dwy yn fy etholaeth sydd i'w trosglwyddo i Four Seasons, cwmni sydd â gwerth £700 miliwn o ddyled sy'n seiliedig tramor ac â hanes sy'n hollol wrthwynebus i undebau llafur? A wnewch chi edrych ar addasrwydd y cwmni hwn i ddarparu ar gyfer dyfodol preswylwyr y cartrefi hyn ac, os oes angen, a wnewch sylwadau i'r AGGCC?

Gwenda Thomas: Os ydych am ddod ag unrhyw bryderon penodol i'm sylw, byddaf yn amlwg yn delio â'r rheini. Ar sail ehangach, bydd AGGCC yn cynnal proses gofrestru drylwyr er mwyn asesu addasrwydd unrhyw ddarparwyr newydd.

Stroke

6. Joyce Watson: *Will the Minister outline the Welsh Government's plans to reduce the incidence of stroke in Wales.* OAQ(4)0021(HSS)

Lesley Griffiths: Mae ein cynllun gweithredu lleihau risg strôc yn manylu'r camau gweithredu allweddol sy'n cael eu rhoi ar waith i helpu pobl i leihau eu risg o ddatblygu strôc. Yr ydym hefyd wedi rhedeg, mewn partneriaeth â'r Gymdeithas Strôc, ymgyrch ddwy wythnos i godi ymwybyddiaeth o ddau o'r prif ffactorau risg—ffibrilio atrïaid a phwysedd gwaed uchel.

Joyce Watson: Weinidog, diolch ichi am yr ateb hwnnw. Bydd Aelodau yn trafod rhinweddau'r rhaglen lywodraethu yn nes ymlaen, ond, fel rhagarweiniad, Weinidog, fe'ch cymeradwyaf ar barhau i wella gwasanaethau strôc drwy ymestyn mynediad at wasanaethau thrombolysis, er enghraifft, fel y blaenoriaethir yn y rhaglen honno. O ran

the first place, you have made a commitment to introduce checks for the over-50s. Would you look to ensure that pulse checks are taken as routine at the GP surgery as part of a consultation?

Lesley Griffiths: Investing in improving the quality of acute stroke care immediately following a stroke has been our priority as it leads to better long-term outcomes. As part of the efforts to treat stroke, we are extending the nine-to-five service to ensure that people have access to thrombolysis 24 hours a day, seven days a week, which NHS Wales should deliver by the end of next March. During the summer, I visited Prince Philip Hospital in Llanelli, where I visited the stroke unit, and it was good to see that that investment was going in to the service there. In relation to your question about checks for the over-50s, we are looking at what should be included in those checks and we can certainly look at including pulse checks as part of that.

William Graham: Minister, you will know the sobering statistics that 25 per cent of people who suffer a stroke die during the first month following that stroke, and a further third suffer a lifelong disability. I welcome what you are doing on this. We recently heard evidence in the Health and Social Care Committee regarding this. A suggestion was made that it would be possible for us to use a different name to describe the condition. Children, for example, have little ability to understand what a stroke is. If it was called a 'brain attack', their understanding would be pretty immediate.

Lesley Griffiths: Yes. I had not heard that name before today, but that is something that could be looked at.

It is important that people get the right treatment as soon as possible after they have suffered a stroke because the outcome would be much better if they were to receive treatment at the beginning.

Keith Davies: Does the Minister agree that easy access to professional primary

lleihau nifer yr achosion o strôc yn y lle cyntaf, yr ydych wedi gwneud ymrwymiad i gyflwyno archwiliadau ar gyfer pobl dros 50 oed. A allech geisio sicrhau bod gwiriadau curiad y galon yn cael eu cymryd fel mater o drefn yn y feddygfa yn ystod ymgynghoriad?

Lesley Griffiths: Mae buddsoddi mewn gwella ansawdd gofal strôc aciwt yn syth ar ôl strôc wedi bod yn flaenoriaeth inni, gan ei fod yn arwain at ganlyniadau hirdymor gwell. Fel rhan o'r ymdrechion i drin strôc, yr ydym yn ymestyn y gwasanaeth naw tan bump i sicrhau bod pobl yn cael mynediad at thrombolysis 24 awr y dydd, saith diwrnod yr wythnos, ac fe ddylai GIG Cymru ddarparu hyn erbyn diwedd mis Mawrth nesaf. Yn ystod yr haf, ymwelais ag Ysbyty'r Tywysog Philip yn Llanelli, lle'r ymwelais ag uned strôc, ac roedd yn dda gweld bod y buddsoddiad hwnnw'n mynd i'r gwasanaeth yno. O ran eich cwestiwn am archwiliadau ar gyfer pobl dros 50 oed, yr ydym yn edrych ar beth y dylid ei gynnwys yn y gwiriadau hynny ac yn sicr, gallwn edrych ar gynnwys gwiriadau curiad y galon fel rhan o hynny.

William Graham: Weinidog, byddwch yn gwybod yr ystadegau sbreiddiol bod 25 y cant o bobl sy'n dioddef strôc yn marw yn ystod y mis cyntaf ar ôl y strôc honno, ac mae traean arall yn dioddef anabledd gydol oes. Yr wyf yn croesawu'r hyn yr ydych yn ei wneud ar hyn. Yn ddiweddar, clywsom dystiolaeth yn y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol ynglŷn â hyn. Awgrymwyd y byddai'n bosibl inni ddefnyddio enw gwahanol i ddisgrifio'r cyflwr. Mae gan blant, er enghraifft, ychydig iawn o allu i ddeall beth yw strôc. Os y'i galwyd yn 'ymosodiad ar yr ymennydd', byddent yn deall ar unwaith.

Lesley Griffiths: Yn wir. Nid oeddwn wedi clywed yr enw hwnnw cyn heddiw, ond mae hynny'n rhywbeth y gellid edrych arno.

Mae'n bwysig bod pobl yn cael y driniaeth gywir cyn gynted â phosibl ar ôl iddynt ddioddef strôc oherwydd byddai'r canlyniad yn llawer gwell os oeddent i gael triniaeth ar y dechrau.

Keith Davies: A yw'r Gweinidog yn cytuno bod mynediad hawdd at wasanaethau

healthcare services is crucial to the reduction of stroke and other conditions? Would she join me in welcoming the current initiative in Llanelli town centre that is establishing a GP surgery in the community pharmacy in the middle of the town so that people can benefit from easy access to these two important healthcare professions?

Lesley Griffiths: Yes, Keith. You, of course, attended the stroke unit in the Prince Philip Hospital in Llanelli with me. The integration of primary healthcare services is important to treat patients. Primary healthcare has a crucial role to play. Therefore, we are committed to improving access to services, including community pharmacy and GP services. The initiative taken in Llanelli is to be welcomed.

Bethan Jenkins: You are probably aware of new research conducted by the Université de Montréal, which was released on Monday, suggesting that the Canadian Stroke Congress in Ottawa should introduce new guidelines on the treatment and management of mild strokes. The research found that even mild strokes can result in serious but unrecognised disabilities, such as depression and vision problems. The work argues that the treatment of symptoms of depression, including thoughts of suicide, should be an important part of recovery for mild stroke patients. Will the Minister respond to this particular research and consider making provision for treating mild stroke patients in ways that have been proposed in Canada?

Lesley Griffiths: Yes; it is something that officials can certainly have a look at initially. As you mentioned, after someone has suffered a stroke there are bound to be ongoing health problems. That is why our main focus has to be on improving the quality of the first phase of care, and then see what other assistance we can give to patients as they recover.

Gyrwyr Ceir Gwifoddol

7. Sandy Mewies: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ddefnyddio gyrwyr ceir gwifoddol yng Ngwasanaeth Ambiwlans*

proffesiynol gofal iechyd sylfaenol yn hollbwysig i leihau strôc a chyflyrau eraill? A fyddai hi'n ymuno â mi yn croesawu'r fenter bresennol yng nghanol tref Llanelli sydd yn sefydlu meddygfa meddyg teulu yn y fferyllfa gymunedol yng nghanol y dref fel y gall pobl elwa o gael mynediad i'r ddau broffesiwn gofal iechyd pwysig hyn?

Lesley Griffiths: Ydw, Keith. Wrth gwrs, fe ddaethoch chi gyda fi i'r uned strôc yn Ysbyty Tywysog Philip yn Llanelli. Mae integreiddio gwasanaethau gofal iechyd sylfaenol yn bwysig i drin cleifion. Mae gan ofal iechyd sylfaenol rôl hanfodol i'w chwarae. Felly, yr ydym yn ymrwymedig i wella mynediad i wasanaethau, gan gynnwys gwasanaethau meddygon teulu a fferyllfeydd cymunedol. Mae'r blaengarwch yn Llanelli i'w groesawu.

Bethan Jenkins: Yr ydych chi fwy na thebyg yn ymwybodol o ymchwil newydd a wnaed gan Université de Montréal, a ryddhawyd ddydd Llun, yn awgrymu y dylai'r Gyngres Strôc Canada yn Ottawa gyflwyno canllawiau newydd ar gyfer trin a rheoli strôc ysgafn. Canfu'r gwaith ymchwil y gall hyd yn oed strôc ysgafn arwain at anableddau difrifol ond anhysbys, megis problemau iselder ysbryd a golwg. Mae'r gwaith yn dadlau y dylai trin symptomau iselder, gan gynnwys syniadau o hunanladdiad, fod yn rhan bwysig o adferiad ar gyfer cleifion strôc ysgafn. A wnaiff y Gweinidog ymateb i'r ymchwil penodol hwn, ac ystyried gwneud darpariaeth ar gyfer trin cleifion strôc ysgafn mewn ffyrdd sydd wedi'u cynnig yng Nghanada?

Lesley Griffiths: Yn wir; mae'n sicr yn rhywbeth y gall swyddogion edrych arno, i ddechrau. Fel y soniasoch, ar ôl i rywun ddioddef strôc, mae'n anochel y bydd problemau iechyd parhaus. Dyna pam y mae'n rhaid i'n prif ffocws fod ar wella ansawdd cam cyntaf y gofal, ac yna gweld pa gymorth arall y gallwn ei roi i gleifion wrth wella.

Volunteer Car Drivers

7. Sandy Mewies: *Will the Minister make a statement on the use of volunteer car drivers in the Welsh Ambulance Service.*

Lesley Griffiths: The Welsh Ambulance Services NHS Trust is responsible for managing its use of voluntary car drivers to meet the needs of its patients, within the resources available.

Sandy Mewies: I am sure that you, like me, recognise the valuable work that is carried out by volunteer car drivers. Accepting that they are volunteers, I hope that you share my concern that the mileage payments made to them these days do not cover the cost of the fuel that they use or the other expenses that they can incur, such as food costs when they are away from their homes for a day. Will you urge the Welsh Ambulance Services NHS Trust to keep the mileage payment figure under constant review?

Lesley Griffiths: Yes. Volunteer drivers are an important part of our national health service and I value very much the contribution that they make, as you do. However, this is an issue for the Welsh Ambulance Services NHS Trust to manage. The current mileage allowance is 38p per mile. It is kept under regular review within the context of the resources that are available to the trust overall. I know that the chief executive is aware of the impact that mileage expenses have on the voluntary drivers. They are considering a range of options in relation to the way the service will be provided in the future, including the possibility of increasing the mileage rate.

Kirsty Williams: Many people in Brecon and Radnorshire also rely on volunteer drivers and car schemes to access appointments in distant district general hospitals. However, the rates of reimbursement vary greatly between different local health boards. Patients in Llandrindod Wells are actively looking for referrals to Hereford hospital, instead of Nevill Hall Hospital in Abergavenny, because they simply cannot afford to travel to Nevill Hall because of the poor levels of reimbursement that they receive from the Aneurin Bevan Local Health Board. Given the answer that you have just given to Sandy Mewies, that it

Lesley Griffiths: Mae'r Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru yn gyfrifol am reoli ei defnydd o yrwyr ceir gwirfoddol i ddiwallu anghenion ei chleifion, o fewn yr adnoddau sydd ar gael.

Sandy Mewies: Yr wyf yn siŵr eich bod chi, fel fi, yn cydnabod y gwaith gwerthfawr a wneir gan yrwyr ceir gwirfoddolwyr. Gan dderbyn eu bod yn wirfoddolwyr, gobeithiaf eich bod yn rhannu fy mhryder nad yw'r taliadau milltired a wneir iddynt y dyddiau hyn yn cynnwys cost y tanwydd sy'n cael ei ddefnyddio neu'r treuliau eraill y gall godi, megis costau bwyd pan fyddant i ffwrdd o'u cartrefi am ddiwrnod. A wnewch chi annog Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru i gadw'r ffigur taliadau milltired o dan adolygiad cyson?

Lesley Griffiths: Gwnaf. Mae gyrrwyr gwirfoddol yn rhan bwysig o'n gwasanaeth iechyd gwladol, ac yr wyf yn gwerthfawrogi'n fawr y cyfraniad y maent yn ei wneud, fel yr ydych chi. Fodd bynnag, mae hwn yn fater i'r Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru ei reoli. Mae'r lwfans milltired presennol yn 38c y filltir. Mae'n cael ei gadw dan adolygiad rheolaidd o ran yr adnoddau sydd ar gael i'r ymddiriedolaeth yn gyffredinol. Gwn fod y prif weithredwr yn ymwybodol o effaith costau milltired ar yrwyr gwirfoddol. Maent yn ystyried amrywiaeth o opsiynau o ran y ffordd y darperir y gwasanaeth yn y dyfodol, gan gynnwys y posibilrwydd o gynyddu cyfradd y milltired.

Kirsty Williams: Mae nifer o bobl ym Mrycheiniog a Sir Faesyfed hefyd yn dibynnu ar yrwyr a chynlluniau car gwirfoddol i gael mynediad at apwyntiadau mewn ysbytai cyffredinol dosbarth sy'n bell i ffwrdd. Fodd bynnag, mae'r cyfraddau adalu yn amrywio'n fawr rhwng gwahanol fyrddau iechyd lleol. Mae cleifion yn Llandrindod wrthi'n chwilio am atgyfeiriadau at ysbyty Henffordd yn lle Ysbyty Nevill Hall yn y Fenni, oherwydd, yn syml, ni allant fforddio teithio i Ysbyty Nevill Hall oherwydd y lefelau gwael o ad-daliad a gânt o Fwrdd Iechyd Lleol Aneurin Bevan. O ystyried yr ateb a roesoch i Sandy Mewies,

is an issue for the Welsh ambulance service, I anticipate that you will tell me that this is a matter for the Aneurin Bevan Local Health Board. What is your role as Minister in ensuring that people can afford to access their district general hospital appointments and in keeping down the number of 'did not attends'?

bod hwnnw'n fater ar gyfer y gwasanaeth ambiwlans Cymru, yr wyf yn rhagweld y byddwch yn dweud wrthyf fod hwn yn fater ar gyfer Bwrdd Iechyd Lleol Aneurin Bevan. Beth yw eich rôl fel Gweinidog o ran sicrhau bod pobl yn gallu fforddio cael mynediad i'w hapwyntiadau ysbyty cyffredinol dosbarth ac o ran cadw nifer y 'rhai na wnaeth fynychu' i lawr?

2.00 p.m.

Lesley Griffiths: The issues of DNAs and patients having access to their appointments are vital. I will, therefore, discuss them with the chair of that particular LHB.

Lesley Griffiths: Mae'r problemau o ran y rhai na wnaeth fynychu a chleifion yn cael mynediad i'w hapwyntiadau yn allweddol. Byddaf felly yn eu trafod gyda chadeirydd y bwrdd iechyd lleol arbennig hwnnw.

Llyr Huws Gruffydd: Os bydd rhai gwasanaethau, er enghraifft gwasanaethau mamolaeth yn y gogledd, yn cael eu haildrefnu gan olygu rhywfaint o ganoli, bydd cannoedd o famau ychwanegol yn gorfod cael eu cludo ar hyd yr A55 gan y gwasanaeth ambiwlans. A ydych yn hyderus fod gan y gwasanaeth hwnnw'r capasiti angenrheidiol i ddygymod â'r pwysau ychwanegol, ac oni fyddai hynny yn ei dro yn rhoi pwysau ychwanegol ar y gefnogaeth wirfoddol?

Llyr Huws Gruffydd: If some services, such as maternity services in north Wales, are reorganised, leading to some centralisation, hundreds more mothers will have to be ferried by ambulance along the A55. Are you confident that that service has the capacity to deal with that additional pressure, and would that not, in turn, put additional pressure on voluntary support?

Lesley Griffiths: It is important for LHBs, when designing their service plans, to take issues such as the transportation of patients into consideration. However, until we see those plans, it is not helpful to speculate.

Lesley Griffiths: Mae'n bwysig bod byrddau iechyd lleol, wrth ddylunio eu cynlluniau gwasanaeth, yn ystyried materion fel cludiant cleifion. Fodd bynnag, tan i ni weld y cynlluniau hynny, nid yw'n ddefnyddiol i ddyfalu.

GIG Cymru

Welsh NHS

8. Darren Millar: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am ddyfodol GIG Cymru. OAQ(4)0020(HSS)*

8. Darren Millar: *Will the Minister make a statement on the future of the Welsh NHS. OAQ(4)0020(HSS)*

Lesley Griffiths: The NHS in Wales will continue to provide health services that are safe, sustainable, effective and of the highest quality, in an integrated system that is not distracted by complicated commissioning processes.

Lesley Griffiths: Bydd y GIG yng Nghymru yn parhau i ddarparu gwasanaethau iechyd diogel, cynaliadwy, effeithiol o'r safon uchaf, mewn system integredig sydd ddim yn cael ei llesteirio gan brosesau comisiynu cymhleth.

Darren Millar: Thank you for that response, Minister. You suggested in your Labour Party manifesto that you would introduce a national screening programme for the over

Darren Millar: Diolch yn fawr am yr ymateb hwnnw, Weinidog. Fe awgrymoch yn eich manifestio Plaid Lafur y byddech yn cyflwyno rhaglen sgrinio genedlaethol i bobl

50s and improve access to GP practices, particularly with regard to offering weekend appointments. Given that Wales is facing the largest NHS budget cut of any nation within the United Kingdom and that there is no information regarding additional resources to deliver on these commitments, how will you extend the weekend appointments offered, given that only two practices in Wales, out of around 500, currently offer weekend appointments, unless you make provision within your budget? I note your response to a question of mine on whether you had worked up the cost of this, and, as late as last month, you had not.

Lesley Griffiths: I really like it when you say that we are cutting the NHS budget, because it gives me the opportunity, yet again, to say that we are not. It is the only line in the whole of the budget that was not cut. We heard the Minister for Finance yesterday announcing extra money, and I think that she called you churlish in not accepting that extra money with grace.

We have outlined a number of commitments, which include a much clearer focus on health outcomes, in our programme for government and we will be working to deliver these. You will see the detail on those commitments in due course.

Vaughan Gething: I am sure that you agree that everyone in Wales deserves the best chances to enjoy good health and wellbeing for as long as possible, and that those chances should not be quite so dependent on where people live and on their social circumstances. For example, you are likely to live about 11.5 years longer if you live on the outskirts of Cardiff than if you live in most parts of Butetown. Can you confirm or provide more detail on the Government's programme for tackling health inequalities, including confirmation of which indicator will be used to measure progress?

Lesley Griffiths: The Welsh Government published 'Fairer Health Outcomes for All' in March of this year; that is the plan to reduce health inequalities in Wales. The plan includes a new national target, which is to

dros 50 oed a gwella mynediad i feddygfeydd, yn enwedig o ran cynnig apwyntiadau penwythnos. O ystyried bod Cymru yn wynebu'r toriad mwyaf yng nghyllideb y GIG o unrhyw genedl yn y Deyrnas Unedig ac nad oes unrhyw wybodaeth am adnoddau ychwanegol i wireddu'r ymrwymïadau hyn, sut wnewch chi ymestyn yr apwyntiadau penwythnos a gynigir, o ystyried mai dim ond dwy feddygfa yng Nghymru, allan o tua 500, sy'n cynnig apwyntiadau penwythnos ar y funud, oni bai eich bod yn gwneud darpariaeth yn eich cyllideb? Nodaf eich ymateb i gwestiwn gen i ar p'un ai oeddech wedi gweithio allan y gost o wneud hyn, ac, mor hwyr â diwedd mis diwethaf, nid oeddech.

Lesley Griffiths: Rwy'n falch iawn pan ydych yn dweud ein bod yn torri cyllideb y GIG, gan ei fod yn rhoi'r cyfle i mi, drachefn, i ddweud nad ydym. Dyna'r unig linell yn y gyllideb gyfan na chafodd ei thorri. Clywsom y Gweinidog Cyllid yn cyhoeddi arian ychwanegol ddoe, ac rwy'n meddwl iddi eich galw yn anfoesgar am beidio â derbyn yr arian ychwanegol hwnnw yn raslon.

Yr ydym wedi amlinellu nifer o ymrwymïadau, sy'n cynnwys ffocws llawer cliriach ar ganlyniadau iechyd, yn ein rhaglen llywodraethu a byddwn yn gweithio i wireddu'r rhain. Byddwch yn gweld manylion yr ymrwymïadau hynny yn y man.

Vaughan Gething: Rwy'n siŵr eich bod yn cytuno bod pawb yng Nghymru yn haeddu'r cyfle gorau i fwynhau iechyd a lles da gyhyd ag y bo modd, ac na ddylai'r cyfle hwnnw fod mor ddibynnol ar le mae pobl yn byw a'u hamgylchiadau cymdeithasol. Er enghraifft, rydych yn debyg o fyw 11.5 mlynedd yn hirach os ydych yn byw ar gyrion Caerdydd nag yn y rhan fwyaf o rannau o Dre-biwt. A allwch chi gadarnhau neu roi mwy o fanylion am raglenni'r Llywodraeth ar gyfer mynd i'r afael ag anghydraddoldebau iechyd, yn cynnwys cadarnhad o ba ddangosydd a gaiff ei ddefnyddio i fesur cynnydd?

Lesley Griffiths: Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru 'Canlyniadau Iechyd Tecach i Bawb' ym mis Mawrth eleni; dyma'r cynllun i leihau anghydraddoldebau iechyd yng Nghymru. Mae'r cynllun yn cynnwys targed

improve, by 2020, healthy life expectancy for everyone and to close the gap between each quintile of deprivation by an average of 2.5 per cent.

Aled Roberts: The national service framework outlines the standards that families should expect with regard to the performance of the NHS in future years. Given some of the concerns, particularly with regard to wheelchair provision for children in north Wales and the previous Assembly's Health, Wellbeing and Local Government Committee's recommendation that the Minister should use sanctions where those services are not being provided, are you now satisfied with the provision of the service? If not, what sanctions are you going to take against the health board?

Lesley Griffiths: We are considering and reviewing that as the LHBs send in their plans.

David Rees: During the third Assembly, the previous Minister transferred the funding for epilepsy support services from the Assembly to the health boards. Will checks be made to ensure that funding is allocated to establish local service level agreements for this support service?

Lesley Griffiths: Epilepsy Wales was provided with a one-off special grant in 2008, following representations to the former Minister for health. It has now been encouraged to meet with local health boards to discuss the essential services that it requires in each locality when negotiating service level agreements. It would not be appropriate for me to influence LHBs in procuring services from one provider or another.

Kenneth Skates: One of the key commitments in the Labour manifesto at the election was a pledge to improve patient access to GPs, particularly in the evenings and at weekends. Could you outline the next steps in delivering on this policy?

Lesley Griffiths: We are committed to introducing more accessible GP services so that working people are able to access local

cededlaethol newydd, sef gwella disgwyliad oes iach pawb erbyn 2020 a chau'r bwlch rhwng pob cwintel o amddifadedd o 2.5 y cant ar gyfartaledd.

Aled Roberts: Mae'r fframwaith gwasanaeth cenedlaethol yn amlinellu'r safonau y dylai teuluoedd eu disgwyl o ran perfformiad y GIG yn y blynyddoedd sydd i ddod. O ystyried rhai o'r pryderon, yn enwedig o ran darpariaeth cadeiriau olwyn i blant yn y gogledd ac argymhelliad gan y Pwyllgor Iechyd, Lles a Llywodraeth Leol blaenorol y dylai'r Gweinidog ddefnyddio sancsiynau lle nad yw'r gwasanaethau hynny yn cael eu darparu, a ydych yn awr yn fodlon gyda'r modd y caiff y gwasanaeth ei ddarparu? Os nad ydych, pa sancsiynau ydych chi yn mynd i'w cymryd yn erbyn y bwrdd iechyd?

Lesley Griffiths: Yr ydym yn ystyried ac yn adolygu hynny wrth i'r byrddau iechyd lleol anfon eu cynlluniau atom ni.

David Rees: Yn y trydydd Cynulliad, trosglwyddodd y Gweinidog blaenorol yr arian ar gyfer gwasanaethau cymorth epilepsi i'r byrddau iechyd. A fydd hyn yn cael ei wirio er mwyn sicrhau bod arian yn cael ei ddyrannu i sefydlu cytundebau lefel gwasanaeth lleol ar gyfer y gwasanaeth cymorth hwn?

Lesley Griffiths: Cafodd Epilepsi Cymru grant arbennig unwaith yn unig yn 2008, yn dilyn sylwadau a wnaed i'r Gweinidog iechyd blaenorol. Cafodd ei annog yn awr i gwrdd â byrddau iechyd lleol i drafod y gwasanaethau hanfodol sydd eu hangen arno ym mhob ardal wrth negodi cytundebau lefel gwasanaeth. Ni fyddai'n addas i mi ddylanwadu ar fyrddau iechyd lleol o ran caffael gwasanaethau gan un darparwr neu'r llall.

Kenneth Skates: Un o'r ymrwymïadau allweddol yn manifesto Llafur yn yr etholiad oedd addewid i wella mynediad cleifion i feddygon teulu, yn enwedig gyda'r nos ac ar y penwythnosau. A allwch chi amlinellu'r camau nesaf o ran gwireddu'r polisi hwn?

Lesley Griffiths: Yr ydym yn ymrwymedig i gyflwyno gwasanaethau meddyg teulu mwy hygyrch fel bod pobl sy'n gweithio yn gallu

GP services at a time that is most convenient. The main reason for doing this is to relieve pressure on other areas, such as accident and emergency departments. I have met with GPs and GP committees to discuss the way forward, because we understand that this has implications, not only for the GPs but for their staff and practices. We will continue to work closely with the British Medical Association's GP committee Wales and local health boards as we develop our proposals.

defnyddio gwasanaethau eu meddygon teulu ar yr adeg fwyaf cyfleus. Y prif reswm dros wneud hyn yw lleihau pwysau ar feysydd eraill, fel adrannau damweiniau ac achosion brys. Rwyf wedi cwrdd â meddygon teulu a phwyllgorau meddygon teulu i drafod y ffordd ymlaen, oherwydd ein bod yn deall bod oblygiadau i hyn, nid yn unig i feddygon teulu ond hefyd i'w staff a'u meddygfeydd. Byddwn yn dal ati i gydweithio'n glos â phwyllgor meddygon teulu Cymru Cymdeithas Feddygol Prydain a byrddau iechyd lleol wrth i ni ddatblygu ein cynigion.

Lefelau Cyflog Rheolwyr

9. Leanne Wood: *A wnaiff y Gweinidog ddatganiad am lefelau cyflog rheolwyr yn y GIG. OAQ(4)0032(HSS)*

Lesley Griffiths: Salaries of top NHS management, such as executive directors of NHS health boards and trusts, are paid on a scale determined through a recognised public-sector job evaluation scheme.

Leanne Wood: Do you accept that 10-year pay protection deals for executives, as part of your Wales organisation policy, have now tied the hands of health boards as they have to make spending cuts? Similar deals are not available for workers on low pay, either in the public or private sectors. You will be aware that many of those workers have already seen their pay being cut or frozen. Will you look at whether these deals can be renegotiated? Will you rule out future 10-year pay deals in the NHS? Will you ask ministerial colleagues responsible for other areas of the public sector to rule out similar deals as well?

Lesley Griffiths: Protected pay was one of the issues agreed between the NHS and the unions ahead of the reforms that were introduced in Wales in 2009. All NHS staff members across the UK, not just the managers, are entitled to pay protection for up to 10 years, and this will depend on the length of service. The situation is currently being reviewed by the Welsh partnership

Management Pay Levels

9. Leanne Wood: *Will the Minister make a statement about management pay levels in the NHS. OAQ(4)0032(HSS)*

Lesley Griffiths: Mae cyflogau uwch-reolwyr y GIG, megis cyfarwyddwyr gweithredol byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau y GIG, yn cael eu talu ar raddfa a benderfynir drwy gynllun gwerthuso swydd a gydnabyddir gan y sector cyhoeddus.

Leanne Wood: A ydych yn derbyn bod bargeinion gwarchod cyflog 10 mlynedd i uwch swyddogion, fel rhan o'ch polisi trefniadaeth Cymru, bellach wedi clymu dwylo byrddau iechyd gan fod yn rhaid iddynt wneud toriadau gwario? Nid yw bargeinion o'r fath ar gael i weithwyr ar gyflog isel, yn y sector cyhoeddus na'r sector preifat. Byddwch yn gwybod bod cyflogau llawer o'r gweithwyr hynny wedi cael eu torri neu'u rhewi. A wnewch chi edrych a ellir ail-negodi'r bargeinion hyn? A wnewch chi ddiystyru bargeinion cyflog 10 mlynedd yn y GIG yn y dyfodol? A wnewch chi ofyn i'ch cyd-Weinidogion sy'n gyfrifol am feysydd eraill o'r sector cyhoeddus i ddiystyru bargeinion tebyg hefyd?

Lesley Griffiths: Yr oedd gwarchod cyflog yn un o'r materion y cytunwyd arnynt rhwng y GIG a'r undebau cyn y diwygiadau a gyflwynwyd yng Nghymru yn 2009. Mae hawl gan bob aelod staff ar draws y DU, nid dim ond rheolwyr, i gael cyflog wedi ei warchod am hyd at 10 mlynedd, a bydd hyn yn dibynnu ar hyd y gwasanaeth. Mae'r sefyllfa yn cael ei hadolygu ar y funud gan

forum, which brings together representatives from the Welsh Government, the NHS and the unions.

Antoinette Sandbach: Do you appreciate the dismay of constituents across north Wales who, despite yesterday's budget announcement, see Welsh Labour cutting the Welsh NHS budget in real terms and downgrading its hospital network, while Welsh Labour continues with the protected pay settlement agreed by the Labour-Plaid coalition Government that sees 11 senior managers in north Wales retaining their pay and benefits despite failing to find comparable jobs in the new health board? Are you prepared to make a commitment that priority will be given to front-line services instead of protecting the pay and conditions of former managers?

Lesley Griffiths: I repeat what I said to Leanne Wood: protected pay was one of the issues agreed between the NHS and the unions ahead of the NHS reforms that were introduced in Wales in 2009. I repeat that we are not cutting the budget. It is the only line in the whole of the Government budget that was not cut. I have not heard anything about downgrading services; that is just something that the Conservative Party talks about.

Gwasanaethau Cymdeithasol a Byrddau Iechyd Lleol

10. Yr Arglwydd Elis-Thomas: *Pa drafodaethau a fu rhwng y Gweinidog a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ynglŷn â'r berthynas rhwng y gwasanaethau cymdeithasol a Byrddau Iechyd Lleol. OAQ(4)0023(HSS)*

Gwenda Thomas: Mae 'Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru: Fframwaith Gweithredu' yn amlinellu'n glir ein hymrwymadau i weithio ar y cyd, integreiddio a chydweithredu ar draws awdurdodau lleol a rhyngddynt, a hefyd gyda sefydliadau eraill sy'n darparu gwasanaethau cyhoeddus. Mae hyn yn amlwg yn cynnwys y byrddau iechyd lleol. Byddwn yn parhau i arwain y dull hwn o weithredu drwy drafodaethau a drwy ein trefniadau arwain newydd.

fforwm partneriaeth Cymru, sy'n dod â chynrychiolwyr o Lywodraeth Cymru, y GIG a'r undebau ynghyd.

Antoinette Sandbach: A ydych yn gwerthfawrogi gofid etholwyr ar draws y gogledd sydd, er gwaethaf cyhoeddiad cyllideb ddoe, yn gweld Llafur Cymru yn torri cyllideb GIG Cymru mewn termau real ac yn israddio ei rwydwaith ysbysai, tra bod Llafur Cymru yn parhau gyda'r setliad gwarchod cyflog y cytunwyd arno gan y Llywodraeth glymblaid Llafur-Plaid sy'n gweld 11 o uwch reolwyr yn y gogledd yn cadw eu cyflog a'u buddiannau er iddynt fethu â chanfod swyddi cymharus yn y bwrdd iechyd newydd? A ydych yn barod i ymrwymo y rhoddir blaenoriaeth i wasanaethau rheng flaen yn hytrach na gwarchod cyflog ac amodau cyn-reolwyr?

Lesley Griffiths: Dywedaf eto beth a ddywedais wrth Leanne Wood: roedd gwarchod cyflog yn un o'r materion y cytunwyd arnynt rhwng y GIG a'r undebau cyn y diwygiadau GIG a gyflwynwyd yng Nghymru yn 2009. Dywedaf eto nad ydym yn torri'r gyllideb. Dyna'r unig linell yng nghyllideb gyfan y Llywodraeth na chafodd ei thorri. Chlywais i ddim byd am israddio gwasanaethau; dim ond rhywbeth mae'r Blaid Geidwadol yn sôn amdano yw hynny.

Social Services and LHBs

10. Lord Elis-Thomas: *What discussions have there been between the Minister and Welsh Local Government Association regarding the relationship between social services and LHBs. OAQ(4)0023(HSS)*

Gwenda Thomas: 'Sustainable Social Services for Wales: A Framework for Action' clearly set out our commitments to joint working, integration and collaboration across and between local authorities as well as with other public service organisations. This clearly includes the LHBs. We will continue to drive this approach forward through discussions and through our new leadership arrangements.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Yr wyf yn ddiolchgar iawn i'r Dirprwy Weinidog am ei hateb ac am ei chefnogaeth bob amser i ddatblygu safon gwasanaethau cymdeithasol, yn enwedig yng Ngwynedd ac yn y gogledd. A fyddai'n barod i drafod gydag adrannau gwasanaethau cymdeithasol yn y gogledd a oes modd iddynt gydweithio yn llawer agosach â Bwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Betsi Cadwaladr, yn enwedig mewn gwasanaethau ar gyfer iechyd meddwl ac ar gyfer yr henoed?

Gwenda Thomas: Mae 'Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru: Fframwaith Gweithredu', yn ei gwneud yn eglur mai gweithio a chyllido ar y cyd a chydweithredu yw'r ffordd ymlaen. Mae hynny'r un mor bwysig ar draws Cymru gyfan. Yr wyf yn barod i helpu mewn unrhyw drafodaeth sy'n anelu at y nod hwnnw.

Jenny Rathbone: Bedblocking is a major issue in Cardiff and Vale University Local Health Board, leading to long waiting lists and delayed operations. There are some perverse incentives for local authorities to delay receiving elderly people or anybody who needs additional care in the community. What can the Government do to encourage local authorities and health bodies to work better together to ensure that the only people in hospital are those who need to be there?

Gwenda Thomas: I agree that forcing people to stay in hospital longer than they need to be there is not the best treatment. I am glad of this opportunity to say again that statutory guidance on procedures to expedite the transfer of patients from hospital to care settings, where appropriate, was issued to local health boards and local authorities in May of this year.

Janet Finch-Saunders: This touches on the question that you have answered, Deputy Minister, but I will elaborate on some problems.

The Presiding Officer: Order. Do not elaborate too much.

Lord Elis-Thomas: I am very grateful to the Deputy Minister for her reply and for her continuous support for developing the quality of social services, especially in Gwynedd and in north Wales. Would she be willing to discuss with social services departments in north Wales whether they could collaborate much more closely with the Betsi Cadwaladr University Local Health Board, particularly with regard to mental health and on services for the elderly?

Gwenda Thomas: It is clear in 'Sustainable Social Services for Wales: A Framework for Action' that joint working and funding and collaboration are the way forward. That is just as important right across Wales. I am willing to help in any discussion with the aim of achieving that.

Jenny Rathbone: Mae blocio gwelyau yn broblem fawr ym Mwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Caerdydd a'r Fro, gan arwain at restrau aros hir a gohirio llawdriniaethau. Mae ambell i gymhelliad gwyrddoedig i awdurdodau lleol i ohirio derbyn pobl hŷn neu unrhyw un sydd angen gofal ychwanegol yn y gymuned. Beth all y Llywodraeth ei wneud i annog awdurdodau lleol a chyrrff iechyd i gydweithio'n well i sicrhau mai'r unig bobl sydd yn yr ysbyty yw'r rhai sydd angen bod yno?

Gwenda Thomas: Rwy'n cytuno nad gorfodi pobl i aros yn yr ysbyty yn hirach nag maent angen bod yno yw'r driniaeth orau. Rwy'n falch o'r cyfle hwn i ddweud eto y rhoddwyd canllawiau statudol ar weithdrefnau i gyflymu'r broses o drosglwyddo cleifion o ysbyty i leoliadau gofal, lle y bo'n briodol, i fyrddau iechyd lleol ac awdurdodau lleol ym mis Mai eleni.

Janet Finch-Saunders: Mae hyn yn cyffwrdd ar y cwestiwn yr ydych wedi ei ateb, Ddirprwy Weinidog, ond fe wnaf ymhelaethu ar rai problemau.

Y Llywydd: Trefn. Peidiwch ag ymhelaethu gormod.

Janet Finch-Saunders: I will not.

The Presiding Officer: Just get on with the question.

Janet Finch-Saunders: Too often, my constituents have encountered problems with a lack of communication between the local health boards and social services, particularly at times of hospital discharge. I raised the matter when I first got elected in May this year. Six months later, we are still having those problems. Therefore, what assurances can you give me, as an elected Member, that something is being done about the situation?

Gwenda Thomas: I mentioned the statutory guidance in my previous answer. Sustainable social services and the development of the national forum are the way forward to bring everybody together to discuss these serious issues. I agree with you on the need for better joint working. We have some fine examples of joint working across Wales. The situation is not consistent but we need to roll out best practice. When the forum discusses this matter, I am sure that it will be one of the issues that we will want to focus on in our work.

Peter Black: Deputy Minister, despite the good practice that is in place in some parts of Wales—the Gwent older people’s project is one such example—you are right that the situation is inconsistent across Wales. The obstacles are on both sides of the fence. Some local health boards are reluctant to work with local authorities, and vice versa. How will you ensure that this guidance is implemented if you keep coming up against this institutional resistance to joint working on both sides of the fence?

Gwenda Thomas: I agree that more needs to be done, but the statutory guidance has been issued. We need to evaluate the effect of that guidance and take on this real issue. You know that ‘Sustainable Social Services for Wales: A Framework for Action’ covers this. It is an issue and we must break down the geographical and financial barriers. I have indications that there are examples of good practice and commitment to do this. It is not

Janet Finch-Saunders: Ni wnaf.

Y Llywydd: Bwriwch ati gyd anda’r cwestiwn.

Janet Finch-Saunders: Yn rhy aml, mae fy etholwyr wedi dod ar draws problemau gyda diffyg cyfathrebu rhwng y byrddau iechyd lleol a gwasanaethau cymdeithasol, yn enwedig adeg rhyddhau o’r ysbyty. Codais y mater pan gefais fy ethol gyntaf ym mis Mai eleni. Chwe mis yn ddiweddarach, yr ydym yn dal yn cael y problemau hynny. Felly, pa sicrwydd allwch chi ei roi i mi, fel Aelod etholedig, bod rhywbeth yn cael ei wneud am y sefyllfa?

Gwenda Thomas: Soniais am y canllawiau statudol yn fy ateb blaenorol. Gwasanaethau cymdeithasol cynaliadwy a datblygu’r fforwm cenedlaethol yw’r ffordd ymlaen i ddod â phawb ynghyd i drafod y materion difrifol hyn. Rwy’n cytuno gyda chi bod angen cydweithio’n well. Mae gennym rai enghreifftiau da iawn o gydweithio ledled Cymru. Nid yw’r sefyllfa’n gyson ond mae angen i ni ledaenu arfer gorau. Pan fydd y fforwm yn trafod y mater, rwy’n siŵr y bydd yn un o’r materion y byddwn am ganolbwyntio arno yn ein gwaith.

Peter Black: Ddirprwy Weinidog, er gwaethaf yr arfer da sydd mewn lle mewn ambell ran o Gymru-mae prosiect pobl hŷn Gwent yn enghraifft o’r fath—yr ydych yn iawn fod y sefyllfa yn anghyson ledled Cymru. Mae’r rhwystrau ar ddau ochr y clawdd. Mae rhai byrddau iechyd lleol yn amharod i gydweithio ag awdurdodau lleol, ac fel arall. Sut gwnewch chi sicrhau bod y canllawiau hyn yn cael eu gweithredu os ydych yn wynebu’r gwrthwynebiad sefydliadol hwn i gydweithio ar ddau ochr y clawdd?

Gwenda Thomas: Rwy’n cytuno bod angen gwneud mwy, ond mae’r canllawiau statudol wedi cael eu cyhoeddi. Mae angen i ni werthuso effaith y canllawiau hynny ac ymgymryd â’r mater real hwn. Fe wyddoch fod ‘Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy i Gymru: Fframwaith Gweithredu’ yn cwmpasu hyn. Mae’n broblem ac mae’n rhaid i ni gael gwared ar y rhwystrau daearyddol ac ariannol. Rwyf wedi

consistent yet, but we need to roll out that agenda and ensure that, as a Welsh Government, we are doing all in our power to ensure that joint working, financing and planning become a reality across Wales.

clywed bod enghreifftiau o arfer da ac ymrwymiad i wneud hyn. Nid yw'n gyson eto, ond mae angen i ni ledu'r agenda honno a sicrhau ein bod ni, fel Llywodraeth Cymru, yn gwneud popeth yn ein gallu i sicrhau fod gweithio, ariannu a chynllunio ar y cyd yn cael eu gwireddu ledled Cymru.

Gwasanaeth Iechyd Gwladol

National Health Service

11. Elin Jones: *A wnaiff y Gweinidog amlinellu ei chynlluniau ar gyfer y Gwasanaeth Iechyd Gwladol dros y chwe mis nesaf. OAQ(4)0031(HSS)*

11. Elin Jones: *Will the Minister outline her plans for the National Health Service over the next six months. OAQ(4)0031(HSS)*

Lesley Griffiths: The NHS in Wales will continue to provide health services that are safe, sustainable, effective and of the highest quality in an integrated system.

Lesley Griffiths: Bydd y GIG yng Nghymru yn parhau i ddarparu gwasanaethau iechyd sydd yn ddiogel, cynaliadwy, effeithiol ac o'r safon uchaf o fewn system integredig.

2.15 p.m.

Elin Jones: Weinidog, yn ystod yr haf, gwnaethoch ymweld ag ysbyty Aberteifi yn fy etholaeth. Byddech wedi gweld pa mor annerbyniol yw cyflwr yr adeilad fel ysbyty. Gwnaeth y Llywodraeth flaenorol ymrwymiad ar arian cyfalaf ar gyfer ysbyty newydd i Aberteifi. Pan ddaw'r cais oddi wrth y bwrdd iechyd lleol—yn y chwech mis nesaf, gobeithio—a fyddwch yn cadw at yr ymrwymiad i ariannu ysbyty newydd ar gyfer pobl Aberteifi?

Elin Jones: Minister, during the summer, you visited Cardigan hospital in my constituency. You will have seen how unacceptable the condition of that building is as a hospital. The previous Government made a commitment on capital funding for a new hospital for Cardigan. When the bid is received from the local health board—in the next six months, we hope—will you keep to that commitment to fund a new hospital for the people of Cardigan?

Lesley Griffiths: At the moment, I am not looking at any capital bids. First, we need to see the service changes that are being proposed by all of the local health boards. I will have to consider it at that time.

Lesley Griffiths: Ar hyn o bryd, nid wyf yn edrych ar unrhyw gais am gyfalaf. Yn gyntaf, rydym angen gweld y newidiadau gwasanaeth sy'n cael eu cynnig gan bob bwrdd iechyd. Bydd yn rhaid i mi ei ystyried yr adeg honno.

Cwestiynau i'r Cwnsler Cyffredinol Questions to the Counsel General

Swyddogion y Gyfraith

Law Officers

1. Yr Arglwydd Elis Thomas: *Sawl gwaith y mae'r Cwnsler Cyffredinol wedi cwrdd ers iddo gael ei benodi â swyddogion eraill y gyfraith yn llywodraethau'r DU. OAQ(4)0009(CGE)*

1. Lord Elis Thomas: *How many times has the Counsel General met, since being appointed, with other law officers within UK governments. OAQ(4)0009(CGE)*

The Counsel General (Theodore Huckle): Good afternoon, everybody. I am No. 9 Counsel General at the moment. Since my

Y Cwnsler Cyffredinol (Theodore Huckle): Prynhawn da, bawb. Fi yw Cwnsler Cyffredinol Rhif 9 ar hyn o bryd. Ers fy

appointment, I have attended introductory—and, for these purposes, formal—meetings with the Attorney General for Northern Ireland and the Lord Advocate in Scotland. I have also met informally the Advocate General for Scotland, who was visiting Wales at the time. I was also fortunate to represent the Welsh Government and hence, I hope, Wales, on Monday at the swearing in of our own Lord Justice Thomas as president of the Queen's Bench Division of the High Court. There, I met briefly the Attorney General and the Solicitor General before going to Westminster Abbey for the opening of the legal year ceremony service, again in the company of the Lord Advocate and the Advocate General.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Diolch yn fawr i'r Cwnsler Cyffredinol am yr ateb llawn hwnnw. Mae'n addas iawn imi, gan ei fod wedi gwneud datganiad cynhwysfawr ddoe, i ofyn cwestiwn atodol ynglŷn â hynny hefyd. Yn ei drafodaethau gyda swyddogion eraill y gyfraith yn y Deyrnas Unedig, a yw wedi cael cyfle i esbonio iddynt ei weledigaeth glir iawn a draddodwyd yn y datganiad ddoe ynglŷn â beth yw pasio cyfraith ddwyieithog mewn gwlad arbennig ei thraddodiadau cyfreithiol fel Cymru? Nid wyf yn gofyn iddo fynd i ddarllen y cyfan o gyfraith Hywel, ond a fydd yn manteisio ar y cyfle bob amser i ddweud bod llyfr statud Cymreig wedi bodoli ers yr Oesoedd Canol ac y bydd eto?

Theodore Huckle: I am grateful for the question. It gives me the opportunity to say, for the first time, and probably in answer to a number of the questions I will be asked today, that I am afraid that I will not be disclosing the content of discussions with any of the law officers or, for that matter, anyone else when I am engaged upon the business of advising the Welsh Government. However, I can assure the Lord Elis-Thomas and Members generally that I have well in mind the matters to which he adverts and that I keep them well in mind.

Mark Isherwood: Your response makes my question very difficult to ask, but I was also going to refer to your statement yesterday on Welsh laws and developing a Welsh statute. What further contact and communication do

mhenodiad, rwyf wedi mynychu cyfarfodydd cyflwyniadol—ac, at y dibenion hyn, ffurfiol—gyda'r Twrnai Cyffredinol ar gyfer Gogledd Iwerddon a'r Arglwydd Adfocad yn yr Alban. Rwyf hefyd wedi cwrdd yn anffurfiol ag Adfocad Cyffredinol yr Alban, a oedd yn ymweld â Chymru ar y pryd. Roeddwn hefyd yn ffodus i gynrychioli Llywodraeth Cymru a thrwy hynny, gobeithio, Cymru ddydd Llun yn ystod tyngu llw ein Harglwydd Ustus Thomas ni fel llywydd Is-adran Mainc y Frenhines yn yr Uchel Lys. Yno, cwrddais yn fyr â'r Twrnai Cyffredinol a'r Cyfreithiwr Cyffredinol ar gyfer gwasanaeth seremoni agor y flwyddyn gyfreithiol, eto yng nghwmni'r Arglwydd Adfocad a'r Twrnai Cyffredinol.

Lord Elis-Thomas: I thank the Counsel General for that comprehensive response. It is very appropriate, as he made a comprehensive statement yesterday, for me to ask a supplementary question on that also. In his discussions with the other law officers within the UK, has he had an opportunity to explain to them the clear vision set out in his statement yesterday of what passing bilingual law means in a nation such as Wales, with its own specific legal tradition? I am not asking him to read all of the laws of Hywel, but will he always take the opportunity to say that there has been a Welsh statute book in existence since the Middle Ages and that there will be again?

Theodore Huckle: Rwyf yn ddiolchgar am y cwestiwn hwnnw. Mae'n rhoi'r cyfle i mi ddweud, am y tro cyntaf, ac yn fwy na thebyg mewn ateb i nifer o gwestiynau a ofynnir i mi heddiw, fod gennyf ofn na fyddaf yn datgelu cynnwys trafodaethau gydag unrhyw un o swyddogion y gyfraith, nac ychwaith, pe bai'n dod i hynny, gydag unrhyw un arall pan wyf yn rhinwedd fy swydd yn cynghori Llywodraeth Cymru. Fodd bynnag, gallaf sicrhau yr Arglwydd Elis-Thomas ac Aelodau yn gyffredinol fod y materion y mae'n eu codi yn amlwg yn fy meddwl a byddaf yn eu cadw yn amlwg yn fy meddwl.

Mark Isherwood: Mae eich ymateb yn gwneud fy nghwestiwn yn un anodd iawn i'w ofyn, ond roeddwn hefyd yn mynd i gyfeirio at eich datganiad ddoe ar gyfreithiau Cymreig a datblygu statud Cymreig. Pa gyswllt a

you propose to have with law officers at UK level in relation to delivering on the action points you announced yesterday, given that we now have two law-making bodies—the UK Parliament and the National Assembly for Wales—operating under one system?

Theodore Huckle: I am not sure that the question was difficult to ask, but the answer is very straightforward and it is in the same terms. I can say this: it is intended that there will be regular meetings with the law officers. There may be opportunities to meet them together, which I will welcome, but, in any event, to use the language of this place, bilaterals will take place as well. Beyond that, I am not really able to say when meetings will be held or what will be discussed. I rather think that most of what I said yesterday, certainly about the access of the public to the laws made in this place, is more a matter for us here than for discussion with law officers. However, who knows? We must await events in that respect. In other respects, as I say, I am afraid that the answer is that I am not at liberty to disclose what will be discussed.

Polisiau Ffioedd Dysgu

2. Simon Thomas: *Pa drafodaethau y mae'r Gweinidog wedi'u cynnal gyda swyddogion y gyfraith yn yr Alban parthed heriau cyfreithiol i bolisiau ffioedd dysgu datganoledig. OAQ(4)0013(CGE)*

Theodore Huckle: I am afraid that Mr Thomas knows the answer to this question. I am sorry, I am not able to discuss the content of discussions with law officers. I repeat that I have already had constructive meetings with a number of them, but it would not be appropriate to disclose the issues discussed.

The Presiding Officer: I call Angela Burns. Sorry—I call Simon Thomas to ask a supplementary question.

Simon Thomas: I will try a supplementary question, even though I am not going to get

chyfathrebu pellach ydych chi'n bwriadu ei gael gyda swyddogion y gyfraith ar lefel y Deyrnas Unedig o ran cyflawni'r pwyntiau gweithredu a gyhoeddasoch ddoe, o ystyried bod gennym bellach ddau gorff gwneud cyfraith—Senedd y Deyrnas Unedig a Chynulliad Cenedlaethol Cymru—yn gweithredu o dan un system?

Theodore Huckle: Nid wyf yn siŵr a oedd y cwestiwn yn un anodd i'w ofyn, ond mae'r ateb yn syml iawn ac mae'n dilyn yr un trywydd. Gallaf ddweud hyn: bwriedir y bydd cyfarfodydd rheolaidd gyda swyddogion y gyfraith. Efallai y bydd cyfleoedd i gwrdd â hwy gyda'i gilydd, a byddaf yn croesawu hynny, ond, pa un bynnag, i ddefnyddio iaith y lle hwn, bydd cyfarfodydd dwyochrog yn cael eu cynnal hefyd. Tu hwnt i hynny, nid wyf wir yn gallu dweud pryd y bydd cyfarfodydd yn cael eu cynnal na beth a gaiff ei drafod. Rwyf o'r farn bod yr hyn a ddywedais ddoe, yn sicr am fynediad y cyhoedd i'r cyfreithiau a wneir yn y lle hwn, yn fwy o fater i ni yma na thestun trafodaeth gyda swyddogion y gyfraith. Fodd bynnag, pwy a ŵyr? Rhaid i ni aros i weld beth fydd yn digwydd yn hynny o beth. O ran materion eraill, mae gennyf ofn mai'r ateb yw nad wyf mewn sefyllfa i ddatgelu beth fydd yn cael ei drafod.

Tuition Fee Policies

2. Simon Thomas: *What discussions has the Minister had with legal officials in Scotland regarding legal challenges to devolved tuition fee policies. OAQ(4)0013(CGE)*

Theodore Huckle: Mae gennyf ofn bod Mr Thomas yn gwybod yr ateb i'r cwestiwn hwn. Mae'n ddrwg gennyf, nid wyf yn gallu trafod cynnwys trafodaethau gyda swyddogion y gyfraith. Dywedaf eto fy mod wedi cael cyfarfodydd adeiladol gyda nifer ohonynt, ond ni fyddai'n addas i ddatgelu'r materion a drafodwyd.

Y Llywydd: Galwaf ar Angela Burns. Mae'n ddrwg gennyf—galwaf ar Simon Thomas i ofyn cwestiwn atodol.

Simon Thomas: Rhof gynnig ar gwestiwn atodol, er nad wyf yn mynd i gael ateb iddo.

an answer.

Yr wyf am geisio denu pen y crwbau allan ychydig. Yr ydym yn edrych ar adolygiad barnwrol posibl i bolisiau ffioedd dysgu yn yr Alban. Beth bynnag yw natur y trafodaethau gyda swyddogion cyfreithiol yr Alban, yn awr neu yn y dyfodol, a fydd modd i Lywodraeth Cymru fod yn rhan o amddiffyn unrhyw adolygiad barnwrol o bolisiau ffioedd dysgu yn yr Alban, gan y bydd un o'r adolygiadau yn yr Alban, o dan gyfraith Ewrop, yn effeithio'n drwm ar bolisiau Llywodraeth Cymru hefyd? Felly, a yw'n bosibl inni fod yn rhan o unrhyw broses gyfreithiol sy'n digwydd yn yr Alban?

Theodore Huckle: As I hope Mr Thomas knows, we have already intervened in Scottish legal proceedings. That led to our appearance in the AXA and Lord Advocate case in the Supreme Court. So, in principle, of course it is possible, but it would very much depend on whether we take the view that the interests of Wales are engaged.

Angela Burns: As Wales is a member state of the United Kingdom, and the United Kingdom is a member of the European Union, do we have any recourse to go back to the European Union to find out whether we are able to have a derogation so that we no longer have to pay the fees of students from the European Union? As we are simply part of the United Kingdom, I know that we do not have the ability to go directly to the European Union, but are you able to go through the United Kingdom processes to the European Union to see whether we can take the matter of tuition fees to that court?

Theodore Huckle: I am not going to comment on what is being discussed, or what might be discussed, about specific issues. However, Members may know that, so far as the Scottish position is concerned, one of the issues that arises in the tuition fees debate is the question of the application of European law to the subsidiary—if I can use that word—nations or regions within member states. The member state is the United Kingdom. It is no doubt part of the political process as to whether the United Kingdom

I want to try to draw things out a little. We are looking at a possible judicial review of tuition fees in Scotland. Whatever the nature of the discussions with legal officials in Scotland, now or in the future, will it be possible for the Welsh Government to be part of a defence of any judicial review of tuition fees in Scotland, as one of the reviews in Scotland, under European law, would also impact greatly on the Welsh Government's policies? Therefore, it is possible for us to be part of any legal process that is happening in Scotland?

Theodore Huckle: Fel rwy'n gobeithio bod Mr Thomas yn ei wybod, rydym eisoes wedi ymyrryd mewn trafodion cyfreithiol yn yr Alban. Arweiniodd hynny at ein hymddangosiad yn yr achos AXA a'r Arglwydd Adfocad yn y Goruchaf Lys. Felly, mewn egwyddor, wrth gwrs ei fod yn bosibl, ond byddai'n dibynnu i raddau helaeth ar ba un ai a ydyw buddiannau Cymru yn ymwneud â'r mater.

Angela Burns: Gan fod Cymru yn aelod-wladwriaeth o'r Deyrnas Unedig, a'r Deyrnas Unedig yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd, a oes gennym unrhyw ffordd i fynd yn ôl at yr Undeb Ewropeaidd i ganfod a ydym yn gallu llacio'r rheolau fel nad ydym yn gorfod talu ffioedd myfyrwyr o'r Undeb Ewropeaidd mwyach? Gan mai dim ond rhan o'r Deyrnas Unedig ydym ni, rwy'n gwybod nad oes gennym y gallu i fynd at yr Undeb Ewropeaidd yn uniongyrchol, ond a ydych yn gallu mynd drwy brosesau y Deyrnas Unedig at yr Undeb Ewropeaidd i weld a allwn fynd â phwnc ffioedd dysgu i'r llys hwnnw?

Theodore Huckle: Nid wyf yn mynd i wneud sylwadau ar beth sy'n cael ei drafod, na beth allai gael ei drafod, am bynciau penodol. Fodd bynnag, efallai bod Aelodau yn gwybod, gyhyd ag y mae sefyllfa'r Alban dan sylw, mai un o'r materion sy'n codi yn y ddadl am ffioedd dysgu yw'r cwestiwn am ba mor gymwys y mae cyfraith Ewropeaidd i'r is-genhedloedd neu is-ranbarthau—os caf ddefnyddio'r gair hwnnw—o fewn aelod-wladwriaethau. Yr aelod-wladwriaeth yw'r Deyrnas Unedig. Nid oes amheuaeth ei bod

can be prevailed upon to make representations of various kinds, but it is certainly not an issue upon which I am asked to advise.

Blaenoriaethau

3. Mike Hedges: *A wnaiff y Cwnsler Cyffredinol ddatganiad am ei flaenoriaethau ar gyfer y Cynulliad hwn. OAQ(4)0012(CGE)*

Theodore Huckle: I will repeat the answer that I gave in response to Mr Thomas's same question the first time that I answered questions in the Chamber. I can set out my priorities concisely. First, my priority is to give good, sound, legal advice to the Welsh Government. Secondly, my priority is to do what I can to assist the Assembly, from a legal standpoint, to be effective in the work that it does.

Mike Hedges: Thank you for your response. You will be aware that building regulations are set to be devolved to the Assembly on 31 December this year. What preparations have been made to ensure the smooth transition of these new powers from Westminster?

Theodore Huckle: The construction team within the Department for Environment and Sustainable Development has been established with a primary responsibility for devolved building regulations. Over the past 12 months, discussions have been taking place with the Department for Communities and Local Government to understand and prepare for the new responsibilities, to develop necessary relationships with outside organisations that have functions related to building regulations and to agree future liaison. Establishment of the Welsh statutory advisory committee is under way, and programmed to be in place by the end of November. The first proposed changes to devolved building regulations will be those intended to deliver the manifesto commitment of the Government of a 55 per cent improvement in the energy performance of new housing, on which we expect to consult during next year.

Antoinette Sandbach: Will the Counsel General confirm, as a matter of fact, whether he has had discussions with the Deputy

yn rhan o'r broses wleidyddol o ran a ellid perswadio'r Deyrnas Unedig i wneud sylwadau o fathau amrywiol, ond yn sicr nid yw'n fater y gofynnir i mi gynghori arno.

Priorities

3. Mike Hedges: *Will the Counsel General make a statement on his priorities for this Assembly. OAQ(4)0012(CGE)*

Theodore Huckle: Rhoddaf yr ateb a roddais mewn ymateb i'r un cwestiwn gan Mr Thomas y tro cyntaf yr atebais gwestiynau yn y Siambr. Gallaf amlinellu fy mlaenoriaethau yn gryno. Yn gyntaf, fy mlaenoriaeth yw rhoi cyngor cyfreithiol da a chadarn i Lywodraeth Cymru. Yn ail, fy mlaenoriaeth yw gwneud beth y gallaf i helpu'r Cynulliad, o safbwynt gyfreithiol, i fod yn effeithiol yn y gwaith y mae'n ei wneud.

Mike Hedges: Diolch i chi am eich ymateb. Byddwch yn gwybod y bydd rheoliadau adeiladu yn cael eu datganoli i'r Cynulliad ar 31 Rhagfyr eleni. Pa baratodau a wnaed i sicrhau bod y pwerau newydd hyn yn cael eu trosglwyddo'n esmwyth o San Steffan?

Theodore Huckle: Mae'r tîm adeiladu o fewn Adran yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy wedi cael ei sefydlu gyda phrif gyfrifoldeb dros reoliadau adeiladu wedi eu datganoli. Dros y 12 mis diwethaf, cafodd trafodion eu cynnal gyda'r Adran Cymunedau a Llywodraeth Leol i ddeall a pharatoi am y cyfrifoldebau newydd, i ddatblygu perthnasau angenrheidiol gyda chyrff allanol sydd â swyddogaethau yn ymwneud â rheoliadau adeiladu ac i gytuno ar gydgyssylltu yn y dyfodol. Mae'r broses o sefydlu pwyllgor ymgynghorol statudol Cymreig yn mynd rhagddi, a'r bwriad yw y bydd yn ei le erbyn diwedd mis Tachwedd. Y newidiadau arfaethedig cyntaf i reoliadau adeiladu wedi eu datganoli fydd y rhai a fwriedir i gyflwyno ymrwymiad maniffesto y Llywodraeth, sef gwelliant o 55 y cant ym mherfformiad ynni tai newydd, yr ydym yn disgwyl ymgynghori arno y flwyddyn nesaf.

Antoinette Sandbach: A wnaiff y Cwnsler Cyffredinol gadarnhau, fel ffaith, a ydyw wedi cael trafodaethau gyda'r Dirprwy

Minister for Agriculture, Food, Fisheries and European Programmes concerning his decision to abolish support for farmers in the less favoured area of upland Wales? It is a source of confusion in the farming industry that the Deputy Minister has blamed his decision on advice from the European Commission, although such support will continue in every other part of the United Kingdom—England, Northern Ireland and Scotland—until 2014.

Theodore Huckle: I am afraid, by convention, as in the case of the Attorney General, which we have adopted in Wales, I am not at liberty to give information about what advice has been sought of me by colleagues in Government, or what that advice may have been.

Deddfwriaeth gan Lywodraeth y DU

4. Mark Drakeford: *Sawl gwaith y mae swyddogion y gyfraith yn Lloegr wedi ymgynghori â'r Cwnsler Cyffredinol am y goblygiadau posibl i Gymru o ddeddfwriaeth sydd yn yr arfaeth gan Lywodraeth y DU. OAQ(4)0010(CGE)*

Theodore Huckle: I am sorry, I am not able to make statements about discussions that I have had with UK law officers as to the content of those discussions either directly or indirectly. Even the fact of advice and discussions of this kind is not disclosable, let alone the content. I can say that it is my understanding that the ordinary processes of discussions about the potential implications of forthcoming UK Government legislation is between departments.

Mark Drakeford: I am afraid that I think that that is an unsatisfactory answer to what was a simple question. I asked nothing about the content of your discussions. I do not want to know anything that it is privileged or anything that a member of the public might not feel entitled to know. I simply asked you for the number of occasions on which law officers in England have contacted your office. It is a simple numeral, and I am happy to take the answer just as that. I ask you again: how many times?

Weinidog Amaethyddiaeth, Bwyd, Pysgodfeydd a Rhaglenni Ewropeaidd am ei benderfyniad i ddiddymu cymorth i ffermwyr yn ardal lai ffafrïol ucheldir Cymru? Mae'n destun dryswch yn y diwydiant ffermio bod y Dirprwy Weinidog wedi rhoi'r bai am ei benderfyniad ar gyngor gan y Comisiwn Ewropeaidd, er y bydd cymorth o'r fath yn parhau ym mhob rhan arall o'r Deyrnas Unedig—Lloegr, Gogledd Iwerddon a'r Alban—tan 2014.

Theodore Huckle: Mae gennyf ofn, yn ôl confensiwn, fel yn achos y Twrnai Cyffredinol, yr ydym wedi ei fabwysiadu yng Nghymru, nad wyf mewn sefyllfa i roi gwybodaeth am ba gyngor y gofynnwyd i mi ei roi gan gydweithwyr yn y Llywodraeth, na beth oedd y cyngor y gallwn fod wedi ei roi.

UK Government Legislation

4. Mark Drakeford: *How many times has the Counsel General been consulted by law officers in England about the potential implications for Wales of forthcoming UK Government legislation. OAQ(4)0010(CGE)*

Theodore Huckle: Mae'n ddrwg gennyf, ond nid wyf yn gallu gwneud datganiadau am drafodaethau a gefais gyda swyddogion y gyfraith yn y DU o ran cynnwys y trafodaethau hynny naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol. Nid yw hyd yn oed ffaith y cyngor a thrafodaethau o'r math hwn yn ddatgeladwy, heb sôn am y cynnwys. Gallaf ddweud fy mod wedi cael ar ddeall mai mater rhwng adrannau yw'r prosesau arferol o gynnal trafodaethau ynglŷn â goblygiadau posibl deddfwriaeth arfaethedig Llywodraeth y Deyrnas Unedig.

Mark Drakeford: Mae gennyf ofn bod hwnnw yn ateb anfoddhaol i beth oedd yn gwestiwn syml. Ni ofynnais o gwbl am gynnwys eich trafodaethau. Nid wyf eisiau gwybod unrhyw beth sydd yn wybodaeth freintiedig neu unrhyw beth na fyddai gan aelod o'r cyhoedd yr hawl i'w wybod. Yr unig beth a ofynnais oedd sawl gwaith y mae swyddogion y gyfraith yn Lloegr wedi cysylltu â'ch swyddfa. Mae'n rhif syml, ac rwy'n hapus ddim ond i gael ateb ar hynny. Gofynnaf eto: sawl gwaith?

Theodore Huckle: I am afraid that the difficulty is that, although a number has been asked for, it has been asked for in reference to a specific issue. If I breach the convention now, there will be no reason to maintain it in future, so I am afraid that the answer must remain the same.

The Presiding Officer: I call on Mick Antoniw to ask question 5.

Mick Antoniw: The Counsel General has fully answered the question in his statement yesterday and in the answers he has given today. Therefore, I will not ask the question.

Llw o Deyrngarwch

6. Bethan Jenkins: *A yw'r Cwnsler Cyffredinol wedi cael unrhyw drafodaethau gyda Llywodraeth y DU ynghylch diwygio Deddf Llywodraeth Cymru, gan gyfeirio'n benodol at y Llw o Deyrngarwch. OAQ(4)0011(CGE)*

Theodore Huckle: I have not had any such discussions.

Bethan Jenkins: Diolch am yr ateb cynhwysfawr hwnnw. Mae nifer fawr ohonom yn y Siambr, o bob plaid wleidyddol, yn weriniaethwyr. Hoffai nifer ohonom dyngu llw i bobl Cymru neu i gael y dewis i dyngu llw i bobl Cymru. Yr wyf yn ystyried fy hun yn ddinesydd yng Nghymru, nid yn ddeiliad i'r Frenhiniaeth. Felly, gofynnaf i chi gael y drafodaeth honno er mwyn i'r Aelodau sy'n weriniaethwyr allu cael cyfle i dynnu llw i bobl Cymru, sef y bobl yr ydym yn eu cynrychioli yma yn y Siambr.

Theodore Huckle: I mean no disrespect to the strongly held views about this, but it is simply not a matter for me. It is important that Members understand the roles that I fulfil. I urge Members to read paragraphs 634 to 640 of the Ministerial Code to understand the two sides of my role. One is to be the senior legal adviser to the Welsh Government, in the case of which, in dealing with all issues on which I am or may be asked to advise or represent, those matters are privileged, and, if they are to be disclosed,

Theodore Huckle: Mae gennyf ofn mai'r anhawster yw, er bod rhif wedi cael ei ofyn amdano, gofynnwyd amdano mewn perthynas â phwnc penodol. Pe bawn i'n torri'r confensiwn yn awr, ni fydd rheswm i'w gynnal yn y dyfodol, felly mae gennyf ofn y bydd yn rhaid i'm hateb fod yr un fath.

Y Llywydd: Galwaf ar Mick Antoniw i ateb cwestiwn 5.

Mick Antoniw: Mae'r Cwnsler Cyffredinol wedi ateb y cwestiwn yn llawn yn ei ddatganiad ddoe ac yn yr atebion y mae wedi eu rhoi heddiw. Felly, ni ofynnaf y cwestiwn.

The Oath of Allegiance

6. Bethan Jenkins: *Has the Counsel General had any discussions with the UK Government with regard to amending the Government of Wales Act with particular reference to the Oath of Allegiance. OAQ(4)0011(CGE)*

Theodore Huckle: Nid wyf wedi cael unrhyw drafodaethau o'r fath.

Bethan Jenkins: Thank you for that comprehensive response. A great many of us in the Chamber, from every political party, are republicans. Many of us would like to swear an oath of allegiance to the people of Wales or to be given the choice to do so. I consider myself a citizen of Wales, not a subject of the Monarchy. I therefore ask you to have that discussion so that Members who are republicans have the opportunity to swear an oath of allegiance to the people of Wales, the people that we represent here in the Chamber.

Theodore Huckle: Nid wyf yn bwriadu unrhyw ddiffyg parch i'r safbwyntiau cryfion ar hyn, ond nid mater i mi yw hwn. Mae'n bwysig bod Aelodau yn deall y rolau sydd gennyf i'w cyflawni. Anogaf Aelodau i ddarllen paragraffau 634 i 640 o'r Cod Gweinidogol i ddeall dwy ochr fy rôl. Un yw bod yn uwch gynghorydd cyfreithiol i Lywodraeth Cymru, ac yn hynny o beth, wrth ymdrin â'r holl faterion y gofynnir i mi neu na ofynnir i mi gynghori arnynt neu eu cynrychioli, mae'r materion hynny yn

that is a matter for the client, which, in this case, is the Government, individual Ministers or the First Minister. With regard to the other side of my role, and it is right that I point it out, and this is the extent which I accept accountability, as people are keen to point out, in this Chamber, I have certain independent functions, which are well explained in the ministerial code. I am happy to accept accountability in this Chamber in respect of those functions. I urge Members not to mix the two up.

gyfrinachol, ac os ydynt i gael eu datgelu, mater i'r cleient yw hwnnw, sef, yn yr achos hwn, y Llywodraeth, Gweinidogion unigol neu'r Prif Weinidog. O ran ochr arall fy rôl, ac mae'n iawn i mi dynnu sylw at hyn, a dyma'r graddau y gwnaf dderbyn atebolrwydd, fel y mae pobl yn hoff o'i nodi, yn y Siambr hon, mae gennyf swyddogaethau annibynnol penodol, sydd yn cael eu hegluro'n drwyadl yn y cod gweinidogol. Rwy'n fodlon derbyn cyfrifoldeb yn y Siambr hon o safbwynt y swyddogaethau hynny. Anogaf yr Aelodau i beidio â chymysgu'r ddau â'i gilydd.

2.30 p.m.

Darren Millar: As a Member who, like many others in the National Assembly, feels very proud and privileged to take an oath of allegiance to Her Majesty the Queen, I want to say how pleased I am that there will be no discussions on your part, Counsel General, about the removal of allegiance to Her Majesty the Queen from the oath that we take. That was just a statement. *[Laughter.]*

Darren Millar: Fel Aelod sydd, fel llawer yn y Cynulliad Cenedlaethol, yn teimlo'n falch ac yn freintiedig iawn i gymryd llw o deyrngarwch i Ei Mawrhydi y Frenhines, yr wyf am ddweud pa mor falch ydyf na fydd unrhyw drafodaethau ar eich rhan, Gwnsler Cyffredinol, am dynnu teyrngarwch i Ei Mawrhydi y Frenhines allan o'r llw a gymerwn. Dim ond datganiad oedd hwnnw. *[Chwerthin.]*

The Presiding Officer: Thank you very much.

Y Llywydd: Diolch yn fawr.

Datganiad: Comisiynydd y Gymraeg Statement: The Welsh Language Commissioner

Y Prif Weinidog (Carwyn Jones): Mae'n bleser gennyf wneud y datganiad hwn ynghylch penodi Comisiynydd cyntaf y Gymraeg. Mae sefydlu rôl Comisiynydd y Gymraeg yn hanfodol i weithredu Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, gan fod y Mesur yn darparu ar gyfer diddymu Bwrdd yr Iaith Gymraeg a sefydlu Comisiynydd y Gymraeg, sef eiriolwr newydd dros y Gymraeg. Bydd y penodiad hwn yn allweddol o safbwynt gwireddu gweledigaeth Llywodraeth Cymru o iaith fyw a deinamig. Yn gryno iawn, bydd y Comisiynydd yn gyfrifol am hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg, monitro cydymffurfiaeth â safonau iaith, ac ymchwilio i honiadau o ymyrraeth â rhyddid unigolion sy'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yng Nghymru.

The First Minister (Carwyn Jones): I am delighted to be making this statement on the appointment of the first ever Welsh Language Commissioner. The establishment of the role of Welsh Language Commissioner is fundamental to implementing the Welsh Language (Wales) Measure 2011, as the Measure provides for the abolition of the Welsh Language Board and the creation of the commissioner, a new champion of the Welsh language. This appointment will be critical to delivering the Welsh Government's vision of a thriving and vibrant Welsh language. In a nutshell, the commissioner will have the function of promoting and facilitating the use of Welsh, regulating the new system of Welsh language standards and investigating allegations of interference with individuals' freedom to use the Welsh language in Wales.

Ar 1 Mehefin, gosododd y Gweinidog Addysg a Sgiliau Reoliadau Comisiynydd y Gymraeg (Penodi) 2011 gerbron y Cynulliad, a oedd yn nodi manylion y broses ar gyfer penodi'r comisiynydd, gan gynnwys darpariaethau ynghylch aelodaeth y panel dethol a fyddai'n gyfrifol am gyfweld ag ymgeiswyr a gwneud argymhellion i mi ynghylch y penodiad. Yr oedd y rheoliadau hefyd yn gwneud darpariaeth ar gyfer aelodaeth y panel dethol, sef y dylai gynnwys Aelod Cynulliad wedi'i enwebu gan un o bwyllgorau'r Cynulliad; aelod o staff Llywodraeth Cymru; asesydd annibynnol; person â phrofiad o hybu'r Gymraeg ac/neu iaith arall.

Ar fy nghais i, aeth y Gweinidog Addysg a Sgiliau ati i gynnull panel dethol, yn seiliedig ar y darpariaethau yn y rheoliadau, a oedd yn cynnwys y Dr Emyr Roberts, cyfarwyddwr cyffredinol yr Adran Addysg a Sgiliau; Rhodri Glyn Thomas, Aelod Cynulliad, a enwebwyd gan y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol; Syr Roderick Evans, fel un a chanddo brofiad o hybu'r iaith Gymraeg; a Mrs Elspeth Mitcheson fel asesydd annibynnol wedi'i hachredu gan y Comisiynydd Penodiadau Cyhoeddus. Hefyd ym mis Mehefin, amlinellodd y Gweinidog Addysg a Sgiliau yr amserlen arfaethedig ar gyfer penodi'r comisiynydd. Yr wyf yn falch iawn ein bod wedi gallu penderfynu ar yr ymgeisydd llwyddiannus mor gynnar â hyn oherwydd mae'n golygu y gall yr unigolyn helpu i ddiffinio siâp a ffurf swyddfa'r comisiynydd.

Gan ystyried argymhellion y panel dethol, mae'n bleser mawr gennyf gyhoeddi fy mhenderfyniad i gynnig y penodiad hwn i Ms Meri Huws. Bydd llawer ohonoch yn gyfarwydd â Ms Meri Huws fel cadeirydd presennol Bwrdd yr Iaith Gymraeg ac fel dirprwy is-ganghellor Prifysgol Cymru y Drindod Dewi Sant. Yr wyf yn hyderus y bydd Meri yn dod ag ystod eang o brofiadau perthnasol, ynghyd â brwdfrydedd mawr, i'r rôl hon. Mae ganddi ddealltwriaeth drwyadl o'r heriau sy'n wynebu'r iaith Gymraeg ac o sut i roi mwy o gyfle i bobl ddefnyddio'r iaith yn eu bywyd bob dydd. Mae hyn oll yn

On 1 June, the Minister for Education and Skills laid before the Assembly the Welsh Language Commissioner (Appointment) Regulations 2011, which set out the detail of the process for appointing the commissioner, including provisions for the membership of the selection panel that would be responsible for interviewing candidates and making recommendations to me in relation to the appointment. The regulations also provided that the selection panel would include an Assembly Member nominated by a committee of the Assembly, a member of staff of the Welsh Government, an independent assessor, and a person with experience of promoting the use of Welsh and/or another language.

At my request, the Minister for Education and Skills subsequently convened a selection panel based on the provisions of the regulations, comprising Dr Emyr Roberts, director general of the Department for Education and Skills; Rhodri Glyn Thomas AM, nominated by the Committee for Communities, Equality and Local Government; Sir Roderick Evans, as someone who has experience of the promotion of the use of Welsh; and Mrs Elspeth Mitcheson in her capacity as independent assessor accredited by the Commissioner for Public Appointments. Also in June, the Minister for Education and Skills outlined in a written statement to Assembly Members the proposed timetable for appointing the commissioner. I am pleased that we have been able to identify a successful candidate as early as this because it means the individual can help to influence the shape of the commissioner's office.

Taking account of the recommendations made to me by the selection panel, I have great pleasure in announcing my decision to offer this appointment to Ms Meri Huws. Many of you will be familiar with Ms Meri Huws as the current Chair of the Welsh Language Board and pro-vice chancellor at the University of Wales Trinity Saint David. I am confident that Meri will bring to this exciting role a wide range of relevant experiences and great enthusiasm, not least a thorough understanding of the challenges facing the Welsh language and how to increase the opportunities for people to use

ei gwneud yn benodiad delfrydol ar gyfer rôl y comisiynydd. Bydd y Gweinidog Addysg a Sgiliau yn gwneud datganiad ysgrifenedig pellach, maes o law, ynghylch y manylion o safbwynt diddymu bwrdd yr iaith a sefydlu swyddfa Comisiynydd y Gymraeg.

Andrew R.T. Davies: I thank the First Minister for his statement today, and congratulate Meri Huws on her appointment. I welcome this appointment. The new commissioner faces a challenging and ground-breaking task as she works to make the Welsh language continue to strive and thrive. As you will be aware, the Welsh Conservatives suggested an independent language commissioner in our 2007 and 2010 manifestos, and it is something that we will continue to push for. The Welsh language commissioner must be independent of the Welsh Government, and our amendments throughout the entire Welsh language Measure process last year were designed to achieve this and reflect the transparent appointment that was required in this process and operation.

We advocated that the commissioner be appointed fairly and democratically by the National Assembly for Wales. This would have set an important precedent for the future of the Government. We do not wish to see the work of the commissioner becoming a political football. An independently appointed commissioner would have removed this potential pitfall. Following the appointment of the commissioner, what assurances can the First Minister give Members that the role of the commissioner will be open and transparent?

The Minister for Education and Skills commented earlier that the Welsh language commissioner would be responsible for developing a new regulatory system based on standards to ensure the delivery of Welsh language services to the public. Will the First Minister outline what timescale the Welsh Government is looking at in relation to developing a new regulatory system?

As the Minister said last term, an early appointment will allow the commissioner to

the language as part of their day-to-day lives. This makes her an ideal appointment for the role of commissioner. The Minister for Education and Skills will make a further statement, in due course, on the detailed arrangements for abolition of the Welsh Language Board and the establishment of the office of the Welsh Language Commissioner.

Andrew R.T. Davies: Diolchaf i'r Prif Weinidog am ei ddatganiad heddiw, ac rwy'n llongyfarch Meri Huws ar ei phenodiad. Rwy'n croesawu'r penodiad hwn. Mae'r comisiynydd newydd yn wynebu tasg heriol ac arloesol wrth iddi weithio i sicrhau bod yr iaith Gymraeg yn parhau i ymdrechu a ffynnu. Fel y gwyddoch, awgrymodd y Ceidwadwyr Cymreig gomisiynydd iaith annibynnol yn ein manifestos yn 2007 a 2010, ac mae'n rhywbeth y byddwn yn parhau i'w geisio. Mae'n rhaid i gomisiynydd y Gymraeg fod yn annibynnol o Lywodraeth Cymru, a chynlluniwyd ein gwelliannau drwy gydol proses Mesur y Gymraeg y llynedd i gyflawni hyn ac i adlewyrchu'r penodiad tryloyw yr oedd ei angen yn y broses hon a'r gweithrediad.

Bu inni argymhell y dylai penodiad y comisiynydd gael ei wneud yn deg ac yn ddemocrataidd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru. Byddai hyn wedi gosod cynsail pwysig ar gyfer dyfodol y Llywodraeth. Nid ydym yn dymuno gweld gwaith y comisiynydd yn troi'n bêl-droed wleidyddol. Byddai comisiynydd a benodwyd yn annibynnol wedi cael gwared ar y perygl posibl hwn. Yn dilyn penodiad y comisiynydd, pa sicrwydd y gall y Prif Weinidog ei roi i Aelodau y bydd rôl y comisiynydd yn agored a thryloyw?

Dywedodd y Gweinidog Addysg a Sgiliau yn gynharach y byddai comisiynydd y Gymraeg yn gyfrifol am ddatblygu system reoleiddio newydd sy'n seiliedig ar safonau i sicrhau y darperir gwasanaethau iaith Gymraeg i'r cyhoedd. A wnaiff y Prif Weinidog amlinellu pa amserlen y mae Llywodraeth Cymru yn ei ystyried mewn perthynas â datblygu system reoleiddio newydd?

Fel y dywedodd y Gweinidog y tymor diwethaf, bydd gwneud apwyntiad cynnar yn

input into the process of establishing his or her office, for which preparations are already being made through discussions between the Welsh Government and the Welsh Language Board. I would be grateful if the First Minister could therefore outline specifically what input the Welsh language commissioner will have in relation to the establishment of her office, and what guidance has been set by the Welsh Government.

I would also like to draw the First Minister's attention to the comments made by Rebecca Thomas, the policy manager for Consumer Focus Wales. She said that

'The key to making new Welsh language laws work is asking consumers what they want, and listening to what they say. The role of the new Commissioner is potentially very powerful, but if they do not listen to what consumers want, there is a danger they will end up shaping services that no-one uses.'

It is essential that the new commissioner listens to the views of Welsh-speaking consumers, especially as the Consumer Focus report shows that the vast majority—80 per cent—want the right to access all services in Welsh. Strong leadership will be at the forefront of the qualities needed by the new commissioner. I would be grateful for the First Minister's comments on this in his response.

Finally, we have heard a lot in recent weeks about the need for tangible results at the end of this. Will the First Minister outline how the public and the National Assembly can measure the effectiveness of the commissioner's role?

The First Minister: The leader of the opposition asked whether the role has been open and transparent, but the role has not started yet. I think that he meant the appointments process. I have already mentioned the fact that there were four independent members of the panel. They made a recommendation, and I was pleased to follow it.

caniatáu i'r comisiynydd gyfrannu at y broses o sefydlu ei swyddfa, ac y mae paratoadau eisoes yn cael eu gwneud drwy drafodaethau rhwng Llywodraeth Cymru a Bwrdd yr Iaith Gymraeg. Byddwn yn ddiolchgar pe gallai'r Prif Weinidog, felly, amlinellu'n benodol beth fydd mewnbwn comisiynydd y Gymraeg mewn perthynas â sefydlu ei swyddfa, a pha ganllawiau sydd wedi eu gosod gan Lywodraeth Cymru.

Hoffwn hefyd dynnu sylw'r Prif Weinidog at y sylwadau a wnaed gan Rebecca Thomas, rheolwr polisi ar gyfer Llais Defnyddwyr Cymru. Dywedodd

Mae'n allweddol, os yw'r deddfau newydd o ran yr iaith Gymraeg i weithio, i ofyn i ddefnyddwyr beth y maent ei eisiau, a gwranddo ar yr hyn y maent yn ei ddweud. Mae'n bosibl i rôl y comisiynydd newydd fod yn bwerus iawn, ond os nad ydynt yn gwranddo ar yr hyn y mae defnyddwyr ei eisiau, mae perygl y byddant yn llunio gwasanaethau nad oes unrhyw un yn eu defnyddio.

Mae'n hanfodol bod y comisiynydd newydd yn gwranddo ar farn defnyddwyr sy'n siarad Cymraeg, yn enwedig gan fod adroddiad Llais Defnyddwyr yn dangos bod y mwyafrif llethol—80 y cant—am gael yr hawl i gael mynediad at bob gwasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg. Bydd angen arweinyddiaeth gref gan y comisiynydd newydd. Byddwn yn ddiolchgar am sylwadau'r Prif Weinidog ar hyn yn ei ymateb.

Yn olaf, yr ydym wedi clywed llawer dros yr wythnosau diwethaf am yr angen am ganlyniadau pendant ar ddiwedd hyn. A wnaiff y Prif Weinidog amlinellu sut y gall y cyhoedd a'r Cynulliad Cenedlaethol fesur effeithiolrwydd rôl y comisiynydd?

Y Prif Weinidog: Gofynnodd arweinydd yr wrthblaid a oedd y swydd wedi bod yn agored ac yn dryloyw, ond nid yw'r rôl wedi dechrau eto. Yr wyf yn meddwl ei fod yn golygu'r broses o benodi. Yr wyf eisoes wedi crybwyll y ffaith bod pedwar aelod annibynnol ar y panel. Gwnaethant argymhelliad, ac yr oeddwn yn falch i'w ddilyn.

The commissioner will need to consider how the office is set up and how it should be used most effectively. That is a matter for the commissioner, which is why it has been very useful indeed to appoint the commissioner at a very early stage. With regard to results, the commissioner will be in a position to report to the Government and the wider public in Wales in the same way as the Children's Commissioner for Wales and the Commissioner for Older People in Wales. The public will then be able to see what case studies the commissioner has been involved in and the public will also be able to see what the commissioner has done over the course of the year, remembering, of course, the duties of the commissioner as outlined in the Measure and as outlined by me this afternoon.

Bethan Jenkins: Yr wyf yn croesawu'r ffaith bod y penderfyniad wedi cael ei wneud. Nid wyf am ymosod yn bersonol ar y sawl a benodwyd, ond credaf ei bod yn bwysig y dylai'r tîm a'i phenododd fod wedi sicrhau bod toriad clir rhwng yr hyn a ddigwyddodd ym Mwrdd yr Iaith Gymraeg a'r hyn fydd yn digwydd yn swyddfa'r comisiynydd. Dywedaf hynny oherwydd yr oedd Bwrdd yr Iaith efallai yn canolbwyntio ar gynrychioli cwmnïau yn hytrach nag ar farn a hawliau unigolion. Sut bydd y Gweinidog a'r Llywodraeth yn sicrhau bod anghenion yr unigolyn yn cael eu bodloni gan y comisiynydd newydd? Sut bydd y comisiynydd yn rheoli'r broses o drosglwyddo'r gwaith o fwrdd yr iaith i swyddfa'r comisiynydd gan mai hi yw cadeirydd y bwrdd ar hyn o bryd? Sut y bydd yn sicrhau nad oes gwrthdaro rhwng buddiannau bwrdd yr iaith a'r hyn y bydd yn ei gwneud fel comisiynydd?

Wrth gwrs, bydd rhywfaint o ddilyniant rhwng gwaith bwrdd yr iaith a gwaith swyddfa newydd y comisiynydd, ond yr oedd Plaid yn gobeithio cael rhywun ffres a syniadau newydd; rhywun nad oedd yn rhan o fwrdd yr iaith gynt. Sut felly y byddwch yn sicrhau bod syniadau newydd yn cael eu creu yn y swydd hon o ran y modd y bydd staff newydd yn gallu lleisio barn er mwyn siapio'r hyn y bydd y comisiynydd yn ei wneud yn y dyfodol agos?

Bydd angen i'r comisiynydd ystyried sut y bydd y swyddfa yn cael ei sefydlu a sut y dylid ei ddefnyddio fwyaf effeithiol. Mae hynny'n fater i'r comisiynydd, a dyna pam y mae wedi bod yn ddefnyddiol iawn i benodi'r comisiynydd yn gynnar iawn yn y broses. O ran canlyniadau, bydd y comisiynydd mewn sefyllfa i adrodd i'r Llywodraeth ac i'r cyhoedd yng Nghymru yn yr un modd â Chomisiynydd Plant Cymru a Chomisiynydd Pobl Hŷn Cymru. Bydd y cyhoedd wedyn yn gallu gweld pa achosion y mae'r comisiynydd wedi bod yn ymwneud â nhw, a bydd y cyhoedd hefyd yn gallu gweld yr hyn y mae'r comisiynydd wedi ei wneud yn ystod y flwyddyn, gan gofio, wrth gwrs, dyletswyddau'r comisiynydd fel yr amlinellir yn y Mesur ac fel yr amlinellwyd gennyf i y prynhawn yma.

Bethan Jenkins: I welcome the fact that this decision has been made. This is not a personal attack on the appointee, but I do think it important that the team that made the appointment should have ensured a clear break between what happened in the Welsh Language Board and what will happen with the office of the commissioner. I say that because the Welsh Language Board perhaps concentrated more on representing companies rather than on the rights and opinions of individuals. How will the Minister and the Government ensure that the needs of individuals are met by the newly appointed commissioner? How will the commissioner manage the transfer of responsibilities from the language board to the commissioner's office, as she is currently chair of the language board? How will she ensure that there is no conflict of interest between the interests of the language board and what she will be doing as the commissioner?

Of course, there will be some continuity between the work of the language board and the work of the new commissioner's office, but Plaid had hoped to see a fresh face and new ideas; someone who had not been a part of the old Welsh Language Board. How will you ensure that these new ideas are introduced in this role in terms of how new staff will be able to voice their opinions to shape what the commissioner does in the near future?

Mae gennyf hefyd gwestiwn ynglŷn â'r berthynas â chomisiynwyr eraill, megis y comisiynydd ar gyfer pobl hŷn a'r comisiynydd plant. Pa fath o berthynas fydd gan y comisiynydd penodol hwn â chomisiynwyr eraill?

Fel y dywedais ar y dechrau, nid wyf am ymosod ar unigolyn, ond y gobaith oedd y byddem yn gallu dechrau o'r newydd ac yn gallu monitro'r hyn sy'n digwydd o fewn yr swyddfa newydd i sicrhau bod gwahaniaeth rhwng yr hyn yr oedd bwrdd yr iaith yn ei wneud a'r hyn y bydd swyddfa'r comisiynydd yn ei wneud.

Y Prif Weinidog: Mae un o aelodau'r panel penodi yn eistedd ar feinciau eich plaid chi, felly nid wyf yn gweld bod mater yn codi o'r pwyntiau a wnaethoch. Gwnaeth y panel argymhellion i mi, ac fe'u derbyniais. Nid oes problem, yn fy marn i, ynglŷn â'r ffordd y cafodd yr unigolyn ei benodi.

Ynglŷn â hawliau unigolion, mae dyletswydd cryf ar y comisiynydd i arolygu cwynion unigolion ynglŷn â'u rhyddid yng Nghymru i ddefnyddio'r Gymraeg a'i siarad gyda'i gilydd.

Mae dyletswyddau gan y comisiynydd i hybu'r iaith Gymraeg hefyd, a bydd hynny'n berthnasol i'r berthynas rhyngddi hi â'r comisiynwyr eraill. Wedi dweud hynny, mae'n bwysig dros ben ein bod wedi penodi rhywun sydd â phrofiad mawr o ran hybu'r iaith Gymraeg, ac yr wyf yn credu y bydd hynny'n gwneud y trosglwyddo o fwrdd yr iaith i swyddfa'r comisiynydd yn broses a fydd yn llawer gwell nag y byddai wedi bod o bosibl o dan amgylchiadau eraill. Yr oeddwn yn falch dros ben o dderbyn yr argymhellion am y comisiynydd, ac yr wyf yn falch dros ben o benodi Meri Huws wrth gofio'r argymhellion hynny.

Aled Roberts: Yr wyf innau'n croesawu'r datganiad, ac yn llongyfarch Meri Huws ar ei phenodiad. Bydd rôl y comisiynydd a'r ffordd mae'n gweithredu yn gwbl wahanol i fwrdd yr iaith, ond yr ydym yn aros i weld sut yn union y bydd yn gweithredu. Yr wyf yn gobeithio y gallwn i gyd gydweithio i gefnogi'r comisiynydd er mwyn sicrhau bod

I have a question about the relationship with other commissioners, such as the older people's commissioner and the children's commissioner. What kind of relationship will this particular commissioner have with the other commissioners?

As I said at the beginning, I do not want to attack an individual, but the hope was that we could start anew and then be able to monitor what happens at the new office to ensure a difference between what the language board used to do and what the commissioner's office will do in future.

The First Minister: One of the members of the appointment panel sits on your party's benches, so I do see that any issues arising from the points that you made. The panel made its recommendations to me, and I accepted them. There is no problem, in my view, with the way in which the individual was appointed.

With regard to the rights of individuals, the commissioner has a strong duty to investigate individuals' complaints about their freedom in Wales to use Welsh and speak it with each other.

The commissioner also has duties to promote the Welsh language, and that is relevant to her relationship with the other commissioners. Having said that, it is very important that we have appointed someone who has a great deal of experience of promoting Welsh, and I believe that that will make the transfer of function from the language board to the commissioner's office a much better process than would otherwise have been possible. I was delighted to accept the recommendations for commissioner, and I am delighted to appoint Meri Huws given those recommendations.

Aled Roberts: I, too, welcome the statement, and I congratulate Meri Huws on her appointment. The role of commissioner and the way in which she operates will be very different to the language board, but we will have to wait to see exactly how it pans out. I hope that we will all be able to co-operate to support the commissioner to ensure that the

yr iaith Gymraeg yn iaith fyw yng Nghymru yn y dyfodol, yn hytrach na iaith sy'n cael ei darganfod mewn strategaethau ar sillff mewn swyddfa.

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn credu bod hynny'n wir, achos mae'n rhaid i ni sicrhau nad oes sefyllfa lle mae llawer o strategaethau dros yr iaith ond bod y defnydd ohoni yn lleihau. Mae'n bwysig dros ben ein bod yn gweld cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg a chynnydd hefyd yn y nifer sy'n ei defnyddio ym mhob rhan o'u bywyd. Dyna un o'r pethau y bydd y comisiynydd yn ei hybu yn y dyfodol.

Rhodri Glyn Thomas: A wnewch ailystyried eich ymateb i Bethan Jenkins? Yr oedd Bethan yn codi cwestiwn pwysig ynglŷn â'r dilyniant o fwrdd yr iaith i gomisiynydd, a'r gwahaniaeth sylfaenol rhwng hyrwyddo'r iaith Gymraeg a rheoleiddio yn y maes hwn. Yr oedd yn gofyn a fydd problem oherwydd bod cadeirydd Bwrdd yr Iaith Gymraeg wedi ei phenodi'n gomisiynydd. Mae Meri Huws yn ymwybodol o'r mater hwnnw, ac ymatebodd i hynny yn y cyfweiliad. Felly, hoffwn pe byddech yn gallu rhoi ateb ychydig yn llawnach i gwestiwn Bethan.

Ar ran y Cynulliad, hoffwn ofyn ichi hefyd ddiolch i'r Dr Emyr Roberts a'i staff am y ffordd broffesiynol y gwnaethant ymdrin â'r penodiad, gan nad yw bob amser yn digwydd yng Nghymru, ac am y ffaith ein bod wedi gallu penodi mewn ffordd dryloyw a chlir.

2.45 p.m.

Yr oedd yn bleser cael bod ar y panel penodi ac asesu 22 ymgeisydd a chyfweld â chwech ohonynt. Yr oedd yr holl broses yn dangos pwysigrwydd y swydd hon i bobl Cymru, a chymaint y gall y comisiynydd gyflawni yn y rôl er mwyn sicrhau cyfartaledd ieithyddol—sef bod y ddwy iaith, Cymraeg a Saesneg, yn cael eu trin yn gwbl gyfartal. Y mae'n swydd eithriadol o bwysig ac yr wyf yn siŵr y bydd Meri Huws yn benodiad a fydd yn galluogi'r newid hwn i ddigwydd, i'r comisiwn gael ei sefydlu, ac i sicrhau bod y gwaith yn cael ei gyflawni cyn gynted ag y bo modd.

Welsh language is a vibrant language in Wales, rather than a language that is only found in strategies on a shelf in an office.

The First Minister: I think that that is correct, because we have to ensure that we do not have a situation in which we have a lot of strategies for the language but a decline in its use. It is exceedingly important that we see an increase in the number of Welsh speakers and an increase also in the number who use it in all aspects of life. That is one of the things that the commissioner will promote in future.

Rhodri Glyn Thomas: Will you reconsider your response to Bethan Jenkins? Bethan was raising an important issue with regard to continuity from the language board to the commissioner, and the fundamental difference between promoting the Welsh language and regulating in this area. She was asking whether there will be a problem given that the chair of the Welsh Language Board had been appointed as the commissioner. Meri Huws is aware of that issue, and has responded to it in an interview. I would therefore appreciate a more comprehensive answer to Bethan's question.

On behalf of the Assembly, I would ask you to thank Dr Emyr Roberts and his staff for the professional manner with which they have dealt with this appointment, which is not always the case in Wales, and for the fact we were able to make the appointment in a clear and transparent way.

It was a pleasure to be on the appointment panel, assessing 22 applicants and interviewing six. The whole process demonstrated the importance of this post for the people of Wales, and how much the commissioner can achieve in the role in order to ensure linguistic equality—to ensure that the two languages, Welsh and English, are treated equitably. It is an extremely important post and I am sure that, in Meri Huws, we have appointed someone who can enable the change to happen, the commission to be established and the work done as soon as possible.

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn rhagweld y bydd problem oherwydd swydd Meri Huws ar hyn o bryd a'r swydd y bydd yn cychwyn arni yn y dyfodol. Yn amlwg, yr oedd hwn yn fater yr oedd y panel am holi'r ymgeiswyr yn ei gylch, a rhoddodd Meri Huws ateb clir iddynt. Mae'n bwysig bod ganddi ddealltwriaeth am y newid a fydd yn digwydd wrth symud o'r bwrdd i'r comisiwn, a'r hyn sy'n gorfod digwydd er mwyn cyflawni'r newid hwnnw yn esmwyth.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Yr oeddwn yn gadeirydd Bwrdd yr Iaith Gymraeg pan yr oedd Meri yn aelod ohono. Yr wyf yn llongyfarch Meri ar ei gyrfa ddisglair, o fod yn gadeirydd Cymdeithas yr Iaith Gymraeg yn 1981 i fod yn Gomisiynydd y Gymraeg yn 2011. Mae hynny ynddo'i hun yn arwydd o'r newid sydd wedi digwydd yng Nghymru. Yr ydym wedi clywed pob plaid heddiw yn mynegi cefnogaeth i'r comisiynydd newydd a hyrwyddo'r iaith Gymraeg. Yr wyf yn llongyfarch y Prif Weinidog a'r panel penodi ar y penodiad. Dymunaf yn dda i Meri; mae'n sicr yn gwybod bod gweithredu'r swydd hon yn annibynnol ar y Llywodraeth a phawb arall ohonom yn allweddol er mwyn ei llwyddiant. Dymuniadau gorau iddi.

The First Minister: I do not foresee any problems because of Meri Huws's current post and the post that she will be taking up in the future. That was, obviously, an issue on which the panel wanted to question the applicants, and Meri Huws gave a clear reply. It is important that she has an understanding of the change that will happen with the move from the board to the commission, and what will have to happen in order to ensure that that is a smooth transition.

Lord Elis-Thomas: I was chair of the Welsh Language Board when Meri was a member. I congratulate Meri on a distinguished career, which has taken her from being chair of the Welsh Language Society in 1981 to being Welsh Language Commissioner in 2011. That, in itself, illustrates the change that we have seen in Wales. We have, today, heard all parties expressing their support for the new commissioner and for promoting the language. I congratulate the First Minister and the appointment panel for this appointment. I wish Meri well; she knows full well that securing the post's independence from Government and all the rest of us is key to its success. I wish her all the best.

Cynnig Gweithdrefnol Procedural Motion

The Presiding Officer: I have been notified by Dafydd Elis-Thomas that he wishes to move a procedural motion in accordance with Standing Order No. 12.32 to postpone the short debate tabled in his name.

Y Llywydd: Yr wyf wedi cael gwybod gan Dafydd Elis-Thomas ei fod yn dymuno cynnig cynnig trefniadol yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 12.32 i ohirio'r ddadl fer a gyflwynwyd yn ei enw.

Cynnig gweithdrefnol

Procedural motion

Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru, o dan Reol Sefydlog Rhif 12.32, yn gohirio'r ddadl fer a gyflwynwyd yn enw Dafydd Elis-Thomas.

The National Assembly for Wales, under Standing Order No. 12.32, postpones the short debate tabled in the name of Dafydd Elis-Thomas.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Cynigaf y cynnig.

Lord Elis-Thomas: I move the motion.

The Presiding Officer: The proposal is to agree the procedural motion to postpone the short debate. Are there any objections? I see that there are none. In accordance with

Y Llywydd: Y cynnig yw ein bod yn cytuno'r cynnig trefniadol i ohirio'r ddadl fer. A oes unrhyw wrthwynebiad? Gwelaf nad oes. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif

Standing Order No. 12.36, I therefore declare the motion agreed.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion agreed.*

12.36, felly, datganaf y cytunwyd y cynnig.

Cwestiynau i Gomisiwn y Cynulliad Questions to the Assembly Commission

Cyllidebau Grwpiau Trawsbleidiol

1. Bethan Jenkins: *A wnaiff y Comisiwn ystyried caniatáu cyllidebau ar gyfer Grwpiau Trawsbleidiol. OAQ(4)0018(AC)*

Assembly Commissioner (Angela Burns): I thank Bethan Jenkins for her question. Twenty three cross-party groups have been registered since the beginning of this Assembly, ranging from groups on armed forces and cadets to waterways. At its next meeting, the Commission will consider whether to enhance support to improve access to and communication with cross-party groups.

Bethan Jenkins: Diolch am yr ateb. Y broblem sydd gennyf wrth gadeirio nifer o'r grwpiau trawsbleidiol yw, os nad yw'r elusen yn ddigon mawr i gario baich ysgrifenyddiaeth y grŵp, mae pethau syml fel diodydd ar gyfer cyfarfodydd yn broblem. Mae gan rai grwpiau trawsbleidiol elusennau gyda chyllidebau mawr i gefnogi hynny, ond nid yw pawb yn cael yr un fath o gefnogaeth. Er enghraifft, yn San Steffan mae rhai o'r grwpiau trawsbleidiol yn cael cyllideb fach er mwyn lleihau'r broblem o beidio â chael elusennau mawr i'w cefnogi. A fyddai'r Comisiwn yn gallu ystyried rhyw fath o gyllideb ar gyfer hynny?

Angela Burns: I understand where you are coming from, and I know that you work very hard on behalf of your cross-party groups. Cross-party groups are a successful way for all of us to move particular issues of personal interest. The current guidelines on the formation of cross-party groups have not been changed since their introduction in 2004. I will put to the Commission that we should review them. However, I add a note of caution that money is tight. It is a difficult

Budgets for Cross-Party Groups

1. Bethan Jenkins: *Will the Commission consider allowing budgets for Cross-Party Groups. OAQ(4)0018(AC)*

Comisiynydd y Cynulliad (Angela Burns): Diolch i Bethan Jenkins am ei chwestiwn. Cofrestrwyd 23 grŵp trawsbleidiol ers dechrau'r Cynulliad hwn, ac y mae cwmpas y grwpiau yn ymestyn o'r lluoedd arfog a chadetaid i ddyfrffyrdd. Yn ei gyfarfod nesaf, bydd y Comisiwn yn ystyried a ddylid ychwanegu at y gefnogaeth i wella mynediad at a'r gallu i gyfathrebu â grwpiau trawsbleidiol.

Bethan Jenkins: Thank you for that reply. The problem that I find in chairing a number of these cross-party groups is that, unless you have a charity that is large enough to carry the burden of the group's secretariat, simple things like drinks for meetings are a problem. Some cross-party groups have the support of charities with large budgets for that, but not all groups have the same support. In Westminster, for example, some cross-party groups are given a small budget in order to minimise the problem of a lack of big charity support. Could the Commission consider providing some sort of budget for that?

Angela Burns: Yr wyf yn deall eich safbwynt, ac yr wyf yn gwybod eich bod yn gweithio yn galed iawn ar ran eich grwpiau trawsbleidiol. Mae grwpiau trawsbleidiol yn ffordd lwyddiannus i bob un ohonom i symud materion penodol sydd o ddiddordeb personol. Nid yw'r canllawiau cyfredol ar ffurfio grwpiau trawsbleidiol wedi cael eu newid ers iddynt gael eu cyflwyno yn 2004. Byddaf yn cynnig wrth y Comisiwn ein bod yn eu hadolygu. Fodd bynnag, seiniaf nodyn

matter to weigh up, is it not? You want the democracy, to be able to pursue those interests, and to be able to use a cross-party group to brainstorm ideas and to come up with things that everyone can support is invaluable to the democratic process. However, it always comes at a cost. You are right that there are always cinderella charities that find it extremely difficult to get those kinds of funds. Therefore, I will look at it and I will come back to you, and, if you so wish, I will make that response public to the rest of the Assembly.

Mark Isherwood: What consideration will the Commission give to disability access for cross-party groups? I have registered a number of those cross-party groups, chair several of them and rely on loop systems, which, for example, do not operate during cross-party group meetings, even in rooms that are equipped with those systems for Assembly committees. Therefore, will the Commission give consideration to addressing this in accordance with its reasonable adjustment duties?

Angela Burns: Thank you very much for that, Mark Isherwood. We fund communication support for deaf issue groups in order to ensure that Members are compliant with equality legislation. However, proposals will be presented to the Commission's October meeting that will, by implication, allow funding for cross-party groups to meet any of the participants' reasonable access or communication needs. Again, it is because we do not want to run the risk of non-compliance and because it is the right thing to do. Therefore, we are looking at it and, once we have an outcome, we will return to the remuneration board for it to consider whether we might be able to apply any further adjustments to the office costs regime.

Papurau Pwyllgor

2. Mike Hedges: A wnaiff y Comisiynydd egluro pam ei bod weithiau'n cymryd hyd at ddiwrnod y cyfarfod pwyllgor cyn bod Aelodau'n cael papurau'r pwyllgor.

o rybudd, sef bod arian yn dynn. Mae'n fater anodd ei bwyso a mesur, onid yw? Yr ydych am gael y ddemocratiaeth, ac mae'r gallu i ddilyn y diddordebau hynny a'r gallu i ddefnyddio grŵp trawsbleidiol i drafod syniadau a dod o hyd i bethau y gall pawb gefnogi yn amhrisiadwy i'r broses ddemocrataidd. Fodd bynnag, mae bob amser yn costio. Yr ydych yn iawn fod wastad elusennau sy'n cael eu hesgeuluso ac sy'n ei chael yn anodd iawn i gael y mathau hynny o arian. Felly, edrychaf ar y mater a dod yn ôl atoch, ac, os ydych yn dymuno, gwnaf hynny yn gyhoeddus i weddill y Cynulliad.

Mark Isherwood: Pa ystyriaeth a fydd y Comisiwn yn ei rhoi i fynediad pobl anabl at grwpiau trawsbleidiol? Yr wyf wedi cofrestru nifer o'r grwpiau trawsbleidiol hynny, yn cadeirio sawl un ohonynt ac yn dibynnu ar systemau dolen, sydd, er enghraifft, ddim yn gweithredu yn ystod cyfarfodydd grwpiau trawsbleidiol, hyd yn oed mewn ystafelloedd gyda darpariaeth ar gyfer y systemau hynny ar gyfer pwyllgorau'r Cynulliad. Felly, a wnaiff y Comisiwn ystyried mynd i'r afael â hyn yn unol â'i ddyletswyddau i wneud addasiadau rhesymol?

Angela Burns: Diolch yn fawr iawn am hynny, Mark Isherwood. Yr ydym yn ariannu cefnogaeth cyfathrebu i grwpiau materion byddardod er mwyn sicrhau bod yr Aelodau yn cydymffurfio â deddfwriaeth cydraddoldeb. Fodd bynnag, bydd cynigion yn cael eu cyflwyno i gyfarfod y Comisiwn ym mis Hydref a fydd, drwy oblygiad, yn caniatáu cyllido grwpiau trawsbleidiol i gwrdd ag unrhyw anghenion mynediad neu gyfathrebu rhesymol sydd gan gyfranogwyr. Unwaith eto, mae hyn oherwydd nad ydym am fentro peidio â chydymffurfio ac oherwydd mai dyma'r peth iawn i'w wneud. Felly, yr ydym yn edrych arno a phan fydd gennym ganlyniad, byddwn yn dychwelyd at y bwrdd taliadau er mwyn iddo ystyried a allem wneud unrhyw addasiadau pellach i'r gyfundrefn costau swyddfa.

Committee Papers

2. Mike Hedges: Will the Commissioner explain why committee papers can take up until the day of a committee meeting to reach Members. OAQ(4)0017(AC)

Angela Burns: Thank you very much for your question, Mike Hedges. Standing Orders specify that, so far as is appropriate in the circumstances and reasonably practicable, documents relating to business to be taken at committee are made available to members of that committee at least two working days before the relevant meeting. Commission staff aim to make papers available sooner than that if at all possible. All formal committee papers sent this term have been sent out at least four working days before a meeting and none have breached the deadline of two days specified in Standing Orders.

Mike Hedges: Among the many things that I have not understood since I have been here is why, as a councillor, I used to be given a book with all the agenda items in it before the meeting—under the Local Government (Access to Information) Act 1985, it had to be available up to three days before the meeting—but in an Assembly of this importance, the same thing cannot be provided.

Angela Burns: Thank you for that. I will be honest with you that I do not know how councils' internal workings operate as I have never been a councillor; however, I must say that most of our committees meet weekly, if not fortnightly. Regarding the ability of the secretariat to turn around the discussions that come out of a meeting, if you have a committee meeting on Thursday, issues will come out of it, you might have to seek further information from witnesses, wait for that to come back in, get it analysed and produce a briefing paper as a formal committee paper by the following week, and that is a tight turnaround. Trying to do what you asked for would impact severely on the operation of our committee papers and our committees. We would be able to meet less often. I will make a further point and that is that none of the formal papers have breached the two-day rule this term, but other papers come from witnesses. Sometimes, you ask a witness to appear, you ask them for a paper and they say that they will give you one, but they do not produce that paper until one or two days before the committee meeting. That does not

Angela Burns: Diolch yn fawr iawn am eich cwestiwn, Mike Hedges. Manyla'r Rheolau Sefydlog, cyn belled ag y bo'n briodol o dan yr amgylchiadau ac yn rhesymol ymarferol, y dylai dogfennau sy'n ymwneud â busnes a fydd yn cael ei drin gan y pwyllgor fod ar gael i aelodau'r pwyllgor hwnnw o leiaf ddau ddiwrnod gwaith cyn y cyfarfod perthnasol. Mae staff y Comisiwn yn anelu at ddarparu bod papurau ar gael yn gynharach na hynny os yw'n bosibl. Cafodd yr holl bapurau pwyllgor ffurfiol a anfonwyd y tymor hwn eu hanfon o leiaf bedwar diwrnod gwaith cyn cyfarfod ac ni dorwyd y terfyn amser o ddau ddiwrnod a bennir yn y Rheolau Sefydlog.

Mike Hedges: Ymhlith y nifer fawr o bethau nad wyf wedi eu deall ers imi fod yma yw pam, fel cynghorydd, yr oeddwn yn arfer cael llyfr gyda'r holl eitemau ar yr agenda ynddo cyn y cyfarfod—o dan Ddeddf Llywodraeth Leol (Mynediad at Wybodaeth) 1985, yr oedd yn gorfod bod ar gael hyd at dri diwrnod cyn y cyfarfod—ond mewn Cynulliad o'r pwysigrwydd hwn, nid oes modd darparu'r un peth.

Angela Burns: Diolch ichi am hynny. Byddaf yn onest gyda chi: nid wyf yn deall prosesau mewnol cynghorau gan nad wyf erioed wedi bod yn gynghorydd. Fodd bynnag, mae'n rhaid imi ddweud bod y mwyafrif o'n pwyllgorau yn cyfarfod yn wythnosol, os nad bob pythefnos. O ran gallu'r ysgrifenyddiaeth i droi allan y trafodaethau sy'n dod allan o gyfarfod, os oes gennych gyfarfod pwyllgor ddydd Iau, bydd materion yn dod allan ohono, efallai y bydd yn rhaid i chi ofyn am wybodaeth bellach gan dystion, aros iddi ddod yn ôl i mewn, cael dadansoddiad ohoni a chynhyrchu papur briffio fel papur pwyllgor ffurfiol erbyn yr wythnos ganlynol. Mae hynny'n amserlen dynn. Byddai ceisio cyflawni eich cais yn cael effaith ddifrifol ar weithrediad ein papurau pwyllgor a'n pwyllgorau. Byddem yn gallu cwrdd yn llai aml. Gwnaf bwynt pellach sef bod dim o'r papurau ffurfiol wedi torri'r rheol dau ddiwrnod y tymor hwn, ond daw papurau eraill oddi wrth dystion. Weithiau, byddwch yn gofyn i dyst i ymddangos, byddwch yn gofyn iddynt am bapur a byddant yn dweud y byddant yn rhoi

give the Members' Research Service much time to analyse that and produce a briefing paper for the committee. Those papers sometimes turn up very late, but they are not part of a committee meeting's formal set of papers.

Aled Roberts: A wnaiff y Comisiynydd edrych i mewn i hyn? Yr wyf yn cefnogi Mike Hedges. Cafwyd papurau ar gyfer un pwyllgor yr wythnos hon ar fore'r cyfarfod. Mae hefyd problem gyda chyfieithu mewn rhai achosion, lle nad oes gwelliannau i'w gweld ar gyfer sesiwn o'r Cyfarfod Llawn tan ddydd Llun.

Angela Burns: Thank you very much for that, Aled. The first thing that I want to say is that, again, I believe that the paper to which you are referring was a briefing document from a witness and therefore not part of the formal papers. I know that that turned up very late, but it was only received by the secretariat at the beginning of the week. You need to give staff a chance to read it, absorb it, do the research on it and return with a set of answers. To expect something that turns up on a Monday or Tuesday to be turned around just like that is unfair on the staff involved. They also have a caseload that they have to prioritise. I take your point, and we try to ensure that it does not happen. I would also suggest that, if Chairs of committees are finding that this is an issue, it would be a good thing for them to bring that forward as well, because it is all about providing Member support in order to ensure good, effective scrutiny of legislation and Government policy in the Assembly.

With reference to your comments on translation, the provision of the Welsh language version of lines was a recommendation of the individual review of bilingual services that was undertaken in the last Assembly. Translation is usually only possible once the research staff have gone through any papers that might have come through to them. I know that it is not a satisfactory answer, but we simply cannot do

un i chi, ond ni fyddant yn cynhyrchu'r papur hwnnw nes un neu ddau ddiwrnod cyn i'r pwyllgor gwrdd. Nid yw hynny'n rhoi llawer o amser i Wasanaeth Ymchwil yr Aelodau i ddadansoddi hynny a llunio papur briffio ar gyfer y pwyllgor. Weithiau bydd y papurau hynny yn cyrraedd yn hwyr iawn, ond nid ydynt yn rhan o set ffurfiol cyfarfod pwyllgor o bapurau.

Aled Roberts: Will the Commissioner look into this? I support Mike Hedges. This week, papers for one committee were only available on the morning of the meeting. There is also a problem with translation in some cases, as no amendments for a Plenary session can be seen until Monday.

Angela Burns: Diolch yn fawr iawn am hynny, Aled. Y peth cyntaf yr wyf am ei ddweud yw, unwaith eto, yr wyf yn credu mai dogfen briffio gan dyst oedd y papur yr ydych yn cyfeirio ato, ac felly nid oedd yn rhan o'r papurau ffurfiol. Gwn yr oedd yn hwyr iawn, ond dim ond ar ddechrau'r wythnos y daeth i law gan yr ysgrifenyddiaeth. Mae angen i chi roi cyfle i staff i'w ddarllen, i'w amsugno, gwneud y gwaith ymchwil arno a dychwelyd gyda set o atebion. Mae disgwyl y gellir troi allan rhywbeth sy'n cyrraedd ar ddydd Llun neu ddydd Mawrth mewn chwinciad yn annheg i'r staff dan sylw. Mae ganddynt hefyd lwyth gwaith y mae'n rhaid iddynt flaenoriaethu. Derbyniaf eich pwynt, ac yr ydym yn ceisio sicrhau nad yw'n digwydd. Byddwn hefyd yn awgrymu, os yw cadeiryddion pwyllgorau yn canfod bod hyn yn broblem, y byddai'n dda o beth iddynt grybwyll hynny yn ogystal, gan ei fod i gyd yn ymwneud â darparu cefnogaeth i Aelodau er mwyn sicrhau craffu da, effeithiol o ddeddfwriaeth a pholisi'r Llywodraeth yn y Cynulliad.

Gan gyfeirio at eich sylwadau ar gyfieithu, yr oedd darparu'r fersiwn Cymraeg o linellau yn un o argymhellion yr adolygiad unigol o wasanaethau dwyieithog a gynhaliwyd yn y Cynulliad diwethaf. Mae cyfieithu fel arfer ond yn bosibl unwaith y bydd y staff ymchwil wedi mynd drwy unrhyw bapurau a allai fod wedi eu cyrraedd. Gwn nad yw'n ateb boddhaol, ond ni allwn wneud y cyfieithiad ar amrantiad, ac er mwyn

the translation immediately, and in order to get the answer back out to you correctly a period of time has to elapse.

Siop y Cynulliad Cenedlaethol

3. William Powell: *Pa gynnydd sy'n cael ei wneud i ddatblygu siop y Cynulliad Cenedlaethol, fel ei bod yn llwyfan i arddangos celf, crefftau a chynnyrch bwyd o Gymru. OAQ(4)0014(AC)*

Assembly Commissioner (Sandy Mewies): I thank the Member for Mid and West Wales, who I think is the Liberal Democrat spokesperson on rural affairs, and will therefore have a keen interest in this matter. We already offer a range of Welsh products in the shop, including Penderyn whisky and Clogau gold. We will review the range when we relocate the shop near the public cafe in the Oriel. One of the problems has been that sales have been low because of the location of the shop as it is. We will have to consider producing a sourcing and selection policy to be fair to the large number of artists, craftspeople and food suppliers in Wales, many of whom will want to sell products through the shop; we are quite sure of that. That is one of the things that we will need to look into, and the other thing is food. There is a lot of wastage with food products, and that has to be looked at carefully.

William Powell: I thank the Commissioner for that answer. You have anticipated my follow-up question: would you make a commitment to source merchandise and products from across the whole of Wales, and particularly from small companies and sole traders where possible?

Sandy Mewies: Yes, I am quite sure that every Member, and every member of the Commission, would be quite happy for me to make that commitment. Where possible, we will be looking at putting a fair representation of products in the shop. However, we also have to look at cost and value for money. We want to enhance the experience of going to the shop for visitors, and make it a useful outlet for people in Wales who produce such marvellous products.

darparu'r ateb cywir i chi, mae'n rhaid i gyfnod o amser fynd heibio.

National Assembly Shop

3. William Powell: *What progress is being made to develop the National Assembly shop, so that it becomes a showcase for Welsh arts, crafts and food products. OAQ(4)0014(AC)*

Comisiynydd y Cynulliad (Sandy Mewies): Diolch i'r Aelod dros Ganolbarth a Gorllewin Cymru, sydd, yr wyf yn credu, yn llefarydd y Democratiaid Rhyddfrydol ar faterion gwledig, ac felly bydd ganddo ddiddordeb brwd yn y pwnc hwn. Yr ydym eisoes yn cynnig amrywiaeth o gynnyrch Cymreig yn y siop, yn cynnwys wisgi Penderyn ac aur Clogau. Byddwn yn adolygu'r arlwy pan fyddwn yn adleoli'r siop ger y caffi cyhoeddus yn yr Oriel. Un o'r problemau yw bod gwerthiant wedi bod yn isel oherwydd lleoliad presennol y siop. Bydd yn rhaid inni ystyried cynhyrchu polisi olrhain a dewis i fod yn deg i'r nifer fawr o artistiaid, crefftwyr a chyflenwyr bwyd yng Nghymru. Bydd llawer ohonynt eisiau gwerthu cynnyrch drwy'r siop; yr ydym yn hollol siŵr o hynny. Dyna un o'r pethau y bydd angen i ni ymchwilio iddynt, a bwyd yw'r llall. Mae llawer o wastraff gyda chynhyrchion bwyd, ac mae'n rhaid edrych yn ofalus ar hynny.

William Powell: Diolch i'r Comisiynydd am yr ateb hwnnw. Yr ydych wedi rhagweld fy nghwestiwn dilynol: a wnewch ymrwymiad i gaffael nwyddau a chynhyrchion o Gymru benbaladr, ac yn enwedig gan gwmnïau bach a masnachwyr unigol lle bo hynny'n bosibl?

Sandy Mewies: Yr wyf yn siŵr y byddai pob Aelod, a phob aelod o'r Comisiwn, yn ddigon hapus i mi wneud yr ymrwymiad hwnnw. Lle bo'n bosibl, byddwn yn edrych ar sicrhau bod cynrychiolaeth deg o gynhyrchion yn y siop. Fodd bynnag, rhaid inni hefyd edrych ar y gost a gwerth am arian. Yr ydym yn awyddus i wella profiad ymwelwyr yn y siop, a'i wneud yn farchnad ddefnyddiol i bobl yng Nghymru sy'n cynhyrchu'r fath gynnyrch campus.

Darren Millar: Thank you, Commissioner, for your previous answer. I am pleased to hear that the shop will be relocated. Its location has been an issue for people in the past in terms of accessing the shop. Are you able to give us a timescale for the relocation, and a completion date?

Sandy Mewies: I cannot at this stage, but I will be happy to notify you, and all Members, in writing.

Gwerth am Arian

4. Antoinette Sandbach: *A wnaiff y Comisiynydd ddatganiad am flaenoriaethau Comisiwn y Cynulliad ar gyfer cyflawni gwerth am arian. OAQ(4)0015(AC)*

Angela Burns: I thank the Member for her question. The Commission has agreed four new strategic goals for the fourth Assembly, and one of these is to use resources wisely. We intend to invest where necessary to ensure that the Assembly is fully equipped to operate effectively as a parliament with new law-making powers. At the same time, we want to reinforce the confidence of Assembly Members and the people of Wales in the way that we deliver services and manage costs. Our resources deliver a vital public service and we will be ensuring that we achieve improved efficiency and value for money, and make the best possible use of taxpayers' money.

Antoinette Sandbach: Commissioner, it is a matter of great concern to me that, in regard to the procurement of ICT services and equipment, the Commission is not delivering value for money in the way that the public should expect. I would highlight issues from the small scale—such as Assembly BlackBerry's that are tied to an expensive contract with a network that has no reception in large parts of Wales—to large-scale issues with the ICT contract that the Commission is unable to address because it is locked in for several years to come. What assurances can you provide that the Commission takes these matters seriously and is prepared to address them?

Darren Millar: Diolch, Gomisiynydd, am eich ateb blaenorol. Yr wyf yn falch o glywed y bydd y siop yn cael ei hadleoli. Mae ei lleoliad wedi bod yn broblem i bobl yn y gorffennol o ran cael mynediad iddi. A allwch roi amserlen i ni ar gyfer yr adleoliad a dyddiad cwblhau?

Sandy Mewies: Ni allaf ar hyn o bryd, ond byddaf yn hapus i roi gwybod i chi, a'r holl Aelodau, yn ysgrifenedig.

Value for Money

4. Antoinette Sandbach: *Will the Commissioner make a statement on the Assembly Commission's priorities for delivering value for money. OAQ(4)0015(AC)*

Angela Burns: Diolch i'r Aelod am ei chwestiwn. Mae'r Comisiwn wedi cytuno ar bedwar nod strategol newydd ar gyfer y pedwerydd Cynulliad, ac un ohonynt yw defnyddio adnoddau'n ddoeth. Yr ydym yn bwriadu buddsoddi lle bo angen i sicrhau bod y Cynulliad yn cael ei gyfarparu'n llawn i weithredu'n effeithiol fel senedd â phwerau deddfu newydd. Ar yr un pryd, yr ydym yn awyddus i atgyfnerthu hyder Aelodau'r Cynulliad a phobl Cymru yn y ffordd yr ydym yn darparu gwasanaethau ac yn rheoli costau. Mae ein hadnoddau yn cyflwyno gwasanaeth cyhoeddus hanfodol a byddwn yn sicrhau ein bod yn cyflawni effeithlonrwydd a gwerth am arian gwell, a gwneud y defnydd gorau posibl o arian trethdalwyr.

Antoinette Sandbach: Gomisiynydd, mae'n achos o bryder mawr i mi, o ran caffael gwasanaethau a chyfarpar technoleg gwybodaeth a chyfathrebu, nad yw'r Comisiwn yn cyflawni gwerth am arian yn y ffordd y dylai'r cyhoedd ei ddisgwyl. Amlygaf faterion ar raddfa fechan—fel BlackBerry's y Cynulliad sydd wedi cael eu rhwymo i gontract drud gyda rhwydwaith sydd heb dderbyniad mewn rhannau helaeth o Gymru—i broblemau ar raddfa fawr gyda'r contract TGCh na all y Comisiwn fynd i'r afael â hwy oherwydd ei fod yn rhwym iddo am nifer o flynyddoedd eto. Pa sicrwydd y gallwch ei roi bod y Comisiwn yn cymryd y materion hyn o ddifrif ac yn barod i ymdrin â

hwy?

3.00 p.m.

Angela Burns: We take them seriously, and I say that sincerely as a user of our IT systems. I totally understand the frustration suffered by all Members at some point in trying to deal with our technology. That is why we took the decision to change the way that we run our service and to deliver UNO, so that, when the time comes, we can decide where we want to go with our IT provision—whether we stay with our current supplier or go elsewhere. It gives us a chance to have a whole new contract, with service level agreements put into place. We will be out of this by 2014, and we will then be able to completely review how we redeploy our IT services. It is worth saying at this point that we recognise that IT purchase, which is a specialised subject, is not a key skill of the Assembly. It is not what we do; we do parliamentary support. We will, therefore, be looking to recruit an individual who has those skills and proven expertise in managing an organisation of this scale with regard to its IT systems. That individual will be able to move us forward into the future with good contracts and service level agreements with the right companies in order to provide the support that every person in this Chamber wants.

Angela Burns: Rydym yn eu cymryd o ddifrif, a dywedaf hynny'n ddiffuant fel defnyddiwr ein systemau TG. Yr wyf yn deall y rhwystredigaeth a ddioddefir gan Aelodau ar ryw bwynt yn ceisio ymdrin â'n technoleg. Dyna pam y cymerasom y penderfyniad i newid y ffordd yr ydym yn rhedeg ein gwasanaeth ac i ddarparu UNO, fel y gallem benderfynu lle yr ydym am fynd â'n darpariaeth TG pan ddaw'r amser—p'un ai a ydym yn aros gydag ein cyflenwr presennol neu'n mynd i rywle arall. Mae'n rhoi inni gyfle i gael contract newydd, gyda chytundebau lefel gwasanaeth ar waith. Byddwn allan o hyn erbyn 2014, ac yna byddwn yn gallu adolygu'n gyfan gwbl sut yr ydym yn adleoli'n gwasanaethau TG. Mae'n werth dweud ar hyn o bryd ein bod yn cydnabod nad yw prynu TG, sy'n bwnc arbenigol, yn un o sgiliau allweddol y Cynulliad. Nid yw'n rhywbeth yr ydym yn ei wneud; darparu cymorth seneddol a wnawn ni. Byddwn, felly, yn ystyried recriwtio unigolyn sydd â'r sgiliau hynny ac arbenigedd profedig o reoli sefydliad o'r maint hwn o ran ei systemau TG. Bydd yr unigolyn hwnnw'n gallu symud ymlaen at y dyfodol gyda chontractau da a chytundebau lefel gwasanaeth gyda'r cwmnïau iawn er mwyn darparu'r cymorth y mae pob person yn y Siambr hon yn ei ddymuno.

Gwaith y Cynulliad Cenedlaethol

5. Mark Drakeford: *A yw Comisiwn y Cynulliad yn fodlon bod gwaith y Cynulliad Cenedlaethol yn ddigon agored i aelodau o grwpiau ethnig lleiafrifol yng Nghymru.* OAQ(4)0013(AC)

Sandy Mewies: I thank the Member for Cardiff West for that question. We will never be satisfied that we are providing the widest possible access, and every member of the Commission wants to see this issue developing in years to come. However, we have made good progress, and Members will know that I circulated a memorandum not so long ago asking for ideas and suggestions so that we can do more. You will know that we have the Petitions Committee, the outreach

Work of the National Assembly

5. Mark Drakeford: *Is the Assembly Commission satisfied that the work of the National Assembly is suitably accessible to members of minority ethnic groups in Wales.* OAQ(4)0013(AC)

Sandy Mewies: Diolch i'r Aelod dros Orllewin Caerdydd am y cwestiwn hwnnw. Ni fyddwn byth yn fodlon ein bod yn darparu'r mynediad ehangaf posibl, ac mae pob aelod o'r Comisiwn am weld y mater hwn yn datblygu yn y blynyddoedd i ddod. Fodd bynnag, rydym wedi gwneud cynnydd da, a bydd Aelodau'n gwybod fy mod wedi dosbarthu, ddim gymaint â hynny yn ôl, femorandwm yn gofyn am syniadau ac awgrymiadau fel y gallwn wneud mwy.

work and the outreach bus reaching areas that the Cardiff building cannot reach. We are consulting on the new strategic equality plan, which will involve engaging with diverse communities and encouraging their feedback. We also have things like 'Explore the Senedd', which is available in eight community languages, from Arabic to Urdu. It is currently being redrafted, and will be available to visitors to the Senedd and for use by our outreach team. Having accessible buildings is a key factor, and we have and will develop policies and training to ensure that our buildings are accessible to minority ethnic groups.

Mark Drakeford: Thank you for that helpful answer. I was pleased to learn of the work that you have been leading on seeking ways in which accessibility to what goes on here can be improved. The Riverside ward in my constituency is the most ethnically diverse community in Wales, and it is full of young people who take a real interest in what goes on in the Assembly. Will you undertake to report back to us when the work that you are doing has been completed, so that we can contribute again to any thinking that is going on, to ensure that we do everything that we can to reach out to those people who are keen to know what we are doing?

Sandy Mewies: It is important that we reach out to young people, whatever their background and ability; that is important for the future of this legislature. I will gladly give you an undertaking that I will keep you, as well as other Assembly Members, informed of how things are developing.

Mohammad Asghar: Following the referendum in March, it is more important than ever that the people of Wales understand the workings of their National Assembly and its extended legislative powers. It is imperative that all sections of society understand the opportunities that exist for them to be involved in both our democratic and legislative processes. Is the Assembly

Byddwch yn gwybod bod gennym y Pwyllgor Deisebau, y gwaith allgymorth a'r bws allgymorth yn cyrraedd yr ardaloedd na all yr adeilad yng Nghaerdydd eu cyrraedd. Yr ydym yn ymgynghori ar y cynllun cydraddoldeb strategol newydd, a fydd yn cynnwys ymgysylltu â chymunedau amrywiol ac annog eu hadborth. Mae gennym hefyd bethau megis 'Crwydro'r Senedd', sydd ar gael mewn wyth o ieithoedd cymunedol, o Arabeg i Wrddw. Mae'n cael ei ailddrafftio ar hyn o bryd, a bydd ar gael i ymwelwyr â'r Senedd ac i'w ddefnyddio gan ein tîm allgymorth. Mae cael adeiladau hygyrch yn ffactor allweddol, ac yr ydym wedi datblygu polisïau a hyfforddiant, a byddwn yn parhau i wneud hynny, i sicrhau bod ein hadeiladau yn hygyrch i grwpiau lleiafrifoedd ethnig.

Mark Drakeford: Diolch ichi am yr ateb defnyddiol hwnnw. Yr oeddwn yn falch o glywed am y gwaith yr ydych wedi bod yn ei arwain i chwilio am ffyrdd y gellir gwella hygyrchedd at yr hyn sy'n digwydd yma. Ward Glan-yr-afon yn fy etholaeth i yw'r gymuned ethnig fwyaf amrywiol yng Nghymru, ac mae'n llawn pobl ifanc sy'n cymryd gwir ddiddordeb yn yr hyn sy'n mynd ymlaen yn y Cynulliad. A wnewch chi ymrwymo i adrodd yn ôl i ni pan gwblheir y gwaith yr ydych yn ei wneud, fel y gallwn gyfrannu eto i unrhyw waith meddwl sy'n mynd rhagddo, er mwyn sicrhau ein bod yn gwneud popeth y gallwn i estyn allan at y bobl hynny sydd yn awyddus i wybod beth yr ydym yn ei wneud?

Sandy Mewies: Mae'n bwysig ein bod yn cyrraedd pobl ifanc, beth bynnag fo'u cefndir a'u gallu; mae hynny'n bwysig i ddyfodol y ddeddfwriaeth hon. Rwy'n hapus i roi addewid i chi y byddaf yn rhoi gwybod i chi ac Aelodau Cynulliad eraill sut y mae pethau'n datblygu.

Mohammad Asghar: Yn dilyn y refferendwm ym mis Mawrth, mae'n bwysicach nag erioed bod pobl Cymru yn deall gwaith eu Cynulliad Cenedlaethol a'i bwerau deddfwriaethol estynedig. Mae'n hanfodol bod pob rhan o'r gymdeithas yn deall y cyfleoedd sydd ar gael iddynt i gymryd rhan yn ein prosesau democrataidd a deddfwriaethol. A ydyw Comisiwn y

Commission content that enough is being done to promote this message and these opportunities to minority ethnic groups? Given the Commission's functions and responsibilities that are centred on promoting public awareness of this institution, what future plans are in place for that?

Sandy Mewies: We are consulting on our responsibilities on equalities, and I hope that you will contribute to the consultation. I can give you some examples of what has happened up to now. The outreach team has, for example, run a session on understanding the National Assembly for Wales and engaging with Muslim Youth Wales, in order to empower its members to raise issues with the Assembly and its Members. We also consult with the Welsh Refugee Council. The outreach team has encouraged the Black Voluntary Sector Network Wales to bring its exhibition to the Pierhead building for Black History Month for the past two years. Similarly, the outreach team encouraged the Somali Integration Society to bring its exhibition to the Pierhead building. As I said to Mark Drakeford earlier, this is an ongoing process. We will miss some opportunities, but I hope that we learn from them and continue to develop this policy so that it meets the needs of everyone in Wales, so that everyone recognises that this is their Assembly.

Babanod a Phlant Ifanc

6. Julie Morgan: *Pa ddarpariaeth sydd ar gael i fabanod a phlant ifanc yn y Cynulliad.* OAQ(4)0019(AC)

Assembly Commissioner (Peter Black): In line with other public buildings and venues, baby changing facilities are provided in the Senedd, Pierhead building and Tŷ Hywel for visitors to the Assembly. I am pleased to report that our buildings are open and accessible to all and that we frequently welcome visitors with babies and young children to the Assembly. The Assembly also has an agreement with Darling Buds Nursery to provide up to 10 guaranteed childcare

Cynulliad yn fodlon bod digon yn cael ei wneud i hyrwyddo'r neges hon a'r cyfleoedd hyn i grwpiau lleiafrifoedd ethnig? O ystyried swyddogaethau a chyfrifoldebau'r Comisiwn sy'n canolbwyntio ar hyrwyddo ymwybyddiaeth y cyhoedd o'r sefydliad hwn, pa gynlluniau sydd yn eu lle ar gyfer hynny at y dyfodol?

Sandy Mewies: Yr ydym yn ymgynghori ar ein cyfrifoldebau ar gydraddoldeb, a gobeithiaf y byddwch yn cyfrannu at yr ymgynghoriad. Gallaf roi rhai enghreifftiau i chi o'r hyn sydd wedi digwydd hyd yn hyn. Er enghraifft, mae'r tîm allgymorth wedi cynnal sesiwn ar ddeall Cynulliad Cenedlaethol Cymru ac ymgysylltu â Ieuenctid Mwslimaidd Cymru, er mwyn rhoi hyder i'w haelodau i godi materion gyda'r Cynulliad a'i Aelodau. Rydym hefyd yn ymgynghori â Chyngor Ffoaduriaid Cymru. Mae'r tîm allgymorth wedi annog Rhwydwaith Sector Gwirfoddol Du Cymru i ddod â'i arddangosfa i adeilad y Pierhead ar gyfer Mis Hanes Pobl Dduon am y ddwy flynedd ddiwethaf. Yn yr un modd, bu'r tîm allgymorth yn annog y Gymdeithas Integreiddio Somaliaid i ddod â'i harddangosfa i adeilad y Pierhead. Fel y dywedais wrth Mark Drakeford yn gynharach, mae hon yn broses barhaus. Byddwn yn colli rhai cyfleoedd, ond gobeithiaf y byddwn yn dysgu oddi wrthynt ac yn parhau i ddatblygu'r polisi hwn fel ei fod yn diwallu anghenion pawb yng Nghymru, fel bod pawb yn cydnabod mai eu Cynulliad nhw yw hwn.

Babies and Young Children

6. Julie Morgan: *What provision is made for babies and young children in the Assembly.* OAQ(4)0019(AC)

Comisiynydd y Cynulliad (Peter Black): Yn unol â lleoliadau ac adeiladau cyhoeddus eraill, darperir cyfleusterau newid babi yn y Senedd, adeilad y Pierhead a Thŷ Hywel ar gyfer ymwelwyr â'r Cynulliad. Yr wyf yn falch cael adrodd bod ein hadeiladau yn agored ac yn hygyrch i bawb ac ein bod yn aml wedi croesawu ymwelwyr â babanod a phlant ifanc i'r Cynulliad. Hefyd, mae gan y Cynulliad gytundeb â'r feithrinfa Darling Buds i ddarparu hyd at 10 o leoedd gofal

places for those working in the Cardiff bay estate.

Julie Morgan: I thank the Assembly Commissioner for that response. What arrangements are made for mothers who want to breastfeed their children in the Assembly's buildings? Would it be possible to promote the Assembly's buildings as a breastfeeding-friendly place?

Peter Black: Mothers can breastfeed their babies in all parts of the Assembly's estate if they so wish. If a private area is requested, they are escorted to an unoccupied meeting room. We display signs in the security-scanning area and café in the Senedd to say that breastfeeding is welcome. We also have baby changing facilities that are clearly marked near the toilets in the Senedd and the Pierhead building. I believe that we have breastfeeding-friendly buildings. If we want to apply for formal status in that regard, if such a status exists, I am sure that we could look at doing so.

Trefniadau Archebu Nwyddau Swyddfa

7. Ann Jones: *Pa asesiad y mae'r Comisiwn wedi'i wneud o'r newidiadau diweddar i'r trefniadau ar gyfer archebu nwyddau swyddfa. OAQ(4)0012(AC)*

Angela Burns: I thank the Member for her question. For the start of the fourth Assembly, the Commission introduced new arrangements for Members to be able to order directly from the Assembly's stationery supplier. The aim is to provide an improved service. Members' staff can order online, stationery can be delivered straight to constituency offices and better value for money can be secured by using a Wales-wide contract, tendered by the Welsh Government. Assembly staff have monitored feedback from Members and support staff. There have been some teething troubles, and we are working to resolve these. However, overall, the new service appears to be working well. We will undertake a more formal review next month, when we will be six months into the contract. Members' opinions will be valuable in conducting that review, as will those of

plant wedi'u gwarantu i'r rhai sy'n gweithio yn yr ystâd ym mae Caerdydd.

Julie Morgan: Diolchaf i Gomisiynydd y Cynulliad am yr ymateb hwnnw. Pa drefniadau a wnaed ar gyfer mamau sy'n dymuno bwydo eu plant o'r fron yn adeiladau'r Cynulliad? A fyddai'n bosibl hyrwyddo adeiladau'r Cynulliad fel lle sy'n cefnogi bwydo o'r fron?

Peter Black: Gall mamau fwydo eu babanod o'r fron ym mhob rhan o ystâd y Cynulliad os dymunir gwneud hynny. Os gofynnir am ardal breifat, fe'u hebyngir i ystafell gyfarfod wag. Rydym yn arddangos arwyddion yn yr ardal sganio diogelwch a'r caffi yn y Senedd i ddweud y croesewir bwydo o'r fron. Hefyd, mae gennym gyfleusterau newid babi wedi'u nodi'n glir ger y toiledau yn y Senedd ac yn adeilad y Pierhead. Credaf fod gennym adeiladau sy'n darparu ar gyfer bwydo o'r fron. Os ydym am wneud cais am gael statws ffurfiol yn hynny o beth, os oes statws o'r fath yn bodoli, yr wyf yn siŵr y gallem edrych ar wneud hynny.

Stationery Ordering Procedures

7. Ann Jones: *What assessment has the Commission made of recent changes to stationery ordering procedures. OAQ(4)0012(AC)*

Angela Burns: Diolch i'r Aelod am ei chwestiwn. Ar gyfer dechrau'r pedwerydd Cynulliad, cyflwynodd y Comisiwn drefniadau newydd i alluogi Aelodau i archebu'n uniongyrchol o gyflenwr y Cynulliad. Y nod yw darparu gwasanaeth gwell. Gall staff Aelodau archebu ar-lein, a chael deunydd ysgrifennu wedi'i anfon yn syth i swyddfeydd etholaeth a gellir sicrhau gwell gwerth am arian drwy ddefnyddio contract Cymru gyfan, sydd wedi'i dendro gan Lywodraeth Cymru. Mae staff y Cynulliad wedi monitro adborth gan Aelodau a staff cymorth. Cafwyd rhai problemau cychwynnol, ac rydym yn gweithio i ddatrys y rhain. Fodd bynnag, yn gyffredinol, mae'r gwasanaeth newydd yn ymddangos i weithio'n dda. Byddwn yn cynnal adolygiad mwy ffurfiol y mis nesaf, pan fyddwn chwe mis i mewn i'r contract. Bydd barn Aelodau

their support staff.

Ann Jones: There was no consultation with Assembly Members or Assembly staff on this issue, due to the fact that the arrangements were made during the dissolution period. Why did the Commission decide that the arrangements should be made at this time? Why have we settled for a poorer quality of paper? When that was queried, we were told that we could have a better quality of paper but at a dearer price; that is not value for money. Another issue is that the toners used in the printers last for about a week to 10 days. They may be cheaper than the toners previously supplied by another contractor, but it is not value for money if we have to spend far more time getting toners for printers than had we used those made by the printer manufacturers. This is not good value for money for the Assembly. I ask the Commission to look at redesigning this contract. If necessary, pay the penalty to come out of the contract, and talk to Members about their stationery requirements.

Angela Burns: I understand your passion, because I have had ink that has slid off paper, paper that will not go through the printer and cartridges that do not fit the printer in my constituency office; I agree that it is frustrating. Dealing with your questions in some semblance of order, the service was introduced in direct response to a recommendation of the independent review panel in its 2009 report 'Getting it Right for Wales'. We all undertook to implement those recommendations, so that is why we went ahead with them. On value for money, the arrangements for stationery rely on the Welsh Government's Value Wales framework. It is widely used by the public sector, and it allows us to rely upon the accumulative buying power of large organisations to receive discounts, which were not available to us previously. I will address the quality issue in a moment, because that is another matter, but, in terms of being able to buy, that is why we decided to go down that route and be part of that buying conglomerate.

yn werthfawr wrth gynnal yr adolygiad hwnnw, fel y bydd barn eu staff cymorth.

Ann Jones: Nid oedd unrhyw ymgynghori ag Aelodau'r Cynulliad neu staff y Cynulliad ar y mater hwn, gan y gwnaed y trefniadau yn ystod y diddymiad. Pam benderfynodd y Comisiwn y dylid gwneud y trefniadau ar yr adeg hon? Pam ydym wedi penderfynu cael papur o ansawdd gwaeth? Pan holwyd hynny, dywedwyd wrthym y gallem gael papur o ansawdd gwell ond am bris drutach; nid yw hynny'n werth am arian. Mater arall yw'r ffaith bod yr arlliwyddion a ddefnyddir yn y peiriannau argraffu yn para ryw wythnos i 10 niwrnod. Efallai eu bod yn rhatach na'r arlliwyddion a ddarperid yn y gorffennol gan contractwr arall, ond nid yw'n werth am arian os ydym yn gorfod treulio llawer mwy o amser yn cael arlliwyddion ar gyfer peiriannau argraffu na phe fyddem wedi defnyddio'r rhai a wnaed gan weithgynhyrchwyr yr argraffydd. Nid yw hyn yn werth da am arian ar gyfer y Cynulliad. Gofynnaf i'r Comisiwn ystyried ailgynllunio'r contract hwn. Os oes angen, talwch y gosb i ddod allan o'r contract, a siaradwch ag Aelodau ynghylch eu gofynion o ran deunydd ysgrifennu.

Angela Burns: Yr wyf yn deall eich angerdd, oherwydd yr wyf innau wedi cael inc yn llithro oddi ar y papur, papur sydd ddim yn mynd drwy'r argraffydd a chetris nad ydynt yn ffitio'r argraffydd yn fy swyddfa etholaeth; cytunaf ei bod yn rhwystredig. Fe wnaif ymdrin â'ch cwestiynau mewn rhywfath o drefn. Cyflwynwyd y gwasanaeth mewn ymateb uniongyrchol i argymhelliad y panel adolygu annibynnol yn ei adroddiad yn 2009 'Yn Gywir i Gymru'. Ymrwymasom i gyd i weithredu'r argymhellion hynny, felly dyna pam yr ydym yn mynd ymlaen â hwy. Ar werth am arian, mae'r trefniadau ar gyfer deunydd ysgrifennu yn dibynnu ar fframwaith Gwerth Cymru Llywodraeth Cymru. Mae'n cael ei ddefnyddio'n helaeth gan y sector cyhoeddus, ac y mae'n caniatáu inni ddibynnu ar bŵer prynu cronol sefydliadau mawr i gael gostyngiadau, nad oeddent ar gael inni o'r blaen. Ymdriniaf â'r mater ansawdd ymhen eiliad, oherwydd mater arall yw hwnnw, ond o ran y gallu i brynu, dyna pam yr ydym wedi penderfynu mynd ar hyd y trywydd hwnnw a bod yn rhan

o'r cydgmwni prynu hwnnw.

With reference to the quality issues, there have been some teething troubles. We have tried to meet a number of principles with the supplier, including value for money and sustainability—that is why we have the paper that I know no-one is keen on. However, it is recycled and we are trying to live up to our environmental credentials. The teething problems have been, pretty much, addressed. With all my heart, I urge all Members to participate in the review next month, which is six months into this contract. We will ask you and your staff about it. We can only improve the service level agreement with the supplier with your feedback.

Gan gyfeirio at y materion o ran ansawdd, fe fu rhai problemau cychwynnol. Yr ydym wedi ceisio cwrdd â nifer o egwyddorion gyda'r cyflenwr, gan gynnwys gwerth am arian a chynaliadwyedd—dyna pam y mae gennym y papur y gwn nad oes neb yn hoff ohono. Fodd bynnag, y mae wedi ei ailgylchu, ac yr ydym yn ceisio cadw at ein cymwysterau amgylcheddol. Aethpwyd i'r afael, fwy neu lai, â'r problemau cychwynnol. Rwy'n annog pob Aelod, gyda'm holl fryd, i gymryd rhan yn yr adolygiad y mis nesaf, sef chwe mis i mewn i'r contract hwn. Byddwn yn gofyn i chi a'ch staff am y peth. Ni allwn wella'r cytundeb lefel gwasanaeth gyda'r cyflenwr heb eich adborth chi.

Gwasanaethau

8. David Rees: *Pa wasanaethau fydd Comisiwn y Cynulliad yn eu darparu i Bwyllgorau. OAQ(4)0016(AC)*

Angela Burns: I thank the Member for his question. Committees are supported in their work by a range of National Assembly staff with different specialist expertise, and through the provision of accommodation and other facilities.

David Rees: As you are aware, in our capacity as committee members it is necessary to acquire evidence from a wide range of witnesses, some of whom may be considered vulnerable. I know that we all wish to encourage as many people as possible to participate, so that we can reach a well-informed view. What is the Commission doing to provide support to such witnesses, so that they feel comfortable and at ease when they provide evidence?

Angela Burns: Thank you for that important question. The Commission recently endorsed—I think that it was two meetings ago—a vulnerable witness protocol that was prepared by staff in the committee and legal services and the Assembly's equality team. The protocol provides guidance to Assembly committees and staff on how witnesses should be treated when interacting with the

Services

8. David Rees: *What services will the Assembly Commission be providing to Committees. OAQ(4)0016(AC)*

Angela Burns: Diolch i'r Aelod am ei gwestiwn. Cynorthwyir pwyllgorau yn eu gwaith gan ystod eang o staff Cynulliad Cenedlaethol sydd ag arbenigedd gwahanol, a thrwy ddarparu llety a chyfleusterau eraill.

David Rees: Fel y gwyddoch, yn rhinwedd ein swyddi fel aelodau pwyllgor, mae'n angenrheidiol cael tystiolaeth gan amrywiaeth eang o dystion, rhai ohonynt, efallai, sy'n cael eu hystyried yn agored i niwed. Gwn ein bod i gyd yn dymuno annog cynifer o bobl â phosibl i gymryd rhan, fel y gallwn gyrraedd barn wybodus. Beth y mae'r Comisiwn yn ei wneud i roi cymorth i dystion o'r fath, fel eu bod yn teimlo'n gyfforddus ac yn gartrefol pan fyddant yn rhoi tystiolaeth?

Angela Burns: Diolch am y cwestiwn pwysig hwnnw. Cymeradwyodd y Comisiwn yn ddiweddar—credaf mai dau gyfarfod yn ôl oedd hynny—brothocol ar gyfer tystion sy'n agored i niwed a baratowyd gan staff yn y pwyllgor a gwasanaethau cyfreithiol a thîm cydraddoldeb y Cynulliad. Mae'r protocol yn darparu canllawiau i bwyllgorau'r Cynulliad ac i staff ar sut y dylid trin tystion wrth

Assembly. The protocol builds upon our statutory duty for equality of treatment, the single equality scheme and the strategic equality statement. We recognise the need to implement the most appropriate way of gathering information from witnesses. We also recognise that witnesses will want to give evidence directly to the Assembly but under private circumstances. This is particularly relevant to committees such as the Children and Young People Committee, when dealing with young people who want to come here to take part in the democratic process, which is their right, but want to do that in the knowledge that they are safe.

In short, we have a protocol that is in place and it has been implemented. All the committees and their staff should be fully aware of it.

Contractau Glanhawyr a Staff Arlwyo

9. Lynne Neagle: *A wnaiff y Comisiynydd roi'r wybodaeth ddiweddaraf am gontractau Comisiwn y Cynulliad ar gyfer glanhawyr a staff arlwyo. OAQ(4)0021(AC)*

Sandy Mewies: I thank the Member for Torfaen for that question. Further to the last update provided on 6 July, Charlton House and Company Catering Ltd has been successful in retaining the Assembly catering contract following a recent competitive tendering exercise. Assembly cleaning services continue to be provided by Total Support Services Ltd. Staff who deliver the contracted services are employed by these suppliers.

Lynne Neagle: Thank you for that answer. I know that my colleague, Ann Jones has raised concerns with you, previously, about threats to the terms and conditions of Assembly cleaning staff, employed through Total Support Services. I wonder, with contract negotiations due to get under way next week, whether the Commission would consider bringing Assembly cleaning services back in-house. We know that there are a number of examples in the public and private sector of similar moves having a positive impact. When Queen Mary University of London brought its cleaning staff back in-

ryngweithio gyda'r Cynulliad. Mae'r protocol yn adeiladu ar ein dyletswydd statudol ar gyfer cydraddoldeb o ran triniaeth, y cynllun cydraddoldeb sengl a'r datganiad cydraddoldeb strategol. Rydym yn cydnabod yr angen i weithredu yn y ffordd fwyaf priodol wrth gasglu gwybodaeth gan dystion. Rydym hefyd yn cydnabod y bydd tystion am roi tystiolaeth yn uniongyrchol i'r Cynulliad, ond o dan amgylchiadau preifat. Mae hyn yn arbennig o berthnasol i bwyllgorau megis y Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc, wrth ymdrin â phobl ifanc sydd am ddod yma i gymryd rhan yn y broses ddemocrataidd, y mae ganddynt hawl iddi, ond am wneud hynny gan wybod eu bod yn ddiogel.

Yn fyr, mae gennym brotocol sydd ar waith ac wedi ei weithredu. Dylai'r holl bwyllgorau a'u staff fod yn gwbl ymwybodol ohono.

Contracts for Cleaners and Catering Staff

9. Lynne Neagle: *Will the Commissioner give an update on the Assembly Commission contracts for cleaners and catering staff. OAQ(4)0021(AC)*

Sandy Mewies: Diolch i'r Aelod dros Dorfaen am y cwestiwn hwnnw. Yn bellach i'r wybodaeth ddiweddaraf ar 6 Gorffennaf, mae Charlton House a Company Catering Cyf wedi llwyddo i gadw contract arlwyo'r Cynulliad yn dilyn ymarferiad tendro cystadleuol. Mae gwasanaethau glanhau'r Cynulliad yn parhau i gael eu darparu gan Total Support Services Ltd. Mae staff sy'n darparu'r gwasanaethau dan gontract yn cael eu cyflogi gan y cyflenwyr hyn.

Lynne Neagle: Diolch ichi am yr ateb hwnnw. Gwn fod fy nghyd-Aelod, Ann Jones wedi mynegi pryderon i chi, yn y gorffennol, am fygythiadau i delerau ac amodau staff glanhau'r Cynulliad, sy'n cael eu cyflogi drwy Total Support Services. Tybed, gyda negodiadau ar y contract ar fin dechrau yr wythnos nesaf, a fyddai'r Comisiwn yn ystyried dod â gwasanaethau glanhau'r Cynulliad yn ôl yn fewnol? Rydym yn gwybod y ceir nifer o enghreifftiau yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat o symudiadau tebyg yn cael effaith gadarnhaol. Pan ddaeth Queen Mary University of

house, for example, it was rewarded with lower rates of absenteeism, lower rates of staff turnover and big improvements in staff morale. Will you look at this, and would you agree that this is an agenda on which an institution such as the Assembly should be leading, not following?

Sandy Mewies: I thank you for your comments. The contractors are required to share our commitment to equal opportunities, to comply with current legislation and to pay staff a living wage, which is based on the national minimum wage plus 15 per cent. We also insist on reasonable paid leave arrangements. Staff retention is good. However, I am sure that everyone here heard what you said. When the contract is reconsidered, your views will be taken into consideration by the Commission.

3.15 p.m.

Cyfathrebu gydag Etholwyr

10. Simon Thomas: *Pa waith sydd ar y gweill i helpu Aelodau'r Cynulliad i wella'r dulliau o gyfathrebu gyda'u hetholwyr. OAQ(4)0020(AC)*

Comisiynydd y Cynulliad (Rhodri Glyn Thomas): Mae'r Cynulliad wedi ymrwymo i ddefnyddio dulliau cyfathrebu newydd, a dulliau sy'n datblygu, fel y nodir yn strategaeth e-ddemocratiaeth y Cynulliad. Gall Aelodau'r Cynulliad a'u staff ddefnyddio safleoedd a chymhorthion rhwydweithio cymdeithasol ar offer technoleg gwybodaeth a chyfathrebu a ddarperir gan Gomisiwn y Cynulliad, gan gynnwys cyfrifiaduron personol, gliniaduron a theclynnau BlackBerry. Mae staff y Cynulliad yn defnyddio nifer o ddulliau cyfathrebu digidol er mwyn sicrhau bod y cyhoedd yn ymgysylltu â gwaith y Cynulliad wrth iddo gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl, wrth iddo ddeddfu ar gyfer Cymru a dwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif. Mae tîm e-ddemocratiaeth y Cynulliad yn datblygu'r hyn a fydd yn grynodedd rheolaidd o'r datblygiadau ym maes cyfathrebu digidol ar gyfer Aelodau a'u staff er mwyn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf iddynt am y maes.

London â'i staff glanhau yn ôl yn fewnol, er enghraifft, fe'i gwobrwywyd gan gyfraddau is o absenoldeb, cyfraddau is o drosiant staff a gwelliannau mawr ym morâl staff. A wnewch chi edrych ar hyn, ac a gytunwch fod hwn yn agenda y dylai sefydliad megis y Cynulliad fod yn arwain arno ac nid yn ei ddilyn?

Sandy Mewies: Diolch am eich sylwadau. Mae'n rhaid i'r contractwyr rannu ein hymrwymiad i gyfle cyfartal, i gydymffurfio â deddfwriaeth gyfredol ac i dalu cyflog byw i staff, sy'n seiliedig ar yr isafswm cyflog cenedlaethol a 15 y cant. Rydym hefyd yn mynnu ar drefniadau rhesymol absenoldeb â thâl. Mae cadw staff yn dda. Fodd bynnag, yr wyf yn siŵr bod pawb yma wedi clywed yr hyn yr ydych yn ei ddweud. Pan fydd y contract yn cael ei ailystyried, caiff eich barn chi ei gymryd i ystyriaeth gan y Comisiwn.

Communicating with Constituents

10. Simon Thomas: *What work is being planned to help Assembly Members improve the means of communicating with their constituents. OAQ(4)0020(AC)*

Assembly Commissioner (Rhodri Glyn Thomas): The Assembly is committed to using new and emerging communications channels, as outlined in the Assembly's e-democracy strategy. Assembly Members and their staff are now able to access social networking sites and tools on Assembly Commission-provided information and communications technology equipment, including desktop PCs, laptops and BlackBerry devices. Assembly staff use a number of digital communication channels to engage the public in the work of the Assembly as it undertakes its role of representing the interests of Wales and its people, making laws for Wales and holding the Welsh Government to account. The Assembly's e-democracy team is currently developing what will be a regular digest of developments in digital communications for Members and support staff to keep them updated on developments in this field.

Simon Thomas: Diolch i'r Comisiynydd am ddarllen ei ateb mor drwyadl. Yr wyf yn falch o glywed bod gwelliannau ar y gweill. Fodd bynnag, fel y dywedwyd yn gynharach, mae systemau cyfathrebu'r Cynulliad, er eu bod yn gweithio, yn braidd yn glogyrnaidd. Yn arbennig, nid yw'r system ar gyfer defnyddio safleoedd rhwydweithio cymdeithasol, fel Trydar a Facebook, yn ffitio'n daclus gyda'r ffordd yr ydym yn cyfathrebu drwy wefannau neu flogio neu e-byst. Mae angen edrych ar hynny er mwyn sicrhau bod hi'n hawdd i Aelod symud o un plattform i'r llall, a defnyddio BlackBerry, er enghraifft, i gyfathrebu'n uniongyrchol, yn enwedig o gofio nad yw'r cyfryngau yng Nghymru yn aml yn sôn am yr hyn yr ydym yn ei gwneud yma. Mae cyfathrebu'n uniongyrchol gydag etholwyr, felly, yw'r ffordd fwyaf effeithiol o wneud hynny.

Yn olaf, yn y rhanbarth yr wyf yn ei chynrychioli, mae gennyf gwell signal o Iwerddon nag o Gymru. Felly, credaf efallai fod angen i ni edrych ar hynny hefyd.

Rhodri Glyn Thomas: Os yw systemau'r Cynulliad braidd yn glogyrnaidd, yr wyf yn siŵr eu bod yn debyg i fy ymateb i'r cwestiwn gosod. Darllenais yr ateb gan fy mod yn deall dim o gwbl am y maes arbennig hwn. Fodd bynnag, yr wyf wedi derbyn gwybodaeth a all fod yn ddefnyddiol i Simon. Cytunodd Comisiwn y Cynulliad ar ei strategaeth e-ddemocratiaeth gyntaf yn 2010 ac mae swyddogion yn gweithio'n agos gyda rhwydwaith darlledwyr yn gyfryngau Cymru a gyda phartneriaid eraill fel Cymdeithas Hansard er mwyn sicrhau ein bod yn dysgu ac yn rhannu gwybodaeth am y technolegau sefydledig hyn a thechnolegau newydd yn y maes hwn.

Fel mae'n digwydd, mae'r Cynulliad yn defnyddio Trydar. Mae cyfrif Cymraeg a chyfrif Saesneg. Mae 741 o bobl yn defnyddio'r cyfrif Cymraeg a 5,594 yn defnyddio'r cyfrif Saesneg. Mae hynny'n hyrwyddo gwybodaeth am y Cynulliad a'r hyn sydd yn digwydd yn y Cynulliad. Mae'r Cynulliad hefyd yn defnyddio Facebook. Mae 197 o ddilynwyr yn y Gymraeg a 1,007 yn Saesneg. Mae'r wybodaeth ar gael yno hefyd. Mae Cynulliad yn defnyddio ystod o gyfryngau digidol eraill. Fodd bynnag,

Simon Thomas: I thank the Commissioner for reading his reply so thoroughly. I am pleased to learn that improvements are in hand. However, as was said earlier, although the communications systems in the Assembly work, they are quite awkward and slow. In particular, the system for using social networking sites, such as Twitter and Facebook, do not fit neatly into the way we communicate through websites, blogs or e-mails. We need to look at that so that it is easy for Members to go from one platform to another, and to use a BlackBerry, for example, to communicate directly, especially since the media in Wales does not always say what we are doing here. Communicating to constituents directly is, therefore, the most effective means of doing that.

Finally, in the region I represent, I get a better signal from Ireland than I do from Wales. Therefore, I think that we perhaps need to look at that as well.

Rhodri Glyn Thomas: If the Assembly systems are a little awkward, I am sure that they are in that way similar to my response to the tabled question. I read out the response because I understand nothing at all about this particular area. However, I have received some information that could be useful to Simon. The Assembly Commission agreed on its first e-democracy strategy in 2010 and officials are working closely with the broadcast network in the Welsh media and other partners such as the Hansard Society in order to ensure that we learn and share information on the established technologies and new technologies in this area.

As it happens, the Assembly does use Twitter. There is a Welsh-language feed and an English-language feed. There are 741 people using the Welsh-language feed and 5,594 using the English-language feed. That promotes information about the Assembly and what is happening within the Assembly. The Assembly also uses Facebook. There are 197 followers in Welsh and 1,007 in English. The information is also available there. The Assembly uses a wide range of other digital media. However, I accept the comments you

derbyniaf yr awgrymiadau a wnaethoch ar ran y Comisiwn. Nid da lle gellir gwell. Ymdrechwn i wella'r ddarpariaeth ar gyfer y bobl hynny sydd â digon o amser i ddefnyddio pethau fel Trydar a Facebook.

made on behalf of the Commission and will say that there is certainly room for improvement. We will certainly do our best to improve the provision for those people who have enough time to do things such as tweet and use Facebook.

The Presiding Officer: Thank you very much. I hope that Members found the new way of answering questions to the Commission helpful. I would like to congratulate Rhodri Glyn on rising to the occasion on the last one.

Y Llywydd: Diolch yn fawr iawn. Rwy'n gobeithio bod Aelodau wedi gweld y ffordd newydd o ateb cwestiynau i'r Comisiwn yn ddefnyddiol. Hoffwn longyfarch Rhodri Glyn am gamu i'r adwy ar yr un diwethaf.

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Canser Cancer

The Presiding Officer: I have selected amendments 1, 2 and 4 in the name of Jane Hutt and amendment 3 in the name of Jocelyn Davies. If amendment 3 is agreed, amendment 4 will be deselected.

Y Llywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliannau 1, 2 a 4 yn enw Jane Hutt a gwelliant 3 yn enw Jocelyn Davies. Os derbynnir gwelliant 3, caiff gwelliant 4 ei ddad-ddethol.

Cynnig NDM4816 William Graham

Motion NDM4816 William Graham

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn nodi bod mwy o bobl yn cael diagnosis o ganser;

1. Notes that more people are being diagnosed with cancer;

2. Yn mynegi pryder bod amseroedd aros targed ar gyfer cleifion canser yn cael eu methu; a

2. Expresses concern that target waiting times for cancer patients are being missed; and

3. Yn galw ar Lywodraeth Cymru i sefydlu Cronfa Cyffuriau Canser Cymru.

3. Calls on the Welsh Government to establish a Welsh Cancer Drugs Fund.

Darren Millar: I move the motion in the name of William Graham.

Darren Millar: Cynigiaf y cynnig yn enw William Graham.

I welcome the opportunity to open this important debate this afternoon. Should our motion not pass unamended, we will support amendment 1. We will oppose amendments 2, 3 and 4.

Rwy'n croesawu'r cyfle i agor y ddadl bwysig hon y prynhawn yma. Os na fydd ein cynnig yn cael ei basio heb ei ddiwygio, byddwn yn cefnogi gwelliant 1. Byddwn yn gwrthwynebu gwelliannau 2, 3 a 4.

I am sure that most of us here this afternoon will have been touched by cancer in some way or know somebody who has been. Being diagnosed and going through cancer

Mae'n siŵr gennyf bod y rhan fwyaf ohonom yma y prynhawn yma wedi ein cyffwrdd gan ganser mewn rhyw ffordd neu'n adnabod rhywun sydd wedi'u heffeithio. Gall cael

treatment can have a huge impact on the person concerned, their families, friends and colleagues. As well as often having an enormous financial impact, it can put people on an emotional rollercoaster and have an impact on their daily lives. Families not only have to deal with the changes to their daily routine, but roles and responsibilities within the family can change, relationships can be put under enormous strain and families' living arrangements often have to change. According to figures from Macmillan Cancer Support, there are currently around 120,000 people either living with cancer or having battled with cancer in Wales and by 2030 it is estimated that this number will nearly double to almost 250,000.

As many of us know, cancer is a complex disease, and, with over 200 different types of cancer, treating it is becoming more complex and expensive than ever before. Thanks to the advances in early diagnosis and treatment, more people are living longer with cancer, or beyond it, which means that they need ongoing and often long-term support. Last week, a report published by the Welsh cancer intelligence and surveillance unit showed that, while survival rates are improving in Wales, the number of people being diagnosed with cancer is, unfortunately, rising. A typical woman in Wales now has a one in six chance of being diagnosed before her sixty-fifth birthday, compared to one in seven men. With more people being diagnosed with cancer and the Welsh NHS facing unprecedented cuts to its budget, the pressure is on for Welsh Labour Ministers to reassess their priorities.

Unfortunately, the Welsh Government is repeatedly failing to hit its own targets for cancer treatment. Cancer patients have to put up with unacceptable waiting times, causing unnecessary distress to patients and their families at an already worrying time. The Welsh Labour Government has a target of 95 per cent of patients with an urgent suspected cancer to start treatment within 62 days of referral, but this target has not been met once in three years. The latest statistics for the

diagnosis a mynd drwy driniaeth cancer gael effaith enfawr ar y person dan sylw, eu teuluoedd, ffrindiau a chydweithwyr. Yn ogystal â chael effaith ariannol enfawr yn aml, gall achosi emosiynau gwrthgyferbyniol a chael effaith ar eu bywydau bob dydd. Nid yn unig y mae'n rhaid i deuluoedd ymdrin â newidiadau i'w trefn ddyddiol, ond gall rolau a chyfrifoldebau o fewn y teulu newid, gall perthnasau fod o dan straen aruthrol ac yn aml mae'n rhaid i drefniadau byw teuluoedd newid. Yn ôl ffigurau Cymorth Cancer Macmillan, mae yna ar hyn o bryd oddeutu 120,000 o bobl naill ai'n byw gyda chanser neu sydd wedi brwydro yn erbyn cancer yng Nghymru ac, erbyn 2030, amcangyfrifir y bydd y nifer hwn bron yn dyblu i ryw 250,000.

Fel y gŵyr llawer ohonom, mae cancer yn glefyd cymhleth, a, gyda dros 200 o wahanol fathau o ganser, mae ei drin yn dod yn fwy cymhleth ac yn fwy costus nag erioed o'r blaen. Diolch i'r datblygiadau mewn diagnosis a thriniaeth gynnar, mae mwy o bobl yn byw yn hwy â chanser, neu ar ôl canser, sy'n aml yn golygu bod angen cymorth parhaus a thymor hir arnynt. Yr wythnos diwethaf, cyhoeddwyd adroddiad gan uned wybodaeth a gwyliadwriaeth cancer Cymru a oedd yn dangos, tra bod cyfraddau goroesi yn gwella yng Nghymru, bod nifer y bobl sy'n cael diagnosis o ganser, yn anffodus, yn cynyddu. Bellach, mae gan fenyw yng Nghymru un siawns mewn chwech o gael diagnosis cyn ei phen-blwydd yn chwe deg pump, o gymharu ag un o bob saith dyn. Gyda mwy o bobl yn cael diagnosis o ganser a'r gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru yn wynebu toriadau digynsail yn ei gyllideb, mae pwysau ar Weinidogion Llafur Cymru i ailasesu eu blaenoriaethau.

Yn anffodus, mae Llywodraeth Cymru yn methu dro ar ôl tro i gyrraedd ei thargedau ei hun ar gyfer triniaeth cancer. Mae cleifion canser yn gorfod dygymod ag amseroedd aros annerbyniol, sy'n peri gofid diangen i gleifion a'u teuluoedd ar adeg sydd eisoes yn peri pryder. Mae Llywodraeth Lafur Cymru wedi pennu targed o 95 y cant o gleifion â chanser brys posibl yn dechrau triniaeth o fewn 62 diwrnod ar ôl eu cyfeirio, ond ni chyrraeddwyd y targed hwn unwaith mewn

quarter ending June 2011 revealed that just 87 per cent of those diagnosed with urgent suspected cancer were seen within 62 days. The agony of a nine-week wait for more than one in 10 cancer patients is unacceptable. Three years ago, 97 per cent of urgent cancer patients started treatment within 62 days, therefore, when we look at today's statistics, we see a startling drop. Performance is also patchy across Wales's seven local health boards. Only one LHB, Aneurin Bevan, achieved the 95 per cent target. Abertawe Bro Morgannwg was the worst performing LHB for the third quarter in a row, with just 78 per cent of urgent cancer patients being treated within the 62-day target. For patients not referred with urgently suspected cancer but subsequently diagnosed with the disease, the Welsh Government has a target of 98 per cent to be treated within 31 days of diagnosis. Here, the picture is not quite as bleak. The target has been achieved over the past 12 months, but the latest figures in June 2011 show that the 98 per cent target was missed in both Hywel Dda and Abertawe Bro Morgannwg LHBs. It is clear that cancer waiting times in Wales are a postcode lottery. While the average wait is well below the acceptable standard, the length of time each patient waits is entirely dependent upon the suspected type of cancer. That is not the kind of service that patients should have to put up with. It is a game of chance and it is unacceptable.

Figures also show a drop of nearly 7 per cent in the total number of hospital medical staff in oncology over the past two years, which is further evidence that front-line services are suffering as a result of this Welsh Labour Government's cuts to the NHS. Investment is sorely needed, yet the Government is cutting the health budget yet again over the next three years, and this situation is destined to get worse. There is still no sign of a national cancer plan or a cancer co-ordinator, despite our repeated calls for such over the years.

tair blynedd. Dangosodd yr ystadegau diweddaraf ar gyfer y chwarter a ddaeth i ben ym mis Mehefin 2011 mai dim ond 87 y cant o'r rhai sy'n cael diagnosis o ganser brys posibl a welwyd o fewn 62 diwrnod. Mae'r ffaith bod un o bob deg claf cancer yn wynebu naw wythnos arteithiol o aros yn annerbyniol. Dair blynedd yn ôl, roedd 97 y cant o gleifion cancer brys yn dechrau triniaeth o fewn 62 diwrnod, felly, pan edrychwn ar ystadegau heddiw, gwelwn gwmp brawychus. Mae perfformiad hefyd yn anghyson ar draws saith bwrdd iechyd lleol Cymru. Dim ond un bwrdd iechyd lleol, sef Aneurin Bevan, a gyrhaeddodd y targed 95 y cant. Abertawe Bro Morgannwg oedd y bwrdd iechyd lleol a berfformiodd waethaf am y trydydd chwarter yn olynol, gyda dim ond 78 y cant o gleifion cancer brys yn cael eu trin o fewn y targed 62 diwrnod. I gleifion sydd heb eu cyfeirio â chanser brys ond sy'n cael diagnosis yn ddiweddarach, mae gan Lywodraeth Cymru darged o 98 y cant yn cael eu trin o fewn 31 diwrnod i'r diagnosis. Yma, nid yw'r darlun mor ddu. Mae'r targed wedi'i gyrraedd dros y 12 mis diwethaf, ond dengys y ffigurau diweddaraf ym Mehefin 2011 y methwyd y targed o 98 y cant ym myrddau iechyd lleol Hywel Dda ac Abertawe Bro Morgannwg. Mae'n amlwg bod amseroedd aros cancer yng Nghymru yn loteri cod post. Wrth i'r amser aros ar gyfartaledd fod ymhell islaw'r safon dderbyniol, mae faint o amser y mae pob claf yn aros yn llwyr ddibynnol ar y math o ganser y credir sydd ganddynt. Nid dyna'r math o wasanaeth y dylai cleifion ei gael. Hapchwarae yw hynny, ac mae'n annerbyniol.

Mae'r ffigurau hefyd yn dangos gostyngiad o bron i 7 y cant yng nghyfanswm nifer staff meddygol ysbytai mewn oncoleg dros y ddwy flynedd ddiwethaf, sy'n dystiolaeth ymhellach bod gwasanaethau rheng flaen yn dioddef o ganlyniad i doriadau Llywodraeth Lafur Cymru i'r gwasanaeth iechyd gwladol. Mae dirfawr angen buddsoddiad, ac eto mae'r Llywodraeth yn torri cyllideb iechyd unwaith eto dros y tair blynedd nesaf, ac yn ddiau bydd y sefyllfa hon yn gwaethygu. Nid oes unrhyw arwydd o gynllun cancer cenedlaethol neu gydgyssylltydd cancer, er gwaethaf ein galwadau cyson dros y blynnyddoedd bod camau o'r fath yn cael eu

cymryd.

Patients in Wales can currently apply for exceptional funding to pay for treatments that have not yet been approved for use on the NHS, either by National Institute for Health and Clinical Excellence or the all-Wales medicine strategy group. However, this process is often a prolonged and stressful experience for both the patients and their families and the chances of being granted funding can be a huge lottery. What is more, only a fraction of exceptional funding requests are actually approved in Wales. Patients in England are five times more likely to get their drugs funded than patients in Wales. An estimated 31 patients in Wales will receive exceptional funding arrangements a year, compared to a staggering 2,762 patients in England. The Rarer Cancers Foundation has highlighted that 24 cancer medicines routinely available to patients in England are not available in Wales. The foundation also found that patients in Wales are five times less likely to access these new cancer medicines than patients in England. It is shameful. Speaking of the research, the chief executive of the Rarer Cancers Foundation said that it is a 'devastating divide' and that

'Cancer patients and the public will find this inequality to be totally unacceptable. The Welsh Government has been extraordinarily complacent in its attitude to the problem'.

I agree with him; it is a gulf. This research is further evidence of Welsh patients facing a clear postcode lottery in access to vital medicine in Labour's Welsh NHS. Yet, the Minister for health still says that the values of fairness, equality and social justice will define her tenure as Minister. It is grossly unfair that patients and their families in Wales continue to be deprived of life-saving and life-extending treatments at a time when they are at their most vulnerable, especially when these drugs and services are available to patients in England. In my constituency, I have had casework where individuals have

Gall cleifion yng Nghymru ar hyn o bryd wneud cais am gyllid eithriadol i dalu am driniaethau sydd heb eu cymeradwyo i'w defnyddio drwy'r gwasanaeth iechyd gwladol, naill ai gan y Sefydliad Cenedlaethol dros Iechyd a Rhagoriaeth Glinigol neu grŵp strategaeth meddyginiaethau Cymru gyfan. Fodd bynnag, mae'r broses hon yn aml yn brofiad maith sy'n achosi straen i gleifion a'u teuluoedd, ac mae'r siawns o gael arian yn gallu bod yn loteri enfawr. Yn fwy na hynny, dim ond cyfran fach iawn o geisiadau eithriadol am gyllid sy'n cael eu cymeradwyo yng Nghymru. Mae cleifion yn Lloegr bum gwaith yn fwy tebygol o gael eu cyffurfiau wedi'u hariannu na chleifion yng Nghymru. Bydd tua 31 o gleifion y flwyddyn yng Nghymru yn cael trefniadau ariannu eithriadol, o gymharu â'r nifer syfrdanol o 2,762 yn Lloegr. Mae'r Sefydliad Canserau Prinnach wedi nodi nad yw 24 o feddyginiaethau canser sydd fel arfer ar gael i gleifion yn Lloegr ar gael yng Nghymru. Hefyd, canfu'r sefydliad fod cleifion yng Nghymru bum gwaith yn llai tebygol o gael gafael ar y meddyginiaethau canser newydd hyn na chleifion yn Lloegr. Mae hynny'n gywilyddus. Wrth siarad am y gwaith ymchwil hwinnw, dywedodd prif weithredwr y Sefydliad Canserau Prinnach fod hyn yn enghraifft o wahaniaethu dinistriol:

Bydd cleifion â chanser a'r cyhoedd yn teimlo bod yr anghydraddoldeb hwn yn gwbl annerbyniol. Mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn eithriadol o foddog ei hagwedd tuag at y broblem.

Cytunaf ag ef; mae'n agor bwlch. Mae'r gwaith ymchwil hwn yn dystiolaeth bellach o gleifion yng Nghymru yn wynebu loteri cod post clir o ran cael mynediad at feddyginiaeth hanfodol yng ngwasanaeth iechyd gwladol Gymreig y Blaid Lafur. Serch hyn, mae'r Gweinidog iechyd yn parhau i ddweud y bydd tegwch, cydraddoldeb a chyfiawnder cymdeithasol yn diffinio ei chyfnod yn Weinidog. Mae'n annheg iawn bod cleifion a'u teuluoedd yng Nghymru yn parhau i beidio â chael mynediad at y triniaethau hyn a all achub ac ymestyn bywyd ar adeg pan fyddant ar eu mwyaf bregus, yn enwedig pan

relocated to England in order to access the drugs that are available in that country. That is unacceptable.

What we need to see is a uniform approach to exceptional funding arrangements and an all-Wales strategy to standardise the way in which health boards decide whether to fund cancer drugs. Improving access to new cancer drugs in Wales, through the establishment of a cancer drugs fund, has been estimated to cost as little as £3.3 million, which is equivalent to just £1 per person in Wales. Establishing a cancer drugs fund would mean an extra 159 patients per year would receive funding for life-prolonging treatments.

The Welsh Conservative party proposal to establish a Welsh cancer drugs fund is on our agenda today, and I hope that the Minister and every other party represented in this Assembly will support this proposal. We have always said that we would fund this by the reintroduction of a small prescription charge for some people in Wales who can afford to pay for their prescriptions. I know that there have been mutterings about this from some of the other parties in the past, but everybody should note and remember that we are still suggesting that 93 per cent of prescription items would remain free. All those under the age of 25, those over the age of 65, cancer patients, and those with medical exemption certificates, who were exempt before the cancellation of charges, would still not have to pay a single penny.

Millionaires are able to access free prescriptions, while cancer patients at their wits' end are being denied the treatment that they deserve on the Welsh NHS. Last year, the Welsh Labour Government spent over £3 million on free toothbrushes, over £200,000 on Madeira cake and other luxury gluten-free foodstuffs and £40 million on free prescriptions, including bonjela, athlete's foot powder and paracetamol for all. I want to see the Welsh Government ditching these freebie policies and to see this money invested in a cancer drugs fund so that Welsh patients will have equality and access to the vital

fo'r cyffuriau a'r gwasanaethau hyn ar gael i gleifion yn Lloegr. Yn fy etholaeth i, yr wyf wedi cael gwaith achos lle mae unigolion wedi symud i Loegr i gael mynediad at y cyffuriau sydd ar gael yn y wlad honno. Mae hynny'n annerbyniol.

Yr hyn y mae ei angen yw dull unffurf o ran trefniadau ariannu eithriadol a strategaeth Cymru gyfan i safoni'r ffordd y mae byrddau iechyd yn penderfynu a ddylid ariannu cyffuriau cancer. Amcangyfrifir y byddai gwella mynediad at gyffuriau cancer newydd yng Nghymru, drwy sefydlu cronfa cyffuriau cancer, yn costio cyn lleied â £3.3 miliwn, sy'n cyfateb i £1 y pen yng Nghymru yn unig. Byddai sefydlu cronfa cyffuriau cancer yn golygu y byddai 159 o gleifion ychwanegol y flwyddyn yn cael cyllid ar gyfer triniaethau sy'n ymestyn bywyd.

Mae cynnig Plaid Geidwadol Cymru i sefydlu cronfa cyffuriau cancer Cymru ar ein hagenda heddiw, a gobeithiaf y bydd y Gweinidog a phob plaid arall a gynrychiolir yn y Cynulliad yn cefnogi'r cynnig hwn. Yr ydym bob amser wedi dweud y byddem yn ariannu hyn drwy ailgyflwyno tâl presgripsiwn bach i rai pobl yng Nghymru sy'n gallu fforddio talu am eu presgripsiynau. Gwn y bu sibrydion am hyn gan rai o'r pleidiau eraill yn y gorffennol, ond dylai pawb nodi a chofio ein bod yn parhau i awgrymu y byddai 93 y cant o eitemau ar bresgripsiwn yn parhau i fod am ddim. Ni fyddai'r rhai o dan 25 oed, y rhai dros 65 oed, cleifion cancer a'r rhai sydd â thystysgrifau eithrio meddygol, a oedd wedi'u heithrio cyn diddymu taliadau, yn gorfod talu'r un geiniog.

Mae miliwnyddion yn gallu cael presgripsiynau am ddim, tra gwrthodir y driniaeth y mae cleifion â chanser sydd ar ben eu tennyn yn ei haeddu drwy wasanaeth iechyd gwladol Cymru. Y llynedd, gwariodd Llywodraeth Lafur Cymru dros £3 miliwn ar frwsys dannedd am ddim, dros £200,000 ar gacennau Madeira a bwydydd di-glwten moethus eraill a £40 miliwn ar bresgripsiynau am ddim, gan gynnwys bonjela, powdr tarwden y traed a paracetamol i bawb. Yr wyf am weld Llywodraeth Cymru yn cael gwared ar y polisiau hyn, a chael gweld yr arian hwn yn cael ei fuddsoddi mewn cronfa cyffuriau

treatments that they deserve. Cancer patients and their families deserve no less.

canser er mwyn i gleifion Cymru gael cydraddoldeb a mynediad at y triniaethau hanfodol y maent yn eu haeddu. Mae cleifion canser a'u teuluoedd yn haeddu dim llai.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Amendment 1 Jane Hutt

Ym mhwynt 1, ar ôl 'ganser', rhoi 'i raddau helaeth oherwydd bod y boblogaeth hyn yn tyfu a bod ein technegau diagnosis yn llawer gwell erbyn hyn.'

In point 1, after 'cancer' insert 'due in large part to an increasingly elderly population and much better diagnosis.'

Gwelliant 2 Jane Hutt

Amendment 2 Jane Hutt

Dileu pwynt 2, a rhoi yn ei le: 'Yn nodi bod angen sicrhau bod amseroedd aros i rai cleifion canser yn fyrrach, ac yn cydnabod y gwaith sy'n parhau i fynd i'r afael â hyn.'

Delete point 2, and replace with 'notes that some target waiting times for cancer patients need to be improved and recognises the ongoing work to address this'.

Gwelliant 4 Jane Hutt

Amendment 4 Jane Hutt

Dileu pwynt 3, a rhoi yn ei le: 'Yn nodi bod pobl yng Nghymru yn gallu cael cyffuriau canser heb fodel Cronfa Cyffuriau Cancer Lloegr.'

Delete point 3, and replace with 'notes that people in Wales are able to access cancer drugs without the English model of a Cancer Drugs Fund'.

The Minister for Health and Social Services (Lesley Griffiths): I move amendments 1, 2 and 4 in the name of Jane Hutt.

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol (Lesley Griffiths): Cynigïaf welliannau 1, 2 a 4 yn enw Jane Hutt.

Gwelliant 3 Jocelyn Davies

Amendment 3 Jocelyn Davies

Dileu pwynt 3 a rhoi yn ei le:

Delete point 3 and replace with:

Yn galw ar Lywodraeth Cymru i lunio a gweithredu Cynllun Canser Cenedlaethol.

Calls on the Welsh Government to draw up and implement a National Cancer Plan.

Elin Jones: Cynigïaf welliant 3 yn enw Jocelyn Davies.

Elin Jones: I move amendment 3 in the name of Jocelyn Davies.

Diolchaf i'r Torïaid am osod y ddadl hon ger ein bron heddiw, er nad yw Plaid Cymru yn cefnogi'r cynnig na'r dymuniad i sefydlu cronfa gyffuriau canser ar hyn o bryd. Deallaf fod y Torïaid yn Lloegr wedi sefydlu cronfa o'r fath, ond, o'r hyn yr wyf wedi ei ddarllen hyd yn hyn, nid oes unfrydedd barn fod y gronfa hon eto wedi profi yn llwyddiannus. Mae cyfundrefn yn bodoli ar hyn o bryd yng Nghymru i gwrdd ag anghenion cleifion sydd angen cyffuriau canser. Mae'r cyffuriau sydd wedi derbyn cymeradwyaeth y Sefydliad Cenedlaethol dros Iechyd a Rhagoriaeth Glinigol ar gael i bawb o dan y gwasanaeth

I thank the Tories for tabling this debate today, although Plaid Cymru does not support the motion or the aspiration to create a cancer drugs fund at the moment. I understand that the Tories in England have established such a fund, but, from what I have read to date, there is not a consensus that that fund has yet proven to be successful. There is a regime in place in Wales to meet the needs of patients who require cancer drugs. The drugs that have been approved by the National Institute for Health and Clinical Excellence are available to all under the health service. If NICE has not approved a

iechyd. Os nad yw'r Sefydliad Cenedlaethol dros Iechyd a Rhagoriaeth Glinigol wedi cymeradwyo cyffur, gall y grŵp strategaeth feddyginiaethau Cymru gyfan gymeradwyo'r cyffur, fydd wedyn ar gael drwy'r gwasanaeth iechyd.

3.30 p.m.

Os nad yw'r cyffur yn cael ei gymeradwyo o gwbl o dan y GIG, yna mae gan unrhyw feddyg yr hawl i gyflwyno achos mewn amgylchiadau eithriadol i glaf cancer dderbyn y cyffur penodol, ac y mae i'r bwrdd iechyd lleol i benderfynu a ddylid rhoi'r cyffur hwnnw ai peidio. Mae'r strwythur sy'n bodoli yn synhwyrol, ond mae angen i'r strwythur hwnnw weithio yn effeithiol i roi hyder i gleifion sydd newydd gael diagnosis o ganser. Mae angen gwybodaeth gyhoeddus glir am faint o geisiadau clinigol am gyffuriau cancer o dan amgylchiadau eithriadol sydd wedi cael eu gwrthod gan fyrddau iechyd lleol fel y gallwn asesu yn glir sut mae'r gyfundrefn bresennol yn gweithio.

Cyfeiriodd Darren Millar at y ffaith bod rhai o'i etholwyr wedi penderfynu symud i Loegr er mwyn derbyn triniaeth a chyffuriau cancer. O safbwynt fy etholaeth i, nid oes un etholwr wedi dod ataf, yn y bum mlynedd ddiwethaf yn sicr, i godi'r ffaith nad ydynt yn medru derbyn cyffur penodol o dan y GIG. Felly, dyna brofiad gwahanol mewn dwy etholaeth wahanol. Ar hyn o bryd felly, nid yw Plaid Cymru yn credu bod angen sefydlu cronfa cyffuriau o'r math yma. Y flaenoriaeth i Blaid Cymru, ac i rai cyrff allanol sy'n arbenigo yn y maes hwn, yw i'r Llywodraeth sefydlu cynllun cancer cenedlaethol. Dyna byrdwn ein gwelliant ni heddiw. O sefydlu cynllun cenedlaethol o'r math yma, dylid rhoi anghenion yr holl gleifion cancer yn ganolog i wasanaethau cyhoeddus er mwyn cefnogi'r cleifion hynny—

Darren Millar: I am grateful to you for taking the intervention, Elin. One thing that is welcome today is that you have now converted as a party to wanting a national cancer plan, which was something that you rejected while in Government. Do you accept that with cancer prevalence rates being so much higher in Wales than in England, and with the rate of exceptional requests being

drug, the all-Wales medicines strategy group can approve the drug, which will then be available on the NHS.

If the drug is not approved at all under the NHS, any doctor has the right to submit a case in exceptional circumstances so that a cancer patient may receive a particular drug, and it is for the local health board to decide whether that drug should be provided or not. That current structure is sensible, but that structure needs to work effectively to give confidence to patients who have newly been diagnosed with cancer. We need clear public information about how many clinical applications for cancer drugs under exceptional circumstances have been rejected by local health boards so that we can assess clearly how the current regime is working.

Darren Millar referred to the fact that some of his constituents had decided to move to England to receive treatment and cancer drugs. Where my constituency is concerned, not one constituent has come to me in the past five years to raise the fact that they cannot receive a particular drug under the NHS. So, there is a different experience in two different constituencies. At present, Plaid Cymru does not believe that we need to establish that type of drugs fund here. The priority for Plaid Cymru, and for certain external organisations that specialise in this area, is for the Government to establish a national cancer plan. That is the objective of our amendment today. In setting up a national plan of this kind, the needs of all cancer patients should be at the hearts for public services to support them—

Darren Millar: Yr wyf yn ddiolchgar i chi am dderbyn yr ymyriad, Elin. Un peth sydd i'w groesawu heddiw yw eich bod yn awr wedi newid fel plaid ac eisiau cynllun cancer cenedlaethol, a oedd yn rhywbeth yr oeddech wedi gwrthod tra yn y Llywodraeth. A ydych yn derbyn gyda nifer yr achosion o ganser gymaint yn uwch yng Nghymru nag yn Lloegr, a gyda chyfradd ceisiadau eithriadol

five times lower, a cancer plan alone is never going to deliver what patients actually need in terms of the treatments they deserve?

Elin Jones: That will depend on the content of the cancer plan. I am not sure whether you read the Plaid Cymru manifesto for the election in May; I heartily suggest that you do. It was clear in the manifesto that we supported a national cancer plan, and for your information, Plaid Cymru is no longer in Government in Wales.

Pwysigrwydd cynllun cancer cenedlaethol yw y byddai gwasanaethau ar gyfer cleifion, ynghyd â'r gefnogaeth feddygol. Yn ogystal â hynny, mae angen i ni fod yn sicr bod y gwasanaethau a'r gefnogaeth sydd ar gael i gleifion a chanddynt ddiagnosis o ganser yn gyfannol. Mae angen rhoi cefnogaeth ariannol a chefnogaeth o ran mynediad i fudd-daliadau i unigolion sy'n wynebu sefyllfa gwbl newydd yn eu bywydau oherwydd diagnosis o ganser. Yn hynny o beth, mae'n drueni gweld bod nifer o gleifion cancer ac chleifion eraill ar hyn o bryd yn wynebu colli budd-daliadau oherwydd newidiadau i fudd-daliadau gan y Llywodraeth glymblaid yn San Steffan.

Byddwn hefyd am weld nyrs neu swyddog penodol yn cael ei benodi i weithio gyda'r claf yn sgîl diagnosis cancer. Mae tystiolaeth yn dangos os oes swyddog neu nyrs o'r math hwn yn gweithio gyda'r claf, mae'r profiad i'r claf yn llawer gwell. Derbyniaf fod fy amser yn dod i ben, felly awgrymaf yn garedig fod Aelodau yn cefnogi'r gwelliant hwn gan Blaid Cymru.

Mark Isherwood: It is good news that cancer survival rates have improved, but it is worrying that more people are being diagnosed and bad news that the Welsh Government has not hit its cancer treatment target in three years. In fact, as we have already heard, only one health board achieved the 95 per cent target within the 62-day referral period. Betsi Cadwaladr University Local Health Board in north Wales achieved only 87 per cent, and the worst performance stood at just 78 per cent.

bum gwaith yn is, na fydd cynllun cancer ar ei ben ei hun byth yn cyflawni'r hyn y mae ar gleifion ei hangen mewn gwirionedd o ran y triniaethau y maent yn eu haeddu?

Elin Jones: Bydd hynny'n dibynnu ar gynnwys y cynllun cancer. Nid wyf yn siŵr a ddarllenasoch manifestio Plaid Cymru ar gyfer yr etholiad ym mis Mai; awgrymaf yn galonnog eich bod yn gwneud hynny. Roedd yn glir yn y manifestio ein bod yn cefnogi cynllun cancer cenedlaethol, ac er gwybodaeth, nid yw Plaid Cymru bellach mewn Llywodraeth yng Nghymru.

The importance of a national cancer plan is that there would be services for patients and clinical support. In addition to that, we need to ensure that the available services and support for patients with a diagnosis of cancer are holistic. We need to provide financial support and support through access to benefits for individuals who face an entirely new situation in their lives because of a diagnosis of cancer. In that regard, it is a shame to see so many cancer patients and others face losing benefits at present because of benefits changes being introduced by the coalition Government at Westminster.

I would also like to see a nurse or specific official appointed to work with the patient following a diagnosis of cancer. Evidence shows that if such an official or nurse works with the patient, the patient's experience is far better. I accept that my time is drawing to a close, so I kindly suggest that Members support the Plaid Cymru amendment.

Mark Isherwood: Mae'n newyddion da bod cyfraddau goroesi cancer wedi gwella, ond mae'n destun pryder bod mwy o bobl yn cael diagnosis, ac yn newyddion drwg nad yw Llywodraeth Cymru wedi cyrraedd ei tharged ar gyfer triniaeth cancer mewn tair blynedd. Yn wir, fel yr ydym wedi clywed eisoes, dim ond un bwrdd iechyd a gyrhaeddodd y targed o 95 y cant o fewn y cyfnod cyfeirio 62-diwrnod. Cyflawnodd Bwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Betsi Cadwaladr yng ngogledd Nghymru ddim ond 87 y cant, gyda'r perfformiad gwaethaf yn ddim ond 78 y cant.

Macmillan Cancer Support in Wales has stated that Wales needs a comprehensive, person-centred cancer strategy to get to grips with the changing nature of cancer, with people at its heart. It says that the cancer community in Wales needs to work together to transform cancer care so that, together, we can meet people's changing and increasing needs.

These changes need to be driven by the development of a comprehensive and person-centred cancer strategy for Wales. At the National Eisteddfod, I—and others, I am sure—visited the Boots and Macmillan Cancer Support stand. They are working together to bring professional advice on cancer to our high streets.

Macmillan has identified four key initiatives that need to be taken forward within the new cancer strategy to meet the needs of people with cancer. First, everyone diagnosed with cancer should have their own care plan and regular assessments of their needs. Secondly, cancer follow-up arrangements need to be reformed. Thirdly, everyone with a cancer diagnosis should receive personalised information and support to help them make the right decisions. Fourthly, every person diagnosed with cancer should have access to an identified key worker to support them throughout their cancer journey.

In May, I and other Members attended an Assembly event hosted by Cancer Research UK to help to raise awareness of the signs and symptoms of bowel cancer and to hear about the new screening procedure for detecting and removing polyps before they develop into bowel cancer. Cancer Research UK now hopes that the flexi-scope test will be incorporated into the existing bowel cancer screening programme in Wales.

The Wales Cancer Alliance promotes the best cancer prevention, treatment, research and care for people in Wales. Every year, it invests more than £20 million in Wales and

Mae Cymorth Canser Macmillan yng Nghymru wedi datgan bod angen strategaeth gynhwysfawr ar Gymru, sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn, i fynd i'r afael â natur newidiol canser, gyda phobl yn ganolog iddi. Mae'n dweud bod angen i'r gymuned ganser yng Nghymru weithio gyda'i gilydd i drawsnewid gofal canser, fel y gallwn, gyda'n gilydd, gwrdd ag anghenion cynyddol a newidiol pobl.

Mae angen i'r newidiadau hyn gael eu gyrru gan ddatblygiad strategaeth ganser gynhwysfawr sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn ar gyfer Cymru. Yn yr Eisteddfod Genedlaethol, ymwelais i—ac eraill, mae'n siŵr—â stondin Boots a Chymorth Canser Macmillan. Maent yn gweithio gyda'i gilydd i ddod â chyngor proffesiynol ar ganser i'n strydoedd mawr.

Mae Macmillan wedi nodi pedair menter allweddol y mae angen eu dwyn ymlaen o fewn y strategaeth ganser newydd i gwrdd ag anghenion pobl sydd â chanser. Yn gyntaf, dylai pawb sy'n cael diagnosis o ganser gael cynllun gofal eu hunain ac asesiadau rheolaidd o'u hanghenion. Yn ail, mae angen diwygio trefniadau dilynol canser. Yn drydydd, dylai pawb sydd wedi cael diagnosis o ganser gael gwybodaeth bersonol a chefnogaeth i'w helpu i wneud y penderfyniadau cywir. Yn bedwerydd, dylai pob person â diagnosis o ganser gael mynediad at weithiwr allweddol sydd wedi'i nodi i'w cefnogi drwy gydol eu taith canser.

Ym mis Mai, roeddwn i ac Aelodau eraill mewn digwyddiad Cynulliad a gynhaliwyd gan Cancer Research UK i helpu i godi ymwybyddiaeth o arwyddion a symptomau canser y coluddyn ac i glywed am y drefn sgrinio newydd ar gyfer canfod a chael gwared ar bolypau cyn iddynt ddatblygu'n ganser y coluddyn. Mae Cancer Research UK yn awr yn gobeithio y bydd y sigmoidosgopi hyblyg yn cael ei gynnwys yn y rhaglen sgrinio ar gyfer canser y coluddyn sydd eisoes yn bodoli yng Nghymru.

Mae Cynghrair Canser Cymru yn hyrwyddo'r ataliaeth, triniaeth, ymchwil a gofal canser gorau i bobl yng Nghymru. Bob blwyddyn, mae'n buddsoddi dros £20 miliwn yng

contributes to the development of cancer policy. At an Assembly event in March, the alliance called on all political parties to commit to developing a national cancer strategy to drive up the standard of cancer care in Wales. It said that we needed an overarching and comprehensive strategy to drive improvements in cancer services along the whole pathway—from prevention to end of life.

In a recent report entitled ‘Nations divided? An assessment of variations in access to cancer treatments for patients in England, Scotland and Wales’, the Rarer Cancers Foundation, which Darren referred to, stated that

‘There are now 24 cancer treatments which are not routinely available in Wales which may be available in England through the Cancer Drugs Fund.’

Terminally ill cancer patients in Wales are now five times less likely to receive life-prolonging drugs in Wales than in England.

The Welsh Government argues that Wales spends more per head than England on cancer treatments, but more important, surely, is how well the money is spent. Macmillan Cancer Support has warned that the present system is ill-equipped to deal with the growing number of people needing help. It says that services are not keeping up with the changing nature of cancer and people’s ongoing needs.

In fact, if the same approval rate occurred in Wales as in England, then 159 cancer patients in Wales would gain access to life-extending treatment instead of just 31. That is an increase of 128.

Mick Antoniw: There was a statement in *The Guardian* the other day to the effect that David Cameron and Andrew Lansley are in complete denial about what is really happening on the ground. They claim that waiting lists are falling, yet patients, the public and NHS staff know that they are rising—including those for cancer care in England. Do you agree?

Nghymru ac yn cyfrannu at ddatblygu polisi cancer. Mewn digwyddiad Cynulliad ym mis Mawrth, galwodd y gynghrair ar bob plaid wleidyddol i ymrwymo i ddatblygu strategaeth ganser genedlaethol i wella safon gofal cancer yng Nghymru. Dywedodd ein bod angen strategaeth gyffredinol a chynhwysfawr i ysgogi gwelliannau mewn gwasanaethau cancer ar hyd y llwybr cyfan—o ataliaeth i ddiwedd oes.

Mewn adroddiad diweddar o’r enw ‘Gwledydd rhanedig? Asesiad o amrywiaethau mewn mynediad at driniaethau cancer ar gyfer cleifion yng Nghymru, Lloegr a’r Alban’, dywedodd y Sefydliad Canserau Prinnach, y cyfeiriodd Darren ato,

Erbyn hyn mae 24 o driniaethau cancer nad ydynt ar gael fel mater o drefn yng Nghymru a allai fod ar gael yn Lloegr drwy’r Gronfa Cyffuriau Cancer.

Mae cleifion cancer sydd yn derfynol sâl yng Nghymru bellach bum gwaith yn llai tebygol o gael cyffuriau ymestyn bywyd yng Nghymru nag yn Lloegr.

Mae Llywodraeth Cymru yn dadlau bod Cymru yn gwario mwy y pen na Lloegr ar driniaethau cancer, ond yn fwy pwysig, yn sicr, yw pa mor dda y mae’r arian yn cael ei wario. Mae Cymorth Cancer Macmillan wedi rhybuddio nad yw’r system bresennol yn ddigonol i ymdrin â’r nifer cynyddol o bobl sydd angen help. Mae’n dweud nad yw’r gwasanaethau yn cadw i fyny â natur newidiol cancer ac anghenion parhaus pobl.

Yn wir, os byddai’r un gyfradd cymeradwyaeth yn digwydd yng Nghymru ag yn Lloegr, yna byddai 159 o gleifion cancer yng Nghymru yn cael mynediad i driniaeth ymestyn bywyd yn hytrach na dim ond 31. Mae hynny’n gynydd o 128.

Mick Antoniw: Roedd datganiad yn *The Guardian* y diwrnod o’r blaen i’r perwyl bod David Cameron ac Andrew Lansley yn gwadu’n llwyr yr hyn sy’n digwydd mewn gwirionedd ar lawr gwlad. Maent yn honni bod rhestrau aros yn gostwng, ac eto, mae cleifion, y cyhoedd a staff y gwasanaeth iechyd gwladol yn gwybod eu bod yn codi—gan gynnwys y rhai ar gyfer gofal cancer yn

Lloegr. A ydych chi'n cytuno?

Mark Isherwood: I am talking about the NHS in Wales, and the Welsh Government is responsible for the NHS in Wales. However, I will attempt to read that later. Not having read it, I do not wish to comment on it.

Mark Isherwood: Yr wyf yn sôn am y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru, ac mae Llywodraeth Cymru yn gyfrifol am y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru. Fodd bynnag, ceisiaf ddarllen hynny nes ymlaen. Gan nad wyf wedi ei ddarllen, nid wyf yn dymuno gwneud sylw arno.

It is estimated that the total cost of improving access to cancer drugs in Wales to similar levels as in England will be slightly more than just £1 per person every year. The Welsh Government has displayed a concerning degree of complacency about access to cancer treatment. In March this year, Carwyn Jones, the First Minister, said

Amcangyfrifir y bydd cyfanswm y gost o wella mynediad at gyffuriau canser yng Nghymru i lefelau tebyg i Loegr ychydig yn fwy na dim ond £1 y person bob blwyddyn. Mae Llywodraeth Cymru wedi gorffwys ar ei rhwyfau mewn modd sy'n peri pryder ynghylch mynediad at driniaeth canser. Ym mis Mawrth eleni, dywedodd Carwyn Jones, y Prif Weinidog,

‘Our record on cancer is a good one. We note what has happened in England with the cancer drugs fund, but we do not see the need for a separate cancer drugs fund in Wales. All new drugs that are deemed clinically cost-effective by the National Institute for Health and Clinical Excellence, or the all-Wales medicine strategy group, are provided on the NHS.... It may well be that the cancer drugs fund is needed in England to make up a shortfall that does not exist in Wales.’

Mae ein record ar ganser yn un da. Rydym yn nodi beth sydd wedi digwydd yn Lloegr gyda'r gronfa cyffuriau canser, ond nid ydym yn gweld yr angen am gronfa cyffuriau canser ar wahân yng Nghymru. Mae pob cyffur newydd yr ystyrir ei fod yn glinigol gost-effeithiol gan y Sefydliad Cenedlaethol dros Iechyd a Rhagoriaeth Glinigol, neu grŵp strategaeth meddyginiaethau Cymru gyfan, yn cael ei ddarparu drwy'r gwasanaeth iechyd gwladol... Mae'n ddigon posibl bod angen cronfa cyffuriau canser yn Lloegr i wneud iawn am ddiffyg nad yw'n bodoli yng Nghymru.

In light of the findings in this report, the time has come for the First Minister and his Welsh Government to change their tune, and to act to address the inequalities in access for cancer treatment that now exist by establishing a cancer drugs trust.

Yn sgil y canfyddiadau yn yr adroddiad hwn, mae'r amser wedi dod i'r Prif Weinidog a'i Lywodraeth Gymreig newid eu cân, ac i weithredu i fynd i'r afael â'r anghydraddoldebau o ran mynediad i driniaeth canser sy'n bodoli erbyn hyn drwy sefydlu ymddiriedolaeth cyffuriau canser.

Julie Morgan: I am pleased to speak in this debate. I have a strong constituency interest in cancer services, as the Velindre Cancer Centre is based in my constituency in Cardiff North, and I have had a long and close working relationship with them. I am pleased to say that it is benefiting from a £9 million investment from the Welsh Government, investing in two new linear accelerators and two new linear bunkers. I am sure that you can see the commitment to acute cancer care there. The University Hospital of Wales in

Julie Morgan: Mae'n bleser gennyf siarad yn y ddadl hon. Mae gennyf ddiddordeb cryf mewn cysondeb gwasanaethau canser, gan fod Canolfan Ganser Felindre wedi'i leoli yn fy etholaeth i yng Ngogledd Caerdydd, ac yr wyf wedi cael perthynas waith hir ac agos gyda nhw. Yr wyf yn falch o ddweud ei fod yn elwa o fuddsoddiad gwerth £9 miliwn gan Lywodraeth Cymru, gan fuddsoddi mewn dau gyflymydd unionlin newydd a dau fyncer unionlin newydd. Yr wyf yn sicr eich bod yn gallu gweld yr ymrwymiad i ofal canser

the Heath is also in my constituency. Last year the PET scanner opened in the Heath hospital, which many of you may have visited—I have been there many times. This scanner is the first of its kind in Wales and it provides an early diagnosis of cancer. That came from a £16.5 million investment from the Welsh Government. It is therefore quite wrong of the opposition spokespeople to say that we are not putting our money into cancer treatment.

I am the vice-chair of George Thomas Hospice Care, which is a hospice in the grounds of Whitchurch Hospital. It is a voluntary body, and I will start by paying a huge tribute to the work of the voluntary sector in this field—other speakers have already mentioned them. Many of us wore pink yesterday in support of the breast cancer campaign and held coffee mornings last week in support of Macmillan. We all know how we depend on Cancer Research UK and Cancer Research Wales and all of those organisations in the Wales Cancer Alliance, which put forward proposals to us and urge on the Government. We value their views, because their views often come directly from the patient, and they play a huge role in spurring us on.

I want to say a little about the hospice movement, which has always had the voluntary sector at the helm. I applaud the work of the last Assembly Government for having a systematic review of hospices, and for trying to ensure that good hospice care at home or in a hospice is provided throughout Wales. It is important to note that the majority of the money that goes to the hospice movement comes largely from voluntary sources, with the minority coming from the Government. I would like to think that, when we get to better times, it could be equalised, because the voluntary effort of funding those hospices and the hospice movement is big.

I also want to commend the Government for its introduction of a key worker for every patient diagnosed with cancer. Several people have mentioned that this is an aim that they would like to have today. I know that the

acíwt yno. Mae Ysbyty Athrofaol Cymru yn y Mynydd Bychan hefyd yn fy etholaeth. Y llynedd, agorodd y sganiwr PET yn ysbyty'r Mynydd Bychan, y mae llawer ohonoch efallai wedi ymweld ag e—rwyf wedi bod yno sawl gwaith. Y sganiwr yw'r cyntaf o'i fath yng Nghymru ac y mae'n darparu diagnosis cynnar o ganser. Daeth hynny o fuddsoddiad o £16.5 miliwn gan Lywodraeth Cymru. Felly, mae'n hollol anghywir i lefarwyr y gwrthbleidiau ddweud nad ydym yn rhoi ein harian i mewn i driniaeth canser.

Fi yw is-gadeirydd Gofal Hosbis George Thomas, sy'n hosbis ar dir Ysbyty'r Eglwys Newydd. Mae'n gorff gwirfoddol, ac yr wyf am ddechrau drwy dalu teyrnged enfawr i waith y sector gwirfoddol yn y maes hwn—mae siaradwyr eraill eisoes wedi sôn amdanynt. Roedd llawer ohonom yn gwisgo pinc ddoe i gefnogi ymgyrch canser y fron ac yn cynnal boreau coffi wythnos diwethaf i gefnogi Macmillan. Rydym i gyd yn gwybod sut yr ydym yn dibynnu ar Cancer Research UK ac Ymchwil Canser Cymru a'r holl sefydliadau hynny yn Nghynghair Canser Cymru, a oedd yn cyflwyno cynigion i ni ac yn annog y Llywodraeth. Rydym yn gwerthfawrogi eu barn, oherwydd bod eu barn yn aml yn dod yn uniongyrchol oddi wrth y claf, ac maent yn chwarae rhan enfawr yn ein hysgogi.

Hoffwn ddweud ychydig am y mudiad hosbis, lle mae'r sector gwirfoddol bob amser wedi bod wrth y llyw. Yr wyf yn cymeradwyo gwaith Llywodraeth ddiwethaf y Cynulliad am gael adolygiad systematig o hosbisau, ac am geisio sicrhau bod gofal hosbis dda yn y cartref, neu mewn hosbis, yn cael ei ddarparu ledled Cymru. Mae'n bwysig nodi bod y rhan fwyaf o'r arian sy'n mynd at y mudiad hosbis yn dod yn bennaf o ffynonellau gwirfoddol, gyda'r lleiafrif yn dod gan y Llywodraeth. Byddwn yn hoffi meddwl, pan fyddwn yn cyrraedd amseroedd gwell, y gallai hynny fod yn gyfartal, gan fod yr ymdrech wirfoddol o ariannu'r hosbisau hynny a'r mudiad hosbisau yn fawr.

Yr wyf hefyd am ganmol y Llywodraeth am gyflwyno gweithiwr allweddol ar gyfer pob claf sy'n cael diagnosis o ganser. Mae llawer o bobl wedi sôn bod hwn yn nod y byddent yn hoffi ei gael heddiw. Gwn fod y

Government has committed itself to it, and I hope that key workers will be used in the same way as cancer nurse specialists are used for breast cancer. People who have had a specialist breast cancer nurse working with them have told me what a huge support they are. They told of how these nurses stayed with them through the whole treatment, and people can go to them about any issues. That has been well established in Wales, and I hope that it is a model that will be extended to all cancer patients. It is important to acknowledge that cancer is not an isolated event; it is something that goes on for many years and you have to live with it for many years. Having one of these key workers means that you can go back to them at any point. That is another big plus in what the Government is doing.

Llywodraeth wedi ymrwymo i hynny, ac yr wyf yn gobeithio y bydd gweithwyr allweddol yn cael eu defnyddio yn yr un ffordd ag y mae nyrsys cancer arbenigol yn cael eu defnyddio ar gyfer cancer y fron. Mae pobl sydd wedi cael nyrs arbenigol cancer y fron yn gweithio gyda nhw wedi dweud wrthyf gymaint o gefnogaeth enfawr ydynt. Soniasant am sut yr oedd y nyrsys hyn yn aros gyda hwy drwy'r holl driniaeth, a gall pobl fynd atynt gydag unrhyw faterion. Mae hynny wedi cael ei sefydlu'n dda yng Nghymru, ac yr wyf yn gobeithio ei fod yn fodel a fydd yn cael ei ymestyn i bob claf cancer. Mae'n bwysig cydnabod nad yw cancer yn ddigwyddiad ynysig; mae'n rhywbeth sy'n digwydd am nifer o flynyddoedd ac mae'n rhaid i chi fyw gydag ef am flynyddoedd lawer. Mae cael un o'r gweithwyr allweddol hyn yn golygu y gallwch fynd yn ôl atynt ar unrhyw adeg. Mae hynny'n fantais fawr arall yn yr hyn y mae'r Llywodraeth yn ei wneud.

This issue about the access to cancer drugs is an emotive and difficult issue. There are no easy answers. Medicine and drugs are advancing so quickly; there will always be something new available. Therefore, we need to approach it in that sort of way. You will never be able to get access to the newest drugs, and that has already been acknowledged in England with the fund that has been set up. As Assembly Members, we do our best for our constituents, and if a consultant recommends a certain drug, you do your best to get it. I have been in a position where people have come to me for drugs that they do not find easy to get, so I have tried to help them through the process that exists in Wales.

Mae'r mater hwn am y mynediad at gyffuriau cancer yn fater emosiynol ac anodd. Nid oes atebion hawdd. Mae meddygaeth a chyffuriau yn datblygu mor gyflym; bydd bob amser rhywbeth newydd ar gael. Felly, mae angen i ni fynd ato yn y math hwnnw o ffordd. Ni fyddwch byth yn gallu cael mynediad at y cyffuriau mwyaf newydd, ac mae hynny eisoes wedi cael ei gydnabod yn Lloegr gyda'r gronfa sydd wedi cael ei sefydlu. Fel Aelodau Cynulliad, yr ydym yn gwneud ein gorau dros ein hetholwyr, ac os yw ymgynghorydd yn argymhell cyffur penodol, byddwch yn gwneud eich gorau i'w gael. Rwyf wedi bod mewn sefyllfa lle mae pobl wedi dod ataf am gyffuriau nad ydynt yn hawdd i'w cael, felly rwyf wedi ceisio eu helpu drwy'r broses sydd gennym yng Nghymru.

3.45 p.m.

Elin Jones has already said that there is a clearly laid out process in place in Wales, where you have individual plans—

Mae Elin Jones eisoes wedi dweud bod yna broses sydd wedi ei gosod allan yn eglur mewn lle yng Nghymru, lle mae gennych gynlluniau unigol—

Darren Millar: Thank you for taking the intervention. Do you recognise that the current process takes too long in terms of making a decision, which can be extremely

Darren Millar: Diolch am dderbyn yr ymyriad. A ydych yn cydnabod bod y broses bresennol yn cymryd gormod o amser o ran gwneud penderfyniad, a all beri cryn bryder

worrying for the family and the individual concerned in that it prevents treatment from taking place, and that it is delivering five times fewer cancer drugs to people in Wales than are being delivered in England to an equivalent number of patients? Is that not unacceptable, and does it not tell you that the system needs to change?

Julie Morgan: It is important that every care is taken to ensure that newly developed drugs are suitable for the individual, because these drugs will not have been through the NICE process or the all-Wales strategy process. You have to look at them closely because the side effects can sometimes be worse than the symptoms, so you have to approach them carefully. Obviously, everyone regrets delay, but I am aware that there will now be a panel that will take an overview of all these decisions; I believe its first meeting was to be in October, so it may have already met. That is an attempt to try to standardise the treatment that will be given in Wales, which I welcome. It is good that cancer is no longer a hidden illness: it is here; we are all talking about it and acknowledging that it touches us all.

Mohammad Asghar: While it is welcome news that cancer survival rates have increased in recent years, the increase in cancer incidence rates highlights the big challenges that we face in Wales. Presently, 120,000 people in Wales are living with or after cancer. Macmillan Cancer Support estimates that by 2030 that figure will have nearly doubled. In tackling the rise of cancer prevalence in Wales, it is important that the Welsh Government does more to promote the importance of good public health.

Obesity is a major preventable cause of cancer, yet six out of 10 men in Wales are presently overweight or obese and, sadly, Wales has one of the highest childhood obesity rates in the world. Meanwhile, the 2010 Welsh health survey shows that around a quarter of adults in Wales smoke, while 20 per cent of non-smokers are regularly

i'r teulu a'r unigolyn dan sylw gan ei fod yn atal triniaeth rhag digwydd, a'i fod yn darparu pum gwaith yn llai o gyffuriau canser i bobl yng Nghymru nag sy'n cael eu darparu yn Lloegr i nifer cyfatebol o gleifion? Onid yw hynny'n annerbyniol, ac onid yw'n dweud wrthyh fod angen i'r system newid?

Julie Morgan: Mae'n bwysig bod pob gofal yn cael ei gymryd i sicrhau bod cyffuriau sydd newydd gael eu datblygu yn addas ar gyfer yr unigolyn, gan na fydd y cyffuriau hyn wedi bod drwy'r broses NICE neu broses y strategaeth Cymru gyfan. Mae'n rhaid i chi edrych arnynt yn ofalus oherwydd gall y sgîl-ffeithiau weithiau fod yn waeth na'r symptomau, felly mae'n rhaid i chi fod yn ofalus. Mae pawb, wrth gwrs, yn gresynu oedi, ond rwy'n ymwybodol y bydd gennym bellach banel a fydd yn cymryd trosolwg o'r holl benderfyniadau hyn; yr oeddwn ar ddeall fod ei gyfarfod cyntaf i'w gynnal ym mis Hydref, felly gall fod eisoes wedi cyfarfod. Mae hynny'n ymgais i geisio safoni'r driniaeth a gaiff ei roi yng Nghymru, a chroesawaf hynny. Mae'n dda nad yw canser mwyach yn salwch cudd: mae yma; rydym i gyd yn siarad amdano ac yn cydnabod ei fod yn ein cyffwrdd ni i gyd.

Mohammad Asghar: Er ei bod yn newyddion da bod cyfraddau goroesi canser wedi cynyddu yn y blynyddoedd diwethaf, mae'r cynnydd yn nifer yr achosion yn tynnu sylw at yr heriau mawr sy'n ein hwynebu yng Nghymru. Ar hyn o bryd, mae 120,000 o bobl yng Nghymru yn byw gyda neu ar ôl canser. Mae Cymorth Canser Macmillan yn amcangyfrif y bydd y ffigur hwnnw bron wedi dyblu erbyn 2030. Wrth fynd i'r afael â'r cynnydd yn nifer yr achosion o ganser yng Nghymru, mae'n bwysig bod Llywodraeth Cymru yn gwneud mwy i hyrwyddo pwysigrwydd iechyd y cyhoedd da.

Mae gordewdra yn un o'r prif achosion o ganser y gellir ei atal, ac eto mae chwech o bob 10 dyn yng Nghymru dros eu pwysau neu'n ordew ar hyn o bryd ac, yn anffodus, mae gan Gymru un o'r cyfraddau gordewdra plentynod uchaf yn y byd. Yn y cyfamser, dengys arolwg iechyd Cymru 2010 fod tua chwarter o oedolion yng Nghymru yn

exposed to other people's tobacco smoke indoors. Drinking alcohol also increases the risk of cancer. The 2010 health survey showed that a quarter of adults reported binge drinking in the previous week, which is worrying. However, while these preventative long-term measures are essential, so is access to cancer drugs and treatments.

It is absolutely deplorable that 24 cancer drug treatments are available in England that are not routinely available in Wales. Julie said that there are not as many available in Wales, but there are enough; I do not think that that is right, Julie. Andrew Wilson, the chief executive of the Rarer Cancers Foundation has described the Welsh Government as being 'extraordinarily complacent' on this worrying issue. That is why, on this side of the Chamber, we believe that Wales needs a cancer drugs fund to ensure that our cancer patients have access to the best possible treatments, and that funding should not be stopped. I was at that meeting a couple of years ago when one of the finance directors of a local health board mentioned that 20 per cent of funds are inappropriately spent in the national health service in Wales. I think that that is deplorable. Sadly, this administration seems to prefer handing out free prescriptions to millionaires in Wales. On this side of the Chamber, we know that top-class cancer drugs should be a priority, not free supermarket ointments for society's wealthiest.

It is also deeply concerning that the Welsh Government keeps missing waiting time targets for cancer patients. The aim is for 95 per cent of patients with urgent suspected cancer to start treatment within 62 days of referral. Sadly, the Welsh Government has not hit that target since June 2008. While I am pleased that the most recent statistics show targets being hit at the Aneurin Bevan Local Health Board, performance is much patchier across other parts of Wales, indicating a postcode lottery in terms of service provision.

ysmygu, tra bod 20 y cant o'r bobl nad ydynt yn ysmygu yn agored i fwg tybaco pobl eraill yn rheolaidd. Mae yfed alcohol hefyd yn cynyddu'r risg o ganser. Dangosodd arolwg iechyd 2010 fod chwarter o oedolion wedi adrodd eu bod wedi goryfed mewn pyllau yn yr wythnos flaenorol, sydd yn peri pryder. Fodd bynnag, tra bod y mesurau ataliol hirdymor hyn yn hanfodol, felly hefyd y mae mynediad at gyffuriau a thriniaethau canser.

Mae'n gwbl warthus bod 24 triniaeth cyffuriau canser ar gael yn Lloegr nad ydynt ar gael fel mater o drefn yng Nghymru. Dywedodd Julie nad oes cymaint ar gael yng Nghymru, ond bod digon; nid wyf yn credu bod hynny'n iawn, Julie. Mae Andrew Wilson, prif weithredwr y Sefydliad Canserau Prinnach wedi dweud bod Llywodraeth Cymru yn 'eithriadol o hunanfodlon' ar y mater hwn sy'n peri pryder. Dyna pam, ar yr ochr hon i'r Siambr, y credwn fod ar Gymru angen cronfa cyffuriau canser i sicrhau bod ein cleifion canser yn cael mynediad at y triniaethau gorau posibl, ac na ddylid atal cyllid. Roeddwn yn y cyfarfod hwnnw gwpl o flynyddoedd yn ôl pan soniodd un o gyfarwyddwyr cyllid bwrdd iechyd lleol fod 20 y cant o'r arian yn cael ei wario yn amhriodol yn y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru. Credaf fod hynny'n warthus. Yn anffodus, mae'n ymddangos bod yn well gan y weinyddiaeth hon ddosbarthu presgripsiynau am ddim i filiwnyddion yng Nghymru. Ar yr ochr hon i'r Siambr, rydym yn gwybod mai cyffuriau canser o'r radd flaenaf a ddylai fod yn flaenoriaeth, nid eli archfarchnad am ddim ar gyfer aelodau cyfoethocaf cymdeithas.

Y mae hefyd yn peri pryder dirfawr fod Llywodraeth Cymru yn cadw colli targedau amser aros ar gyfer cleifion canser. Y nod yw bod 95 y cant o gleifion dan amheuaeth brys bod canser ganddynt yn dechrau triniaeth o fewn 62 diwrnod ar ôl cael eu cyfeirio. Yn anffodus, nid yw Llywodraeth Cymru wedi cyrraedd y targed hwnnw ers mis Mehefin 2008. Er fy mod yn falch y dengys yr ystadegau diweddaraf bod Bwrdd Iechyd Lleol Aneurin Bevan yn cyrraedd targedau, ceir perfformiad llawer mwy anghyson ar draws rhannau eraill o Gymru, gan ddangos loteri cod post o ran darparu gwasanaethau.

In Wales, we have a comparatively older population than any other UK nation, which further highlights the importance of improving front-line cancer services. Yet, sadly, between 2009 and 2010, the number of oncology staff fell by 7 per cent—oncology staff are the staff who specialise in treating tumours. Add to that the absence of key cancer drugs in Wales and you begin to see a worrying trend regarding the services being offered in Wales. Although there is a crucial need for investment, we have a Government in Wales that, despite yesterday's draft budget announcement, is still planning a massive real terms cut to our health budget. I have listened to our Minister for health say a few times today that the budget is not being cut, but I can assure you that there is not enough money for cancer treatment in this part of the world. I urge Members to support this motion today.

Kirsty Williams: The Welsh Liberal Democrats will support the motion today. I am sure that it is not necessary for me to outline the devastation that a diagnosis of cancer brings to an individual and their loved ones. The experience of receiving that news is becoming increasingly common, affecting more and more families in Wales, and it will continue to do so. Of course, there is good news: thanks to the amazing skill and knowledge of scientists and medics in Wales and across the UK, survivorship rates are getting increasingly better all the time. Yet, Julie, despite the investment in cancer services that we have undoubtedly seen the previous Government make, our record on cancer speaks for itself. You do not need an opposition spokesperson to stand up and say that our survivorship and diagnosis rates are not as good, and our improvement rate is not as fast, as those in the rest of the UK. We need to do more. We need to redouble our efforts if we are to get anywhere close to meeting the targets that the Government has set for itself.

Can you imagine what it is like to be told on day one that you have cancer and then to wait 62 days before your treatment starts? That is

Yng Nghymru, mae gennym boblogaeth gymharol hŷn nag unrhyw wlad arall yn y Deyrnas Unedig, sy'n amlygu ymhellach bwysigrwydd gwella gwasanaethau canser rheng flaen. Eto i gyd, yn anffodus, rhwng 2009 a 2010, gostyngodd nifer staff oncoleg 7 y cant—staff oncoleg yw'r staff sy'n arbenigo mewn trin tiwmorau. At hynny, ychwanegwch absenoldeb cyffuriau canser allweddol yng Nghymru ac fe ddechreuwch weld tuedd sy'n peri pryder ynghylch y gwasanaethau sy'n cael eu cynnig yng Nghymru. Er bod angen dybryd am fuddsoddi, mae gennym Lywodraeth yng Nghymru sydd, er gwaethaf cyhoeddiad y gyllideb ddrafft ddoe, yn para i gynllunio torri ein cyllideb iechyd yn enfawr mewn termau real. Rwyf wedi gwrandao ar ein Gweinidog iechyd yn dweud sawl gwaith heddiw nad yw'r gyllideb yn cael ei thorri, ond gallaf eich sicrhau nad oes digon o arian ar gyfer triniaeth canser yma. Anogaf Aelodau i gefnogi'r cynnig hwn heddiw.

Kirsty Williams: Bydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru yn cefnogi'r cynnig heddiw. Rwy'n siŵr nad oes angen i mi amlinellu'r dinistr y mae diagnosis o ganser yn ei ddwyn i unigolyn a'u hanwyliaid. Mae'r profiad o dderbyn y newyddion yn dod yn fwyfwy cyffredin, gan effeithio ar fwy a mwy o deuluoedd yng Nghymru, a bydd yn parhau i wneud hynny. Wrth gwrs, mae newyddion da: diolch i sgiliau a gwybodaeth anhygoel gwyddonwyr a meddygon yng Nghymru a ledled y Deyrnas Unedig, mae cyfraddau goroesi yn gwella'n gynyddol drwy'r amser. Eto i gyd, Julie, er gwaethaf y buddsoddiad mewn gwasanaethau canser yr ydym, heb os, wedi ei weld gan y Llywodraeth flaenorol, mae ein record ar ganser yn siarad drosto'i hun. Nid oes arnoch angen i lefarydd yr wrthblaid sefyll i fyny a dweud nad yw ein cyfraddau goroesi a diagnosis gystal, ac nad yw ein cyfradd gwella mor gyflym â chyfraddau gweddill y DU. Mae angen i ni wneud mwy. Mae angen i ni ymdrechu'n galetach os ydym i glosio o gwbl at gyrraedd y targedau y mae'r Llywodraeth wedi eu gosod ar gyfer ei hun.

A allwch chi ddychmygu sut brofiad yw cael gwybod bod gennych ganser, ac yna aros 62 diwrnod cyn i'ch triniaeth ddechrau? Mae

if you are lucky and get to meet the target. Last summer, my family was reduced to literally begging doctors to see my father as the days went on and on. That is the experience of many people across Wales. There is much more that we need to do to meet the Government's targets, to provide the holistic care that Elin Jones talked about and to ensure that up-to-date technologies and radiotherapy are delivered in Wales.

The focus of today's debate is access to drugs, and that is a difficult debate, because scientific endeavour means that new treatments are constantly coming onstream and those new treatments are expensive. We cannot get away from the fact that they are incredibly expensive and that there is a finite budget from which we can deliver our health services. However, the reality is that we have a poor record in Wales of prescribing access to new treatments. While I am delighted that Elin Jones's constituents do not seem to have a problem with this, mine certainly come to my surgery to talk about being turned down for certain drugs. Perhaps it is more acute because I live on the border. Many of my constituents access cancer treatment at Hereford and they sit in a waiting room next to someone with exactly the same diagnosis, the same prognosis, and the same doctor, but the patients who live in England can get the drug and the patients who live in Powys cannot. I pay tribute to Powys Teaching Local Health Board, which is doing what it can within the constraints of the current system to address the needs of local patients; it tries very hard.

To suggest that there is no inequity is not borne out by the facts on the ground, or by independent research. The Government has tried to introduce a new mechanism that looks at exceptional prescribing for patients in Wales. What was promised to be an all-Wales scheme is now promised to be one that relies on the individual interpretation of the different health boards across Wales, so there is no all-Wales approach to this. It relies on the issue of exceptionality, and there is anecdotal evidence already that after patients

hynny os ydych yn lwcus ac yn llwyddo i gwrdd â'r targed. Yr haf diwethaf, gyrrwyd fy nheulu yn llythrennol i grefu ar feddygon i weld fy nhad wrth i'r diwrnodau fynd ymlaen ac ymlaen. Dyna brofiad llawer o bobl ledled Cymru. Mae llawer mwy sydd angen i ni ei wneud er mwyn cyrraedd targedau'r Llywodraeth, i ddarparu'r gofal cyfannol a soniodd Elin Jones yn ei gylch ac i sicrhau bod y technolegau a radiotherapi diweddaraf ar gael yng Nghymru.

Ffocws y ddadl heddiw yw mynediad at gyffuriau, ac y mae hi'n ddadl anodd, oherwydd bod ymdrech wyddonol yn golygu bod triniaethau newydd yn cael eu darganfod yn gyson ac mae'r triniaethau newydd hynny yn ddrud. Ni allwn ddianc rhag y ffaith eu bod yn hynod o ddrud ac mai cyfyngedig yw'r gyllideb y gallwn droi ati er mewn darparu ein gwasanaethau iechyd. Fodd bynnag, y gwir amdani yw bod gennym record wael yng Nghymru o ragnodi mynediad at driniaethau newydd. Er fy mod yn falch iawn nad yw'n ymddangos bod gan etholwyr Elin Jones broblem yn hyn o beth, mae fy etholwyr i, yn sicr, yn dod i'm cymhorthfa ac yn sôn am gael eu troi i lawr ar gyfer rhai cyffuriau. Efallai ei bod yn fwy difrifol gan fy mod yn byw ar y ffin. Mae llawer o'm hetholwyr yn cael triniaeth canser yn Henffordd ac maent yn eistedd mewn ystafell aros wrth ymyl rhywun gyda'n union yr un diagnosis, yr un prognosis, a'r un meddyg, ond mae'r cleifion sy'n byw yn Lloegr yn gallu cael y cyffuriau ond nid yw'r cleifion sy'n byw ym Mhowys. Talaf deyrnged i Fwrdd Iechyd Lleol Addysgu Powys, sy'n gwneud yr hyn a all o fewn cyfyngiadau'r system bresennol i fynd i'r afael ag anghenion cleifion lleol; mae'n ymdrechu'n galed iawn.

Mae awgrymu nad oes unrhyw annhegwch yn cael ei danseilio gan y ffeithiau ar lawr gwlad, neu gan ymchwil annibynnol. Mae'r Llywodraeth wedi ceisio cyflwyno mecanwaith newydd sy'n edrych ar ragnodi eithriadol ar gyfer cleifion yng Nghymru. Mae'r hyn a addawyd i fod yn gynllun Cymru gyfan yn awr yn un a addewir i ddibynnu ar ddehongliad unigol y gwahanol fyrddau iechyd ar draws Cymru, felly nid oes dull gweithredu Cymru gyfan ar hyn. Mae'n dibynnu ar fater eithriadoldeb, ac y mae

1, 2 and 3 have been granted the drug in exceptional circumstances, patients 4, 5 and 6 are no longer regarded as exceptional because the LHB has been treating some people. That is the anecdotal evidence that is coming back about the new system. We need to do something. To stick our heads in the sand and say that it is not a problem is to ignore reality.

I understand that, for political reasons, the Government does not want to be seen to be aping something that has happened in England, and the reality is that the cancer drugs fund in England has some shortcomings, but that gives us an opportunity, having learnt from that experience, to create a cancer drugs fund in Wales, for our patients and our population, that will really work. The basis of that has to be to exploit greater risk-sharing between the NHS in Wales and the drugs companies.

The Presiding Officer: Could you wind up, please?

Kirsty Williams: I do not know to what extent that work is being done in Wales, but a system that means that patients on certain drugs are only funded by the NHS if they work—if they do not, the cost falls back on the company—is where we can make some progress on this agenda. If we do not, we will see an exodus of the best cancer doctors back across the border to work in England. Why would you want to come to work in a cancer service in Wales that is not the best, and does not have access to the newest treatments? We are in danger of going into a downward spiral if we do not find some way of addressing this complex problem.

The Presiding Officer: I remind Members that five minutes are allocated for speeches.

Andrew R.T. Davies: I welcome the opportunity to speak in this debate today. I congratulate my colleague Darren Millar on

tystiolaeth anecdotaidd eisoes mai'r hyn sy'n digwydd ar ôl i gleifion 1, 2 a 3 dderbyn y cyffur o dan amgylchiadau eithriadol, yw na chaiff cleifion 4, 5 a 6 bellach eu hystyried yn eithriadol am fod y bwrdd iechyd lleol wedi bod yn trin rhai pobl. Dyna'r dystiolaeth anecdotaidd sydd yn dod yn ei hôl am y system newydd. Mae angen i ni wneud rhywbeth. Anwybyddu realiti yw gosod ein pennau yn y tywod a dweud nad yw'n broblem.

Rwy'n deall nad yw'r Llywodraeth yn awyddus, am resymau gwleidyddol, i gael ei gweld yn dynwared rhywbeth sydd wedi digwydd yn Lloegr, a'r gwir yw bod gan y gronfa cyffuriau canser yn Lloegr rai diffygion, ond mae hynny'n rhoi cyfle inni, ar ôl dysgu o'r profiad hwnnw, i greu cronfa cyffuriau canser yng Nghymru a fydd yn gweithio mewn gwirionedd ar gyfer ein cleifion a'n poblogaeth. Mae'n rhaid mai sail hynny fydd manteisio ar fwy o rannu risg rhwng y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru a'r cwmnïau cyffuriau.

Y Llywydd: A allwch chi ddirwyn i ben, os gwelwch yn dda?

Kirsty Williams: Nid wyf yn gwybod i ba raddau mae'r gwaith hwnnw yn cael ei wneud yng Nghymru, ond drwy system sy'n golygu bod cleifion ar rai cyffuriau yn cael eu hariannu gan y gwasanaeth iechyd gwladol yn unig os ydynt yn gweithio—os nad ydynt yn gwneud hynny, mae'r gost yn disgyn yn ôl ar y cwmni—gallwn wneud rhywfaint o gynnydd ar yr agenda hwn. Os na wnawn hynny, byddwn yn gweld ecsodus o'r meddygon canser gorau yn ôl dros y ffin i weithio yn Lloegr. Pam fyddech eisiau dod i weithio mewn gwasanaeth canser yng Nghymru nad yw gyda'r gorau, ac sydd heb fynediad at y triniaethau mwyaf newydd? Rydym mewn perygl o ddisgyn llethr ar i lawr os na ddown o hyd i ryw ffordd o fynd i'r afael â'r broblem gymhleth hon.

Y Llywydd: Atgoffaf Aelodau mai pum munud sy'n cael eu neilltuo ar gyfer areithiau.

Andrew R.T. Davies: Croesawaf y cyfle i siarad yn y ddadl hon heddiw. Rwy'n llongyfarch fy nghyd-Aelod Darren Millar

opening the debate in such a forceful manner and outlining many of the problems that people face. There are three quite succinct points in this motion today, and I would understand why the Government might be planning to reject the motion, but I would hope that, having reflected on the comments made across this Chamber, it might well choose to support it.

The first part of the motion notes that more people are being diagnosed with cancer and, in some respects, you could almost say that that is a good thing, because some people are being diagnosed earlier and will therefore be able to have treatment in a timely manner and hopefully recover. As the Member for Cardiff North outlined, cancer was historically one of those illnesses that people never talked about; it was left in the corner of the room, if you like. I can remember my father saying that he had visited someone, and they dared not say that it was cancer, as such. In today's world, we are far more open because we know that, through medical intervention at the earliest possible opportunity, there is a greater ability to cure the person who has been diagnosed with cancer.

Given that successful treatment often follows early diagnoses, we need a far stronger public health message projected into our communities. Again, I would hope that the Minister would reflect on the tools that she has available to project that message. Members in the Chamber today have touched on the experiences that they have had at the local pharmacy, and the facilities and the drop-in clinics there; they could also be used to promote the public health message. There are some health boards, regrettably, that have a rather backward-looking view of the way that pharmacies on our high streets can be used to do that, and I would hope that the Minister would outline how she will engage with community pharmacies and health boards to adopt a process by which people can drop in and have the health checks that we hope will prevent the escalation of cancer that we are seeing in our modern society.

The second part of the motion identifies the real concern that we have on this side of the

am agor y ddadl mewn ffordd mor rymus ac am amlinellu llawer o'r problemau y mae pobl yn eu hwynebu. Mae tri phwynt eithaf cryno yn y cynnig hwn heddiw, a byddwn yn deall pam y gallai'r Llywodraeth fod yn arfaethu ei wrthod, ond byddwn yn gobeithio, ar ôl myfyrio ar y sylwadau a wnaed ar draws y Siambr hon, y gallai, yn wir, ddewis ei gefnogi.

Mae rhan gyntaf y cynnig yn nodi bod mwy o bobl yn cael diagnosis o ganser ac, mewn rhai ffyrdd, gallech bron ddweud bod hynny'n beth da, gan fod rhai pobl yn cael diagnosis yn gynharach ac felly byddant yn gallu cael triniaeth amserol a gwella, gobeithio. Fel yr amlinellwyd gan yr Aelod dros Ogledd Caerdydd, yn hanesyddol, roedd canser yn un o'r afiechydon hynny nad oedd pobl byth yn siarad amdanynt; fe'i gadawyd yng nghornel yr ystafell, os mynnwch. Gallaf gofio fy nhad yn dweud ei fod wedi ymweld â rhywun, ac nid oeddent yn meiddio â dweud mai canser ydoedd, fel y cyfryw. Yn hyn o fyd, rydym yn llawer mwy agored am ein bod yn gwybod bod mwy o allu, drwy ymyrraeth feddygol ar y cyfle cyntaf posibl, i wella person sydd wedi cael diagnosis o ganser.

O ystyried bod triniaeth lwyddiannus yn aml yn dilyn diagnosis cynnar, mae arnom angen cyfleu neges iechyd y cyhoedd llawer cryfach yn ein cymunedau. Unwaith eto, byddwn yn gobeithio y byddai'r Gweinidog yn myfyrio ar yr offer sydd ganddi er mwyn cyfleu'r neges honno. Mae Aelodau yn y Siambr heddiw wedi cyffwrdd ar eu profiadau yn y fferyllfa leol, a'r cyfleusterau a'r clinigau galw heibio yno; gellir hefyd eu defnyddio i hyrwyddo neges iechyd y cyhoedd. Mae rhai byrddau iechyd, yn anffodus, sydd â barn braidd ar ei hôl hi am y ffordd y gellir defnyddio fferyllfeydd ar y stryd fawr i wneud hynny, a byddwn yn gobeithio y byddai'r Gweinidog yn amlinellu sut y bydd hi'n ymgysylltu â fferyllfeydd cymunedol a byrddau iechyd i fabwysiadu proses lle mae pobl yn gallu galw heibio a chael yr archwiliadau iechyd yr ydym yn gobeithio y byddant yn atal y cynnydd mewn canser a welwn yn ein cymdeithas fodern.

Mae ail ran y cynnig yn nodi ein pryder gwirioneddol ar yr ochr hon i'r Siambr am y

Chamber about increased waiting times. Other Members have alluded to the concern and alarm for the individual who has had the diagnosis of cancer, but also the family that is helping that individual get through the problems that they face.

4.00 p.m.

I remember, at the age of 15, when my mother had her diagnosis, not knowing what cancer was, not understanding its consequences and the real impact of trying to have timely help and assistance. I am talking about a period of nearly 30 years ago now; we have made massive improvements and taken massive steps forward since then in what we can do, which we, as a country, should celebrate.

However, if you look at the intervention times and the wait times, you will see that many health boards are, regrettably, missing those Government targets by some considerable distance and over a considerable period of time. Therefore, it is not just a blip that they are missing on a quarterly or six-monthly basis, as my colleague Darren Millar highlighted when he said that the targets have not been met for two and a half to three years. That builds on what we all know about the need for medical intervention as quickly as possible after the diagnosis. I hope that the Minister, in her reply, will outline what support she is offering the health boards to try to meet these targets and what sort of action she is taking to engage with the health boards.

The key part of this debate is on the issue of the cancer drugs fund. Many Members have highlighted their reservations, but it cannot be right that people can sit in a hospital room in Hereford, for example, as the Member for Brecon and Radnorshire identified, and not access a drug because they live on the other side of Offa's Dyke. As part of my work in my region, I have dealt with numerous constituents over the summer months—I am unsure whether that is due to an increase in the problem or due to greater awareness—who have come to me because they have been unable to access the exceptional funding arrangements that should be up and running

cynnydd mewn amseroedd aros. Mae Aelodau eraill wedi cyfeirio at y pryder a'r ofn ar gyfer yr unigolyn sydd wedi cael y diagnosis o ganser, ond hefyd y teulu sy'n helpu'r unigolyn hwnnw i oroesi'r problemau a wynebair.

Cofiaf fod yn 15 mlwydd oed, pan gafodd fy mam ei diagnosis, heb wybod beth oedd canser, heb ddeall ei ganlyniadau ac effaith go iawn ceisio cael help a chymorth amserol. Yr wyf yn sôn am gyfnod o bron i 30 mlynedd yn ôl bellach; rydym wedi gwneud gwelliannau enfawr ac wedi cymryd camau mawr ymlaen ers hynny o ran beth y gallwn ei wneud, ac fel gwlad, dylem ddathlu hynny.

Fodd bynnag, os edrychwch ar yr amseroedd ymyrraeth a'r amseroedd aros, byddwch yn gweld bod llawer o fyrddau iechyd, yn anffodus, yn colli'r targedau Llywodraeth hynny o gryn bellter a thros gyfnod sylweddol o amser. Felly, nid rhywbeth dros dro ydyw y maent yn ei golli yn chwarterol neu'n chwe-misol, fel yr amlygodd fy nghyd-Aelod, Darren Millar, pan ddywedodd nad yw'r targedau wedi'u cyrraedd ers dwy a hanner i dair blynedd. Mae hynny'n adeiladu ar yr hyn yr ydym oll yn ei wybod am yr angen am ymyrraeth feddygol cyn gynted â phosibl ar ôl y diagnosis. Gobeithiaf y bydd y Gweinidog, yn ei hateb, yn amlinellu'r gefnogaeth y mae'n ei chynnig i fyrddau iechyd i geisio cyrraedd y targedau hyn a'r math o gamau y mae'n eu cymryd i ymgysylltu â byrddau iechyd.

Mae rhan allweddol y ddadl hon yn ymwneud â mater y gronfa cyffuriau canser. Mae sawl Aelod wedi amlygu eu hamheuan, ond ni all fod yn iawn fod pobl yn gallu eistedd mewn ystafell ysbyty yn Henffordd, er enghraifft, fel y nodwyd gan yr Aelod dros Frycheiniog a Sir Faesyfed, heb gael mynediad at gyffuriau oherwydd eu bod yn byw y tu draw i Glawdd Offa. Fel rhan o'm gwaith yn fy rhanbarth i, yr wyf wedi ymdrin â nifer o etholwyr dros fisoedd yr haf—nid wyf yn siŵr a ydyw hynny o ganlyniad i gynnydd yn y broblem neu oherwydd mwy o ymwybyddiaeth—sydd wedi dod i mi gan nad ydynt wedi gallu cael gafael ar y

in all our LHBs. I would welcome it if the Minister, in her remarks, would outline what national guidance she has given to LHBs, because her predecessor said that this guidance would be in place in October of last year. I am unaware that that national guidance has fallen on the doormats of our LHBs so that there is consistency. The crux of this debate is making medicine available to people at their most vulnerable times. It can be done, and we must, as legislators, insist that it is done, which is why this motion is before Plenary today. I very much hope that, on reflection, the Government supports this motion today.

Lynne Neagle: Whatever the political argument, it is right that we are debating access to cancer drugs today. It forces us to tackle difficult questions head-on and we urgently need to have this conversation. Whatever the wider arguments about funding levels, we need a system that is fair, transparent and consistent, and which does not cause undue stress and pain to patients and their families.

I have been closely involved with a number of constituents going through the individual patient funding request process, which, as I am sure that other Members will recognise, is inherently an incredibly distressing thing for them to have to deal with. I am sorry to say that I have dealt with a number of cases over the past year where funding requests have been handled badly, causing added and unnecessary worry to patients at the worst possible time. It has often been basic things, such as not explaining why a patient was refused, but, more seriously, there has, at times, been a fundamental failure of communication at different levels, with patients left in the dark and consultants unclear about the kind of evidence that they need to provide in support of requests.

Yes, there have been some improvements recently, and I was pleased to meet with my LHB to discuss some of the changes that it has put in place. However, we are still not

trefniadau ariannu eithriadol y dylid fod wedi'u sefydlu ym mhob un o'n holl fyrddau iechyd lleol. Byddwn yn ei groesawu pe byddai'r Gweinidog, yn ei sylwadau, yn amlinellu pa ganllawiau cenedlaethol a roddwyd i fyrddau iechyd lleol, oherwydd dywedodd ei rhagflaenydd y byddai'r canllawiau hyn ar waith ym mis Hydref y llynedd. Nid wyf yn ymwybodol bod y canllawiau cenedlaethol wedi disgyn ar fatiau ein byrddau iechyd lleol er mwyn sicrhau cysondeb. Craidd y ddadl hon yw darparu bod meddygaeth ar gael i bobl ar yr adegau pan y maent fwyaf agored i niwed. Gellir ei wneud, a rhaid inni, fel deddfwyr, fynnu y gwneir hynny, a dyna pam y mae'r cynnig hwn gerbron y Cyfarfod Llawn heddiw. Gobeithiaf yn fawr iawn, ar ôl ystyried, y bydd y Llywodraeth yn cefnogi'r cynnig hwn heddiw.

Lynne Neagle: Beth bynnag yw'r ddadl wleidyddol, mae'n iawn ein bod yn trafod mynediad at gyffuriau canser heddiw. Mae'n ein gorfodi i fynd i'r afael â chwestiynau anodd o ddifrif, ac mae angen i ni gael y sgwrs hon ar fyrder. Beth bynnag fo'r dadleuon ehangach am lefel y cyllid, mae arnom angen system sy'n deg, yn dryloyw ac yn gyson, nad yw'n achosi straen diangen a phoen i gleifion a'u teuluoedd.

Rwyf wedi cydweithio'n agos â nifer o etholwyr sy'n mynd drwy'r broses ymgeisio am arian ar gyfer cleifion unigol, sydd, fel y gwnaiff Aelodau eraill ei gydnabod, mae'n siŵr, yn beth hynod o ofidus iddynt orfod ymdrin ag ef. Mae'n ddrwg gennyf ddweud fy mod wedi ymdrin â nifer o achosion dros y flwyddyn ddiwethaf lle mae ceisiadau cyllido wedi'u trin yn wael, sy'n achosi mwy o bryder diangen i gleifion ar yr adeg waethaf posibl. Yn aml, y mae wedi bod yn rhywbeth sylfaenol, megis egluro pam y gwrthodwyd claf, ond, yn fwy difrifol, ar adegau, bu methiant sylfaenol cyfathrebu ar lefelau gwahanol, gyda chleifion yn cael eu gadael ar ôl yn y tywyllwch ac ymgynghorwyr yn aneglur ynghylch y math o dystiolaeth y mae angen iddynt ei darparu i gefnogi ceisiadau.

Do, bu rhai gwelliannau yn ddiweddar, ac yr oeddwn yn falch i gyfarfod â'm bwrdd iechyd lleol i drafod rhai o'r newidiadau y mae wedi'u rhoi ar waith. Fodd bynnag, nid

getting it right for people, such as the constituent I met on Friday who I have been trying to assist in getting access to Cetuximab, but who has sadly had his initial funding request refused. On one hand, I am incredibly sad, because there is a drug out there that could help him that he cannot access. However, on the other hand, I am frustrated that, despite the clear guidance that exists on this process, he received a letter from the LHB refusing the funding but failing to give a deadline for appeal. I have wider concerns about the application of the test of exceptionality by health boards. I know that his clinician did her utmost to make the best possible case for him, but the fact is that he is not recognised as exceptional, despite being within the 50 per cent of bowel cancer patients whose tumours could potentially respond to Cetuximab.

This contrasts with another case that I dealt with, where exceptionality criteria were considered to have been met because of an initial misdiagnosis by the health board. As pleased as I was that the health board reversed its decision and allowed the drug treatment for my constituent, this raises questions about whether exceptionality criteria are always being consistently applied, and whether clinical factors are always paramount when making these decisions. Although I welcome the fact that we now have an all-Wales policy for dealing with these applications, I have concerns about the lack of openness in the system in Wales. Whatever the arguments over the need for a drugs fund, we should not be falling behind on transparency. Each strategic health authority in England publishes the number of applications for exceptional treatment for each drug, along with information on the number of refusals and the cost of treatment to the NHS. As a small country with a lower population than many of these health authority areas, we should also be collating and publishing the funding request statistics at both a health board and national level. When I have tabled written questions on drug applications in the past, the answer has come back that this information is not held centrally; I have found that very frustrating. How can we possibly monitor the success of

ydym yn ei gael yn iawn i bobl o hyd, megis yr etholwr y cyfarfûm ag ef ddydd Gwener, yr wyf wedi bod yn ceisio ei gynorthwyo i gael mynediad at Cetuximab, ond, yn anffodus, gwrthodwyd ei gais cychwynnol am arian. Ar un llaw, yr wyf yn hynod o drist gan fod yna gyffur a allai ei helpu ond nad yw'n gallu cael mynediad iddo. Fodd bynnag, ar y llaw arall, teimlaf yn rhwystredig, er gwaethaf y canllawiau clir sy'n bodoli ar y broses hon, ei fod wedi derbyn llythyr gan y bwrdd iechyd lleol yn gwrthod rhoi'r arian, nad oedd yn rhoi terfyn amser ar gyfer apelio. Mae gennyf bryderon ehangach ynglŷn â'r byrddau iechyd yn rhoi'r prawf eithriadoldeb ar waith. Gwn fod ei glinigydd wedi gwneud ei gorau glas i wneud yr achos gorau posibl iddo, ond y ffaith yw na chydabyddir ef fel achos eithriadol, er ei fod ymhlith y 50 y cant o gleifion sydd â chanser y coluddyn, ac â thiwmorau a allai, o bosib, ymateb i Cetuximab.

Mae hyn yn cyferbynnu ag achos arall y bûm yn ymdrin ag ef, lle ystyriwyd bod y meini prawf o ran eithriadoldeb wedi'u bodloni oherwydd camddiagnosis cychwynnol gan y bwrdd iechyd. Mor falch ag yr oeddwn i fod y bwrdd iechyd wedi gwrthdroi ei benderfyniad a chaniatáu'r driniaeth cyffuriau ar gyfer fy etholwr, mae hyn yn codi cwestiynau ynghylch a ydyw'r meini prawf o ran eithriadoldeb bob amser yn cael eu rhoi ar waith yn gyson, ac a ydyw ffactorau clinigol bob amser o'r pwys mwyaf wrth wneud y penderfyniadau hyn. Er y croesawaf y ffaith bod gennym bellach bolisi Cymru gyfan ar gyfer ymdrin â'r ceisiadau hyn, mae gennyf bryderon am y diffyg bod yn agored yn y system yng Nghymru. Beth bynnag fo'r dadleuon dros yr angen am gronfa cyffuriau, ni ddylem fod ar ei hôl hi o ran tryloywder. Mae pob awdurdod iechyd strategol yn Lloegr yn cyhoeddi'r nifer o geisiadau ar gyfer triniaeth eithriadol ar gyfer pob cyffur, ynghyd â gwybodaeth am nifer y gwrthodiadau a chost y driniaeth i'r gwasanaeth iechyd gwladol. Fel gwlad fach sydd â phoblogaeth is na llawer o'r ardaloedd awdurdod iechyd hyn, dylem hefyd fod yn casglu a chyhoeddi ystadegau ceisiadau cyllido ar lefel bwrdd iechyd ac ar lefel genedlaethol. Pan wyf i wedi cyflwyno cwestiynau ysgrifenedig ar geisiadau cyffuriau yn y gorffennol, mae'r ateb wedi

a policy without having all of the facts and figures at our fingertips? Similar moves in Scotland have received support from across the political divide, including from colleagues in my party. I am keen to hear the Minister's views on taking this issue forward in Wales.

I recognise that there is a wider question here. It has been my natural instinct, as with all of us, to try to help every constituent who has approached me for assistance; that is human nature. I will always do my best for people who come to me for support. However, difficult as I sometimes find it, I also understand that there are wider limits on what the NHS can pay for. Every day, tough decisions are made on whether treatments are affordable. Innovative, but expensive, new treatments are available for a range of illnesses, not just cancer. What this debate shows more than anything is that, contrary to the rhetoric of the Conservative Party today, there are no easy answers. The development of these drugs represents a huge challenge for health services across the UK and beyond. However, we should not forget that it is also an opportunity. These drugs can offer hope to people who would otherwise have none; all politics aside, we would do well to remember that.

The Minister for Health and Social Services (Lesley Griffiths): I thank Members for their contributions to this important debate. Improving cancer prevention and the care and treatment of cancer patients remains a top priority for the Welsh Government. In opening the debate, Darren Millar mentioned the recent report on cancer incidence, mortality, prevalence and survival in Wales, which shows that more people are being diagnosed with cancer. However, the motion does not convey that the latest cancer statistics confirm that, while there is an increase in cancer incidence, there is a decrease in cancer morbidity. The increase in cancer cases is due in part to an ageing population and to an increase in the overall population. We must not forget,

dod yn ôl na chedwir y wybodaeth hon yn ganolog; yr wyf wedi ffeindio hyn yn rhwystredig iawn. Sut y gallwn o bosibl fonitro llwyddiant y polisi heb gael yr holl ffeithiau a'r ffigurau ar ein bysedd? Mae symudiadau tebyg yn yr Alban wedi derbyn cymorth ar draws y rhaniad gwleidyddol, gan gynnwys cydweithwyr yn fy mhlaid. Yr wyf yn awyddus i glywed barn y Gweinidog am fynd â'r mater hwn yn ei flaen yng Nghymru.

Rwy'n cydnabod bod cwestiwn ehangach yma. Fy ngreddf naturiol i, fel gyda phob un ohonom, yw ceisio helpu pob etholwr sydd wedi cysylltu â mi am gymorth; natur ddynol yw hynny. Byddaf bob amser yn gwneud fy ngorau i bobl sy'n dod ataf am gymorth. Fodd bynnag, er ei bod yn anodd weithiau, rwyf hefyd yn deall bod terfynau ehangach ar beth y gall y gwasanaeth iechyd gwladol dalu amdano. Bob dydd gwneir penderfyniadau anodd ynglŷn ag a yw triniaethau yn fforddiadwy. Mae triniaethau newydd arloesol ond drud ar gael ar gyfer amrywiaeth o afiechydon, nid dim ond canser. Yr hyn y mae'r ddadl hon yn ei ddangos, yn fwy na dim, yw, yn groes i rethreg y Blaid Geidwadol heddiw, nid oes atebion hawdd. Mae datblygiad y cyffuriau hyn yn her enfawr ar gyfer gwasanaethau iechyd ar draws y Deyrnas Unedig a thu hwnt. Fodd bynnag, ni ddylem anghofio ei fod hefyd yn gyfle. Gall y cyffuriau hyn gynnig gobaith i bobl a fyddai fel arall yn cael dim; i roi gwleidyddiaeth o'r neilltu, gwnelem yn dda i gofio hynny.

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol (Lesley Griffiths): Diolchaf i'r Aelodau am eu cyfraniadau at y ddadl bwysig. Mae gwella atal canser a gofal a thriniaeth cleifion canser yn parhau'n flaenoriaeth uchel i Lywodraeth Cymru. Wrth agor y ddadl, soniodd Darren Millar am yr adroddiad diweddar ar achosion o ganser, nifer y marwolaethau, pa mor gyffredin yw canser, a goroesi yng Nghymru, sy'n dangos bod mwy o bobl yn cael diagnosis o ganser. Fodd bynnag, nid yw'r cynnig yn cyfleu bod yr ystadegau canser diweddaraf yn cadarnhau, er y ceir cynnydd mewn achosion o ganser, bod gostyngiad mewn afiachusrwydd canser. Mae'r cynnydd mewn achosion o ganser yn rhannol o ganlyniad i boblogaeth sy'n heneiddio a chynnydd yn y

either, that we have an excellent screening programme in Wales for breast, cervical and bowel cancer, ensuring that many cancers are being caught earlier. This, together with improved treatment, means that more people are surviving cancer and living longer. This is a success for which NHS Wales should be congratulated.

Turning to cancer waiting times, which play a significant part in the overall outcomes for patients, much work has been done to improve waits for cancer treatment. The majority of patients start treatment within the 31-day and 62-day target times. There are various factors that impact on overall waiting times, including a large majority of treatments being complex. Very often, numbers are small, so just one or two patients can affect the reported percentage greatly and make a difference to compliance with the target. However, I accept that the target is for all cancer patients to be seen and treated within the designated target times. The Welsh Government is working closely with the NHS to ensure that performance improves and that issues are addressed. Last week, I met LHB chairs individually to impress upon them that I require them to meet this target.

Darren Millar: I am grateful that you met with LHB chairs to stress the importance of meeting the targets. However, what sanctions are you going to impose on those local health boards that do not meet the targets, particularly given that the target has been missed for the past three years by every LHB in Wales?

Lesley Griffiths: I am currently considering that matter.

Time to first out-patient appointment and time to diagnostics are recurrent themes, where more work is being taken forward to ensure that performance returns to the specified target levels. Officials are keeping

boblogaeth yn gyffredinol. Rhaid inni beidio ag anghofio, ychwaith, fod gennym raglen sgrinio rhagorol am ganser y fron, ceg y groth a chanser y coluddyn yng Nghymru, sy'n sicrhau bod nifer o ganserau yn cael eu dal yn gynharach. Mae hyn, ynghyd â gwell triniaeth, yn golygu bod mwy o bobl yn goroesi canser ac yn byw yn hirach. Dyma lwyddiant y dylid llongyfarch GIG Cymru amdano.

Gan droi at amseroedd aros canser, sy'n chwarae rhan sylweddol yn y canlyniadau cyffredinol ar gyfer cleifion, mae llawer o waith wedi'i wneud i wella amseroedd aros ar gyfer triniaeth canser. Mae mwyafrif y cleifion yn dechrau triniaeth o fewn yr amseroedd targed 31 diwrnod a 62 diwrnod. Mae yna ffactorau amrywiol sy'n effeithio ar amseroedd aros yn gyffredinol, gan gynnwys y ffaith bod mwyafrif mawr o'r triniaethau yn gymhleth. Yn aml iawn, mae'r niferoedd yn fach, felly dim ond un neu ddau o gleifion a all effeithio ar y canran yn fawr a gwneud gwahaniaeth i'r cydymffurfio â'r targed. Fodd bynnag, derbynïaf fod y targed ar gyfer gweld a thrin pob claf canser o fewn yr amseroedd targed dynodedig. Mae Llywodraeth Cymru yn cydweithio'n agos â'r gwasanaeth iechyd gwladol i sicrhau bod perfformiad yn gwella a bod materion yn cael sylw. Yr wythnos diwethaf, cyfarfûm â chadeiryddion byrddau iechyd lleol yn unigol i bwysu arnynt fod arnaf angen iddynt gyrraedd y targed hwn.

Darren Millar: Yr wyf yn ddiolchgar eich bod wedi cyfarfod â chadeiryddion byrddau iechyd leol i bwysleisio pwysigrwydd cyrraedd y targedau. Fodd bynnag, pa sancsiynau ydych chi'n mynd i'w gosod ar fyrddau iechyd lleol nad ydynt yn bodloni'r targedau, yn enwedig pan ystyriwch fod y targed wedi'i golli am y tair blynedd diwethaf gan bob bwrdd iechyd lleol yng Nghymru?

Lesley Griffiths: Rwyf yn ystyried y mater hwnnw ar hyn o bryd.

Mae'r amser hyd at yr apwyntiad cyntaf fel claf allanol a'r amser hyd at ddiagnosteg yn themâu cyson, lle caiff mwy o waith ei gymryd ymlaen i sicrhau bod perfformiad yn dychwelyd i'r lefelau targed penodedig. Mae

me updated on progress.

Work is well under way to develop a national cancer delivery plan for the period 2011-12 to 2015-16, to guide and direct NHS activity. The plan will build on the requirements of our current policy, 'Designed to Tackle Cancer in Wales', and continue the themes of more prevention, early detection, improved access and better services. The focus is very much on delivery and is being informed by a cancer policy published by Macmillan Cancer Care in March 2011. A final draft will be issued for a formal three-month consultation before Christmas, so I am happy to support Plaid Cymru's amendment.

Turning to the issue of a cancer drugs fund for Wales, which continues to raise its head, I will now clarify my position on this once and for all, as I am concerned that patients are being unnecessarily alarmed by what is being said. When an individual's condition worsens, it is, of course, easy to understand why many people might feel any scientific advance or possible avenue of treatment should be considered in their case. Sadly, however, many new drugs do not have as many beneficial effects as is often claimed in respect of prolonging life. In addition, very importantly, many patients will suffer unpleasant side effects due to the highly toxic nature of the drugs. These points must be considered as part of the honest discussions doctors have with individual patients about their condition and prognosis.

Kirsty Williams: I absolutely agree with you. I have a constituent who I suspect will not survive even until Christmas who has made the decision not to go on with treatment because of that balance; it is about the quality of life issues for his remaining time. However, that is surely a decision for patients and doctors to make on the basis of information. They should not have that choice taken away from them because bureaucrats somewhere say, 'You can't have the drug'. That decision is for a clinician and a patient, not for NHS bureaucracy to decide.

swyddogion yn fy niweddarau ar gynnydd.

Mae gwaith yn mynd rhagddo i ddatblygu cynllun cyflawni cancer cenedlaethol ar gyfer y cyfnod 2011-12 a 2015-16, i arwain gweithgarwch gan y gwasanaeth iechyd gwladol. Bydd y cynllun yn adeiladu ar ofynion ein polisi cyfredol, 'Cynllun i Fynd i'r Afael â Chanser yng Nghymru', a pharhau'r themâu o fwy o atal, canfod yn gynnar, gwell mynediad a gwell gwasanaethau. Mae'r ffocws yn fawr iawn ar gyflawni ac yn cael eu llywio gan bolisi cancer a gyhoeddwyd gan Gofal Cancer Macmillan ym mis Mawrth 2011. Cyhoeddir drafft terfynol ar gyfer ymgynghoriad ffurfiol dri mis cyn y Nadolig, felly yr wyf yn hapus i gefnogi gwelliant Plaid Cymru.

Gan droi at y mater o gronfa cyffuriau cancer ar gyfer Cymru, sy'n dal i godi ei ben, byddaf yn awr yn egluro fy safbwynt ar hyn unwaith ac am byth, gan fy mod yn bryderus bod cleifion yn cael eu dychryn yn ddiangen gan yr hyn sy'n cael ei ddweud. Pan mae cyflwr unigolyn yn gwaethygu, mae'n hawdd deall, wrth gwrs, pam y gall llawer o bobl deimlo y dylai unrhyw ddatblygiad gwyddonol neu lwybr posibl o ran triniaeth gael ei ystyried yn eu hachos hwy. Yn anffodus, fodd bynnag, nid oes cymaint o effeithiau buddiol i lawer o'r cyffuriau newydd ag yr honnir, yn aml, mewn perthynas â hwyhau bywyd. Yn ogystal, yn bwysig iawn, bydd llawer o gleifion yn dioddef sgil-ffeithiau annymunol oherwydd natur hynod wenwynig y cyffuriau. Rhaid ystyried y pwyntiau hyn fel rhan o'r trafodaethau gonest y mae meddygon yn eu cael â chleifion unigol am eu cyflwr a'u prognosis.

Kirsty Williams: Cytunaf yn llwyr â chi. Mae gennyf etholwr yr wyf yn amau y bydd yn goroesi hyd yn oed tan y Nadolig, sydd wedi gwneud y penderfyniad i beidio â barhau â'i driniaeth oherwydd y cydbwysedd hwnnw; mae'n ymwneud â materion ansawdd bywyd ar gyfer yr amser sydd ganddo yn weddill. Fodd bynnag, onid yw hynny'n benderfyniad ar gyfer cleifion a meddygon i'w gwneud ar sail gwybodaeth? Ni ddylent gael y dewis hwnnw wedi'i gymryd oddi arnynt gan fod biwrocratiaid rhywle yn dweud, 'Ni allwch gael y cyffuriau'. Penderfyniad ar gyfer clinigwr a'r

claf yw hwnnw, nid un ar gyfer biwrocratiaeth y gwasanaeth iechyd gwladol.

Lesley Griffiths: I absolutely agree. In Wales, all patients should receive a comprehensive package of the best, effective NHS treatment and care at all times to meet their clinical needs. That is a decision for the clinicians. More than 43 per cent of the Welsh Government's total budget is allocated to health, and the cost-effectiveness of medicines continues to be a real issue, particularly in view of the huge cut in our budget from your Government in London.

Lesley Griffiths: Cytunaf yn llwyr. Yng Nghymru, dylai pob claf gael pecyn cynhwysfawr o'r driniaeth a'r gofal gorau ac effeithiol gan y gwasanaeth iechyd gwladol bob amser i ddiwallu eu hanghenion clinigol. Penderfyniad ar gyfer y clinigwyr yw hwnnw. Mae mwy na 43 y cant o gyfanswm cyllideb Llywodraeth Cymru yn cael ei ddyrannu i iechyd, ac y mae cost-effeithiolrwydd meddyginiaethau yn parhau i fod yn broblem wirioneddol, yn enwedig o ystyried y toriadau enfawr yn ein cyllideb gan eich Llywodraeth yn Llundain.

Darren Millar: Will you take an intervention?

Darren Millar: A gymerwch chi ymyriad?

Lesley Griffiths: No, I am not taking any more interventions. [*Interruption.*]

Lesley Griffiths: Na, nid wyf yn derbyn rhagor o ymyriadau. [*Torri ar draws.*]

The Presiding Officer: Order. She is not taking any more interventions.

Y Llywydd: Trefn. Nid yw hi'n cymryd rhagor o ymyriadau.

Lesley Griffiths: What you do not hear from the Conservatives, in their rush to promote a cancer drugs fund, is that we already spend approximately £5 more per head of population than England on cancer treatment, as well as increasing funding for high-quality palliative and end-of-life care, as the quality of patients' lives is so important. Elin Jones alluded to this. You never hear from the Conservatives either that, in fact, clinicians in England are now openly criticising the viability of the fund. So, it has nothing to do with not aping something that is being done in England. Sadly, once again, we see Darren Millar and Mohammad Asghar demonstrating that they just do not understand social justice or equality, by requesting that we ditch free prescriptions. Free prescriptions will not be ditched on my watch.

Lesley Griffiths: Yr hyn nad ydych chi'n ei glywed gan y Ceidwadwyr, yn eu rhuthr i hyrwyddo cronfa cyffuriau canser, yw ein bod eisoes yn gwario tua £5 yn fwy y pen o'r boblogaeth nag y mae Lloegr yn ei wario ar driniaeth canser, yn ogystal â chynyddu'r cyllid ar gyfer gofal lliniarol a gofal diwedd oes o ansawdd uchel, gan fod ansawdd bywyd cleifion mor bwysig. Cyfeiriodd Elin Jones at hyn. Nid ydych byth yn clywed gan y Ceidwadwyr ychwaith, mewn gwirionedd, am y ffaith bod clinigwyr yn Lloegr bellach yn beirniadu'n agored hyfywedd y gronfa. Felly, nid oes ganddo unrhyw beth i'w wneud â pheidio â dynwared rhywbeth sy'n cael ei wneud yn Lloegr. Yn anffodus, unwaith eto, rydym yn gweld Darren Millar a Mohammad Asghar yn dangos nad ydynt yn deall cyfiawnder cymdeithasol na chydaddoldeb, gan ofyn inni gefnu ar bresgripsiynau am ddim. Ni chaiff presgripsiynau am ddim eu cefnu o dan fy ngofal i.

While this debate was going on, I received an e-mail from one of Vaughan Gething's constituents. She said that I could quote her, although I am not going to name her. She said that, if it was not for free prescriptions, her husband probably would not be alive. It is

Tra'r oedd y ddadl hon yn digwydd, cefais e-bost gan un o etholwyr Vaughan Gething. Dywedodd y gallwn ei dyfynnu hi, er nad wyf yn bwriadu ei henwi. Dywedodd, oni bai am bresgripsiynau am ddim, mae'n debygol na fyddai ei gŵr yn fyw. Negeseuon e-bost

e-mails like that that confirm for me that it is absolutely the right policy.

Any decisions made when treating cancer must be based on the clinical evidence available in terms of the effectiveness of drugs and treatments that the NHS provides. I believe that we have the right arrangements in place when it comes to accessing these drugs and treatments. As has been mentioned by several Members, all new medicines assessed to be clinically effective and cost-effective by NICE or the all-Wales medicines strategy group are already provided on the NHS. We have also provided additional funding for the all-Wales medicines strategy group to appraise more new medicines for use before NICE considers them. Therefore, many good drugs will routinely be available in Wales ahead of England. However, patients may still apply to receive a particular treatment that is not recommended for use on the NHS, if they and their clinician feel that they might benefit from it.

One of our manifesto commitments was to ensure that every person diagnosed with cancer had their own care plan—something that Mark Isherwood mentioned. This will include clear milestones for rapid diagnosis, treatment and rehabilitation. There is now a new robust all-Wales policy in place for making decisions in individual cases. This will ensure that decision making is consistent in all parts of Wales. I do not want to see variation. I hope that this debate has clarified the Government's policy position on tackling cancer and reaffirmed our commitment to ensuring that cancer patients receive the best and most appropriate treatment and care, comparable with the best in Europe, by 2015.

4.15 p.m.

William Graham: In the limited time available to me, I will try to comment on some of the excellent contributions this afternoon without too much repetition, hesitation or deviation. I will do so in reverse

o'r fath sy'n cadarnhau i mi mai hwnnw yw'r polisi hollol iawn.

Rhaid i unrhyw benderfyniadau a wnaed wrth drin canser fod yn seiliedig ar y dystiolaeth glinigol sydd ar gael o ran effeithiolrwydd cyffuriau a thriniaethau y mae'r gwasanaeth iechyd gwladol yn eu darparu. Credaf fod gennym y trefniadau cywir ar waith pan ddaw at gael gafael ar y cyffuriau a'r triniaethau hyn. Fel y nodwyd gan sawl Aelod, mae'r holl feddyginiaethau newydd a asesir o fod yn effeithiol a chost-effeithiol gan NICE neu'r grŵp strategaeth meddyginiaethau Cymru gyfan eisoes yn cael eu darparu gan y gwasanaeth iechyd gwladol. Rydym hefyd wedi darparu cyllid ychwanegol ar gyfer y grŵp strategaeth meddyginiaethau Cymru gyfan i arfarnu mwy o feddyginiaethau newydd i'w defnyddio cyn iddynt gael eu hystyried gan NICE. Felly, bydd llawer o gyffuriau da ar gael fel mater o drefn yng Nghymru o flaen Lloegr. Fodd bynnag, gall cleifion barhau i wneud cais i dderbyn triniaeth benodol nas argymhellir i'w defnyddio o dan y gwasanaeth iechyd gwladol, os ydynt hwy a'u clinigydd yn teimlo y gallent elwa ohono.

Un o'n hymrwymadau yn ein manifest oedd sicrhau bod gan bob person sy'n cael diagnosis o ganser ei gynllun gofal ei hunan—rhywbeth y soniodd Mark Isherwood amdano. Bydd hyn yn cynnwys cerrig milltir clir ar gyfer diagnosis, triniaeth ac adsefydlu di-oed. Bellach, mae polisi cadarn newydd ar gyfer Cymru gyfan ar waith er mwyn gwneud penderfyniadau mewn achosion unigol. Bydd hyn yn sicrhau y gwneir penderfyniadau yn gyson yng Nghymru benbaladr. Nid wyf am weld amrywiad. Yr wyf yn gobeithio bod y ddadl hon wedi egluro safbwynt polisi'r Llywodraeth ar fynd i'r afael â chanser ac wedi ailddatgan ein hymrwymiad i sicrhau bod cleifion canser yn cael y driniaeth a'r gofal gorau a mwyaf priodol, sy'n cymharu â'r gorau yn Ewrop, erbyn 2015.

William Graham: Yn yr amser prin sydd gennyf, byddaf yn ceisio gwneud sylwadau ar rai o'r cyfraniadau rhagorol a wnaed y prynhawn yma heb ormod o ailadrodd, oedi neu wyro. Byddaf yn gwneud hynny drwy

order by commenting first on the Minister's remarks. She is absolutely correct; there has been a decrease in morbidity in Wales, which is obviously to be welcomed. The screening processes that have been put in place by the Welsh Government over the last few years are successful, but they have only been implemented as a result of the comments of your opposition. Time and again we asked for these programmes and now you are providing them. It is the same with a cancer drugs fund. You illustrated quite correctly that the factors surrounding diagnosis—and treatment for that matter—are complex and you have readily accepted that targets should be achieved. We look forward to an oral statement from you in due course, when you decide what sort of sanctions will be imposed upon those health authorities that do not comply with your existing direction.

In terms of new drugs, they might not always live up to the claims, but they must be available for those people who are likely to benefit from them and have their lives prolonged. You did not answer Lynne Neagle's question, and I note that an estimated 31 patients in Wales receive exceptional funding for cancer drugs in a year. Clearly, England has a much larger population, but the figure there is 2,762. The rate in Wales is 10.43 approved requests per 1 million of population, compared with a rate of 53.31 in England. This also demonstrates the remarks made by Sir Paul Davies that £1 billion of the Welsh NHS budget is not utilised effectively, as a result of extremely costly mistakes. We know that expenditure on cancer care in England will soon overtake that in Wales. That is as a result of Labour's cuts to the health budget. Despite the improved settlement for the NHS announced yesterday, the health budget in Wales is still being cut by 5.8 per cent over the next three years. That is in stark contrast to NHS expenditure in England, which has been increased in real terms. NHS funding per person in England will overtake that in Wales for the first time next year. Funding per head in England is set to grow from £1,926 per head to £2,035. Funding per head in Wales over the same period will fall from £2,075 to

fynd am yn ôl, a thrafod sylwadau'r Gweinidog yn gyntaf. Mae hi'n hollol gywir; bu gostyngiad mewn afiachusrwydd yng Nghymru, ac, wrth gwrs, dylem groesawu hynny. Mae'r prosesau sgrinio sydd wedi cael eu sefydlu gan Lywodraeth Cymru yn ystod y blynyddoedd diwethaf yn llwyddiannus, ond cawsant eu rhoi ar waith yn unig o ganlyniad i sylwadau eich gwrthwynebwyr. Dro ar ôl tro, buom yn gofyn am y rhaglenni hyn ac yn awr yr ydych yn eu darparu. Yr un yw'r gân gyda'r gronfa cyffuriau canser. Eglurwyd yn eithaf cywir gennych fod y ffactorau o gwmpas diagnosis—a thriniaeth o ran hynny—yn gymhleth ac yr ydych wedi derbyn yn barod y dylai targedau gael eu cyflawni. Yr ydym yn edrych ymlaen at ddatganiad llafar gennych chi, maes o law, pan fyddwch yn penderfynu pa fath o sancsiynau a gaiff eu gosod ar yr awdurdodau iechyd hynny nad ydynt yn cydymffurfio â'ch cyfarwyddyd presennol.

O ran cyffuriau newydd, efallai na fyddant bob amser yn cyfiawnhau'r haeriadau, ond mae'n rhaid iddynt fod ar gael i'r bobl hynny sy'n debygol o gael budd ohonynt a byw bywydau hirach. Ni wnaethoch ateb cwestiwn Lynne Neagle, a nodaf yr amcangyfrif bod 31 o gleifion yng Nghymru yn derbyn cyllid eithriadol ar gyfer cyffuriau canser mewn blwyddyn. Mae'n amlwg fod gan Loegr boblogaeth fwy o lawer, ond 2,762 yw'r ffigur yno. Y gyfradd yng Nghymru yw 10.43 cais a gymeradwywyd fesul 1 miliwn o boblogaeth, o'i chymharu â chyfradd o 53.31 yn Lloegr. Mae hyn hefyd yn profi sylwadau Syr Paul Davies bod £1 biliwn o gyllideb y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru ddim yn cael ei ddefnyddio'n effeithiol, o ganlyniad i gamgymeriadau hynod o gostus. Gwyddom y bydd y gwariant ar ofal canser yn Lloegr yn goddiweddyd y gwariant yng Nghymru cyn bo hir. Mae hynny o ganlyniad i doriadau Llafur i'r gyllideb iechyd. Er gwaethaf y setliad gwell ar gyfer y gwasanaeth iechyd gwladol a gyhoeddwyddoe, mae'r gyllideb iechyd yng Nghymru yn dal i gael ei thorri 5.8 y cant dros y tair blynedd nesaf. Mae hynny mewn gwrthgyferbyniad llwyr â'r gwariant ar y gwasanaeth iechyd gwladol yn Lloegr, sydd wedi cynyddu mewn termau real. Bydd cyllid

£2,002 per year.

A hallmark of this debate has been the sincerity with which all Members addressed the need to try to conquer cancer once and for all. The strain on families has been mentioned by many Members, and it is worrying to discover that the current 120,000 cancer patients will be doubled in 20 years. We acknowledge that treatment is both complex and expensive, and a prescription charge is one way to finance this fund. On the point that the Minister quite rightly made about people receiving free prescriptions, under our proposals 93 per cent of people would still have a free prescription. Elin Jones gave a reasonably reasoned argument in some ways and we are glad that she has now come round to the national cancer plan, which is one step forward, at least. Mark reminded us of the splendid work done by Macmillan Cancer Support and their four points, particularly that a comprehensive and person-centred cancer strategy must be a vital ingredient in conquering this dread disease. The bowel screening scheme is progressing—I pay tribute to the Minister for that—and the Welsh Government does spend more per head than in England, as I have described.

Julie Morgan quite rightly gave a good, and, I think, reasonably passionate, description of the role of the voluntary sector. The Government could not really survive in treating any disease without the wonderful work done by the voluntary bodies in Wales and throughout the United Kingdom. That reminds me of a visit that I made with the Presiding Officer and the former Minister for health to St Anne's Hospice in Newport, where we were told that the traditional role of the hospice was changing. People no longer just came there to die; they would come there from time to time to be treated. We must acknowledge that cancer treatment is changing, despite cancer's devastating effect

y GIG fesul person yn Lloegr yn goddiweddyd y gwariant yng Nghymru am y tro cyntaf y flwyddyn nesaf. Bydd cyllid y pen yn Lloegr yn tyfu o £1,926 y pen i £2,035. Bydd cyllid y pen yng Nghymru dros yr un cyfnod yn gostwng o £2,075 i £2,002 y flwyddyn.

Nodweddwyd y ddadl hon gan ddiwylledd pob Aelod wrth fynd i'r afael â'r angen i geisio gorchfygu cancer unwaith ac am byth. Mae'r straen ar deuluoedd wedi cael ei grybwyll gan nifer o Aelodau, ac mae'n peri pryder i ddarganfod y bydd y nifer presennol o gleifion cancer, sef 120,000, yn cael ei ddyblu mewn 20 mlynedd. Rydym yn cydnabod bod y driniaeth yn gymhleth ac yn ddrud, ac y mae tâl presgripsiwn yn un ffordd i ariannu'r gronfa hon. O ran y pwynt a wnaeth y Gweinidog yn gwbl briodol am bobl sy'n derbyn presgripsiynau am ddim, o dan ein cynigion byddai 93 y cant o bobl yn dal i gael presgripsiynau am ddim. Gwnaeth Elin Jones ddadl weddol resymegol mewn rhai ffyrdd, ac yr ydym yn falch ei bod hi bellach wedi dod i dderbyn y cynllun cancer cenedlaethol; mae'n gam ymlaen, o leiaf. Atgoffwyd ni gan Mark am waith rhagorol Cymorth Cancer Macmillan, a'u pedwar pwynt, yn enwedig bod yn rhaid i strategaeth cancer sy'n gynhwysfawr ac yn canolbwyntio ar y person fod yn elfen hanfodol er mwyn gorchfygu'r clefyd arswydus hwn. Mae'r cynllun sgrinio coluddion yn mynd rhagddo—talaf deyrnged i'r Gweinidog am hynny—ac y mae Llywodraeth Cymru yn gwario mwy y pen nag a wneir yn Lloegr, fel y disgrifiais.

Yn gwbl briodol, cawsom ddisgrifiad gan Julie Morgan o rôl y sector gwirfoddol a oedd yn dda ac, yr wyf yn credu, yn eithaf angerddol. Ni allai'r Llywodraeth yn wirioneddol oroesi o ran trin unrhyw afiechyd heb waith gwyb cyrff gwirfoddol yng Nghymru ac ar draws y Deyrnas Unedig. Mae hynny'n fy atgoffa o ymweliad gennyf i, y Llywydd a'r Gweinidog blaenorol dros iechyd i Hosbis St Anne yng Nghasnewydd, lle y dywedwyd wrthym fod rôl draddodiadol yr hosbis yn newid. Bellach, nid oedd pobl yn dod yno i farw yn unig; byddent yn dod yno o bryd i'w gilydd i gael eu trin. Rhaid inni gydnabod bod triniaeth cancer yn newid, er gwaethaf effaith ddinistriol yr afiechyd ar

on so many people. Andrew Davies reminded us that diagnosis is vital and must happen at the earliest opportunity to ensure successful treatment.

Lynne Neagle gave a very forceful contribution and made a good plea for transparency and communication, which are, sadly, so often absent from the treatment of all health issues.

Kirsty Williams gave an account of the devastating way in which cancer affects a family and the way that that can be improved by what we are proposing in this motion today.

We know that the budget can be found. A lack of an all-Wales approach is worrying, and the points on exceptionality were extremely well made. I trust that the Minister will reflect on what has been said this afternoon. We know that she is sincere and that she does her very best to act in the interests of all of the people of Wales. We are putting forward a proposal in this motion that will help her.

The Presiding Officer: The proposal is to agree the motion without amendment. Does any Member object? I see that there is objection. Therefore, I defer all voting on this item until voting time.

*Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.
Voting deferred until voting time.*

*Daeth y Dirprwy Lywydd (David Melding) ir Gadair am 4.21 p.m.
The Deputy Presiding Officer (David Melding) took the Chair at 4.21 p.m.*

Dadl y Ceidwadwyr Cymreig Welsh Conservatives Debate

Cynllunio Planning

The Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Jane Hutt and amendment 2 in the name of Peter Black.

Cynnig NDM4817 William Graham

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

gymaint o bobl. Atgoffwyd ni gan Andrew Davies fod diagnosis yn hanfodol ac y mae'n rhaid iddo ddigwydd ar y cyfle cyntaf er mwyn sicrhau triniaeth lwyddiannus.

Gwnaeth Lynne Neagle gyfraniad grymus iawn gan bledio yn daer am dryloywder a chyfathrebu sydd, yn anffodus, mor aml yn absennol o ymdriniaeth holl faterion iechyd.

Rhoddodd Kirsty Williams gyfrif o'r ffordd ddinistriol y mae canser yn effeithio ar deulu a'r ffordd y gellir gwella hynny drwy'r hyn yr ydym yn ei gynnig yn y cynnig hwn heddiw.

Rydym yn gwybod y gellir dod o hyd i'r cyllid hwn. Mae diffyg dull Cymru gyfan yn peri pryder, a chafodd y pwyntiau ar eithriadoldeb eu gwneud yn hynod o dda. Hyderaf y bydd y Gweinidog yn myfyrio ar yr hyn a ddywedwyd y prynhawn yma. Rydym yn gwybod ei bod yn ddiwyll a'i bod yn gwneud ei gorau glas i weithredu er lles holl bobl Cymru. Rydym yn cyflwyno cynnig yn y cynnig hwn a fydd yn ei helpu.

Y Llywydd: Y cynnig yw y dylid cytuno ar y cynnig heb ei ddiwygio. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad. Felly, gohiriaf yr holl bleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

Y Llywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Jane Hutt a gwelliant 2 yn enw Peter Black.

Motion NDM4817 William Graham

To propose that the National Assembly for

Wales:

1. *Yn cydnabod bod y system gynllunio yn hanfodol ar gyfer economi gref, amgylchedd deniadol a chynaliadwy a democratiaeth lwyddiannus; a*

2. *Yn galw ar Lywodraeth Cymru i:*

a) *Cyflwyno Bil Cynllunio Cymru yn gynharach na'r hyn a nodir yn y Datganiad Deddfwriaethol;*

b) *Cynyddu hyblygrwydd system gynllunio Cymru;*

c) *Symleiddio canllawiau cynllunio presennol Cymru;*

d) *Cynyddu cyfraniad cymunedau lleol at y system cynllunio.*

1. *Recognises that the planning system is vital for a strong economy, an attractive and sustainable environment and a successful democracy; and*

2. *Calls upon the Welsh Government to:*

a) *Bring forward the Welsh Planning Bill sooner than indicated in the Legislative Statement,*

b) *Increase the flexibility of the Welsh planning system,*

c) *Streamline and simplify current Welsh planning guidance,*

d) *Increase the say of local communities in the planning system.*

Russell George: I move the motion.

Russell George: Cynigiau y cynnig.

This is the second debate that I have had the opportunity to put forward and lead on since taking responsibility for the environment and sustainability agenda for my party. From the Minister's statement last week, it appears to be the second time that we have managed to nudge the Government into action. The last time, it was in relation to the First Minister's statement on windfarms, and this time it is the reform of the planning system. The Government would say it is a coincidence, but perhaps it is nudge theory in action.

Dyma'r ail ddadl yr wyf wedi cael y cyfle i'w chyflwyno a'i harwain ers cymryd cyfrifoldeb am agenda'r amgylchedd a chynaliadwyedd ar ran fy mhlaid. Ar sail datganiad y Gweinidog yr wythnos ddiwethaf, ymddengys mai dyma'r ail dro inni lwyddo i roi hwb i'r Llywodraeth fel ei bod yn gweithredu. Y tro diwethaf, yr oedd mewn perthynas â datganiad y Prif Weinidog ar ffermydd gwynt, a'r tro hwn y broses o ddiwygio'r system gynllunio ydyw. Byddai'r Llywodraeth yn dweud ei fod yn gyd-ddigwyddiad, ond efallai mai'r ddamcaniaeth hwb sydd wrthi.

It is disappointing that the Government cannot support our motion today. We will be supporting the Liberal Democrats' amendment, amendment 2 tabled in the name of Peter Black.

Rwy'n siomedig na all y Llywodraeth gefnogi ein cynnig heddiw. Byddwn yn cefnogi gwelliant y Democratiaid Rhyddfrydol, gwelliant 2, a gyflwynwyd yn enw Peter Black.

The statement made by the Minister on Friday is to be welcomed. It shows that the Government is finally prepared to get to grips with reforming the Welsh planning system in order to ensure that it delivers on a range of policies around the three principal pillars of economic renewal, environmental sustainability and social wellbeing. I say finally, because it is one of the major levers of change across policy areas and, since

Mae'r datganiad a wnaed gan y Gweinidog ddydd Gwener i'w groesawu. Mae'n dangos bod y Llywodraeth o'r diwedd yn barod i fynd i'r afael â diwygio'r system gynllunio yng Nghymru er mwyn sicrhau ei bod yn cyflawni ystod o bolisïau o amgylch y tri phrif biler o adnewyddu'r economi, cynaliadwyedd amgylcheddol a lles cymdeithasol. Dywedaf o'r diwedd, am ei fod yn un o'r prif ddulliau o gyflawni newid ar

devolution, the Government has had the opportunity to effect the real and comprehensive reform of a system that is not only outdated, but unfit for purpose. However, change had previously not been forthcoming.

Over the years, a number of organisations, such as the Confederation of British Industry Wales, have made suggestions as to how to reform the system, but these have been largely ignored. In its consultation response on the Government's economic renewal programme, CBI Wales said that planning is possibly the one area in which there has been virtually no improvement in service despite increasing costs. Industry still faces lengthy delays in the processing of applications and the quality of service and advice offered differs considerably throughout Wales. In short, the problem faced by businesses with regard to the planning system remains as great as ever.

Therefore, while I welcome the Government's latest commitment, its attitude has, in the past, been unresponsive, and Wales has paid the price economically. Our motion states that we need to bring forward a Welsh planning Bill sooner than 2014, the date indicated in the First Minister's legislative statement before the summer recess. Despite the Minister's statement, we hold firm to this principle. While we recognise that an independent advisory group will undoubtedly add value to achieving a long-term solution to Wales's planning needs, I do not believe that this country can afford to wait an additional two years for the legislative process to start. According to the timescale indicated in the Minister's statement, the advisory group will have published its report by late spring next year. Therefore, the Government should seriously consider bringing legislation before the National Assembly at the back-end of next year. It is vital that, given the UK Government's commitment to implementing its national planning policy framework by the middle of next year, we do not fall behind other parts of the UK.

draws meysydd polisi ac, ers datganoli, y mae'r Llywodraeth wedi meddu ar y cyfle i beri diwygiad go iawn a chynhwysfawr yn hanes system sydd nid yn unig yn hen ffasiwn, ond yn anaddas at y diben. Fodd bynnag, ni fu newid ar droed o'r blaen.

Dros y blynyddoedd, mae nifer o sefydliadau, megis Cydffederasiwn Diwydiant Prydain Cymru, wedi gwneud awgrymiadau ar sut i ddiwygio'r system, ond mae'r rhain wedi cael eu hanwybyddu i raddau helaeth. Yn ei ymateb i'r ymgynghoriad ar raglen adnewyddu economaidd y Llywodraeth, dywedodd CBI Cymru mai cynllunio, o bosibl, yw'r unig faes lle bu nemor dim gwelliant yn y gwasanaeth er gwaethaf costau cynyddol. Mae diwydiant yn dal i wynebu oedi hir wrth i geisiadau gael eu prosesu, ac y mae ansawdd y gwasanaeth a'r cyngor a gynigir yn amrywio yn sylweddol ledled Cymru. Yn gryno, mae'r broblem y mae'r system gynllunio yn ei pheri i fusnesau yn parhau i fod gymaint ag y bu erioed.

Felly, er fy mod yn croesawu ymrwymiad diweddaraf y Llywodraeth, mae ei hagwedd yn y gorffennol wedi bod yn anymatebol, ac y mae Cymru wedi talu'r pris yn economaidd. Mae ein cynnig yn datgan bod angen inni gyflwyno Bil cynllunio yng Nghymru yn gynt na 2014, y dyddiad a nodwyd yn natganiad deddfwriaethol y Prif Weinidog cyn toriad yr haf. Er gwaethaf datganiad y Gweinidog, rydym yn glynu'n dynn at yr egwyddor hon. Er ein bod yn cydnabod y bydd grŵp cynghori annibynnol yn ddi-os yn ychwanegu gwerth at gyflawni datrysiaid hirdymor i anghenion cynllunio Cymru, nid wyf yn credu y gall y wlad hon fforddio aros am ddwy flynedd ychwanegol er mwyn i'r broses ddeddfwriaethol ddechrau. Yn ôl yr amserlen a nodwyd yn natganiad y Gweinidog, bydd y grŵp cynghori wedi cyhoeddi ei adroddiad erbyn diwedd y gwanwyn y flwyddyn nesaf. Felly, dylai'r Llywodraeth ystyried o ddifrif ddod â deddfwriaeth gerbron y Cynulliad Cenedlaethol tua diwedd y flwyddyn nesaf. Mae'n hanfodol, o ystyried ymrwymiad Llywodraeth y DU i weithredu ei fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol erbyn canol y flwyddyn nesaf, nad ydym yn syrthio y tu ôl i rannau eraill o'r Deyrnas Unedig.

The detail of the legislation will be crucial in terms of what we need to achieve. I am pleased that the Minister has stated that such legislation would put more flexibility into the planning system while maintaining public confidence. However, the legislation must go beyond the consolidation and ratification of current legislation and guidance. It has to be enabling, radical and fit for purpose in the twenty-first century. If we look at what the UK Government is proposing in the national planning policy framework to overhaul planning guidance, it wants to take just over 1,000 pages of existing guidance and create a single document 52 pages long. That is radical. Producing such a concise document, setting out a clear strategic vision with a set of distinct priorities for the future of the planning system, with broad parameters, would allow a significant amount of flexibility and ensure that local planning authorities can adequately prioritise and deliver specific requirements to fit local need.

The current length and complexity of the guidance means that the process is not very accessible to the public. We should be looking at emulating the UK Government's approach in Wales. My rough calculation is that Planning Policy Wales, coupled with its annexes and all of the technical advice notes, comes to just over 1,000 pages. That does not include minerals planning guidance, at another 822 pages, not to mention all of the additional information, such as ministerial interim planning policy statements, circular letters and direct letters to the chief planning officers. It is no wonder that local planning officials are struggling to cope when such demands are placed on them constantly. More and more guidance requires greater levels of expertise, which cannot always be achieved within a planning authority, and certainly does not guarantee better outcomes. Of course, there are practical short-term solutions to share and develop expertise. The partnerships between Gwynedd and Ynys Môn are a good example of that.

Bydd manylion y ddeddfwriaeth yn hollbwysig o ran yr hyn y mae angen ei gyflawni. Yr wyf yn falch bod y Gweinidog wedi datgan y byddai deddfwriaeth o'r fath yn rhoi mwy o hyblygrwydd yn y system gynllunio wrth gynnal hyder y cyhoedd. Fodd bynnag, mae'n rhaid i'r ddeddfwriaeth fynd y tu hwnt i gydgrynhoi a chadarnhau deddfwriaeth a chanllawiau cyfredol. Mae'n rhaid iddi alluogi a bod yn radical ac yn addas at y diben yn yr unfed ganrif ar hugain. Os edrychwn ar yr hyn y mae Llywodraeth y DU yn ei gynnig yn y fframwaith polisi cynllunio cenedlaethol i ailwampio'r canllawiau cynllunio, mae am gymryd ychydig dros 1,000 o dudalennau o ganllawiau presennol a chreu un ddogfen sy'n 52 tudalen o hyd. Mae hynny'n radical. Byddai cynhyrchu dogfen gryno o'r fath, gan nodi gweledigaeth strategol glir gyda set o flaenoriaethau penodol ar gyfer dyfodol y system gynllunio, gyda pharamedrau eang, yn caniatáu cryn dipyn o hyblygrwydd ac yn sicrhau y gallai awdurdodau cynllunio lleol flaenoriaethu yn ddigonol a chyflwyno gofynion penodol a fyddai'n cyd-fynd ag angen lleol.

Mae hyd a chymhlethdod cyfredol y canllawiau yn golygu nad yw'r broses yn hygyrch iawn i'r cyhoedd. Dylem edrych ar efelychu dull Llywodraeth y DU yng Nghymru. Fy nghyfrifiad garw yw bod Polisi Cynllunio Cymru, ynghyd â'i atodiadau a phob un o'r nodiadau cyngor technegol, yn dod at ychydig dros 1,000 o dudalennau. Nid yw hynny'n cynnwys canllawiau cynllunio mwynau, sy'n 822 tudalen arall, heb sôn am yr holl wybodaeth ychwanegol, megis datganiadau polisi cynllunio interim y Gweinidog, cylchlythyrau a llythyrau uniongyrchol at y prif swyddogion cynllunio. Nid yw'n syndod bod swyddogion cynllunio lleol yn cael trafferth yn ymdopi pan fo gofynion o'r fath yn cael eu gosod arnynt yn gyson. Mae mwy a mwy o ganllawiau yn gofyn am lefelau uwch o arbenigedd, nad oes wastad modd ei ddarparu o fewn awdurdod cynllunio, ac yn sicr nid yw'n gwarantu canlyniadau gwell. Wrth gwrs, mae yna ddatrysiadau tymor byr ymarferol er mwyn rhannu a datblygu arbenigedd. Mae'r partneriaethau rhwng Gwynedd ac Ynys Môn yn enghraifft dda o hynny.

However, the long-term goal has to be strengthening and simplifying the guidance. Setting priorities within any new piece of legislation would be crucial. The need to effectively balance competing economic, social and environmental priorities is not easy; the Government would have to make it clear which priorities prevail in cases of conflict. Strengthening the Welsh economy is critical. I know that the Minister has been examining this point and has produced a study on how the planning system could help to deliver economic growth. The question we have to ask ourselves is: will piecemeal reform and more technical guidance enable us to do that?

The Government has to examine the big picture and ascertain how it can deliver real impetus to its economic renewal programme. Principally, it needs to make a decision on how it wants local planning authorities to operate and deliver results. The elephant in the room at the moment is that we have 22 local authorities, each of which has to produce a local development plan. The Government, through Planning Policy Wales, is telling each planning authority what it needs to do with its LDP to designate land for employment by means of business units. Yet, through the Wales spatial plan, it is also telling authorities to work together in a regional context, but provides no mechanism or framework for how they should do that.

It is a real shame that the Wales spatial plan has been more or less left on the shelf for the past three years, because it provides one of the best vehicles for delivering economic growth. There are real problems with the LDP model, and the fact that only a handful of planning authorities have had their plans accepted proves that. There is also a fundamental problem with public engagement. The model is process driven and has been constructed in such a way that the consultation phase is front-loaded to encourage public engagement. However, the key problem is that the public is never

Fodd bynnag, mae'n rhaid anelu at gryfhau a symleiddio'r canllawiau yn yr hirdymor. Byddai pennu blaenoriaethau o fewn unrhyw ddarn newydd o ddeddfwriaeth yn hanfodol. Nid yw'r angen i gydbwysu blaenoriaethau economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol sydd yn cystadlu â'i gilydd yn effeithiol yn hawdd; byddai'n rhaid i'r Llywodraeth ei gwneud yn glir pa flaenoriaethau oedd yn ennill y dydd pan oeddynt yn gwrthdaro. Mae cryfhau economi Cymru yn hanfodol. Gwn fod y Gweinidog wedi bod yn archwilio'r pwynt hwn ac y mae wedi cynhyrchu astudiaeth ar sut y gallai'r system gynllunio helpu i sicrhau twf economaidd. Y cwestiwn y mae'n rhaid inni ofyn i ni ein hunain yw: a fydd diwygio tameidiog a chanllawiau mwy technegol yn ein galluogi i wneud hynny?

Mae'n rhaid i'r Llywodraeth edrych ar y darlun mawr a chanfod sut y gall gyflawni hwb gwirioneddol i'w rhaglen adnewyddu'r economi. Yn bennaf, mae angen iddi wneud penderfyniad ar sut y mae'n dymuno i awdurdodau cynllunio lleol weithredu a sicrhau canlyniadau. Y broblem amlwg ar hyn o bryd yw bod gennym 22 o awdurdodau lleol, ac y mae pob un ohonynt yn gorfod cynhyrchu cynllun datblygu lleol. Mae'r Llywodraeth, drwy Polisi Cynllunio Cymru, yn dweud wrth bob awdurdod cynllunio yr hyn y mae angen iddo ei wneud gyda'i gynllun i ddynodi tir ar gyfer cyflogaeth drwy gyfrwng unedau busnes. Eto i gyd, drwy gynllun gofodol Cymru, mae hefyd yn dweud wrth awdurdodau am weithio gyda'i gilydd mewn cyd-destun rhanbarthol, ond nid yw'n darparu unrhyw fecanwaith na fframwaith ar gyfer sut y dylent wneud hynny.

Mae'n drueni mawr fod cynllun gofodol Cymru fwy neu lai wedi cael ei adael ar y silff am y tair blynedd diwethaf, gan ei fod yn un o'r cyfryngau gorau ar gyfer sicrhau twf economaidd. Mae problemau go iawn gyda model y cynlluniau datblygu lleol, ac y mae'r ffaith mai dim ond llond dwrn o gynlluniau gan awdurdodau cynllunio sydd wedi cael eu derbyn yn profi hynny. Mae problem sylfaenol gydag ymgysylltu â'r cyhoedd hefyd. Caiff y model ei yrru gan brosesau ac y mae wedi cael ei adeiladu yn y fath fodd fel bod y cyfnod ymgynghori yn annog ymgysylltu â'r cyhoedd. Fodd bynnag, y

engaged until the third or fourth stage of the process, when they can see lines drawn on a map. More often than not, when the process does get to this stage the public feels a deep mistrust of the system, and, tragically, the idea that development can benefit a community becomes a casualty, along with the idea of the process encouraging democracy, openness and accountability. Is the LDP model the best process to increase participation and social engagement?

broblem allweddol yw nad yw'r cyhoedd byth yn cymryd rhan tan y trydydd neu'r pedwerydd cam yn y broses, pan allant weld llinellau wedi cael eu tynnu ar fap. Yn amlach na pheidio, pan fydd y broses yn cyrraedd y cam hwn mae'r cyhoedd yn teimlo diffyg ymddiriedaeth ddofn yn y system, ac, yn drasig, clwyfir y syniad y gall datblygiad fod o fudd i gymuned, ynghyd â'r syniad fod y broses yn annog democratiaeth a bod yn agored ac yn atebol. Ai model y cynllun datblygu lleol yw'r broses orau i gynyddu cyfranogiad ac ymgysylltiad cymdeithasol?

4.30 p.m.

One of the pillars that I have not touched on is environmental sustainability and the way in which we protect the environment. This is not a deliberate omission, as I know that the Minister has accepted that fact and that there is a presumption in favour of sustainable development, which is absolutely right. My only concern is that the Minister has said that this will be introduced into the planning system at the earliest opportunity. However, I would expect that this would have been mainstreamed into the planning system before the Bill was brought forward, and that it therefore would be automatically embedded into that piece of legislation.

Un o'r pileri nad wyf wedi eu crybwyll yw cynaliadwyedd amgylcheddol a'r modd yr ydym yn diogelu'r amgylchedd. Nid yw hyn yn ddiffyg bwriadol, gan fy mod yn gwybod bod y Gweinidog wedi derbyn y ffaith honno, ac mae rhagdybiaeth o blaid datblygu cynaliadwy, ac mae hynny'n gwbl gywir. Fy unig bryder yw bod y Gweinidog wedi dweud y bydd hyn yn cael ei gyflwyno i'r system gynllunio ar y cyfle cyntaf. Fodd bynnag, byddwn yn disgwyl y byddai hyn wedi cael ei brif ffrydio yn y system gynllunio cyn i'r Mesur gael ei gyflwyno, a byddai felly yn cael ei fewnosod yn awtomatig yn y darn hwnnw o ddeddfwriaeth.

To conclude, given the scale of the problems that we face in Wales, current piecemeal reform of the system for the next three years is not an adequate response. Only a radical reboot will deliver the planning system that we need to succeed in the years to come. If this Government wants to be true to its word and focus on delivery, a radical reformed planning system that is transparent, streamlined and accessible has to be the underpinning factor.

I gloi, o ystyried maint y problemau yr ydym yn eu hwynebu yng Nghymru, nid yw diwygio tameidiog presennol y system ar gyfer y tair blynedd nesaf yn ymateb digonol. Dim ond ailgychwyn radical a fydd yn cyflwyno'r system gynllunio sydd ei hangen arnom er mwyn inni lwyddo yn y blynyddoedd i ddod. Os yw'r Llywodraeth hon yn awyddus i gadw at ei gair a chanolbwyntio ar gyflawni, mae'n rhaid cael system gynllunio ddiwygiedig, radical sy'n dryloyw, syml a hygyrch fel yr elfen sylfaenol.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Amendment 1 Jane Hutt

Dileu pwynt 2 a rhoi yn ei le:

Delete point 2, and replace with:

Yn nodi Datganiad Ysgrifenedig Gweinidog yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy i'r Cabinet, a anfonwyd drwy e-bost at

Notes the Cabinet Written Statement by the Minister for Environment and Sustainable Development, emailed to Assembly Members

Aelodau'r Cynulliad ar 30 Medi, yn sefydlu panel cyngori annibynnol i roi cyngor ar sut y dylid cynnal gwasanaethau cynllunio yn y dyfodol, a fydd yn llywio'r Papur Gwyn Cynllunio a'r Mesur dilynol.

The Minister for Environment and Sustainable Development (John Griffiths): I move amendment 1 in the name of Jane Hutt.

Gwelliant 2 Peter Black

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn credu y dylai adolygiad Llywodraeth Cymru o'r system gynllunio hefyd ystyried Cynllun Gofodol Cymru a'r system cynlluniau datblygu lleol.

William Powell: I move amendment 2 in the name of Peter Black.

It is a great privilege to take part in this important debate. Our amendment calls on the Government to review the role of the Wales spatial plan and the way it interacts with local development plans. The Sustainability Committee in the last Assembly also called for this in its inquiry into the planning system in Wales.

One of the major problems for planning in Wales is its sheer complexity, namely the complexity of individual planning applications, and the complexity of the overarching planning framework. Local authorities tend to work in isolation, developing their local development plans within their own boundaries and for their own immediate needs, even though the Wales spatial plan is centred on six larger regions.

The problem is that the regions outlined in the Wales spatial plan do not match up with any of the other regions more recently quoted by the Government. I think particularly of the new regional partnerships outlined by the Minister for Local Government and Communities and by the Minister for Education and Skills. There needs to be a coterminous approach in this respect. This

on 30 September, establishing an independent advisory panel to advise on how planning services should be delivered in the future, which will inform the Planning White Paper and subsequent Bill.

Y Gweinidog dros yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy (John Griffiths): Cynigiaf welliant 1 yn enw Jane Hutt.

Amendment 2 Peter Black

Add as new point at end of motion:

Believes that the Welsh Government's review of the planning system should also consider the Wales Spatial Plan and the system of local development plans.

William Powell: Cynigiaf welliant 2 yn enw Peter Black.

Mae'n ffrainc fawr i gymryd rhan yn y ddadl bwysig hon. Mae ein gwelliant yn galw ar y Llywodraeth i adolygu rôl cynllun gofodol Cymru a'r ffordd y mae'n rhyngweithio â chynlluniau datblygu lleol. Yr oedd y Pwyllgor Cynaliadwyedd yn y Cynulliad diwethaf hefyd yn galw am hyn yn ei ymchwiliad i'r system gynllunio yng Nghymru.

Un o broblemau mawr cynllunio yng Nghymru yw ei gymhlethdod llwyr, sef cymhlethdod ceisiadau cynllunio unigol, a chymhlethdod y fframwaith cynllunio troswaol. Mae awdurdodau lleol yn tueddu i weithio ar wahân, gan ddatblygu eu cynlluniau datblygu lleol o fewn eu ffiniau eu hunain ac ar gyfer eu hanghenion uniongyrchol eu hunain, er bod cynllun gofodol Cymru yn canolbwyntio ar chwe rhanbarth mwy o faint.

Y problem yw nad yw'r rhanbarthau a amlinellir yng nghynllun gofodol Cymru yn cyd-fynd ag unrhyw un o'r rhanbarthau eraill a ddyfynnwyd yn fwy diweddar gan y Llywodraeth. Yr wyf yn meddwl yn arbennig am y partneriaethau rhanbarthol newydd a amlinellwyd gan y Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau a chan y Gweinidog Addysg a Sgiliau. Mae angen ymagwedd

creates an unnecessary level of complication, and it could easily be rectified by synchronising the boundaries of local government collaboration.

With the new regions that I have outlined, perhaps it is time that we look at the way in which the whole spatial plan is to be delivered. Each local authority must design its local development plans with the future of its own area in mind. However, the future of that area is closely intertwined with and interdependent on other local authorities. We think, for example, of the experience of our capital city. Cardiff's local development plan has to take into account the future population growth of the city, and the development of the city must provide for adequate housing and ensure service provision for the projected increase in population in years to come. However, it could be argued that the bordering areas are just as well placed to provide housing for many of the people who come to work and live in Cardiff for the future. This has the added advantage of aiding the regeneration of these areas while not overburdening the city with too much rapid and undesired development.

I have also brought particular issues regarding the national parks in Wales to the Minister's attention. In proposing the motion, Russell referred to the 22 local authorities, but we also have the three special purpose local authorities, which add an additional layer of complexity to the whole process. The Planning and Compulsory Purchase Act 2004 says that local planning authorities must have regard to the Wales spatial plan when developing their own LDPs, but the problem is that it often does not feature in the formal planning process. It is a statutory document to which local authorities are supposed to have regard when they develop their plans, but it does not contain a concrete set of guidelines that could help us with the planning process, as is the case with the technical advice notes, for example.

The Government's legislative programme says that the planning Bill is due to be brought forward before the Assembly in 2014, with a White Paper and consultation

gydffiniol yn hyn o beth. Mae hyn yn creu lefel ddiangen o gymhlethdod a gall fod yn hawdd ei chywiro drwy gysoni ffiniau cydweithredu llywodraeth leol.

Gyda'r rhanbarthau newydd yr wyf wedi'u hamlinellu, efallai ei bod yn amser inni edrych ar y ffordd y mae'r cynllun gofodol cyfan yn cael ei gyflwyno. Mae'n rhaid i bob awdurdod lleol lunio ei gynlluniau datblygu lleol gyda dyfodol ei ardal ei hun mewn golwg. Fodd bynnag, mae dyfodol yr ardal honno yn plethu'n agos gyda, ac yn gyddibynnol ar, awdurdodau lleol eraill. Rydym yn meddwl, er enghraifft, o brofiad ein prifddinas. Mae'n rhaid i gynllun datblygu lleol Caerdydd ystyried y twf ym mhoblogaeth y ddinas yn y dyfodol, ac mae'n rhaid i ddatblygiad y ddinas ddarparu ar gyfer tai digonol a sicrhau darpariaeth gwasanaeth ar gyfer y cynnydd a ragwelir yn y boblogaeth yn y blynyddoedd i ddod. Fodd bynnag, gellid dadlau bod yr ardaloedd cyffiniol mewn sefyllfa gystal i ddarparu tai ar gyfer llawer o'r bobl sy'n dod i weithio a byw yng Nghaerdydd at y dyfodol. Mae gan hyn y fantais ychwanegol o helpu adfywio'r ardaloedd hyn heb orlwytho'r ddinas gyda gormod o ddatblygiad cyflym ac annymunol.

Yr wyf hefyd wedi dwyn materion penodol sy'n ymwneud â'r parciau cenedlaethol yng Nghymru at sylw'r Gweinidog. Wrth gynnig y cynnig, cyfeiriodd Russell at y 22 awdurdod lleol, ond mae gennym hefyd y tri awdurdod lleol at ddibenion arbennig, sy'n ychwanegu haen ychwanegol o gymhlethdod i'r broses gyfan. Mae Deddf Cynllunio a Phrynu Gorfodol 2004 yn dweud bod yn rhaid i awdurdodau cynllunio lleol roi sylw i gynllun gofodol Cymru wrth ddatblygu eu cynlluniau datblygu lleol eu hunain, ond y broblem yw, yn aml, nad yw'n ymddangos yn y broses gynllunio ffurfiol. Mae'n ddogfen statudol y mae awdurdodau lleol i fod i roi sylw iddi wrth iddynt ddatblygu eu cynlluniau, ond nid yw'n cynnwys set goncrid o ganllawiau a all ein helpu gyda'r broses gynllunio, fel sy'n digwydd gyda'r nodiadau cyngor technegol, er enghraifft.

Mae rhaglen ddeddfwriaethol y Llywodraeth yn dweud bod y Mesur cynllunio i fod i gael ei ddwyn gerbron y Cynulliad yn 2014, gyda Phapur Gwyn ac ymgynghori cyn hynny. Os

ahead of that. If the Welsh Government is serious about using the planning system as a vehicle for economic growth—and we must be positive and accept that it is sincere in that aim—then we cannot sit around for two to three years waiting for something to happen. We will recall that that was the strategy of the former Deputy First Minister with regard to the economic renewal programme. During periods of this kind, action is essential and it is necessary now. The Government needs to ensure that the whole process of planning review and the planning Bill are brought forward in due time. It is essential for our economy that this is all taken into account and I therefore urge you to support the motion.

Angela Burns: I am delighted to take part in this debate today. While I recognise that the Government will get around to sorting out planning, that is my concern, because how much longer must we wait and how many more reviews will there be? In January 2011, the Sustainability Committee produced a comprehensive report on planning in Wales and the effect of planning policy. The Welsh Government produced another review in 2011, ‘Planning for Sustainable Economic Renewal’, and in March 2010, there was the GVA Grimley report, which was much discussed in the Chamber and much lauded. The Government accepted all of its points. We have current information about the issues with the planning process and what we need to do for a better planning policy in Wales. I am concerned to see that there will be yet another consultation period. I am worried that this is just a fudge, Minister. When you reply to the debate, I ask you to reassure us that we will move forward on this.

I am taking part in this debate in a variety of guises. I want to take part on behalf of the planners, because they are overstretched and, in many cases, undertrained. There is confusion over priorities. There are too many technical advice notes, which often conflict with the national planning policy, and planners have come before committees and said, ‘We are left adrift; the statutory guidelines are not sufficient, and we have to try to understand and keep up with the

yw Llywodraeth Cymru o ddifrif am ddefnyddio'r system gynllunio fel cyfrwng i dwf economaidd—ac mae'n rhaid inni fod yn bositif a derbyn ei bod yn ddiffuant yn y nod hynny—ni allwn eistedd o gwmpas am ddwy i dair blynedd yn aros i rywbeth ddigwydd. Byddwn yn cofio mai dyna oedd strategaeth y cyn-Ddirprwy Brif Weinidog o ran rhaglen adnewyddu'r economi. Yn ystod cyfnodau o'r fath, mae gweithredu yn hanfodol ac mae angen am hynny yn awr. Mae angen i'r Llywodraeth sicrhau bod broses gyfan adolygu cynllunio a'r Mesur cynllunio ei hun yn cael eu cyflwyno mewn da bryd. Mae'n hanfodol i'n heconomi bod hyn yn cael ei ystyried ac yr wyf, felly, yn eich annog i gefnogi'r cynnig.

Angela Burns: Mae'n bleser gennyf gymryd rhan yn y ddadl hon heddiw. Er fy mod yn cydnabod y bydd y Llywodraeth yn mynd ati i roi trefn ar gynllunio, dyna fy mhryder, oherwydd—faint yn fwy y mae'n rhaid inni aros, a faint mwy o adolygiadau fydd yna? Ym mis Ionawr 2011, cynhyrchodd y Pwyllgor Cynaliadwyedd adroddiad cynhwysfawr ar gynllunio yng Nghymru ac effaith y polisi cynllunio. Cynhyrchodd Llywodraeth Cymru adolygiad arall yn 2011, ‘Cynllunio ar gyfer Adnewyddu Economaidd Cynaliadwy’, ac, ym mis Mawrth 2010, roedd adroddiad GVA Grimley, a drafodwyd yn aml yn y Siambr gyda llawer o ganmol. Derbyniodd y Llywodraeth ei holl bwyntiau. Mae gennym wybodaeth gyfredol am y problemau gyda'r broses gynllunio a'r hyn y mae angen ei wneud ar gyfer polisi cynllunio gwell yng Nghymru. Yr wyf yn pryderu o weld y bydd cyfnod ymgynghori arall. Yr wyf yn poeni bod hyn ond yn ffordd i osgoi'r pwnc, Weinidog. Pan fyddwch yn ymateb i'r ddadl, gofynnaf ichi ein sicrhau y byddwn yn symud ymlaen ar hyn.

Yr wyf yn cymryd rhan yn y ddadl hon mewn amrywiaeth o ffurfiau. Rwyf am gymryd rhan ar ran y cynllunwyr, oherwydd eu bod yn cael eu gorestyn ac, mewn llawer o achosion, nid ydynt wedi cael digon o hyfforddiant. Mae dryswch ynghylch blaenoriaethau. Mae gormod o nodiadau cyngor technegol, sydd yn aml yn gwrthdaro â'r polisi cynllunio cenedlaethol, ac mae cynllunwyr wedi dod gerbron pwyllgorau ac wedi dweud, ‘Yr ydym yn cael ein gadael yn rhydd; nid yw'r

information that's coming out'. My colleague mentioned the thousands of pages of blurb, with which they simply cannot keep pace. Therefore, they need good training, and that needs to be a part of any review of planning policy.

The other concern that planners have raised is that planning is being used to meet other policy objectives. They are not allowed to get on quietly with planning. They might have to meet a health objective—they might be asked to tackle obesity in children. As planning is one of the tools that a local authority has at its disposal to manipulate what goes on, it will use that to try to enforce or to instil a policy development such as tackling obesity in children through play parks, how they are put forward and who manages them. Planners have said that they are drifting away from their core function.

Witnesses have said that supplementary planning guidance is often misused, and there is real confusion over the weight to be given to other considerations when making planning policies such as sustainability or biodiversity, or social need versus economic development. Planners are adrift on this.

I am also taking part on behalf of constituents who do not understand the system. That is not because they are stupid, because they most certainly are not. It is only because the planning system in Wales seems to be spectacularly unfair. You can have two houses side by side: one is allowed to build a garage, but the other is not. You have developers who are ignoring building controls, and there is a lack of enforcement, will and tools. Enforcement officers have told me again and again, 'There's not a lot that I can actually do about it; I can write to them, I can complain and kick up a stink, but as for going to court and taking it any further, it is just not going to happen'. There seem to be rules for one and not the other.

canllawiau statudol yn ddigonol, ac mae'n rhaid inni geisio deall a chadw i fyny gyda'r wybodaeth sy'n dod allan'. Soniodd fy nghydweithiwr am y miloedd o dudalennau o broliant, nad ydynt, yn syml, yn gallu cadw i fyny â nhw. Felly, mae angen hyfforddiant da, ac mae angen i hynny fod yn rhan o unrhyw adolygiad o bolisi cynllunio.

Y pryder arall y mae'r cynllunwyr wedi codi yw bod cynllunio yn cael ei ddefnyddio i gyflawni amcanion polisi eraill. Nid ydynt yn gallu bwrw ymlaen yn dawel gyda chynllunio. Efallai y byddai angen iddynt gyrraedd amcan iechyd—efallai y gofynnir iddynt fynd i'r afael â gordewdra ymysg plant. Gan fod cynllunio yn un o'r arfau sydd gan awdurdod lleol i drin yr hyn sy'n digwydd, bydd yn defnyddio hynny i geisio gorfodi neu i feithrin datblygiad polisi, megis mynd i'r afael â gordewdra ymysg plant drwy barciau chwarae, sut maent yn cael eu cyflwyno a phwy sy'n eu rheoli. Mae cynllunwyr wedi dweud eu bod yn drifftio i ffwrdd oddi wrth eu swyddogaeth graidd.

Mae tystion wedi dweud bod canllawiau cynllunio atodol yn aml yn cael eu camddefnyddio, ac mae dryswch gwirioneddol dros y pwysau i'w roi i ystyriaethau eraill wrth wneud polisiau cynllunio megis cynaliadwyedd neu fioamrywiaeth, neu angen cymdeithasol yn erbyn datblygu economaidd. Mae cynllunwyr ar goll yn hyn o beth.

Yr wyf hefyd yn cymryd rhan ar ran etholwyr nad ydynt yn deall y system. Nid yw hynny oherwydd eu bod yn dwp, achos yn sicr, nid ydynt. Mae oherwydd bod y system gynllunio yng Nghymru yn ymddangos fel pe bai'n eithriadol o annheg. Gallwch gael dau dŷ ochr yn ochr: mae'r naill yn cael caniatâd i adeiladu modurdy, ond nid yw'r llall. Mae gennych ddatblygwyr sydd yn anwybyddu rheolau adeiladu, ac mae diffyg gorfodaeth, ewyllys ac arfau. Mae swyddogion gorfodi wedi dweud wrthyf dro ar ôl tro, 'Nid oes llawer y gallaf wneud am hyn mewn gwirionedd; gallaf ysgrifennu atynt, gallaf gwyno a gwneud stŵr, ond o ran mynd i'r llys a mynd ag ef ymhellach, ni fydd hynny yn digwydd'. Ymddengys bod rheolau ar gyfer un ac nid y llall.

People who are trying to accept responsibility for their lives are not allowed to do so. I have constituents who have disabilities, but there are no houses with disabled access at affordable rents to be found for love nor money in my patch. Therefore, you have people who want to try to build a house for themselves. I have a farmer who had the most tragic accident. He is disabled from the neck down and his family want to keep him at home, but they cannot keep him in the old farmhouse, so now he has been shipped off to some home in Swansea because he cannot be kept on the land where he wants to be in a purpose-built bungalow, because it breaks planning laws. I ask myself where the social conscience and moral drive are in this.

You have councils that cannot stop illegal campsites that make other people's lives a misery, because they are too slow, they ignore all the warnings and cannot be bothered, or they do not have the staff to deal with the problem. You have councils who will not go out to help with the pre-application process. Their officers tell people just to put in a planning application, and then they tell them it is wrong and charge them yet another fee. Planning should not be a profit centre for a council; it should be there to help the public. It is a mess. There is real inequality.

Minister, when you look at planning, it needs to be depersonalised. I say this because I have seen evidence of people who are subject to the 'you're never going to get planning permission' attitude, because they have annoyed the council, have not followed the rules, or have tried to do things a different way. Finally, Minister, it is not appropriate, and I have raised this before in the Chamber, that you, with all due respect, in your position, should have the final say on planning in Wales. I have long advocated that we should have a tribunal system that has the final say in all developments that happen in Wales.

Julie James: I am pleased to take part in this

Nid yw pobl sy'n ceisio bod yn gyfrifol am eu bywydau eu hunain yn cael gwneud hynny. Mae gennyf etholwyr sydd ag anableddau, ond nid oes unrhyw dai gyda mynediad ar gyfer pobl anabl am renti fforddiadwy i'w cael. Felly, mae gennych bobl sydd am geisio adeiladu tŷ ar gyfer eu hunain. Mae gennyf ffermwr a gafodd ddamwain drasig. Mae'n anabl o'i wddf i lawr ac mae ei deulu yn awyddus i'w gadw yn y cartref, ond ni allant ei gadw yn yr hen ffermdy, felly erbyn hyn mae wedi cael ei gludo i ffwrdd i ryw gartref yn Abertawe oherwydd nid oes modd iddo aros ar y tir lle mae eisiau byw, mewn byngalo a adeiladwyd i'r pwrpas, gan fod hynny yn erbyn y gyfraith gynllunio. Yr wyf yn gofyn i fi fy hun ble mae'r gydwybod gymdeithasol a moesol yn hyn o beth.

Mae gennych gynghorau nad ydynt yn gallu atal gwersylloedd anghyfreithlon sy'n gwneud bywydau pobl eraill yn boen, oherwydd eu bod yn rhy araf, maent yn anwybyddu'r holl rybuddion, nid ydynt eisiau cymryd y drafferth, neu nad oes ganddynt y staff i ddelio â'r broblem. Mae gennych gynghorau na fydd yn mynd allan i helpu gyda'r broses cyn ymgeisio. Mae eu swyddogion yn dweud wrth bobl ond i roi i mewn cais cynllunio, ac yna maent yn dweud wrthynt ei fod yn anghywir, ac yn codi tâl arnynt gyda ffi arall. Ni ddylai cynllunio fod yn ganolfan elw ar gyfer cyngor; dylai fod yno i helpu'r cyhoedd. Mae'n llanast. Mae anghydraddoldeb go iawn.

Weinidog, pan edrychwch ar gynllunio, mae angen ei dadersonoli. Yr wyf yn dweud hyn am fy mod wedi gweld tystiolaeth am bobl sy'n cael eu trin gyda'r agwedd 'nid ydych byth yn mynd i gael caniatâd cynllunio', gan eu bod wedi cythruddo'r cyngor, wedi methu â dilyn y rheolau, neu wedi ceisio gwneud pethau mewn ffordd wahanol. Yn olaf, Weinidog, nid yw'n briodol—ac yr wyf wedi codi hyn o'r blaen yn y Siambr—eich bod chi, gyda pharch, yn eich sefyllfa, yn cael y gair olaf ar gynllunio yng Nghymru. Yr wyf wedi argymhell y dylem gael system dribiwnlys a fydd yn cael y gair olaf ym mhob datblygiad sy'n digwydd yng Nghymru.

Julie James: Yr wyf yn falch o gymryd rhan

debate. I agree with several of the things that the other speakers have said. I just want to speak about my experience in a previous life, as I often do in the Chamber—that will no doubt become less relevant as time goes on and I will stop it.

I have represented many developers in Wales who were trying to get planning consent for various, much-wanted developments, for economic purposes, for major energy projects and other infrastructure projects. I have never dabbled in housing or other sorts of planning, so I confess that I do not have much experience there. I have also, for many years, advised planning authorities in Wales and in England, so I have experience of both sides.

Some of the things that were highlighted by Angela Burns are difficulties. The difficulties are caused by the balance that must be achieved between the wider community need and local interests. There will always be a difficult balance to strike. We all have sympathy for people who want to stay in their own home by having it adapted and so on, but we also have sympathy for people who want to keep the countryside green and keep farming land for farming. These are very difficult balances to strike.

I want therefore to contribute to this debate my acceptance of the Government's position on evidence-based planning policies. I do not like the way that the UK Government has advanced its planning law. I do not want to make an overtly political point, but knee-jerk reactions to some of the issues that people raise, while understandable, often result in poor law. Guidance might seem complex, but the reason for that is because you want it to be certain. You can oversimplify guidance to the point where you end up with people like me—in my previous life—taking six different views of what it says and elongating the entire process and making it more costly. There is a real balance to be drawn between complexity, because you need it for certainty, and simplicity, because you need it for access. I urge the Government to get that bit

yn y ddadl hon. Yr wyf yn cytuno â nifer o'r pethau y mae'r siaradwyr eraill wedi'u dweud. Yr wyf am sôn am fy mhrofiad mewn bywyd blaenorol, fel yr wyf yn aml yn ei wneud yn y Siambr—bydd hynny'n sicr yn dod yn llai perthnasol wrth i amser fynd heibio a byddaf yn peidio â gwneud hynny.

Rwyf wedi cynrychioli llawer o ddatblygwyr yng Nghymru a oedd yn ceisio cael caniatâd cynllunio ar gyfer gwahanol ddatblygiadau yr oedd mawr eu hangen, at ddibenion economaidd, ar gyfer prosiectau ynni mawr a phrosiectau seilwaith eraill. Nid wyf erioed wedi ymwneud â thai neu mathau eraill o gynllunio, felly yr wyf yn cyfaddef nad oes gennyf lawer o brofiad yn y maes hwnnw. Rwyf hefyd wedi, am flynyddoedd lawer, cynghori awdurdodau cynllunio yng Nghymru ac yn Lloegr, felly mae gen i brofiad o'r ddwy ochr.

Mae rhai o'r pethau a gafodd eu hamlygu gan Angela Burns yn anawsterau. Mae'r anawsterau'n codi o'r cydbwysedd y mae'n rhaid ei gael rhwng yr angen cymunedol ehangach a buddiannau lleol. Fe fydd yna gydbwysedd anodd yn wastad. Rydym i gyd yn cydymdeimlo â phobl sydd am aros yn eu cartrefi eu hunain drwy eu haddasu ac yn y blaen, ond mae gennym hefyd gydymdeimlad â phobl sydd eisiau cadw cefn gwlad yn wyrdd a chadw tir amaethyddol ar gyfer amaethyddiaeth. Mae'r rhain yn fannau anodd o ran sicrhau cydbwysedd.

Yr wyf am ddweud yn y ddadl hon, felly, fy mod yn derbyn safbwynt y Llywodraeth ar bolisiau cynllunio sy'n seiliedig ar dystiolaeth. Nid ydwyf yn hoffi'r ffordd y mae Llywodraeth y DU wedi datblygu ei chyfraith cynllunio. Nid ydwyf am wneud pwynt gwleidyddol amlwg, ond mae adweithio'n ddifeddwl i rai o'r materion y mae pobl yn eu codi, er eu bod yn ddealladwy, yn aml yn arwain at ddeddfwriaeth wael. Gallai canllawiau ymddangos yn gymhleth, ond y rheswm am hynny yw eich bod am iddo fod yn sicr. Gallwch orsymleiddio'r canllawiau at y pwynt lle, yn y pen draw, bydd phobl fel fi—yn fy mywyd blaenorol—yn meddu ar chwe farn wahanol am yr hyn y mae'n ei ddweud ac, o'r herwydd, yn ymestyn y broses gyfan ac yn ei gwneud yn fwy costus. Mae

right, because that is one of the main problems.

I agree with the review of 'Planning for Sustainable Economic Renewal', and some of its results, that there is a need for a new technical advice note on economic development. Much of what is needed in that advice note is to set out a definition of what we mean by 'economic development', because one of the issues that planners face—Angela Burns raised this point nicely, I thought—is how on earth you interpret that on the ground, in your particular circumstances, if you do not have national guidance to direct you.

I disagree with Angela Burns on the core function. One of the problems with planners is that they are planners. You do not want somebody to be so silent that they only want to deal with planning considerations in a blinkered sort of way. You want them to look above their furrow and their overburdened desk and think about the implications for long-term strategic planning of the individual decisions.

Angela Burns: Thank you for taking an intervention. I do not disagree, but my point is that you have people trying to do that who are ill-equipped and untrained and unaware of all the other policy ramifications that affect the particular bit they have been asked to look at. They are being used as a blunt tool.

Julie James: I agree with that. One of the things that the Royal Town Planning Institute is always trying to do is put a decent training system in place to get planners to think both strategically and spatially about an individual application in front of them.

4.45 p.m.

To go back to what I am hoping the

cydbwysedd gwirioneddol i'w gael o ran y cymhlethdod, oherwydd bydd ei angen arnoch yng nghyd-destun sicrwydd a symrlrwydd, ac oherwydd bod ei angen arnoch ar gyfer mynediad. Yr wyf yn annog y Llywodraeth i gael y rhan honno'n iawn, oherwydd dyna un o'r prif broblemau.

Yr wyf yn cytuno â'r adolygiad o 'Cynllunio ar gyfer Adnewyddu Economaidd Cynaliadwy', a rhai o'i ganlyniadau, sef bod angen nodyn cyngor technegol newydd ar ddatblygu economaidd. Rhan fawr o'r hyn sydd ei angen yn y nodyn cyngor yw diffiniad o'r hyn a olygwn wrth 'datblygu economaidd', oherwydd un o'r materion y mae cynllunwyr yn ei wynebu—yr wyf yn meddwl i Angela Burns godi'r pwynt hwn yn dda—yw sut ar y ddaear yr ydych yn dehongli hynny ar lawr gwlad, yn eich amgylchiadau penodol chi, os nad oes gennych chi ganllawiau cenedlaethol i'ch arwain.

Yr wyf yn anghytuno â Angela Burns ar y swyddogaeth graidd. Un o'r problemau gyda chynllunwyr yw eu bod yn gynllunwyr. Nid ydych am i rywun fod mor dawel fel eu bod ond am ddelio ag ystyriaethau cynllunio a bod yn ddall i bopeth arall. Rydych am iddynt godi eu pennau uwchben eu desgiau llawn a meddwl am oblygiadau'r penderfyniadau unigol i gynllunio strategol tymor hir.

Angela Burns: Diolch i chi am gymryd ymyriad. Nid wyf yn anghytuno, ond fy mhwynt i yw bod gennych chi bobl yn ceisio gwneud hynny nad ydynt yn gymwys, nad ydynt wedi'u hyfforddi ac nad ydynt yn ymwybodol o'r holl oblygiadau polisi sy'n effeithio ar y darn penodol y maent wedi cael cais i edrych arno. Maent yn cael eu defnyddio fel offeryn di-awch.

Julie James: Yr wyf yn cytuno â hynny. Un o'r pethau y mae'r Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol bob amser yn ceisio ei wneud yw rhoi system hyfforddi dda yn ei lle er mwyn i gynllunwyr feddwl yn strategol ac yn ofodol am gais unigol o'u blaenau.

I fynd yn ôl at yr hyn yr wyf yn gobeithio y

Government will do, I would like the technical advice note to cover some of those circumstances to give guidance to planners who are struggling with that very point.

The other issue is pre-planning advice. I can point to councils across Wales that have very good pre-planning advice services and very good economic developments and other developments as a result. I can also point, I am afraid, to councils across Wales that do not have any pre-planning advice arrangements, and the Government should take evidence based on whether we should make that a compulsory part of the process. There is nothing worse than instructing somebody to put in an enormously complex planning application only to find that it falls at the first hurdle because something has not been taken into account.

To use the last part of my limited time on that point, I ask the Government to provide clarity as to which pre-planning documents are required. Could the technical advice note please explain where environmental impact assessments, health impact assessments, and time-limited studies are needed? For example, if you need to do a newt study, you can only do that at two points in the year, and a much-wanted development could be delayed for over two years while you do the necessary studies. If we could therefore include that and the way that it should be addressed in the advice note, I would be grateful.

Janet Finch-Saunders: I welcome the motion tabled in the name of William Graham AM and believe that it does not come a moment too soon. It is disappointing, though, that the Welsh Labour Government does not support it. It is also obvious that the Welsh Government has simply ignored calls for planning reform for many years, and is prepared to do so again. In 2006, the Confederation of British Industry Wales said that there was no positive response when reforms were suggested to help business. My own local authority in Conwy is a perfect example of where the current system simply

bydd y Llywodraeth yn ei wneud, hoffwn i'r nodyn cyngor technegol ymdrin â rhai o'r amgylchiadau hynny er mwyn rhoi arweiniad i gynllunwyr sy'n cael trafferth gyda'r union bwynt hwnnw.

Y mater arall yw cyngor cyn-gynllunio. Gallaf gyfeirio at gynghorau ledled Cymru sydd â gwasanaethau cyngor cyn-gynllunio da iawn a datblygiadau economaidd da iawn a datblygiadau eraill o ganlyniad. Gallaf hefyd dynnu sylw, mae arnaf ofn, at gynghorau ledled Cymru nad oes ganddynt unrhyw drefniadau cyngor cyn-gynllunio, a dylai'r Llywodraeth gymryd tystiolaeth yn seiliedig ar y penderfyniad o wneud hynny'n rhan orfodol o'r broses ai peidio. Nid oes unrhyw beth gwaeth na chyfarwyddo rhywun i roi cais cynllunio hynod gymhleth i mewn dim ond i ddarganfod ei fod yn methu wrth y rhwystr cyntaf gan nad yw rhywbeth wedi cael ei gymryd i ystyriaeth.

I ddefnyddio rhan olaf fy amser prin ar y pwynt hwnnw, gofynnaf i'r Llywodraeth i ddarparu eglurder o ran pa ddogfennau cyn-gynllunio y mae eu hangen. A allai'r nodyn cyngor technegol esbonio pryd y mae angen asesiadau o'r effaith amgylcheddol, asesiadau o'r effaith ar iechyd, ac astudiaethau â therfyn amser, os gwelwch yn dda? Er enghraifft, os oes angen gwneud astudiaeth madfallod, dim ond ar ddau bwynt yn ystod y flwyddyn y gallwch wneud y rheiny, felly mi allai datblygiad y mae dirfawr ei angen gael ei ohirio am dros ddwy flynedd wrth i chi wneud yr astudiaethau angenrheidiol. Pe gallem felly gynnwys hynny a'r modd y dylid rhoi sylw iddo yn y nodyn cyngor, byddwn yn ddiolchgar.

Janet Finch-Saunders: Croesawaf y cynnig a gyflwynwyd yn enw William Graham AC, ac nid yw'n dod eiliad yn rhy fuan. Mae'n siomedig, fodd bynnag, nad yw Llywodraeth Lafur Cymru yn ei gefnogi. Mae hefyd yn amlwg bod Llywodraeth Cymru yn syml wedi anwybyddu galwadau am ddiwygio cynllunio am flynyddoedd lawer, ac yn barod i wneud hynny eto. Yn 2006, dywedodd Cydffederasiwn Diwydiant Prydain Cymru na chafwyd unrhyw ymateb cadarnhaol pan gynigiwyd newidiadau i helpu busnesau. Mae fy awdurdod lleol fy hun yng Nghonwy yn enghraifft berffaith lle nad yw'r system

does not work: it is too complex, too cumbersome, and very inefficient. The compilation of my own authority's deposit local development plan, under the current Welsh guidance, is a sound testimony to that: 1,026 pages comprising 'Planning Policy Wales', its annexes and the technical advice notes, add to that the requirement to have due regard to the Wales spatial plan and the ministerial planning policy statements and, in our case, the cost to the authority and the ratepayers is £1 million.

Just last month, as a result of huge public demand, Conwy County Borough Council held a special meeting to discuss the projection figures, as these are certainly not in line with current trends or need. There is no way that this plan can be described as local, because there are so many outside influences that dictate the outcome. That is wrong. Here, we can look to the model of the UK Government's draft national planning policy: it will be replacing 1,000 pages of guidance with just 52 pages of certainty.

Julie James: I just want to make the point that I made in my speech, and which some of your UK Government Ministers are also making: simplicity is not certainty, and brevity is not always the best way of delivering guidance.

Janet Finch-Saunders: It is about balance, I agree, but they will also be supporting neighbourhood planning, with neighbourhood development plans. Indeed, the National Association of Local Councils said that it was delighted that the overarching aim of the UK Government's plan is to empower communities, including very local parish and town councils. Indeed, the Royal Institution of Chartered Surveyors welcomes the draft planning framework as a significant step forward in unlocking the planning system to deliver the growth and need required. My colleague Antoinette Sandbach visited a factory in north Wales planning to install solar panels on all its roofspace. This is permitted development in England, but is not permitted in Wales, so they missed out. There were changes to solar feed-in tariffs

bresennol yn gweithio: mae'n rhy gymhleth, yn rhy feichus, ac yn aneffeithlon iawn. Roedd y broses o lunio cynllun datblygu lleol adnewo fy awdurdod fy hun, o dan y canllawiau presennol ar gyfer Cymru, yn dystiolaeth gadarn i hynny: 1,026 o dudalennau sy'n cynnwys 'Polisi Cynllunio Cymru', ei atodiadau a'r nodiadau cyngor technegol, a phan ychwanegwch at hynny'r gofyniad i roi ystyriaeth briodol i gynllun gofodol Cymru a'r datganiadau polisi cynllunio gweinidogol, yn ein hachos ni, y gost i'r awdurdod a'r trethdalwyr oedd £1 miliwn.

Dim ond fis diwethaf, yn sgil tipyn o alw gan y cyhoedd, y cynhaliodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy gyfarfod arbennig i drafod y ffigurau a amcangyfrifwyd, gan nad yw'r rhain yn sicr yn dilyn tueddiadau neu angen cyfredol. Ni ellir disgrifio'r cynllun hwn fel un lleol o gwbl oherwydd bod cymaint o ddylanwadau allanol sy'n pennu'r canlyniad. Mae hynny'n anghywir. Yma, gallwn ystyried model polisi cynllunio cenedlaethol drafft Llywodraeth y DU: bydd yn disodli 1,000 o dudalennau o ganllawiau gyda dim ond 52 tudalen o sicrwydd.

Julie James: Rwyf am wneud y pwynt a wneuthum yn fy araith, sydd hefyd yn cael ei wneud gan rai o'ch Gweinidogion chi yn Llywodraeth y DU hefyd: nid yw symrlwydd yn rhoi sicrwydd, ac nid byrder yw'r ffordd orau o gyflwyno cyfarwyddyd bob tro.

Janet Finch-Saunders: Mae'n ymwneud â chydbywysedd, yr wyf yn cytuno, ond byddant hefyd yn cefnogi cynllunio cymdogaethau, gyda chynlluniau datblygu cymdogaethau. Yn wir, dywedodd Cymdeithas Genedlaethol y Cynghorau Lleol ei bod yn falch iawn mai nod cyffredinol cynllun Llywodraeth y DU yw grymuso cymunedau, gan gynnwys cynghorau plwyf a thref lleol iawn. Yn wir, mae Sefydliad Brenhinol y Syrffewyr Siartredig yn croesawu'r fframwaith cynllunio drafft fel cam sylweddol ymlaen wrth ddatgloi'r system gynllunio i ddarparu'r twf a'r angen y mae eu hangen. Ymwelodd fy nghydweithwraig, Antoinette Sandbach, â ffatri yng ngogledd Cymru a oedd yn bwriadu gosod paneli solar dros y to cyfan. Mae hyn yn ddatblygiad a ganiateir yn Lloegr, ond nid yw'n cael ei ganiatáu yng

and they could not get it through planning in time. That would not have been an issue in England, so we are losing out. This is devolution.

Nghymru; felly, maent wedi colli allan. Cafwyd newidiadau i dariffau cyflenwi trydan solar ac nid oeddent yn gallu ei gael drwy'r system gynllunio mewn pryd. Ni fyddai hynny wedi bod yn broblem yn Lloegr, felly yr ydym yn colli allan. Dyma ddatganoli.

If the UK Government is getting it so right in England, why is the Welsh Government lagging behind with its planning framework? I would ask you again to support our motion. Let us bring our planning policy framework in line with what is needed here in Wales to deliver growth for everybody in need.

Os yw Llywodraeth y DU yn ei chael hi'n iawn yn Lloegr, pam fod Llywodraeth Cymru ar ei hôl hi gyda'i fframwaith cynllunio? Byddwn yn gofyn i chi unwaith eto i gefnogi ein cynnig. Gadewch i ni sicrhau bod ein fframwaith polisi cynllunio yn unol â'r hyn y mae ei angen yma yng Nghymru i sicrhau twf i bawb sydd mewn angen.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Ddirprwy Lywydd, mae bob amser yn bleser i ddilyn araith gan fy Aelod Cynulliad yn Aberconwy, gan fod ein teuluoedd wedi adnabod ei gilydd ers blynnyddoedd.

Lord Elis-Thomas: Deputy Presiding Officer, it is always a pleasure to follow a speech by my Assembly Member in Aberconwy, because our families have known each other for years.

I brofi fy mod wedi'i ddarllen, dyma'r polisi ar gyfer Lloegr yn fy llaw. O'i ddarllen, gwelaf mai polisi'r Ceidwadwyr yng Nghymru, o dan arweiniad fy nghyfaill Andrew R.T. Davies, yw dilyn Lloegr. Fodd bynnag, mae'r sefyllfa dipyn yn wahanol o ran yr hyn a wynebwn heddiw oherwydd mae gennym ddatganiad ysgrifenedig ein Gweinidog yng Nghymru, dyddiedig 30 Medi, sy'n nodi ei ymrwymiad i sefydlu sylfaen dystiolaeth ar gyfer y Bil cynllunio newydd. Felly, rhaid i mi ddweud na allwn, fel Aelodau Plaid Cymru yn y Cynulliad hwn, gefnogi'r cynnig sydd gerbron heddiw. Ni welaf unrhyw reswm i ruthro i ddelio â sefyllfa yr ydym yn ei wynebu am y tro cyntaf fel Cynulliad Cenedlaethol â phwerau deddfu priodol, sef y gallu i ddelio â'r gyfundrefn gynllunio gwlad a thref yng Nghymru, sydd, mewn gwirionedd, heb gael sylw ers y cyfnod ar ôl yr ail ryfel byd.

To prove that I have read it, I have the policy for England in my hand. Having read it, I see that the policy of the Welsh Conservatives, led by my colleague Andrew R.T. Davies, is to follow the English model. However, the situation is a little different in terms of what we face today because we have the written statement that was issued by the Welsh Minister on 30 September that deals with his commitment to establish an evidence base for the new planning Bill. Therefore, I must say that, as Plaid Cymru Members in this Assembly, we cannot support the motion that is before us today. I see no reason for us to rush headlong to deal with a situation that we are facing for the first time as a National Assembly with the appropriate legislative powers, namely the ability to deal with the town and country planning system in Wales that, in all honesty, has not been reviewed since the period immediately following the second world war.

Mae'r cyhoeddiad gan y Gweinidog i sefydlu adolygiad llwyr o'r gyfundrefn gynllunio yn golygu ein bod yn mynd i mewn i sefyllfa o ddeddfu a fydd yn sicrhau bod trafodaeth lawn wedi'i chynnal yn gyhoeddus ar y mater yng Nghymru. Yr wyf yn ei longyfarch am sicrhau gwasanaeth John Davies, sy'n swyddog cynllunio disglair iawn, i arwain yr ymchwiliad hwn. Mae'n bwysig felly ein bod

The Minister's announcement that he is to establish a comprehensive review of the planning system means that we are now entering a situation when we will legislate having ensured that a full public debate will have been conducted in Wales on these issues. I congratulate him on securing the services of John Davies, who is a very able planning officer, to lead this inquiry. It is

yn gallu edrych ar y maes cynllunio yn ei gyfanrwydd fel y daw'r newidiadau a argymhellir ger ein bron. Byddwn ni, felly, fel pwyllgor, eisiau cyfrannu at y broses honno.

Mae'n bleser gennyf ddweud bod yr hyn a ddywedodd y Gweinidog yn ei ddatganiad ysgrifenedig diweddar wedi cydymffurfio â'r adrannau hynny o fanifesto Plaid Cymru ar gyfer yr etholiadau diwethaf a oedd yn apelio fwyaf ataf. Mae'r rheini'n cynnwys yr ymrwymiad i ddiwygio cynllunio, i gael adolygiad llwyr i symud tuag at economi carbon isel ac annog twf busnesau lleol, ac i gydnabod pwysigrwydd dylanwad lleol o fewn polisi cynllunio, tra, ar yr un pryd, yn gosod argymhellion cynaliadwy clir yn brif ddiben y polisi cyffredinol. Mae'r rhain hefyd yn dilyn yn union yr argymhellion a wnaethpwyd gan y pwyllgor yr ydym ni, fel pwyllgor presennol y Cynulliad hwn, yn ei ddilyn. Un o bleserau fy swydd fel Cadeirydd y Pwyllgor Amgylchedd a Chynaliadwyedd yw'r ffaith nad wyf yn dod i mewn i hyn o'r newydd, fel petai, gan fod swm o waith eisoes wedi'i wneud gan y pwyllgor blaenorol. Y mae'r argymhellion a geir yn adroddiad y Pwyllgor Cynaliadwyedd ar ei ymchwiliad i bolisiau cynllunio yng Nghymru, a gyhoeddwyd yn Ionawr 2011, ar ddiwedd y trydydd Cynulliad, yn sefyll, a byddant yn sicr yn sail i'r hyn y bydd yr ymchwiliad newydd, o dan arweiniad John Davies, yn ei gynnig.

Hoffwn ddweud gair byr cyn imi ddistewi, sef gair o anogaeth a chefnogaeth i swyddogion cynllunio. Mae swyddogion cynllunio, p'un ai ydynt yn swyddogion lleol neu'n arolygwyr yn y broses apelïadau cynllunio, yn bobl drwyadl broffesiynol sy'n gorfod dilyn y polisiau a osodir gan Lywodraeth yn ganolog, fel yn achos Cymru bellach, a llywodraeth leol. Gan ein bod yn wynebu'r sefyllfa o gael 25 o awdurdodau cynllunio, mewn gwlad o 3 miliwn o bobl, mae'n briodol diolch i'r swyddogion trylwyr hyn, sydd wedi cyflawni eu gwaith yn ôl y goleuni a oedd o gwmpas ar y pryd. Fodd bynnag, mae'r dyddiau yn dod pan na fyddwn yn gallu byw o dan y math hwnnw o gyfundrefn. Felly, yr wyf yn sicr y bydd y gweithgor a sefydlir gan y Gweinidog,

therefore important that we are able to look at planning in the round as the recommended changes are brought forward. We, as a committee, will therefore wish to contribute to that process.

It is a pleasure to say that what the Minister said in his recent written statement accords with those sections of the Plaid Cymru manifesto for the last elections that appealed most to me. They include the commitment to reform the planning system, to have a comprehensive review in order to move towards a low-carbon economy and encourage the growth of local businesses, and to acknowledge the importance of local influence on planning policy, while, at the same time, making clear sustainable recommendations the main aim of the general planning. These also correspond exactly to the recommendations made by the committee that we, as this Assembly's current committee, are succeeding. One of the pleasures of my role as Chair of the Environment and Sustainability Committee is the fact that I do not come to it anew, as it were, because a great deal of work had been done by the predecessor committee. The recommendations in the Sustainability Committee's report on its inquiry into planning policies in Wales, which was published in January 2011, at the end of the third Assembly, stand, and they will certainly provide a foundation for that which will be recommended by the new inquiry, under the leadership of John Davies.

I would like to say a brief word before I conclude of encouragement and support to planning officers. Planning officers, whether they are local officers or inspectors in the planning appeals process, are thorough and professional people who have to follow the policies that have been laid down by central Government, as is now the case in Wales, and local government. As we face a situation where we have 25 planning authorities in a country of 3 million people, it is appropriate for us to thank these officials who are thorough and who complete their work according to what is required of them at the time. However, the time is approaching when we will not be able to live under such a regime. Therefore, I am certain that the working group established by the Minister,

ynghyd â'r drafodaeth a gawn yn y cyfnod cyn symud ymlaen i ddeddfu, yn rhoi cyfle inni edrych o'r newydd ar beth yw diben cynllunio. Cyn belled ag yr wyf i yn y cwestiwn, prif ddiben cynllunio yw cynaliadwyedd.

Paul Davies: I am pleased to contribute to this important debate this afternoon. First, I would like to state my support for the Welsh Government's plan to establish an independent review. Although I believe that this commitment has been a long time coming, I welcome the Government's commitment to finally scrutinising the planning system in Wales. The Minister may be surprised at my generosity, but this is important and it has been a long time coming. There have been widespread calls for reform in Wales from a number of organisations, such as the Institute of Welsh Affairs, CBI Wales and the Welsh Local Government Association.

As an Assembly Member, if one is asked what are the main issues raised by constituents, planning is one of those issues. Therefore, there are a couple of points that I would like to raise in my contribution. The first point is in relation to the system's flexibility. I am sure that we all agree that there must be a flexible planning system in Wales. I believe that briefer, more strategic guidance would undoubtedly give greater clarity. As has already been said, the Welsh planning guidance runs to over 1,000 pages. We must recognise that reams of planning guidance do not always guarantee a good system. Perhaps, in his response, the Minister would be kind enough to comment on the length of Welsh planning guidance, and I hope that he agrees that streamlining that guidance would be beneficial.

Planning should play an important role in regenerating town centres, for example. However, in recent years, we have seen out-of-town developments and retail parks located on the outskirts of towns, which have, in the long term, been detrimental to our town centres. Long-term strategic planning and the principle of taking our town centres into consideration have sometimes been non-

and the debate that we will have in that pre-legislative period, will give us a new opportunity to consider the purpose of planning. As far as I am concerned, the main purpose of planning is sustainability.

Paul Davies: Yr wyf yn falch o gyfrannu at y ddadl bwysig hon y prynhawn yma. Yn gyntaf, hoffwn ddatgan fy mod yn cefnogi cynllun Llywodraeth Cymru i sefydlu adolygiad annibynnol. Er fy mod yn credu bod yr ymrwymiad hwn wedi cymryd amser maith i ddod, yr wyf yn croesawu ymrwymiad y Llywodraeth i graffu ar y system gynllunio yng Nghymru o'r diwedd. Efallai y bydd y Gweinidog yn synnu at fy haelioni, ond mae hyn yn bwysig ac rydym wedi aros yn hir amdano. Bu galwadau eang ar gyfer diwygio yng Nghymru gan nifer o sefydliadau, megis y Sefydliad Materion Cymreig, CBI Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.

Fel Aelod o'r Cynulliad, petai rhywun yn gofyn beth yw'r prif faterion a godir gan etholwyr, cynllunio yw un o'r materion hynny. Felly, mae un neu ddau o bwyntiau yr hoffwn eu codi yn fy nghyfraniad. Mae'r pwynt cyntaf yn ymwneud â hyblygrwydd y system. Yr wyf yn sicr ein bod i gyd yn cytuno bod yn rhaid cael system gynllunio hyblyg yng Nghymru. Credaf y byddai canllawiau byrrach, mwy strategol yn ddi-os yn rhoi mwy o eglurder. Fel y dywedwyd eisoes, mae canllawiau cynllunio Cymru yn cynnwys dros 1,000 o dudalennau. Mae'n rhaid i ni gydnabod nad yw toreth o ganllawiau cynllunio bob amser yn sicrhau system dda. Efallai, yn ei ymateb, byddai'r Gweinidog yn ddigon caredig i roi sylwadau ar hyd y canllawiau cynllunio yng Nghymru, ac yr wyf yn gobeithio ei fod yn cytuno y byddai symleiddio'r canllawiau hynny yn fuddiol.

Dylai cynllunio chwarae rhan bwysig wrth adfywio canol trefi, er enghraifft. Fodd bynnag, yn y blynyddoedd diwethaf, yr ydym wedi gweld datblygiadau y tu allan i'r dref a pharciau manwerthu ar gyrion trefi, sydd, yn y tymor hir, wedi bod yn niweidiol i ganol ein trefi. Weithiau, ni chafwyd cynllunio strategol tymor hir nac ystyriaeth o'r effaith ar ganol ein trefi. Wrth gwrs, nid wyf yn

existent. Of course, I am not against out-of-town centres, but they must be appropriately planned in conjunction with protecting and enhancing our town centres. In my constituency, there have been concerns regarding the number of vacant shops and premises in town centres, such as Fishguard and Milford Haven. There are also concerns in places such as Haverfordwest, where businesses have felt the negative impact of retail parks being located on the outskirts of town. However, changes to planning and injecting flexibility into the planning system would help the regeneration efforts of areas such as Milford Haven and Fishguard considerably, making it easier for businesses, and small businesses in particular, to relocate.

As we are all aware, planning is an important part of regenerating town centres and it is important that the planning process does not deter businesses from setting up in those town centres. Only yesterday, my office received a phone call from a business owner concerned that the planning process and regulations were acting as a barrier to growing his business. Creating and retaining vibrant towns and district centres should be supported throughout the planning process, and it should be a key priority for the Welsh Government. I hope that the Minister agrees that planning plays an important role in regenerating town centres, which is crucial in rural areas, such as Pembrokeshire, because, more often than not, some of these towns will act as a hub to other smaller outlying villages.

It is also important that the planning system in Wales is democratically accountable. I understand that, in a number of cases across Wales, the decision on planning applications, and even on some strategic planning applications, is determined solely by officers in local authorities. I am sure that the Minister will agree that it is essential that planning is determined on a local basis and that local people have the opportunity to feed their views into the planning process. It is therefore crucial for local communities to be fully consulted on any proposals in their area.

I accept, of course, that some strategic

gwrthwynebu cael canolfannau y tu allan i'r dref, ond rhaid iddynt gael eu cynllunio'n briodol ar y cyd â diogelu a gwella canol ein trefi. Yn fy etholaeth i, bu pryderon ynghylch nifer y siopau a'r adeiladau gwag yng nghanol trefi, megis Abergwaun ac Aberdaugleddau. Mae pryderon hefyd mewn lleoedd fel Hwlfordd, lle mae busnesau wedi teimlo effaith negyddol parciau manwerthu yn cael eu lleoli ar gyrion trefi. Fodd bynnag, byddai newidiadau i gynllunio a chyflwyno hyblygrwydd i mewn i'r system gynllunio yn helpu'r ymdrechion i adfywio ardaloedd megis Aberdaugleddau ac Abergwaun yn sylweddol, gan ei wneud yn haws i fusnesau, a busnesau bach yn enwedig, i adleoli.

Fel yr ydym i gyd yn ymwybodol, mae cynllunio yn rhan bwysig o adfywio canol trefi ac mae'n bwysig nad yw'r broses gynllunio yn atal busnesau rhag sefydlu yng nghanol y trefi hynny. Dim ond ddoe, derbyniodd fy swyddfa alwad ffôn gan berchennog busnes a oedd yn pryderu bod y broses gynllunio a'r rheoliadau yn gweithredu fel rhwystr rhag tyfu ei fusnes. Dylid cefnogi creu a chadw trefi a chanolfannau bywiog drwy gydol y broses gynllunio, a dylai fod yn flaenoriaeth allweddol i Lywodraeth Cymru. Gobeithiaf y bydd y Gweinidog yn cytuno bod cynllunio yn chwarae rhan bwysig wrth adfywio canol trefi, sy'n hanfodol mewn ardaloedd gwledig, megis sir Benfro, oherwydd, yn amlach na pheidio, bydd rhai o'r trefi hyn yn gweithredu fel canolbwynt i bentrefi anghysbell llai.

Mae hefyd yn bwysig bod y system gynllunio yng Nghymru yn atebol yn ddemocrataidd. Yr wyf yn deall, mewn nifer o achosion ar draws Cymru, bod penderfyniadau ar geisiadau cynllunio, a hyd yn oed ar rai ceisiadau cynllunio strategol, yn cael eu gwneud gan swyddogion mewn awdurdodau lleol yn unig. Yr wyf yn sicr y bydd y Gweinidog yn cytuno ei bod yn hanfodol bod cynllunio yn cael ei bennu ar sail leol a bod pobl leol yn cael y cyfle i fynegi eu barn fel rhan o'r broses gynllunio. Felly, mae'n hanfodol bod ymgynghori llawn gyda chymunedau lleol ar unrhyw gynigion yn eu hardal.

Yr wyf yn derbyn, wrth gwrs, bod angen trin

planning applications need to be dealt with on a regional and national basis, but it is still important that the views of the local communities that these applications affect are heard loud and clear. I give way to the Member for Arfon.

Alun Ffred Jones: Mae eich plaid chi wedi gwneud apêl heddiw i symleiddio'r drefn gynllunio. Deallaf yr apêl honno. Yr ydych wedi apelio yn awr i bobl leol gael mwy o ran yn y broses. Fodd bynnag, a ydych yn cytuno bod y ddau beth yn groes i'w gilydd? Unwaith ichi roi mwy o lais yn lleol, os ydych yn credu mewn cymhlethu pethau, sut mae gwneud hynny'n symleiddio'r broses? Nid wyf yn dweud fy mod i yn erbyn gwneud hynny, ond sut mae'n symleiddio'r broses?

5.00 p.m.

Paul Davies: Y pwynt yr wyf yn ei wneud yw ei bod yn bwysig bod y canllawiau'n eglur a'n bod yn sicrhau hyblygrwydd yn y canllawiau sy'n dod o Lywodraeth Cymru; dyna'r pwynt pwysig yn y ddadl hon.

I hope that the Welsh Government will give an assurance today that any reforms in the planning Bill that comes forward in the next few years will not further delay the adoption of local development plans, as these are essential to local planning and many are already behind schedule. Finally, I hope that the Welsh Government will bring forward the Welsh planning Bill as soon as possible, because this issue is important to my constituents.

Vaughan Gething: I welcome the opportunity to take part in this debate. Like the other speakers, I recognise that planning is a key factor in economic development. I also recognise that, to be honest, there is a clear lack of public engagement in planning until people are affected by a local planning issue. If we try to engage members of the public by inviting them to a planning workshop, two or three people would probably turn up, and those people would think that they were in the wrong meeting. Part of the problem is that there are competing objectives in the planning process.

rhai ceisiadau cynllunio strategol yn rhanbarthol ac yn genedlaethol, ond mae'n dal i fod yn bwysig bod barn y cymunedau lleol y mae'r ceisiadau hyn yn effeithio arnynt yn cael ei glywed yn glir. Ildiaf i'r Aelod dros Arfon.

Alun Ffred Jones: Your party has appealed today for the planning regime to be simplified. I understand that appeal. You have now appealed for local people to play a bigger part in the process. However, do you not agree that the two things are contradictory? Once you have given local people more of a voice, if you believe in complicating things, how does doing that simplify things? I am not saying that I am against that, but how does it simplify the process?

Paul Davies: The point that I am making is that it is important that the guidance is clear and that we ensure that there is flexibility in the Welsh Government's guidance; that is the important point in this debate.

Yr wyf yn gobeithio y bydd Llywodraeth Cymru yn rhoi sicrwydd heddiw na fydd unrhyw ddiwygiadau yn y Bil cynllunio a fydd yn dod gerbron yn y blynyddoedd nesaf yn achosi oedi pellach o ran mabwysiadu cynlluniau datblygu lleol, gan fod y rhain yn hanfodol i gynllunio lleol ac y mae llawer eisoes ar ei hôl hi. Yn olaf, yr wyf yn gobeithio y bydd Llywodraeth Cymru yn cyflwyno Bil cynllunio Cymru cyn gynted ag y bo modd, gan fod y mater yn bwysig i'm hetholwyr.

Vaughan Gething: Croesawaf y cyfle i gymryd rhan yn y ddadl hon. Fel y siaradwyr eraill, yr wyf yn cydnabod bod cynllunio yn ffactor allweddol o ran datblygu economaidd. Yr wyf hefyd yn cydnabod, i fod yn onest, bod diffyg amlwg o ymgysylltu â'r cyhoedd o ran cynllunio hyd nes y mae pobl yn cael eu heffeithio arnynt gan fater cynllunio lleol. Os ydym yn ceisio ennyn diddordeb aelodau o'r cyhoedd drwy eu gwahodd i weithdy cynllunio, yn ôl pob tebyg dau neu dri o bobl a fyddai'n troi i fyny, a byddai'r bobl hynny yn meddwl eu bod yn y cyfarfod anghywir. Rhan o'r broblem yw bod amcanion sy'n

Most obvious is the desire for greater local influence and involvement by residents in planning decisions that affect them. The other factor is clarity in decision-making rules and the timescales for businesses that are looking to make investment decisions. Often, those two competing aspects run at cross purposes.

I have heard a fair bit in the Chamber about UK Government reforms to the planning process. Interestingly, a number of people do not think that those reforms make a great deal of sense. One Tory MP described them as being chaotic. I was hoping that we would have a more sensible debate here on what we want from our planning process. However, if you are going to say that it is radical and desirable to move from 1,000 pages of guidance to 52 pages, I do not think that you are really engaging in the reality of decision making. If you go from that previous figure to 52 pages of guidance, far from enhancing and promoting stability and clarity, you will promote greater confusion in decision making. There will be greater involvement by lawyers to try to find out what the process means, and it will be even more difficult for local people to have a realistic view and to have an impact on planning and development. It is much more likely that oversimplified guidance will result in the people with the best lawyers having their decisions implemented, even more so than at present. When we look at the planning process in Wales, I hope that we can be a bit more cognisant of the reality of what happens here. The planning process covers three national parks and the 22 local authorities—

Russell George: I agree with your points and those made by Julie James. I am not suggesting that we should reduce the guidance to 52 pages; rather it is about the principle that 1,000 pages are too many and disproportionate. We are, however, largely in agreement with each other.

Vaughan Gething: The problem is that, in

cystadlu yn y broses gynllunio. Y rhan mwyaf amlwg yw'r awydd am fwy o ddylanwad lleol a chyfranogiad gan drigolion mewn penderfyniadau cynllunio sy'n effeithio arnynt. Y ffactor arall yw eglurder yn y rheolau ar wneud penderfyniadau a'r amserlenni ar gyfer busnesau sy'n awyddus i wneud penderfyniadau buddsoddi. Yn aml, y mae'r ddwy agwedd honno, sy'n cystadlu â'i gilydd, yn gweithredu'n groes i'w gilydd.

Yr wyf wedi clywed cryn dipyn yn y Siambr am ddiwygiadau Llywodraeth y DU i'r broses gynllunio. Mae'n ddiddorol nodi nad yw nifer o bobl yn meddwl bod y diwygiadau hynny yn gwneud llawer o synnwyr. Gwnaeth un Aelod Seneddol Torïaidd eu galw'n ddi-drefn. Yr oeddwn yn gobeithio y byddem yn cael dadl fwy synhwyrol yma ar yr hyn yr ydym am ei gael gan ein proses gynllunio. Fodd bynnag, os ydych yn mynd i ddweud ei bod yn radical ac yn ddymunol i symud o 1,000 o dudalennau o ganllawiau i 52 tudalen, nid wyf yn credu eich bod yn wir yn cymryd rhan yn y realiti o wneud penderfyniadau. Petaech yn mynd o'r nifer blaenorol i 52 tudalen o ganllawiau, ymhell o wella a hyrwyddo sefydlogrwydd ac eglurder, byddech yn hyrwyddo mwy o ddryswch wrth wneud penderfyniadau. Byddai mwy o gyfranogiad gan gyfreithwyr i geisio canfod ystyr y broses, a byddai hyd yn oed yn fwy anodd i bobl leol gael golwg realistig a chael effaith ar gynllunio a datblygu. Mae'n llawer mwy tebygol y byddai canllawiau sydd wedi eu gorsymleiddio yn golygu y byddai'r rheiny sydd â'r cyfreithwyr gorau yn gweld eu penderfyniadau yn cael eu gweithredu, hyd yn oed yn fwy nag sy'n wir ar hyn o bryd. Pan edrychwn ar y broses gynllunio yng Nghymru, yr wyf yn gobeithio y gallwn fod ychydig yn fwy ymwybodol o realiti'r hyn sy'n digwydd yma. Mae'r broses gynllunio yn cwmpasu tri pharc cenedlaethol a'r 22 awdurdod lleol—

Russell George: Cytunaf â'ch pwyntiau a'r rhai a wnaed gan Julie James. Nid wyf yn awgrymu y dylem leihau'r canllawiau i 52 tudalen; yn hytrach, mae'n ymwneud â'r egwyddor bod 1,000 o dudalennau yn rhy niferus ac yn anghymesur. Rydym, fodd bynnag, yn bennaf yn cytuno â'n gilydd.

Vaughan Gething: Y broblem yw eich bod,

your opening comments, you said that moving to 52 pages was a radical aim, and you praised the UK Government for having that aim; I do not think that that is appropriate. You have to look at what you want from the planning process. You have to recognise that planning is a complex process. You cannot make it simple because you wish it to be so.

When we look at the local development plan process in Wales, which has already been touched on, far too many councils have not delivered their plans on time. This is not simply a question of saying that it is the Welsh Government's fault that the planning process has not changed. Far too many of the local authorities with which we interact have not dealt with their responsibilities. Here in the capital city, the local development plan is likely to be in place 18 or 19 years after the last plan was passed; that is not good enough, and it is the responsibility of Cardiff Council. When you look around this part of the capital city, you see the reality of a laissez-faire planning system, where, because the guidance is not clear and up to date, developers can pretty much do what they want.

As Julie James mentioned, planners act in the bubble of an individual development, without seeing its full context. In the surrounding wards of Grangetown and Butetown, there has comfortably been the most development within the city of Cardiff in the past 10 years. In Grangetown, there have been more than 2,000 new units—an increase of more than 30 per cent. In Butetown, there has been an increase of more than 3,400 housing units, or an increase of 139 per cent on previous housing stock. We have seen a huge explosion in the number of flats—unsustainable communities that do not make sense. They are not joined up to the existing communities and, often, on their own, do not join up with any of the recent services that you would expect. Consider where those flats are now and their access to shops, public transport and road transport—it really does not make sense. That is a planning system that has gone wrong because the planning process is not up to date and because the local authority planners, frankly, have not

yn eich sylwadau agoriadol, wedi dweud bod symud i 52 tudalen yn nod radical, a bu ichi ganmol Llywodraeth y DU am gael y nod hwnnw; nid wyf yn credu bod hynny'n briodol. Mae'n rhaid i chi edrych ar yr hyn yr ydych am ei gael o'r broses gynllunio. Mae'n rhaid i chi gydnabod bod cynllunio yn broses gymhleth. Ni allwch ei wneud yn syml oherwydd eich bod yn dymuno iddo fod felly.

Pan edrychwn ar broses y cynllun datblygu lleol yng Nghymru, sydd eisoes wedi cael ei grybwyll, mae llawer gormod o gynghorau nad ydynt wedi cyflwyno eu cynlluniau ar amser. Nid yw hwn yn gwestiwn syml o ddweud ei fod yn fai ar Lywodraeth Cymru nad oedd y broses gynllunio wedi newid. Mae llawer gormod o'r awdurdodau lleol yr ydym yn rhyngweithio â hwy nad ydynt wedi delio â'u cyfrifoldebau. Yma yn y brifddinas, mae'r cynllun datblygu lleol yn debygol o fod ar waith 18 neu 19 mlynedd ar ôl i'r cynllun olaf gael ei basio; nid yw hynny'n ddigon da, ac mae'n gyfrifoldeb ar Gyngor Caerdydd. Pan edrychwch o gwmpas y rhan hon o'r brifddinas, gwelwch realiti system gynllunio laissez-faire, lle, gan nad yw'r canllawiau yn glir ac yn gyfredol, mae bron â bod rhwydd hynt i ddatblygwyr gwneud fel y mynnant.

Fel y crybwyllwyd gan Julie James, mae cynllunwyr yn gweithredu o fewn byd bach datblygiad unigol, heb weld ei gyd-destun llawn. Yn wardiau cyfagos Grangetown a Thre-biwt, cafwyd y datblygiad mwyaf o fewn dinas Caerdydd yn y 10 mlynedd diwethaf. Yn Grangetown, adeiladwyd mwy na 2,000 o unedau newydd—cynnydd o fwy na 30 y cant. Yn Nhre-biwt, bu cynnydd o fwy na 3,400 o unedau tai, neu gynnydd o 139 y cant ar y stoc dai blaenorol. Yr ydym wedi gweld ffrwydrad anferth yn nifer y fflatiau—cymunedau anghynnaladwy nad ydynt yn gwneud synnwyr. Nid ydynt yn cysylltu â'r cymunedau presennol ac, yn aml, ar eu pen eu hunain, nid ydynt yn cysylltu â'r gwasanaethau diweddar y byddech yn eu disgwyl. Os ystyriwch lle mae'r fflatiau hynny yn awr a'u mynediad at siopau, cludiant cyhoeddus a chludiant ffordd—nid yw'n gwneud synnwyr o gwbl. Dengys bod y system gynllunio wedi mynd o'i le oherwydd nad yw'r broses gynllunio yn gyfredol ac oherwydd nad yw cynllunwyr yr awdurdodau

done their job properly by ensuring that they are giving developers appropriate guidance on the sort of sustainable communities that they expect to be developed. Frankly, you cannot really blame the developers. They are interested in making money. If you let them build tower after tower of flats, they will go on and do that.

I hope that, when we look at what we want from planning policy in Wales and the planning Bill, we hold firm to having an evidence base for future planning policy, consolidate planning policy sensibly and accept that planning is not easy, that it is a complex process and that it is pointless trying to pretend that you can make it easy by reducing the guidance down to a certain number of words.

Mick Antoniw: Part 1 of the motion contains little that anyone on this side would disagree with—we all recognise that a simple and transparent system is vital to a strong economy. The Government's legislative programme is also clear that there will be a White Paper in 2012, leading to a Bill in 2014. This is one of the items in contention at the moment. I have no difficulty with the prime objectives of the motion, which highlights the need for a Bill to increase flexibility, streamlining and so on. However, to suggest, as part 2(a) of the motion does, that the Government's agenda for this legislation is dilatory and could be brought forward sooner is, in my view, absolutely reckless.

When the Government announced its legislative programme, there was a certain amount of media commentary that it was unexciting, lacked big ideas and so on. This is a common mistake on the part of the media. Legislation is rarely exciting. The process of legislation is often turgid, mundane and extremely hard, tortuous work, and that is why the media rarely read legislation. When Sir Emyr Jones Parry commented that the priorities in the Welsh Government's legislative plans were not, perhaps, a natural fit for the problems that Wales is confronted by, he was falling into

lleol, a dweud y gwir, wedi gwneud eu gwaith yn iawn drwy sicrhau eu bod yn rhoi cyfarwyddiadau priodol i ddatblygwyr ar y math o gymunedau cynaliadwy y maent yn disgwyl iddynt gael eu datblygu. A dweud y gwir, ni allwch roi'r bai i gyd ar y datblygwyr. Eu blaenoriaeth yw gwneud arian. Os ydych yn caniatáu iddynt adeiladu tŵr ar ben tŵr o fflatiau, dyna fyddant yn ei wneud.

Gobeithiaf, pan edrychwn ar yr hyn yr ydym am ei gael gan bolisi cynllunio yng Nghymru a'r Mesur cynllunio, ein bod yn mynnu tystiolaeth fel sail i bolisi cynllunio at y dyfodol, ein bod yn cyfuno polisi cynllunio yn synhwyrol ac yn derbyn nad yw cynllunio yn hawdd, ei fod yn broses gymhleth ac nad oes unrhyw bwynt ceisio esgus y gallwch ei wneud yn hawdd drwy leihau'r canllawiau i nifer penodol o eiriau.

Mick Antoniw: Mae rhan 1 y cynnig yn cynnwys fawr ddim y byddai unrhyw un ar yr ochr hon yn anghytuno â hi—yr ydym i gyd yn cydnabod bod system syml a thryloyw yn hanfodol i economi gref. Mae rhaglen ddeddfwriaethol y Llywodraeth hefyd yn glir y bydd Papur Gwyn yn 2012, gan arwain at Fîl yn 2014. Dyma un o'r eitemau sy'n destun trafodaeth ar hyn o bryd. Nid oes gennyf unrhyw anhawster gyda phrif amcanion y cynnig, sy'n tynnu sylw at yr angen am Fîl i gynyddu hyblygrwydd, symleiddio ac yn y blaen. Fodd bynnag, mae awgrymu, fel y mae rhan 2(a) y cynnig yn ei wneud, bod agenda'r Llywodraeth ar gyfer y ddeddfwriaeth hon yn araf a gellid ei ddwyn ymlaen yn gynt, yn fy marn i, yn hollol ddi-hid.

Pan gyhoeddodd y Llywodraeth ei rhaglen ddeddfwriaethol, roedd rhywfaint o sylwebaeth yn y cyfryngau ei fod yn ddiflas, yn brin o syniadau mawr ac yn y blaen. Mae hyn yn gamgymeriad cyffredin ar ran y cyfryngau. Anaml iawn y mae deddfwriaeth yn gyffrous. Mae'r broses o ddeddfu yn aml yn rhwystredig, dinod ac yn waith hynod o galed a throfaus, a dyna'r rheswm pam nad yw'r cyfryngau yn aml yn darllen deddfwriaeth. Pan ddywedodd Syr Emyr Jones Parry nad oedd y blaenoriaethau o fewn cynlluniau deddfwriaethol Llywodraeth Cymru, efallai, yn ymwneud â'r problemau y

exactly the same trap that our media often slip into—misunderstanding the link between political vision and aspirations and legislative programmes, believing that legislation alone is the solution to all our problems when, frequently, legislation is lubricating the wheels of economic and political process and setting the frameworks within which politicians, businesses and communities engage.

Make no mistake about it, the task set by the Government to reform the planning system is gargantuan. It will have an impact on every area of Welsh life and set the balance between businesses, communities, organisations and politicians for decades to come. Consultation must be thorough and fair and detailed scrutiny must be of the highest quality. All of this cannot be done in a rush, and it is absolutely essential that we get it right. Take for example the consideration of the Planning Act 2008. It had 200 detailed pages, was written in a language understood only by lawyers, who have made a living for years out of interpreting legislation in dozens of different ways, and contained more than 200 clauses and 13 Schedules. What is more important is what we want legislation to achieve and ensuring that the legislation we eventually introduce is clear and effective. To that extent, attempting to rush the process is a grave mistake. It would lead to contentious, ineffective and badly drafted legislation—

Andrew R.T. Davies: I thank the Member for Pontypridd for taking an intervention. I was listening to the Minister for Finance this morning on Radio Wales. She referred constantly to the planning system in driving forward the economy. She was talking in the context of the next budget year. Do you not think that, if the Minister for Finance is using the planning system as one of the tools for the next budget year, it is incumbent upon us as the opposition to find out what they are going to do with the planning system?

mae Cymru'n eu hwynebu, yr oedd yn disgyn i mewn i union yr un magl ag y mae ein cyfryngau yn aml yn llithro i mewn iddo—gan gamddeall y cysylltiad rhwng gweledigaeth a dyheadau gwleidyddol a rhaglenni deddfwriaethol, gan gredu mai deddfwriaeth yn unig yw'r ateb i'n holl broblemau pan, yn aml, mae deddfwriaeth yn iro olwynion y broses economaidd a gwleidyddol ac yn gosod y fframweithiau er mwyn i wleidyddion, busnesau a chymunedau gymryd rhan.

Peidied neb â chamgymryd am y peth, mae'r dasg a osodwyd gan y Llywodraeth i ddiwygio'r system gynllunio yn anferthol. Bydd yn cael effaith ar bob agwedd ar fywyd Cymru ac yn gosod y cydbwysedd rhwng busnesau, cymunedau, sefydliadau a gwleidyddion am ddegawdau i ddod. Mae'n rhaid i ymgynghori fod yn drylwyr a theg ac mae'n rhaid i graffu manwl fod o'r ansawdd uchaf. Ni all hyn i gyd gael ei wneud ar frys, ac mae'n gwbl hanfodol ein bod yn ei gael yn iawn. Cymerwch er enghraifft y trafodion ynghylch Deddf Cynllunio 2008. Roedd 200 o dudalennau manwl iddi, cafodd ei hysgrifennu mewn iaith a oedd yn ddealladwy dim ond i gyfreithwyr, sydd wedi gwneud bywoliaeth am flynyddoedd allan o ddehongli deddfwriaeth mewn dwsinau o wahanol ffyrdd, ac yr oedd yn cynnwys mwy na 200 o gymalau a 13 Atodlen. Yr hyn sydd yn bwysig yw'r hyn yr ydym am i ddeddfwriaeth ei gyflawni a sicrhau bod y ddeddfwriaeth yr ydym yn ei chyflwyno yn y pen draw yn glir ac yn effeithiol. I'r graddau hynny, mae ceisio brysio'r broses yn gamgymeriad difrifol. Byddai'n arwain at ddeddfwriaeth gynhennus, aneffeithiol a ddrafftwyd yn wael—

Andrew R.T. Davies: Diolch i'r Aelod dros Bontypridd am dderbyn ymyriad. Yr oeddwn yn gwrando ar y Gweinidog Cyllid y bore yma ar Radio Wales. Cyfeiriodd yn gyson at y system gynllunio yn gyrru'r economi yn ei flaen. Roedd yn siarad yng nghyd-destun y flwyddyn gyllidebol nesaf. Onid ydych yn meddwl, os yw'r Gweinidog Cyllid yn defnyddio'r system gynllunio fel un offeryn ar gyfer y flwyddyn gyllidebol nesaf, mae'n ddyletswydd arnom fel yr wrthblaid i ddarganfod yr hyn y byddant yn ei wneud â'r system gynllunio?

Mick Antoniw: I think that we work with the planning system that we actually have at the time. However, when you are looking at a major overhaul, you do not seek to rush that, get it wrong and hamper all future budgets with ineffective legislation. That is the particular difficulty. It is absolutely essential that we get it right. To some extent, I think that the motion falsely presents the idea that, somehow, if only we were a bit more urgent, we could rush this all forward and that we could have it all implemented much more quickly. I do not agree with that, and I think that it would be irresponsible. As a new legislature, we have to ensure that our legislation is fit for purpose and that we get it right.

The Minister for Environment and Sustainable Development (John Griffiths):

I will begin by thanking Members for their contributions to what is, undoubtedly, an important debate, which I welcome. Many issues have been raised. We obviously need a fit-for-purpose planning system that can contribute towards our future prosperity. It needs to be able to meet the competing interests that many Members have mentioned: economic development, housing, transport and infrastructure, climate mitigation and energy needs and capacity. It has to work for the construction sector and developers, and support jobs and growth. So, with all of that in mind, it is easy to understand why Members have raised a range of matters that touch on all of those. It is also good to know that a lot of work is taking place at the moment with Welsh Government officials. Indeed, a lot of work is planned—not only leading up to the legislation, but before that, in terms of revision. There is a lot that needs to be dealt with.

We can rightly be proud of our main planning policy document, ‘Planning Policy Wales’, which is well thought of. Members have made comment as to how lengthy it is and made comparison with what is happening in England in terms of the reduction down to 52 pages or so. I agree with those Members who say that it is important to ensure that we have sufficient clarity and certainty around national planning policy in Wales.

Mick Antoniw: Yr wyf yn credu ein bod yn gweithio gyda'r system gynllunio sydd gennym ar y pryd. Fodd bynnag, pan edrychwch ar newidiadau mawr, nid ydych yn ceisio rhuthro hynny a'i gael yn anghywir, gan amharu ar gyllidebau'r dyfodol â deddfwriaeth aneffeithiol. Dyna'r anhawster penodol. Mae'n gwbl hanfodol ein bod yn ei gael yn iawn. I ryw raddau, teimlaf fod y cynnig yn cyflwyno'r camsyniad y gallem, rywsut, petawn yn gweithredu gyda mwy o frys, ruthro hyn i gyd ymlaen ac y gallem gael y cyfan ar waith yn gynt o lawer. Nid wyf yn cytuno â hynny, a chredaf y byddai'n anghyfrifol. Fel deddfwrfa newydd, mae'n rhaid i ni sicrhau bod ein deddfwriaeth yn addas i'r diben a'n bod yn ei gael yn iawn.

Y Gweinidog Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy (John Griffiths):

Dechreuaf drwy ddiolch i'r Aelodau am eu cyfraniadau at yr hyn sydd, yn ddi-os, yn ddadl bwysig, a chroesawaf hynny. Mae llawer o faterion wedi cael eu codi. Mae'n amlwg bod arnom angen system gynllunio sy'n addas i'r diben a all gyfrannu at ein ffyniant yn y dyfodol. Mae angen iddi allu cwrdd â'r buddiannau sy'n cystadlu â'i gilydd, sydd wedi cael eu crybwyll gan nifer o Aelodau: datblygu economaidd, tai, cludiant ac isadeiledd, lliniaru hinsawdd ac anghenion ynni a chapasiti. Mae'n rhaid iddo weithio i'r sector adeiladu a datblygwyr, a chynnal swyddi a thwf. Felly, gan gofio hynny i gyd, mae'n hawdd deall pam y mae Aelodau wedi codi nifer o faterion sy'n cyffwrdd ar bob un o'r rheiny. Mae hefyd yn dda gwybod bod llawer o waith yn cael ei wneud ar hyn o bryd gyda swyddogion Llywodraeth Cymru. Yn wir, mae llawer o waith ar y gweill—nid yn unig yn arwain i fyny at y ddeddfwriaeth, ond cyn hynny, o ran diwygio. Mae llawer o bethau y mae angen ymdrin â hwy.

Gallwn fod yn falch o'n prif ddogfen bolisi gynllunio, ‘Polisi Cynllunio Cymru’, y mae nifer yn ei barchu. Mae Aelodau wedi sôn am ba mor hir ydyw ac wedi gwneud cymhariaeth â'r hyn sy'n digwydd yn Lloegr o ran y gostyngiad i lawr i ryw 52 tudalen. Yr wyf yn cytuno â'r Aelodau hynny sy'n dweud ei bod yn bwysig sicrhau bod gennym eglurder digonol a sicrwydd o ran polisi cynllunio cenedlaethol yng Nghymru. Wrth

Obviously, there is a balance to be struck, and some of the work as we go forward will look at simplification, understandability and user-friendliness. However, all that has to be balanced with the necessary certainty and clarity. More than 20 organisations actively helped in the creation of 'Planning Policy Wales'—organisations with diverse interests such as Wales Environment Link and the Confederation of British Industry. We have kept the policy up to date and relevant, and we will keep that approach in place as we move forward.

Members mention sustainable development and to what extent it shapes what happens. It is, of course, at the heart of our planning policy—both the local development plans and our national planning policy. It is at the heart of local planning here in Wales. We believe that a plan-led approach is essential if we are to have rational and consistent local planning decisions. This is why we have put in place a streamlined, single-tier local development plan system. These plans are underpinned by two key principles: community involvement, which many Members rightly mentioned, and evidence, which was also highlighted. Decisions cannot be based on short-term expediency, local election cycles or pressure from vested interests—established property interests or others. So, we have to guard against all of that in moving forward. Members also mentioned support for officers in the local planning authorities. We do provide support—with training, guidance, resource and technical expertise. That includes the Simpson review and the approach around collaboration and joint working, led by my colleague the Minister for Local Government and Communities.

Andrew R.T. Davies: I have raised this issue with you previously, and other Members have raised it again today. In fairness, previous Governments in the Assembly have made quite substantial amounts of money available to local planning authorities for pre-application advice and help, but, sadly, in many local authorities, that has just disappeared into a bottomless pit and that

gwrs, mae cydbwysedd i'w daro, a bydd rhywfaint o'r gwaith wrth inni symud ymlaen yn edrych ar symleiddio, pa mor ddealladwy ydyw a phrofiad defnyddwyr. Fodd bynnag, mae'n rhaid cydbwyso'r cyfan gyda sicrwydd a'r eglurder angenrheidiol. Mae dros 20 o sefydliadau wedi cymryd rhan yn y gwaith o greu 'Polisi Cynllunio Cymru'—sefydliadau gyda diddordebau amrywiol fel Cyswllt Amgylchedd Cymru a Chyddfederasiwn Diwydiant Prydain. Rydym wedi cadw'r polisi yn gyfredol ac yn berthnasol, a byddwn yn parhau i wneud hynny wrth inni symud ymlaen.

Mae Aelodau wedi sôn am ddatblygu cynaliadwy ac i ba raddau y mae'n dylanwadu ar beth sy'n digwydd. Mae, wrth gwrs, wrth wraidd ein polisi cynllunio—o ran y cynlluniau datblygu lleol a'n polisi cynllunio cenedlaethol. Mae wrth wraidd cynllunio lleol yma yng Nghymru. Credwn fod arwain gyda chynllun yn hanfodol os ydym am gael penderfyniadau cynllunio lleol rhesymol a chyson. Dyna pam yr ydym wedi sefydlu system gynllun datblygu lleol symlach, sydd ag un haen. Mae'r cynlluniau hyn yn cael eu hategu gan ddwy egwyddor allweddol: cyfraniad y gymuned, a grybwyllwyd, yn iawn, gan nifer o Aelodau, a thystiolaeth, a amlygwyd hefyd. Ni all penderfyniadau fod yn seiliedig ar hwylustod tymor byr, cylchoedd etholiad lleol neu bwysau gan fuddiannau breintiedig—buddiannau eiddo neu eraill. Felly, mae'n rhaid i ni warchod yn erbyn hynny i gyd wrth symud ymlaen. Soniodd Aelodau hefyd am gymorth ar gyfer swyddogion yr awdurdodau cynllunio lleol. Rydym yn darparu cefnogaeth—gyda hyfforddiant, arweiniad, adnoddau ac arbenigedd technegol. Mae hynny'n cynnwys adolygiad Simpson a'r dull o gwmpas cydweithredu a chydweithio, a arweinir gan fy nghyd-Aelod, y Gweinidog Llywodraeth Leol a Chymunedau.

Andrew R.T. Davies: Yr wyf wedi codi'r mater hwn gyda chi o'r blaen, ac mae Aelodau eraill wedi ei godi eto heddiw. A bod yn deg, mae Llywodraethau blaenorol yn y Cynulliad wedi sicrhau bod symiau eithaf sylweddol o arian ar gael i awdurdodau cynllunio lleol ar gyfer cyngor cyn ymgeisio, ond, yn anffodus, mewn llawer o awdurdodau lleol, mae hynny wedi diflannu i bydw

pre-application advice is not available. Will you commit, as one of the new Ministers, to improve the availability of pre-application advice?

5.15 p.m.

John Griffiths: Having consulted over the summer, we will publish our guidance on pre-application advice towards the end of this year. I hope that that will be very useful.

I firmly believe that the planning system must become more agile, timely and consistent. Over recent years, we have seen a trend for the planning system to become affected by other policy agendas. The planning system is about regulating the development and use of land in the public interest. We must ensure that it retains that focus.

Members mentioned the spatial plan; we will be taking forward developments in relation to the spatial plan in conjunction with the natural environment framework and work on our infrastructure planning for waste, energy and water.

More can always be done to improve the planning system. Following the referendum, we now have primary legislative powers, which will be very important.

Timing is important, and we seek to get on with matters. However, as many Members have mentioned, it is very important to get it right. It is important that it is based on sound evidence. Therefore, we have to get the process right. We have set that out. The independent review that I announced last Friday will produce evidence, which will feed into the White Paper and the eventual legislation.

Russell George claimed that the Welsh Government responded to the fact of this debate by announcing this independent review, but I am afraid, Russell, that you overestimate the powers of the Welsh Conservatives and, indeed, the fleetness of foot of the Welsh Government. Although we show great speed on many occasions, I am

diwaelod, ac nid yw'r cyngor cyn ymgeisio hynny ar gael. A wnewch chi ymrwymo, fel un o'r Gweinidogion newydd, i wella argaeledd cyngor cyn ymgeisio?

John Griffiths: Wedi'r ymgynghori dros yr haf, byddwn yn cyhoeddi ein canllawiau ar gyngor cyn-ymgeisio tua diwedd eleni. Yr wyf yn gobeithio y bydd hynny'n ddefnyddiol iawn.

Credaf yn gryf fod yn rhaid i'r system gynllunio fod yn fwy ystwyth, amserol a chyson. Dros y blynyddoedd diwethaf, yr ydym wedi gweld tuedd i'r system gynllunio gael ei heffeithio gan agendâu polisi eraill. Mae'r system gynllunio yn ymwneud â rheoleiddio datblygu a defnyddio tir er budd y cyhoedd. Rhaid inni sicrhau ei bod yn cadw'r ffocws hwnnw.

Crybwyllodd Aelodau'r cynllun gofodol; byddwn yn bwrw ymlaen â datblygiadau mewn perthynas â'r cynllun gofodol ar y cyd â fframwaith yr amgylchedd naturiol ac yn gwneud ein gwaith cynllunio seilwaith ar gyfer gwastraff, ynni a dŵr.

Gellir bob amser gwneud mwy i wella'r system gynllunio. Yn dilyn y refferendwm, mae gennym bellach bwerau deddfu sylfaenol, a fydd yn bwysig iawn.

Mae amseru yn bwysig, ac yr ydym yn ceisio bwrw ymlaen â materion. Fodd bynnag, fel mae llawer o Aelodau wedi crybwyll, mae'n bwysig iawn bod popeth yn gywir ac yn seiliedig ar dystiolaeth gadarn. Felly, rhaid inni sicrhau bod y broses yn iawn. Yr ydym wedi ei gosod allan. Bydd yr adolygiad annibynnol a gyhoeddais ddydd Gwener diwethaf yn cynhyrchu tystiolaeth, a fydd yn bwydo i mewn i'r Papur Gwyn a'r ddeddfwriaeth yn y pen draw.

Honnodd Russell George fod Llywodraeth Cymru wedi ymateb i fodolaeth y ddadl hon drwy gyhoeddi'r adolygiad annibynnol hwn, ond mae arnaf ofn, Russell, eich bod yn gorbrisio pwerau'r Ceidwadwyr Cymreig ac, yn wir, pa mor chwim yw Llywodraeth Cymru. Er ein bod yn dangos cyflymder mawr ar sawl achlysur, mae arnaf ofn na

afraid that it simply would not have been possible to have reacted that quickly in the way that you have suggested.

I will say a little about the independent advisory group. As Dafydd Elis-Thomas said, it will be chaired by John Davies, the former Welsh director of the Planning Inspectorate. He will bring a great deal of expertise to the table. We hope to have a call for evidence this autumn and for the report to be delivered by next May. Therefore, once again, we will be getting on with matters, collecting evidence and building consensus on future legislation. For those reasons, I cannot support the motion as tabled, or Peter Black's amendment 2. However, I urge Assembly Members to support amendment 1 tabled in the name of Jane Hutt.

Many Members have referred to what is taking place in England at the moment in relation to planning. We are very clear about sustainable development being at the heart of what we do in Wales. That is the case in relation to both local planning authorities and our national policy. I believe that there is some uncertainty regarding the approach in England. Some of that has been caused by the guidance being slimmed down to 52 pages or so, but also because there is not now a sequential approach that put brownfield sites first in England. We have retained that approach in Wales. Therefore, there is a great deal of anxiety in relation to the process in England, where the Government seems to be trying to steamroller through very important changes without proper scrutiny or debate, and that has also caused uncertainty.

I will conclude by mentioning that there seems to be a change of direction for the Welsh Conservatives under the leadership of Andrew Davies, which is perhaps illustrated by this debate. We have heard quite often that we, in Wales, should be emulating, in an unthinking way, what is happening in England. When you look at what has been said today and what has been said in this debate, it amounts to 'For Wales, see England'. That is not the approach of the Welsh Government.

fyddai wedi bod yn bosibl inni ymateb mor gyflym yn y ffordd y gwnaethoch awgrymu.

Dywedaf ychydig am y grŵp cynghori annibynnol. Fel y dywedodd Dafydd Elis-Thomas, caiff ei gadeirio gan John Davies, cyn-gyfarwyddwr Cymreig yr Arolygiaeth Gynllunio. Bydd yn dod â llawer o arbenigedd at y gwaith. Yr ydym yn gobeithio galw am dystiolaeth yr hydref hwn a chyflwyno'r adroddiad erbyn mis Mai nesaf. Felly, unwaith eto, byddwn yn bwrw ymlaen â materion, yn casglu tystiolaeth ac yn adeiladu consensws ar ddeddfwriaeth yn y dyfodol. Am y rhesymau hynny, ni allaf gefnogi'r cynnig fel y'i cyflwynwyd, neu welliant 2 Peter Black. Fodd bynnag, yr wyf yn annog Aelodau'r Cynulliad i gefnogi gwelliant 1 a gyflwynwyd yn enw Jane Hutt.

Mae llawer o Aelodau wedi cyfeirio at yr hyn sy'n digwydd yn Lloegr ar hyn o bryd parthed cynllunio. Yr ydym yn glir iawn bod datblygu cynaliadwy wrth wraidd yr hyn a wnawn yng Nghymru. Felly y mae hi mewn perthynas ag awdurdodau cynllunio lleol a'n polisi cenedlaethol. Yr wyf yn credu bod peth ansicrwydd ynglŷn â'r dull gweithredu yn Lloegr. Achoswyd rhan o hynny gan docio'r canllawiau i ryw 52 tudalen, ond hefyd am nad oes bellach ddull dilyniantol sy'n rhoi safleoedd tir llwyd yn gyntaf yn Lloegr. Yr ydym wedi cadw'r dull gweithredu hwnnw yng Nghymru. Felly, mae llawer iawn o bryder o ran y broses yn Lloegr, lle mae'n ymddangos bod y Llywodraeth yn ceisio gorfodi newidiadau pwysig iawn heb graffu neu ddadl briodol, ac mae hynny hefyd wedi achosi ansicrwydd.

Yr wyf am gloi gan ddweud ei bod yn ymddangos fel bod newid cyfeiriad yn hanes y Ceidwadwyr Cymreig dan arweiniad Andrew Davies, sydd efallai yn cael ei ddangos gan y ddadl hon. Yr ydym wedi clywed yn aml iawn y dylem ni yng Nghymru efelychu, mewn ffordd ddifeddl, yr hyn sy'n digwydd yn Lloegr. Pan edrychwch ar yr hyn a ddywedwyd heddiw a'r hyn a ddywedwyd yn y ddadl hon, mae'n gyfystyr â dweud 'Am Gymru, gweler Lloegr'. Nid dyna agwedd Llywodraeth Cymru.

Darren Millar: I am pleased to conclude this debate this afternoon. For the most part, it has been a well-informed and intelligent debate, and there has been a great deal of consensus across the Chamber. There is certainly consensus that things need to change and that the planning system is in need of significant overhaul. I say to the Minister that we are not interested in a cut-and-paste version of planning policy in England being applied to Wales—we have never said that. We want something that is made in Wales, and we recognise that that should always be the case. That is why you will notice that our recent manifesto for the Assembly elections was significantly different from our manifesto for the UK elections.

I welcome the Minister's pre-emptive strike in his announcement last week of the independent advisory group. I welcome the fact that he wants to see simplification of the planning system, and that he referred to the need to balance the competing priorities that exist. However, sticking to the current timescales is not acceptable in these current difficult economic times, which are due to the legacy that his party left us in Government.

Turning to some of the comments made by other speakers during the debate, Russell George made reference to the fact that we need a radical reboot of our planning system, and that we need it now. We cannot tweak around the edges for another three years before we see real change delivered on the ground to support the economic growth strategy that this Government wants to pursue.

William Powell quite rightly made a point about the inconsistent approach in the Government's regionalisation agenda, whereby we have different boundaries for all sorts of different purposes across Wales. That will make it difficult to get people to work together in a coherent way.

Angela Burns referred to the many reports that have been produced over the years regarding the planning system in Wales, and the compelling need for change, as stated in the GVA Grimley report published in March 2010, and the report of the former

Darren Millar: Yr wyf yn falch i gloi'r ddadl hon y prynhawn yma. Ar y cyfan, mae wedi bod yn ddadl wybodus a deallus, a bu llawer iawn o gonsensws ar draws y Siambr. Yn sicr, mae consensws bod angen i bethau newid a bod ar y system gynllunio angen gweddnewid sylweddol. Weinidog, nid oes diddordeb gennym dorri a gludo polisi cynllunio Lloegr a'i roi ar waith yng Nghymru—nid ydym erioed wedi dweud hynny. Yr ydym eisiau rhywbeth sy'n cael ei wneud yng Nghymru, ac yr ydym yn cydnabod y dylai hynny bob amser fod yn wir. Dyna pam y byddwch yn sylwi yr oedd ein manifestio diweddar ar gyfer etholiadau'r Cynulliad yn sylweddol wahanol i'n manifestio ar gyfer etholiadau'r DU.

Yr wyf yn croesawu rhagymosodiad y Gweinidog yn ei gyhoeddiad yr wythnos diwethaf am y grŵp cynghori annibynnol. Croesawaf y ffaith ei fod am weld symleiddio ar y system gynllunio ac y cyfeiriodd at yr angen i gydbwysu'r blaenoriaethau cystadleuol sy'n bodoli. Fodd bynnag, nid yw cadw at yr amserlenni presennol yn dderbyniol yn y cyfnod economaidd anodd hwn, sydd yn ganlyniad i'r etifeddiaeth a adawodd ei blaidd inni yn y Llywodraeth.

Gan droi at rai o'r sylwadau a wnaed gan siaradwyr eraill yn ystod y ddadl, cyfeiriodd Russell George at y ffaith fod arnom angen ailgychwyn ein system gynllunio yn radical, a bod arnom ei angen yn awr. Ni allwn gwneud newidiadau bach, ymylol am dair blynedd arall cyn inni weld newid gwirioneddol ar lawr gwlad i gefnogi'r strategaeth o dwf economaidd y mae'r Llywodraeth hon yn awyddus i roi ar waith.

Gwnaeth William Powell bwynt cwbl briodol am yr ymagwedd anghyson yn agenda rhanbartholi'r Llywodraeth, lle mae gennym ffiniau gwahanol ar gyfer pob math o wahanol ddibenion ar draws Cymru. Bydd hynny'n ei gwneud yn anodd i gael pobl i weithio gyda'i gilydd mewn ffordd gydlynol.

Cyfeiriodd Angela Burns at yr adroddiadau niferus sydd wedi cael eu cynhyrchu dros y blynnyddoedd ynghylch y system gynllunio yng Nghymru, a'r angen dybryd am newid, fel y nodwyd yn yr adroddiad GVA Grimley a gyhoeddwyd ym mis Mawrth 2010, ac

Sustainability Committee, which received cross-party support in this Assembly. Those reports have made the case for change; we do not need more evidence for the case for change, which is what the Minister is looking for. What we need to do is to get on with it and deliver the changes that we so desperately need. Angela also referred to the profit culture that exists within the planning system, and it is regrettable that, under successive Labour-led administrations in this Assembly, we have seen the fee regime for planning purposes in local government change from nominal fees for planning applications to cost recovery models. It has become a bit of a cash cow, frankly, and that should not be allowed to be the case. Perhaps you can look at that as a matter of urgency, Minister, particularly given that when businesses are looking to invest in Wales they see this as a barrier.

Julie James missed the point in our reference to the need to simplify the guidance. This is about removing the shackles on local authorities and local communities in the existing planning guidance. If you free them from too restrictive guidance, it allows for some local discretion and a greater voice for the local community in the planning process. That is the point that we are trying to make, Julie; it is not about wanting to simplify for the sake of it—it is about wanting to give power back to people in their communities, which is something that we passionately believe in as Conservatives. Obviously, your party does not.

Janet Finch-Saunders referred to the controversy surrounding the Conwy local development plan, which has also been seen with local development plans in other parts of the country, such as Denbighshire.

I have to take issue with Vaughan Gething's assessment that the public is not interested in the planning process. If you go up to Conwy and Denbighshire, you will find many thousands of people who are interested in the planning process, particularly when it comes to the development of local development plans. So, I do not accept that the public is not interested in this important issue.

adroddiad y cyn-Bwyllgor Cynaliadwyedd, a gefnogwyd gan bob plaid yn y Cynulliad hwn. Mae'r adroddiadau hynny wedi gwneud yr achos dros newid; nid oes angen mwy o dystiolaeth ar yr achos dros newid, sef yr hyn y mae'r Gweinidog yn chwilio amdano. Yr hyn sydd angen inni ei wneud yw bwrw ati a chyflwyno'r newidiadau yr ydym eu hangen mor daer. Cyfeiriodd Angela hefyd at y diwylliant elw sy'n bodoli o fewn y system gynllunio, ac mae'n anffodus, o dan weinyddiaethau olynol dan arweiniad Llafur yn y Cynulliad hwn, ein bod wedi gweld y gyfundrefn ffioedd at ddibenion cynllunio mewn llywodraeth leol yn newid o fod yn ffioedd mewn enw ar gyfer ceisiadau cynllunio i fodolau adennill costau. Mae wedi dod yn dipyn o ffynhonnell arian, a dweud y gwir, ac ni ddylid caniatáu hynny. Efallai y gallwch edrych ar hynny ar frys, Weinidog, yn enwedig o gofio pan fydd busnesau yn ystyried buddsoddi yng Nghymru eu bod yn gweld hyn fel rhwystr.

Methodd Julie James yr ergyd yn ein cyfeiriad at yr angen am symleiddio'r canllawiau. Mae hyn yn ymwneud â chael gwared ar yr hualau ar awdurdodau lleol a chymunedau lleol yn y canllawiau cynllunio presennol. Os byddwch yn eu rhyddhau o ganllawiau rhy gyfyng, caniateir rhywfaint o ddisgresiwn lleol a mwy o lais gan y gymuned leol yn y broses gynllunio. Dyna'r pwynt yr ydym yn ceisio'i wneud, Julie; nid dymuniad i symleiddio er ei fwyn ei hun ydyw, ond dymuniad i roi'r pŵer yn ôl i bobl yn eu cymunedau, sy'n rhywbeth yr ydym yn credu'n angerddol ynddo fel Ceidwadwyr. Yn amlwg, nid yw eich plaid yn gwneud.

Cyfeiriodd Janet Finch-Saunders at y ddadl am gynllun datblygu lleol Conwy, sydd hefyd wedi bod yn amlwg gyda chynlluniau datblygu lleol mewn rhannau eraill o'r wlad, megis sir Ddinbych.

Rhaid i mi anghytuno ag asesiad Vaughan Gething nad oes gan y cyhoedd ddiddordeb yn y broses gynllunio. Os ewch i fyny i Gonwy a sir Ddinbych, byddwch yn dod o hyd i filoedd o bobl sydd â diddordeb yn y broses gynllunio, yn enwedig pan ddaw i ddatblygu cynlluniau datblygu lleol. Felly, nid wyf yn derbyn nad oes gan y cyhoedd ddiddordeb yn y mater pwysig hwn.

Ann Jones: As you have mentioned Denbighshire's local development plan, do you agree that many people from other areas have been given the wrong information and so have campaigned against its local development plan? Some of the language used has been very upsetting for people who live in Bodelwyddan.

Darren Millar: I understand that there is sometimes misinformation put about when it comes to local development plans. However, the point is that the public is interested in them.

It does not surprise me that Lord Elis-Thomas wants to support the Government, and that there is a complacent attitude to the need for change in Wales as far as our planning system is concerned. We want to see growth and change now, not in many years' time.

Lord Elis-Thomas *rose—*

Darren Millar: I am sorry, but I will not take an intervention, as I am coming to the end of my speech. [ASSEMBLY MEMBERS: 'Oh.'] Paul Davies referred to the need to protect town centres. We have all walked in town centres around the country and been dismayed at the increase in the number of empty premises. That also needs to change, so let us hope that we will see some change on that front.

I will conclude by saying this: among the issues that we have not touched upon that the Government might like to consider, are the policies in place for flood protection in Wales. Also, one lesson that we need to learn from England is on the increased use of referenda when it comes to some of the more controversial planning applications that might be made. The Government might be able to take that on board.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is that the motion be agreed without amendment. Is there any objection? I see that there is. Therefore, voting on this item will be deferred until voting time.

Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.

Ann Jones: Gan eich bod wedi crybwyll cynllun datblygu lleol sir Ddinbych, a ydych yn cytuno bod llawer o bobl o ardaloedd eraill wedi cael y wybodaeth anghywir ac felly wedi ymgyrchu yn erbyn ei gynllun datblygu lleol? Mae peth o'r iaith a ddefnyddiwyd wedi peri cryn ofid i drigolion Bodelwyddan.

Darren Millar: Yr wyf yn deall weithiau y lledaenir gwybodaeth anghywir ynghylch cynlluniau datblygu lleol. Fodd bynnag, y pwynt yw bod y cyhoedd yn ymddiddori ynddynt.

Nid yw'n fy synnu bod yr Arglwydd Elis-Thomas yn awyddus i gefnogi'r Llywodraeth, a bod agwedd hunanfodlon am yr angen am newid yng Nghymru cyn belled ag y mae ein system gynllunio yn y cwestiwn. Yr ydym am weld twf a newid yn awr, nid ymhen blynnyddoedd lawer.

Lord Elis-Thomas *a gododd—*

Darren Millar: Mae'n ddrwg gennyf, ond nid wyf am dderbyn ymyriad, gan fy mod yn dod i ddiwedd fy araith. [AELODAU'R CYNULLIAD: 'O.'] Cyfeiriodd Paul Davies at yr angen i amddiffyn canol trefi. Yr ydym i gyd wedi cerdded yng nghanol trefi o amgylch y wlad ac yn gresynu at y cynnydd yn y nifer o eiddo gwag. Mae angen i hynny hefyd newid, felly gadewch inni obeithio y gwelwn ryw faint o newid yn y maes hwnnw.

Yr wyf am gloi drwy ddweud hyn: ymhlith y materion nad ydym wedi crybwyll y gallai'r Llywodraeth eu hystyried yw'r polisiau ar waith ar gyfer amddiffyn rhag llifogydd yng Nghymru. Yn ogystal, un wers y mae angen inni ei dysgu o Loegr yw'r defnydd cynyddol o refferenda pan ddaw i rai o'r ceisiadau cynllunio mwy dadleuol a allai gael eu gwneud. Efallai y gall y Llywodraeth ystyried hynny.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw bod y cynnig yn cael ei gytuno heb ei ddiwygio. A oes unrhyw wrthwynebiad? Gwelaf fod gwrthwynebiad. Felly, caiff y bleidlais ar yr eitem hon ei gohirio tan y cyfnod pleidleisio.

Voting deferred until voting time.

Dadl Plaid Cymru Plaid Cymru Debate

Y Rhaglen Lywodraethu The Programme for Government

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Jane Hutt, amendments 2, 5, 6 and 7 in the name of William Graham and amendments 3 and 4 in the name of Peter Black.

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Jane Hutt, gwelliannau 2, 5, 6 a 7 yn enw William Graham a gwelliannau 3 a 4 yn enw Peter Black.

Cynnig NDM4818 Jocelyn Davies

Motion NDM4818 Jocelyn Davies

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn gresynu at ddiffyg manylion a thargedau ystyrlon yn y Rhaglen Lywodraethu: a

1. Regrets the lack of meaningful targets and detail contained in the Programme for Government: and

2. Yn galw ar Lywodraeth Cymru i sicrhau bod ei Rhaglen yn canolbwyntio ar y sialensiau y bydd yr economi yn eu hwynebu dros yr ychydig flynyddoedd nesaf.

2. Calls on the Welsh Government to ensure that its Programme focuses on the challenges which the economy will face during the next few years.

Alun Ffred Jones: Cynigiau y cynnig.

Alun Ffred Jones: I move the motion.

Yr wyf yn falch iawn o gael cyflwyno'r cynnig hwn.

I am very pleased to present this motion.

These are difficult times. Public spending is being slashed by the coalition Government in London. The Government in Wales has no means to vary or raise taxes, because of the inadequate settlement. Any governing party in the National Assembly would inevitably face difficult decisions in such circumstances. The programme for government that was revealed last week is a rerun of the Labour manifesto—no surprises there. However, the global context has changed. It has changed dramatically since all our manifestos were created. Billions of pounds have been wiped off the value of shares in London. A Belgian-French bank teetered on the brink of collapse yesterday. There is panic on the streets of Athens and on Wall Street, and the UK construction sector seems to be heading for recession as public sector projects dry up. According to the president of the European Central Bank, we are experiencing the worst

Mae hwn yn gyfnod anodd. Mae gwariant cyhoeddus yn cael ei dorri gan y Llywodraeth glymblaid yn Llundain. Nid oes gan y Llywodraeth yng Nghymru ffordd i amrywio neu godi trethi, oherwydd y setliad annigonol. Byddai unrhyw blaid lywodraethol yn y Cynulliad Cenedlaethol yn anochel yn wynebu penderfyniadau anodd mewn amgylchiadau o'r fath. Mae'r rhaglen lywodraethu a ddatgelwyd yr wythnos diwethaf yn ail-redeg manifestu Llafur—nid yw hynny'n annisgwyl. Fodd bynnag, mae'r cyd-destun byd-eang wedi newid. Mae wedi newid yn ddramatig ers crëwyd pob un o'n manifestos. Mae biliynau o bunnoedd wedi cael eu dileu oddi ar werth cyfranddaliadau yn Llundain. Yr oedd banc o Wlad Belg a Ffrainc ar fin mynd i'r wal ddod. Mae panig ar strydoedd Athen ac ar Wall Street, ac ymddengys fod sector adeiladu'r DU yn mynd ar ei ben am ddirwasgiad wrth i

crisis since the second world war, and the UK's second-quarter growth figures have been revised downwards to an alarming level today.

However, we do not need to look elsewhere to realise the gravity of the situation. The high rate of unemployment among young people in Wales, many of them graduates, and the struggling businesses in our communities, are a daily reminder of these dire days. If the Welsh economy is not in recession, it is not far from it. The question that we in Plaid Cymru are asking today is whether this programme for government is an adequate response to the daunting challenges ahead. I fear that the answer is 'no'. It smacks of business as usual; it is far too timid and vague. It will come as a disappointment to all the people and businesses looking to the Government to stand up for Wales during these times of economic crisis.

The introduction to chapter 1, 'Growth and Sustainable Jobs', says that it wants to set out

'a clear and realistic role for the Welsh Government... As a devolved government, we are only able to impact significantly on the Welsh economy in the longer-term.'

I wonder how long that 'longer term' is. It smacks of waving the white flag even before entering the fray.

The programme was described by the First Minister as 'a fresh approach' and as a 'road map'. I am afraid that it is more of the same, and I would contend that, after four months, the Government should have produced a document containing far more detailed and measurable outcomes. After all, a road map tells you exactly how to get from A to B, and possibly on to C. It tells you how many miles you have to travel and much more. According to the First Minister all that this does or is intended to do is

'to steer the Government machine in the right direction.'

brosiectau sector cyhoeddus ddiflannu. Yn ôl llywydd Banc Canolog Ewrop, yr ydym yn profi'r argyfwng gwaethaf ers yr ail ryfel byd, ac mae ffigurau twf ail chwarter y DU heddiw wedi cael eu diwygio am i lawr i lefel frawychus.

Fodd bynnag, nid oes angen i ni edrych rhywle arall i sylweddoli difrifoldeb y sefyllfa. Mae'r gyfradd uchel o ddiweithdra ymhlith pobl ifanc yng Nghymru, llawer ohonynt yn raddedigion, a'r busnesau sydd yn eu cael hi'n anodd yn ein cymunedau yn ein hatgoffa yn ddyddiol o'r dyddiau enbyd hyn. Os nad yw economi Cymru mewn dirwasgiad, nid yw'n bell ohoni. Y cwestiwn yr ydym ym Mhlaid Cymru yn ei ofyn heddiw yw a yw'r rhaglen llywodraethu hon yn ymateb digonol i'r sialensiau dychrynlyd o'n blaenau. Ofnaf mai 'na' yw'r ateb. Mae'n sawru o fusnes fel arfer; mae'n llawer rhy ofnus ac amwys. Bydd yn peri siom i'r holl bobl a busnesau sydd yn disgwyl i'r Llywodraeth sefyll dros Gymru yn ystod y cyfnod hwn o argyfwng economaidd.

Mae'r cyflwyniad i bennod 1, 'Twf a Swyddi Cynaliadwy', yn dweud ei bod am amlinellu

'rôl glir a realistig i Lywodraeth Cymru... Fel llywodraeth ddatganoledig, dim ond yn y tymor hir y gallwn gael effaith sylweddol ar economi Cymru.'

Tybed pa mor hir yw'r 'tymor hir' hwnnw. Mae'n sawru o chwifio baner wen cyn hyd yn oed mynd i mewn i'r gad.

Cafodd y rhaglen ei ddisgrifio gan y Prif Weinidog fel 'ymagwedd o'r newydd' ac fel 'map ffordd'. Ofnaf ei bod yn fwy o'r un peth, a byddwn yn dadlau, ar ôl pedwar mis, y dylai'r Llywodraeth fod wedi cynhyrchu dogfen yn cynnwys canlyniadau llawer mwy manwl a mesuradwy. Wedi'r cyfan, mae map ffordd yn dweud wrthyh yn union sut i fynd o A i B, ac, o bosibl, ymlaen i C. Mae'n dweud wrthyh faint o filltiroedd sydd yn rhaid ichi deithio a llawer mwy. Yn ôl y Prif Weinidog, y cyfan a wna hyn, neu'r cyfan y bwriedir iddo ei wneud yw

'i lywio peiriant y Llywodraeth yn y cyfeiriad cywir.'

That sounds a bit like the spatial plan, which we heard about recently, which is still trying to find a meaningful role while eating up time, effort and money to little effect.

The First Minister stated that Labour would not be a 'strategy factory'. Those are his words; it is a laudable aim, and I applaud it. However, the programme aims to create six new strategies, two new action plans, four new frameworks and three new plans. That is on top of the 16 existing strategies, the six existing frameworks and the 12 existing plans that the programme for government says that Labour will continue to implement.

5.30 p.m.

The First Minister also made a statement prior to the publication of the programme that he wanted the public to be able to judge the success or otherwise of the Government; the most obvious way of doing that would be to set out clear aims and measurable targets. What do we get? Among the indicators, there are 97 instances where a percentage sign appears without a figure next to it, and just five instances where a percentage sign appears with a figure. How anyone will be able to assess the Government's performance objectively is beyond me. We must assume that this is a deliberate ploy to avoid the unfortunate fate of the gross domestic product target of 90 per cent of the UK average set by the then First Minister at the beginning of the original European programme.

The greatest failure of the programme for Government is the absence of any understanding of the economic storm raging around us. Professor Brian Morgan, in a recent article, said that

'Potentially the biggest economic driver is increased capital investment in transport and the built environment'.

He went on to mention social housing, energy, integrated transport networks, broadband and renewable energy investment as opportunities to lever in private finance,

Mae hynny'n swmio ychydig fel y cynllun gofodol, y clywsom amdano yn ddiweddar, sydd yn dal i geisio dod o hyd i rôl ystyrllon wrth lowcio amser, ymdrech ac arian heb fawr o effaith.

Dywedodd y Prif Weinidog na fyddai Llafur yn ffatri strategaeth. Dyna ei eiriau ef; mae'n nod canmoladwy, a chymeradwyaf hynny. Fodd bynnag, mae'r rhaglen yn bwriadu creu chwe strategaeth newydd, dau gynllun gweithredu newydd, pedwar fframwaith newydd a thri chynllun newydd. Mae hynny ar ben yr 16 strategaeth gyfredol, y chwe fframwaith presennol a'r 12 cynllun presennol y mae'r rhaglen llywodraethu yn dweud y bydd Llafur yn parhau i'w gweithredu.

Gwnaeth y Prif Weinidog hefyd ddatganiad cyn cyhoeddi'r rhaglen ei fod eisiau i'r cyhoedd allu barnu llwyddiant neu fethiant y Llywodraeth; y ffordd amlycaf o wneud hynny fyddai gosod nodau clir a thargedau mesuradwy. Beth ydym yn ei gael? Ymhlith y dangosyddion, mae 97 o achosion lle mae arwydd canran yn ymddangos heb ffigwr wrth ei ymyl, a dim ond pum achos lle mae arwydd canran yn ymddangos gyda ffigur. Sut y bydd unrhyw un yn gallu asesu perfformiad y Llywodraeth yn wrthrychol, nid wyf yn gwybod. Mae'n rhaid i ni gymryd yn ganiataol bod hyn yn ddyfais bwriadol i osgoi tynged anffodus y targed cynnyrch mewnwladol crynswth o 90 y cant o gyfartaledd y Deyrnas Unedig a osodwyd gan y Prif Weinidog ar y pryd ar ddechrau'r rhaglen Ewropeaidd wreiddiol.

Methiant mwyaf y rhaglen lywodraethu yw absenoldeb unrhyw ddealltwriaeth o'r storom economaidd gynddeiriog o'n cwmpas. Mewn erthygl diweddar, dywedodd yr Athro Brian Morgan,

O bosib, y sbardun economaidd mwyaf yw mwy o fuddsoddi cyfalaf mewn trafndiaeth a'r amgylchedd adeiledig.

Aeth ymlaen i sôn am dai cymdeithasol, ynni, rhwydweithiau trafndiaeth integredig, band eang a buddsoddiad ynni adnewyddadwy fel cyfleoedd i ddenu cyllid preifat, rhoi hwb i'r

boost the economy and deliver real improvements in many areas. Unfortunately, transport has been taken away from the business portfolio; a baffling move by the First Minister.

I acknowledge that there was a general commitment in the budget statement yesterday to explore all potential mechanisms for leveraging in additional investment. However, we would have been far more convinced if that was at the core of the programme for government and included firm commitments. Considering the importance of small and medium-sized enterprises to the economy in Wales, the absence of any specific reference to them in the document is a glaring omission. Of course, there are good things in the programme: schemes that we will support with enthusiasm. There are longer-term projects, such as the review of the planning policy—which we have just been discussing—and we will contribute to the development of that new planning policy. However, we are deeply concerned that the programme does not address the immediate economic storm that is upon us, and the lack of measurable outcomes suggests that the Government lacks confidence in its own programme. That is a real worry.

Gwelliant 1 Jane Hutt

Dileu pwynt 1) a rhoi yn ei le:

‘Yn nodi’r Rhaglen Lywodraethu a’r angen i allu mesur sut y gweithredir polisi’r Llywodraeth’; a

The First Minister: I move amendment 1 in the name of Jane Hutt.

Gwelliant 2 William Graham

Ychwanegu fel pwynt 1 newydd ac ail-rifo’r pwyntiau sy’n dilyn:

Yn galw ar Lywodraeth Cymru i ddiwygio ei Rhaglen Lywodraethu i fynd i’r afael â’r sialensiau economaidd a chymdeithasol sy’n wynebu pobl Cymru.

Gwelliant 5 William Graham

economi a sicrhau gwelliannau gwirioneddol mewn llawer o feysydd. Yn anffodus, mae trafnidiaeth wedi cael ei gymryd i ffwrdd oddi wrth y portffolio busnes; symudiad annealladwy gan y Prif Weinidog.

Yr wyf yn cydnabod bod yna ymrwymiad cyffredinol yn y datganiad cyllideb ddoe i archwilio’r holl fecanweithiau posibl i ddenu buddsoddiad ychwanegol i mewn. Fodd bynnag, byddem wedi cael ein hargyhoeddi lawer yn fwy petai hynny wedi bod wrth wraidd y rhaglen lywodraethu a’i fod yn cynnwys ymrwymïadau pendant. O ystyried pwysigrwydd busnesau bach a chanolig i’r economi yng Nghymru, mae absenoldeb unrhyw gyfeiriad penodol atynt yn y ddogfen yn ddiffyg amlwg. Wrth gwrs, mae yna bethau da yn y rhaglen: cynlluniau y byddwn yn eu cefnogi â brwdfrydedd. Mae yna brosiectau tymor hwy, megis yr adolygiad o’r polisi cynllunio—yr ydym newydd fod yn ei drafod—a byddwn yn cyfrannu at y gwaith o ddatblygu’r polisi cynllunio newydd hwnnw. Fodd bynnag, rydym yn bryderus iawn nad yw’r rhaglen yn mynd i’r afael â’r storom economaidd uniongyrchol sydd ar ein pennau, ac y mae’r prinder o ganlyniadau mesuradwy yn awgrymu bod y Llywodraeth yn brin o hyder yn ei rhaglen ei hun. Mae hynny’n bryder go iawn.

Amendment 1 Jane Hutt

Delete point 1) and replace with:

‘Notes the Programme for Government and the need for measurable delivery when it comes to implementing Government policy’; and

Y Prif Weinidog: Cynigïaf welliant 1 yn enw Jane Hutt.

Amendment 2 William Graham

Add as new point 1 and renumber accordingly:

Calls on the Welsh Government to revise its Programme for Government to address the economic and social challenges facing the people of Wales.

Amendment 5 William Graham

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Add as new point at end of motion:

Yn galw ar Lywodraeth Cymru i ailgyhoeddi ei Rhaglen Lywodraethu er mwyn cynnwys targedau a chanlyniadau mesuradwy.

Calls for the Welsh Government to republish its Programme for Government to include measurable targets and outcomes.

Gwelliant 6 William Graham

Amendment 6 William Graham

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Add as new point at end of motion:

Yn gresynu wrth fethiant Llywodraeth Cymru i bennu, yn y Rhaglen Lywodraethu, fesurau i godi perfformiad Gwerth Ychwanegol Crynswth Cymru erbyn 2015.

Regrets the Welsh Government's failure to specify, within the Programme for Government, measures to raise the performance of Wales' Gross Value Added by 2015.

Gwelliant 7 William Graham

Amendment 7 William Graham

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Add as new point at end of motion:

Yn credu y dylai'r Rhaglen Lywodraethu gynnwys rhaglen gynhwysfawr o ryddhad ardrethi busnes sef yr ymyriad polisi gorau i hybu cyflogaeth a buddsoddiad yn y sector preifat ac y gellid cyflwyno ymyriad o'r fath ar unwaith heb yr angen am adolygiad pellach.

Believes the Programme for Government should include a comprehensive programme of business rate relief as the best policy intervention to encourage private sector investment and employment and that such an intervention could be introduced immediately without the need for a further review.

Andrew R.T. Davies: I move amendments 2, 5, 6 and 7 in the name of William Graham.

Andrew R.T. Davies: Cynigiau welliannau 2, 5, 6 a 7 yn enw William Graham.

I thank Plaid Cymru for tabling this debate. The First Minister promised to make delivery the mantra of the Welsh Labour Government for the next five years, but on the basis of its record over the last 12 years, can we really trust Labour to deliver? More than a decade into devolution, Wales is now the poorest part of the United Kingdom, propping up many of the league tables instead of leading from the front—as we on this side of the Chamber know that Wales can, with the right direction.

Yr wyf yn diolch i Blaid Cymru am gyflwyno'r ddadl hon. Addawodd y Prif Weinidog ddarparu mantra Llywodraeth Lafur Cymru ar gyfer y pum mlynedd nesaf, ond ar sail ei record dros y 12 mlynedd diwethaf, a allwn ni wir ymddiried yn y Blaid Lafur i gyflawni? Fwy na degawd i mewn i ddatganoli, Cymru bellach yw rhan dlotaf y Deyrnas Unedig, lle mae'n cynnal llawer o'r tablau cynghrair yn lle arwain o'r tu blaen—fel y gwyddom ni, ar yr ochr hon i'r Siambr, y gall Cymru ei wneud, gyda'r cyfeiriad cywir.

In general, it is difficult to disagree with much of what is promised in this document. There is enough motherhood and apple pie for everyone here, and plenty more besides for the interest groups and lobbyists. However, there is precious little in this

Yn gyffredinol, mae'n anodd anghytuno â llawer o'r hyn a addawyd yn y ddogfen hon. Mae yna ddigon i bawb gytuno arno yma, a llawer mwy ar gyfer y grwpiau buddiant a lobïwyr. Fodd bynnag, ychydig sydd yn y ddogfen hon i ddangos bod Llywodraeth

document to show that the Welsh Government knows what success ought to look like. There are no strict timescales or targets by which to gauge progress, which leaves this programme for government lacking a clear sense of purpose and direction. The First Minister has promised to report back annually on progress, so that people can see what his Government has delivered. However, the Welsh Government will not be publishing its first annual report until May 2012, which will make the first meaningful comparisons impossible until the following year. Surely, if the First Minister had any confidence in his Government's performance, he would have released figures for this year along with the document. As it stands, it appears that we are expected to defer judgment for two years. That is why we are calling on the Welsh Government to republish this document and include clear targets, timescales and expected outcomes.

We have already identified the areas that Welsh Conservatives would have prioritised: health, the economy and education. The Welsh Government had an opportunity to strengthen these areas and deliver a confident and ambitious programme for Wales. Instead, we have been given an extensive, 56-page document that somehow manages to say almost nothing. As so often with the Welsh Government, the end is rhetoric, not results; dithering, not delivery. Belated progress over enterprise zones was a welcome inclusion within the programme, but long overdue. The UK Government announced its proposals in March, and the Welsh Government appears to have sat on its hands before unveiling a policy that contained little by the way of detail or substance. With the Welsh Government having chosen to focus on a range of trophy sectors, it is vital that it brings forward other policies to ensure that other scales and types of businesses can also prosper. Where, for example, is the Welsh Government support for the retail sector, in what was once famously referred to as a nation of shopkeepers? It is disappointing, therefore, that the Government has missed this opportunity to introduce a comprehensive programme of business rate relief to stimulate growth and enterprise—this is what amendments 6 and 7 in the name of William Graham seek to address. That

Cymru yn gwybod beth y dylai llwyddiant edrych fel. Nid oes amserlen neu dargedau llym ar gyfer mesur cynnydd, sy'n golygu bod y rhaglen lywodraethu heb ymdeimlad clir o bwrpas a chyfeiriad. Mae'r Prif Weinidog wedi addo adrodd yn ôl yn flynyddol ar gynnydd, fel y gall pobl weld beth y mae ei Lywodraeth wedi ei gyflawni. Fodd bynnag, ni fydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi ei hadroddiad blynyddol cyntaf tan fis Mai 2012, a fydd yn peri i'r cymariaethau ystyrlon cyntaf fod yn amhosibl tan y flwyddyn ganlynol. Yn sicr, petai gan y Prif Weinidog unrhyw hyder ym mherfformiad ei Lywodraeth, byddai wedi rhyddhau ffigurau ar gyfer eleni law yn llaw â'r ddogfen. Ar hyn o bryd, mae'n ymddangos bod disgwyl i ni ohirio dyfarniad am ddwy flynedd. Dyna pam yr ydym yn galw ar Lywodraeth Cymru i ailgyhoeddi'r ddogfen hon a chynnwys targedau clir, amserlenni a chanlyniadau disgwylidig.

Rydym eisoes wedi nodi'r meysydd y byddai'r Ceidwadwyr Cymreig wedi rhoi blaenoriaeth iddynt: iechyd, yr economi ac addysg. Cafodd Llywodraeth Cymru gyfle i gryfhau'r meysydd hyn a chyflwyno rhaglen hyderus ac uchelgeisiol i Gymru. Yn lle hynny, yr ydym wedi cael dogfen helaeth 56 tudalen sydd, rywsut, yn llwyddo i ddweud bron dim byd. Fel ag y mae yn aml gyda Llywodraeth Cymru, rhethreg yw'r diwedd, nid canlyniadau; cloffi, nid cyflwyno. Yr oedd y datblygiad hwyr gyda'r parthau menter i'w groesawu fel rhan o'r rhaglen, ond bu'n hir a hwyr yn dod. Cyhoeddodd Llywodraeth y Deyrnas Unedig ei chynigion ym mis Mawrth, ac ymddengys bod y Llywodraeth Cymru wedi eistedd ar ei dwylo cyn dadorchuddio polisi a oedd yn cynnwys fawr ddim o ran manylion neu sylwedd. Gyda Llywodraeth Cymru wedi dewis canolbwyntio ar ystod o sectorau troffi, mae'n hanfodol ei bod yn cyflwyno polisiau eraill i sicrhau bod graddfeydd a mathau eraill o fusnes hefyd yn ffynnu. Ble, er enghraifft, y mae cefnogaeth Llywodraeth Cymru i'r sector manwerthu, yn yr hyn a adwaenid unwaith fel cenedl o siopwyr? Mae'n siomedig, felly, bod y Llywodraeth wedi colli'r cyfle hwn i gyflwyno rhaglen gynhwysfawr o ryddhad ardrethi busnes i ysgogi twf a menter—dyma beth y mae gwelliannau 6 a 7, yn enw William Graham,

would have been a shot in the arm for small companies across Wales, freeing them to use their profits to employ extra staff, to expand and to develop new products, giving our economy the boost that it needs to grow. We need to turn the Welsh economy into one that creates wealth and does not just consume it. It is disappointing that the Welsh Government has not specified any measures to raise the performance of Welsh GVA by 2015.

In healthcare, £1 billion-worth of cuts over three years are already placing huge strains on the Welsh NHS, and the evidence points to a very grave financial future for our health boards. The Welsh Government wants to expand GP opening hours. That was a flagship initiative, yet the Government remains in the dark as to how it will cost it and about the timescales to deliver it, merely stating that 10 per cent of existing GP surgeries do it, which, according to my maths, means that 90 per cent and not doing it. We have constantly called for the Welsh Minister for Health and Social Services to bring forward a comprehensive cancer plan and to establish a cancer drugs fund to give Welsh patients access to 24 drugs that are currently accessible in England. Sadly, both proposals were conspicuous by their absence from the programme of government. Instead of investing the £3.3 million that the Rarer Cancers Foundation stated would set up such a fund, we get £3 million spent on free toothbrushes. We need proper policies, not costly gimmicks.

In education, the Welsh Government plans to raise the amount of money delegated to schools to 85 per cent. However, successive Labour Governments have allowed this to languish to as low as 67 per cent in some instances. We believe that the Welsh Government could have taken this opportunity to introduce direct funding to schools.

It is therefore with these clear commitments

yn ceisio mynd i'r afael ag ef. Byddai hynny wedi bod yn ergyd yn y fraich i cwmnïau bach ledled Cymru, gan eu rhyddhau i ddefnyddio'u helw i gyflogi staff ychwanegol, i ehangu a datblygu cynnyrch newydd, gan roi'r hwb y mae ar ein heconomi ei angen i dyfu. Mae angen i ni droi economi Cymru yn un sy'n creu cyfoeth ac yn gwneud mwy nag yfed ohono. Mae'n siomedig nad yw Llywodraeth Cymru wedi nodi unrhyw fesurau i godi perfformiad gwerth ychwanegol crynswth Cymru erbyn 2015.

Mewn gofal iechyd, mae gwerth £1 biliwn o doriadau dros dair blynedd eisoes yn rhoi straen aruthrol ar y gwasanaeth iechyd gwladol yng Nghymru, ac y mae'r dystiolaeth yn dangos dyfodol ariannol dwys iawn ar gyfer ein byrddau iechyd. Mae Llywodraeth Cymru yn awyddus i ehangu oriau agor meddygon teulu. Roedd hwnnw'n fenter flaenllaw, ac eto mae'r Llywodraeth yn dal yn y tywyllwch o ran sut y bydd yn ei gostio, ac o ran yr amserlen i'w gyflawni, gan ddatgan bod 10 y cant o'r meddygfeydd presennol yn gwneud hynny, sydd, yn ôl fy mathemateg i, yn golygu nad yw 90 y cant yn gwneud hynny. Yr ydym wedi galw'n gyson ar y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol i gyflwyno cynllun cancer cynhwysfawr a sefydlu cronfa cyffuriau cancer er mwyn rhoi mynediad at 24 o gyffuriau sydd ar gael yn Lloegr ar hyn o bryd i gleifion o Gymru. Yn anffodus, amlygwyd y ddau gynnig gan eu habsenoldeb yn y rhaglen lywodraethu. Yn hytrach na buddsoddi'r £3.3 miliwn y dywedasai'r Sefydliad Canserau Prinnach y byddai'n sefydlu cronfa o'r fath, cawsom £3 miliwn wedi'i wario ar frwsys dannedd am ddim. Mae arnom angen bolisiau priodol, nid gimigau costus.

Ym maes addysg, mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu codi'r swm o arian a ddirprwyir i ysgolion i 85 y cant. Fodd bynnag, mae Llywodraethau Llafur olynol wedi caniatáu hyn i ddihoeni cyn ised â 67 y cant mewn rhai achosion. Credwn y gallai Llywodraeth Cymru wedi cymryd y cyfle hwn i gyflwyno cyllid uniongyrchol i ysgolion.

Felly, gyda'r ymrwymïadau a'r amlinelliadau

and policy outlines that we address the motion before Plenary today, and we urge the First Minister to take our amendments seriously and revisit his programme for government.

Gwelliant 3 Peter Black

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn gresynu nad yw Llywodraeth Cymru wedi cyflawni addewid y Prif Weinidog ar gyfer rhaglen lywodraethu sydd â thargedau mesuradwy.

Gwelliant 4 Peter Black

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Yn galw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno rhaglen lywodraethu ddiwygiedig sydd â thargedau pendant a mesuradwy ac amserlen ar gyfer eu cyflawni.

Peter Black: I move amendments 3 and 4 in my name.

The Welsh Liberal Democrats support the thrust of this motion, particularly its focus on the economy as part of the programme for government. We are a little taken aback, however, that Plaid Cymru should be asking for that, given that it led the economic portfolio under the previous Government and, in fact, took three years to come up with an economic strategy. Hopefully, this Government will not equal that record in terms of how long we have to wait for its strategy.

However, the One Wales Government at least had targets, even if it missed some of them, particularly in relation to affordable housing. [Interruption.] The affordable housing targets were clearly missed by the previous Government. The programme for government does not include targets or figures; that would not be so bad had the First Minister not already promised that it would. We now find ourselves with a roadmap in the age of the satnav—this document has no compass.

polisi clir hyn yr ydym yn mynd i'r afael â'r cynnig gerbron y Cyfarfod Llawn heddiw, ac anogwn y Prif Weinidog i gymryd ein gwelliannau o ddifrif ac ailedrych ar ei raglen lywodraethu.

Amendment 3 Peter Black

Add as new point at end of motion:

Regrets that the Welsh Government has not delivered on the First Minister's promise of a programme for government with measurable targets.

Amendment 4 Peter Black

Add as new point at end of motion:

Calls on the Welsh Government to bring forward a revised programme for government with concrete, measurable targets, and a timetable for delivery.

Peter Black: Cynigiau welliannau 3 a 4 yn fy enw i.

Mae Democratiaid Rhyddfrydol Cymru yn cefnogi byrdwn y cynnig hwn, yn enwedig ei ffocws ar yr economi fel rhan o'r rhaglen lywodraethu. Yr ydym wedi ein synnu, fodd bynnag, fod Plaid Cymru yn gofyn am hynny, o ystyried ei bod wedi arwain y portffolio economaidd o dan y Llywodraeth flaenorol ac, mewn gwirionedd, wedi cymryd tair blynedd i ddod o hyd i strategaeth economaidd. Y gobaith yw na fydd y Llywodraeth hon yn dilyn y record hwnnw o ran pa mor hir y bydd yn rhaid i ni aros am ei strategaeth.

Fodd bynnag, o leiaf yr oedd gan Lywodraeth Cymru'n Un dargedau, hyd yn oed os collodd rai ohonynt, yn enwedig o safbwynt tai fforddiadwy. [Torri ar draws.] Mae'n amlwg bod y targedau ar gyfer tai fforddiadwy wedi'u colli gan y Llywodraeth flaenorol. Nid yw'r rhaglen lywodraethu yn cynnwys targedau neu ffigurau; ni fyddai hynny gynddrwg petai'r Prif Weinidog heb addo hynny eisoes. Canfyddwn ein hunain bellach gyda map ffordd yn oes y satnav—nid oes cwnpawd i'r ddogfen hon.

It would be a strange Government indeed that would not want to see things improve. We therefore want to know today by how much this Government is aiming to improve them. For example, how many apprenticeships will there ultimately be? How many hours of education does it want young people on community sentences to receive, and how many visitors to national museum sites does it want to see? It is all very well to say that it will look at these things, but watching them decrease or rise slowly is simply not good enough. Everyone knows that people make the best progress when they have a firm target to aim for. Is the Government simply sick of missing its own targets?

The programme for government commits to continue the funding for certain schemes. Has the Government assessed the success and effectiveness of these schemes, or is it continuing to throw good money after bad? When we come to measure the success of the Government, we have to look at the outcomes, which is what the targets would measure. We do not always want to compare outcomes with England, but there are some apt comparisons that need to be looked at. Wales has the lowest results of the UK nations in the Programme for International Student Assessment, for example—its score fell last year. We are not making any progress on education, regardless of any comparison with England. Literacy and numeracy in Wales are worse than in England.

Waiting times are longer here than they are in England. English patients can access a greater range of drugs on the NHS, particularly cancer drugs, which we debated earlier. Wales built fewer homes as a percentage than the other UK nations; just 918 homes were built in the first quarter of 2011, compared with 1,120 in the first quarter of 2010. Wales has not adopted new technology to screen for bowel cancer, whereas England has allocated £60 million to roll out screening. Homes in Wales are less environmentally friendly than those in England, and the gap is widening. The average efficiency rating of a Welsh home is 81.7 out of 100, compared to 82.4 in

Llywodraeth hynod iawn fyddai un na ddymunai weld pethau'n gwella. Felly, dymunwn wybod heddiw gan faint y mae'r Llywodraeth hon yn anelu i'w gwella. Er enghraifft, faint o brentisiaethau a geir yn y pen draw? Faint o oriau o addysg y mae'n dymuno i bobl ifanc ar ddedfrydau cymunedol i'w derbyn, a faint o ymwelwyr â safleoedd yr amgueddfa genedlaethol y mae'n dymuno ei weld? Mae'n ddigon hawdd dweud y bydd yn edrych ar y pethau hyn, ond nid yw eu gwyllo yn gostwng neu'n codi yn araf yn ddigon da. Gŵyr pawb mai gyda tharged pendant i anelu ato y bydd pobl yn gwneud y cynnydd gorau. A ydyw'r Llywodraeth wedi hen alaru ar fethu ei thargedau ei hun?

Mae'r rhaglen lywodraethu yn ymrwymo i barhau â'r cyllid ar gyfer cynlluniau penodol. A ydyw'r Llywodraeth wedi asesu llwyddiant ac effeithiolrwydd y cynlluniau hyn, neu a ydyw'n parhau i daflu arian da ar ôl drwg? Pan fyddwn yn dod i fesur llwyddiant y Llywodraeth, bydd yn rhaid inni edrych ar y canlyniadau, sef yr hyn y byddai'r targedau'n eu mesur. Nid ydym bob amser yn awyddus i gymharu canlyniadau â Lloegr, ond mae yna rai cymariaethau priodol y mae angen eu hystyried. Cymru sydd â'r canlyniadau isaf o wledydd y Deyrnas Unedig yn y Rhaglen Ryngwladol Asesu Myfyrwyr, er enghraifft—disgynnodd ei sgôr y llynedd. Nid ydym yn gwneud unrhyw gynnydd ar addysg, beth bynnag fo'r gymhariaeth â Lloegr. Mae llythrennedd a rhifedd yng Nghymru yn waeth nag yn Lloegr.

Mae amseroedd aros yn hwy yma nag y maent yn Lloegr. Gall cleifion o Loegr gael mynediad at ystod ehangach o gyffuriau o dan y gwasanaeth iechyd gwladol, yn enwedig cyffuriau canser, a drafodwyd gennym yn gynharach. Adeiladwyd llai o gartrefi yng Nghymru, fel canran, nag a wnaed yng ngwledydd eraill y Deyrnas Unedig; dim ond 918 o dai a adeiladwyd yn chwarter cyntaf 2011, o gymharu â 1,120 yn chwarter cyntaf 2010. Nid yw Cymru wedi mabwysiadu technoleg newydd ar gyfer sgrinio am ganser y coluddyn, tra bod Lloegr wedi dyrannu £60 miliwn i gyflwyno sgrinio. Mae cartrefi yng Nghymru yn llai caredig i'r amgylchedd na'r rhai yn Lloegr, ac y mae'r

England.

bwlch yn lledu. Mae'r gyfradd effeithlonrwydd cyfartalog mewn cartref Cymreig yn 81.7 allan o 100, o gymharu ag 82.4 yn Lloegr.

The Government has not provided any indication of the steps that it will take to improve things in Wales. The programme for government includes a lot of 'reform', 'evaluate' and 'continuing to', but there are no concrete, measurable targets to which we can hold the Government to account. Without those targets, this is not so much a programme for government as a waste of paper.

Simon Thomas: Mae'n ddiddorol nodi bod y dynion busnes cyntaf yn dechrau cydnabod ein bod yn parhau i fod mewn dirwasgiad ac nid oes gwelliant yn yr economi wedi bod ers dros flwyddyn. Dywedodd Justin King o Sainsbury's yn glir iawn bod y ffigurau diweddar yn wall mathemategol. Mae hyn yn atgyfnerthu'r hyn yr ydym oll yn ei deimlo o siarad â phobl yn ein cymunedau, ein hetholaethau a'n rhanbarthau. Mae pobl yn gwybod yn iawn bod y dirwasgiad yn parhau. Mae gan y Democratiaid Rhyddfrydol *cheek* y diawl—wedi ein cadw mewn dirwasgiad am flwyddyn gyfan—i feirniadu'r Llywodraeth flaenorol am achub 20,000 o swyddi drwy gynllun ProAct, er enghraifft, neu am gyflwyno cynlluniau â thargedau pendant. A bod yn deg, mae Peter Black wedi cydnabod y cynlluniau hyn. Targedau pendant sydd ar goll o'r rhaglen lywodraethu bresennol ar hyn bryd.

Peter Black: I accept that the economic development programme had clear targets, but why did it take three years to get to that programme?

Simon Thomas: There was the small business of a recession, Peter, which your Government's policies are keeping us in.

Gan droi at y sefyllfa bresennol, mae'n glir bod arnom angen cynlluniau amgen i fynd i'r afael â gwella'r economi, creu swyddi a hybu twf yng Nghymru. Mae pawb yn gytûn ar hynny; mae'r Blaid Lafur yn cytuno, oherwydd dyna'r pethau y mae Ed Balls ac Ed Miliband yn galw amdanynt yn San Steffan. Yr oedd yn siom, felly, nad oedd y

Nid yw'r Llywodraeth wedi darparu unrhyw arwydd o'r camau y bydd yn eu cymryd i wella pethau yng Nghymru. Mae'r rhaglen lywodraethu yn cynnwys llawer o 'diwygio', 'gwerthuso' a 'dal i', ond nid oes targedau concridd, mesuradwy y gallwn ddal y Llywodraeth i gyfrif yn eu herbyn. Heb y targedau hynny, mae hwn yn fwy o wastraff papur na rhaglen lywodraethu.

Simon Thomas: It is interesting to note that the first businessmen have started to acknowledge that we are still in recession and that there has been no improvement in the economy over the past year. Justin King, of Sainsbury's, clearly said that the recent figures are a mathematical blip. That strengthens what we have all felt in talking to people in our communities, our constituencies and our regions. People know too well that the recession is continuing. The Liberal Democrats have the cheek of the devil—having kept us in recession for a whole year—to criticise the previous Government for saving 20,000 jobs through the ProAct scheme, for example, or for introducing schemes with specific targets. To be fair, Peter Black acknowledged those schemes. What is missing at the moment from the programme for government are clear targets.

Peter Black: Yr wyf yn derbyn bod gan y rhaglen datblygu economaidd dargedau clir, ond pam y cymerwyd tair blynedd i gyrraedd y rhaglen?

Simon Thomas: Cafwyd y mater bach hwnnw o ddirwasgiad, Peter, y mae polisïau eich Llywodraeth chi yn ein cadw ni ynddo.

Turning to the current situation, it is clear that we need alternative plans to get to grips with improving the economy, creating jobs and promoting growth in Wales. All are agreed on that; the Labour Party agrees, because that is what Ed Balls and Ed Miliband are calling for at Westminster. It was therefore disappointing to find that the

rhaglen lywodraethu bresennol yn cynnwys cynlluniau mwy pendant a oedd wedi'u diwygio. Er fy mod yn cydnabod hawl Llafur i roi manifesto ar waith, mae'r manifesto hwnnw'n dyddio'n ôl nid yn unig i fis Mai, ond yn ôl i'r hydref neu'r haf cyn hynny, oherwydd dyna pryd y cafodd y manifestos eu paratoi a'u cymeradwyo gan y pleidiau gwahanol. Mae angen cynllun B ar y Llywodraeth hon. Mae angen i'r rhaglen lywodraethu adlewyrchu dulliau newydd. Mae lle i wneud hynny, wrth gwrs, oherwydd mae'r Llywodraeth wedi ysgrifennu rhaglen sydd heb unrhyw ffigurau ynddi o gwbl. Digon hawdd yn awr fyddai ailfeddwl a chynnwys ffigurau.

Mick Antoniw: Thank you for giving way. Do you agree with comments that were made by the Conservative MP Andrew Tyrie, Chair of the House of Commons Treasury Committee, given that you have referred to a plan B? He said that the Conservative Party had no idea of how to restore growth in the economy, and that it dogmatically refused to consider a plan B. Instead, he said that cuts that going too far and too fast are choking the economic recovery, with the consequence of flatlined growth and more unemployment. Do you agree with those sentiments?

5.45 p.m.

Simon Thomas: Unsurprisingly, I do agree with them, as did Nick Clegg a year ago, of course. However, Andrew Tyrie was rugby tackled by Steve Hilton on his way to give further views on such sentiments, and they effectively killed off yours as well.

Mae dwy ffordd y gellid gwella'r rhaglen lywodraethu. Gallai gynnwys syniadau gwell ar gyfer adeiladu cyfalaf. Beirniadodd Peter Black y Llywodraeth flaenorol am beidio â chynnal y targed o adeiladu 6,500 o dai fforddiadwy. Wrth gwrs, mynd dros y targed ac adeiladu 8,000 o dai a wnaethom ni—

Peter Black: Will you take an intervention?

Simon Thomas: Na, nid wyf am ganiatáu

programme for government does not include clearer, amended schemes. While I acknowledge Labour's right to implement its manifesto, that manifesto not only dates back to May, it dates back to the previous autumn or summer, because that is when the manifestos were drafted and approved by the various parties. This Government needs a plan B. The programme for government needs to reflect new ways of doing things. There is a place for that, of course, because the Government has written a programme that contains no figures at all. It would be easy enough now to reconsider and include figures.

Mick Antoniw: Diolch ichi am ildio. A ydych yn cytuno â'r sylwadau a wnaed gan yr AS Ceidwadol, Andrew Tyrie, cadeirydd Pwyllgor y Trysorlys yn Nhŷ'r Cyffredin, o ystyried eich bod wedi cyfeirio at gynllun B? Dywedodd nad oedd gan y Blaid Geidwadol unrhyw syniad sut i adfer twf yn yr economi, a'i bod yn gwrthod yn ddogmatig i ystyried cynllun B. Yn lle hynny, dywedodd fod toriadau sy'n mynd yn rhy bell ac yn rhy gyflym yn tagu'r adferiad economaidd, gyda'r canlyniad o dwf gwastad a mwy o ddiweithdra. A ydych chi'n cytuno â'r teimladau hynny?

Simon Thomas: Nid yw'n syndod fy mod i'n cytuno â hwy, fel y gwnaeth Nick Clegg flwyddyn yn ôl, wrth gwrs. Fodd bynnag, gwnaeth Steve Hilton dacl rygbi ar Andrew Tyrie ar ei ffordd i roi barn bellach ar deimladau o'r fath, ac maent wedi lladd eich un chi yn effeithiol hefyd.

There are two ways that we could look at the programme for government to improve it. There could be better ideas for building capital, for example. Peter Black criticised the previous Government for failing to reach the target of 6,500 affordable homes. However, we exceeded that target, building 8,000—

Peter Black: A wnewch chi dderbyn ymyriad?

Simon Thomas: No, I will not take another

ymyrraeth arall oherwydd nid oes llawer o amser gennyf ar ôl. Wrth fynd dros y targed, mae'n wir i ddweud bod y rhaglen lywodraethu bresennol—[*Torri ar draws.*]

Yes, well, if you do not have 6,500 because you have 8,000, it does not mean that you have missed the target; it means you have gone over the target.

Peter Black: Will you take an intervention?

Simon Thomas: Nid wyf am ildio. Mae'r rhaglen bresennol yn rhoi llai o arian i dai na'r rhaglen flaenorol. Os yw Peter Black yn anhapus gyda'r hyn a wnaeth Llywodraeth Cymru'n Un, rhaid i mi ddweud wrtho am edrych ar yr hyn y mae'r Llywodraeth hon yn bwriadu ei wneud ym maes tai. Nid oes ganddi darged o gwbl ar gyfer adeiladu tai fforddiadwy, ac nid oes ganddi unrhyw ddulliau na thechneg o greu cyfalaf o'r newydd. Dyna yr ydym angen ei weld yn y fan hon.

Yr ail sector a allai dyfu a gyrru economi Cymru yw'r economi werdd. Unwaith eto, nid oes targedau yn y rhaglen i baratoi at y chwyldro gwyrdd sydd ei angen ar Gymru—gwlad sy'n gyfoethog o ran adnoddau naturiol. Mae'n wir i ddweud, ac yn od i ddweud, bod y Gweinidog John Griffiths wedi gosod allan y cynllun datblygu cynaliadwy i Gymru ddoe gan gyfeirio o hyd at yr amcan o dorri allyriadau nwyon tŷ gwydr yng Nghymru gan 3 y cant y flwyddyn. Dyna oedd y targed o dan y Llywodraeth flaenorol wrth gwrs a dyna'r targed sydd yn y cynllun datblygu cynaliadwy o hyd. Fodd bynnag, nid oes targed yn y rhaglen lywodraethu bresennol ac, yn fwy na hynny, nid oes cyfeiriad at yr amcan o gael targed yn y rhaglen lywodraethu bresennol.

Felly, yr oedd y ddau beth hynny yn bethau yr oedd y Llywodraeth flaenorol, ar y cyd â Phlaid Cymru, yn dweud bod modd eu defnyddio i wella'r economi, drwy yrru'r rhaglen gyfalaf a drwy yrru'r economi werdd. Nid oes sôn yn y rhaglen hon am y pethau hynny ac, yn waeth fyth, nid oes targedau a fydd yn ein caniatáu i fesur datblygiad y Llywodraeth bresennol. Mae'n siom i weld

intervention because I do not have enough time left. We exceeded that target. It is true to say that the programme—[*Interruption.*]

Ie, wel, os nad oes gennych 6,500 gan fod gennych 8,000, nid yw'n golygu eich bod chi wedi methu'r targed; mae'n golygu eich bod wedi mynd dros y targed.

Peter Black: A wnewch chi dderbyn ymyriad?

Simon Thomas: I will not give way. The current programme provides less money for housing than the previous programme. If Peter Black is unhappy with what the One Wales Government did, I must tell him to look at what the current Government is planning to do on the issue of housing. It has no target at all for building affordable homes, and it has no means of creating new capital. That is what we need to see happening here.

The second sector that could grow the Welsh economy and drive it forward is the green economy. Once again, there are no targets in the programme to prepare for the green revolution that is needed in Wales—a country that is rich in natural resources. It is true, and strange, to say that, yesterday, the Minister John Griffiths set out the sustainable development scheme for Wales and constantly referred to the objective of cutting greenhouse emissions in Wales by 3 per cent a year. That was the target under the previous Government, of course, and that is the target that remains in the sustainable development scheme. However, there is no target in the current programme for government and, more than that, there is no reference to the objective of having a target in the programme for government.

So, those are two things that the previous Government, in coalition with Plaid Cymru, said could be used to improve the economy, by driving the capital programme and the green economy. Those things are not mentioned in this programme and, worse than that, there are no targets set that would allow us to measure the development of the current Government. It is disappointing to see that. It

hynny. Mae'n wir y cawn dargedau o fewn blwyddyn neu ddwy, ond y cwestiwn sylfaenol i'r Llywodraeth bresennol yw: pa fath o stad fydd economi Cymru ynddi pan fydd y Llywodraeth yn diuno i'r angen ar gyfer gwell systemau i gefnogi twf yng Nghymru?

Kenneth Skates: The programme for government sets out a vision for Wales that advances beyond traditional realms. It sets out a vision of a better skilled, healthier and more ambitious society, plotting a roadmap for the next decade and beyond. Crucially, it links together reforms happening right across Government. The goals set out in the programme for government are about increasing the pace of reform in Wales and developing effective mechanisms that can measure the changes we are seeing, but which are flexible about the way these can be delivered. To this end, I particularly welcome the new system of annual reporting and the range and depth of indicators that will be available to the public. It is information that will empower people to assess the Welsh Government's progress in delivering change. Taking time to ensure that the changes we deliver actually improve people's lives and become more than simply an exercise in technocratic box-ticking is what this programme for government sets out to achieve, and I support that shift in emphasis. Indeed, no matter what the opposition says, setting arbitrary targets of money spent or programmes delivered does not, in itself, deliver results that matter. To this end, I agree with the Bevan Foundation's Dr Victoria Winckler, who said recently that

'The fact that the Programme sets out a series of indicators is actually a massive step forward. Never before has there been a Welsh Government programme or strategy that has so explicitly set out how progress will be measured. Neither 'One Wales' nor most of the numerous strategies and plans that have emerged over the years managed to do this.'

is true that we will have targets in a year or two, but the fundamental question for the current Government is: what kind of state will the Welsh economy be in when the Government wakes up to the need to have better systems in place to support growth in Wales?

Kenneth Skates: Mae'r rhaglen lywodraethu yn amlinellu gweledigaeth ar gyfer Cymru sydd yn symud y tu hwnt i'r meysydd traddodiadol. Mae'n nodi gweledigaeth o gymdeithas fwy medrus, iachach a mwy uchelgeisiol, gan gynllunio map ffordd ar gyfer y ddegawd nesaf a thu hwnt. Yn hanfodol, mae'n cysylltu ynghyd ddiwygiadau sy'n digwydd ar draws y Llywodraeth. Mae'r nodau a amlinellir yn y rhaglen lywodraethu yn ymwneud â chyflymu'r broses o ddiwygio yng Nghymru a datblygu mecanweithiau effeithiol a all fesur y newidiadau yr ydym yn eu gweld, ond sy'n hyblyg am y ffordd y gellir eu cyflwyno. I'r perwyl hwn, yr wyf yn croesawu'n arbennig y system newydd o adrodd blynyddol a'r ystod a dyfnder o ddangosyddion a fydd ar gael i'r cyhoedd. Mae'n wybodaeth a fydd yn grymuso pobl i asesu cynnydd Llywodraeth Cymru o ran cyflawni newid. Cymryd amser i sicrhau bod y newidiadau a ddarparwn yn gwella bywydau pobl mewn gwirionedd a'u bod yn fwy na dim ond ymarfer technocratig mewn ticio blychau yw beth y mae'r rhaglen lywodraethu hon yn ceisio ei gyflawni, ac yr wyf yn cefnogi'r newid pwyslais. Yn wir, ni waeth beth y mae'r wrthblaid yn ei ddweud, nid yw gosod targedau mympwyol o arian a wariwyd neu raglenni a gyflwynir, ynddo'i hun, yn sicrhau canlyniadau sydd o bwys. I'r perwyl hwn, yr wyf yn cytuno â Dr Victoria Winckler o Sefydliad Bevan, a ddywedodd yn ddiweddar

Mae'r ffaith bod y rhaglen yn nodi cyfres o ddangosyddion mewn gwirionedd yn gam enfawr ymlaen. Erioed o'r blaen y bu rhaglen gan Lywodraeth Cymru neu strategaeth sydd wedi nodi mewn modd mor eglur sut y bydd cynnydd yn cael ei fesur. Ni wnaeth 'Cymru'n Un' na'r rhan fwyaf o'r strategaethau a chynlluniau niferus sydd wedi dod i'r amlwg dros y blynyddoedd lwyddo i wneud hyn.

I particularly support the commitments being made to tackle the economy and boost economic growth. In areas such as north-east Wales, building an advanced specialised region of industrial networks will require intervention and support from a committed Government over the long term. The key action indicators in the programme outline the commitment and incorporate the flexibility needed to create companies and boost those industries that will fuel our nation's growth. In particular, I welcome the commitment to build strong links with our anchor companies in Wales and to develop mutually supportive and beneficial relationships with the key drivers of economic growth. I view the plans mapped out in the programme for government as paving the way for the development of flexible specialisation in our economy.

This is an economic model that took Europe's four motors to fulfilment and prosperity and that took Bavaria from rags to riches. In their recent history, Bavarians have embraced a culture of change in terms of business, utilising the sort of business zones announced recently here to create clusters of manufacturing and research excellence. Today, there 55,000 jobs in research and development in Munich alone, directly because of the reforms. What was crucial to the four motors in Bavaria is also central to our future prospects. It is simply that those delivering services, particularly in the economic sphere, embrace a public service reform agenda and seek collaboration as a pathway to prosperity, and that assessments are made on the basis of outcomes, not box-ticking or short-term targets. I am proud to support an ambitious programme for government that defies the oppressive gloom of the Tory-Lib Dem UK coalition.

Llyr Huws Gruffydd: Yr wyf am ddechrau drwy ganmol y Llywodraeth am greu a chyflwyno dogfen mor lliwgar a deniadol. Mae llawer o destun ond, yn anffodus, nid oes fawr ddim sylwedd. Wrth ei darllen, yr oeddwn yn cael y teimlad ei bod yn ddogfen

Yr wyf i, yn arbennig, yn cefnogi'r ymrwymïadau a wneir i fynd i'r afael â'r economi a rhoi hwb i dwf economaidd. Mewn ardaloedd fel gogledd-ddwyrain Cymru, gan adeiladu un o ranbarthau arbenigol uwch o rwydweithiau diwydiannol, bydd angen ymyrraeth a chefnogaeth gan Lywodraeth ymroddedig dros yr hir dymor. Mae'r dangosyddion gweithredu allweddol yn y rhaglen yn amlinellu'r ymrwymiad ac yn ymgorffori'r hyblygrwydd y mae ei angen i greu cwmnïau a rhoi hwb i'r diwydiannau hynny a fydd yn danwydd i dwf ein cenedl. Yn benodol, yr wyf yn croesawu'r ymrwymiad i adeiladu cysylltiadau cryf â'n cwmnïau angori yng Nghymru ac i ddatblygu perthynas gefnogol a buddiol i'r ddwy ochr gyda sbardunau allweddol twf economaidd. Yr wyf yn gweld y cynlluniau sydd wedi'u mapio yn y rhaglen lywodraethu fel modd o baratoi'r ffordd ar gyfer datblygu arbenigedd hyblyg yn ein heconomi.

Mae hwn yn fodel economaidd a wnaeth arwain pedwar rhanbarth sbardun Ewrop i foddhad a ffyniant, a Bafaria o dlodi i gyfoeth. Yn eu hanes diweddar, mae pobl Bafaria wedi croesawu diwylliant o newid o ran busnes, gan ddefnyddio'r math o barthau busnes a gyhoeddwyd yn ddiweddar yma i greu clystyrau o ragoriaeth gweithgynhyrchu ac ymchwil. Heddiw, mae 55,000 o swyddi ymchwil a datblygu ym Munich yn unig, yn uniongyrchol oherwydd y diwygiadau. Mae'r hyn a oedd yn hollbwysig i'r pedwar rhanbarth sbardun yn Bafaria yn ganolog i'n rhagolygon yn y dyfodol hefyd. Yn syml, mae'r rhai sy'n darparu gwasanaethau, yn enwedig ym myd economaidd, yn croesawu agenda diwygio gwasanaethau cyhoeddus ac yn ceisio cydweithio fel ffordd i ffyniant, ac y mae asesiadau yn cael eu gwneud ar sail canlyniadau, nid ar sail ticio bocsys neu dargedau tymor byr. Yr wyf yn falch o gefnogi'r rhaglen lywodraethu uchelgeisiol hon sy'n herio gwyll gormesol clymblaid Torïaid-Democratïaid Rhyddfrydol y Deyrnas Unedig.

Llyr Huws Gruffydd: I will start by praising the Government for creating and presenting such a colourful and attractive document. There is a great deal of text, but, unfortunately, not much substance. When reading it, I got the feeling that it was an

anorffenedig. Yr oedd rhywun yn cael yr argraff mai dogfen ddrafft gyda'r ffigurau i ddilyn ydyw, a'r targedau mesuradwy hollbwysig yw'r rheini, wrth gwrs. Ar ddiwedd bob adran, mae'r ddogfen yn gofyn sut y byddwn yn gwybod bod y camau yn dilyn y trywydd iawn. Dyna'r union gwestiwn yr oeddwn yn gofyn fy hun wrth ei darllen. Yr wyf yn ofni mai'r ateb yw na fyddwn yn gwybod. Yn yr adran ar gymunedau gwledig, er enghraifft, nid oes un targed penodol a chyraeddadwy—mae'r cyfan yn niwlog ac yn annelwig. Mae sôn am fonitro strategaethau ac arfarniadau, heb unrhyw gyd-destun ystyrlon. Gyda'r holl bwyslais honedig ar gyflawni, beth y gellir ei gyflawni drwy fonitro rhywbeth?

Yr wyf am roi enghraifft. Dywed y ddogfen y bydd y Llywodraeth yn sicrhau bod gan gymunedau gwledig fynediad at fand eang cyflymach a gwasanaethau digidol newydd. Y mesuryddion yw canran yr eiddo gwledig sydd â mynediad at fand eang sylfaenol a band eang cyflym. Nid oes ffigurau, felly beth mae hynny'n ei olygu? Ni all neb ddadlau yn erbyn yr angen i gynyddu argaeledd band eang ac os mai'r bwriad yw i bob eiddo gael band eang, pam na ddywedwch mai'r targed yw 100 y cant? Nid oes dim yma i ddangos sut y byddwch yn mesur llwyddiant neu fethiant, dim ond brawddegau annelwig sydd, yn y pen draw, yn gadael y drws yn agored i chi i beidio â bod mor atebol ag y byddech fel arall. Nid oes sôn am faint mwy o swyddi, er enghraifft, y byddai'r buddsoddiad mewn band eang yn eu creu yng nghefn gwlad. Nid oes sôn am faint o bobl ifanc fyddai'n gallu aros yng nghefn gwlad i gael bywoliaeth o ganlyniad. Nid oes sôn ychwaith am sut y byddai'n hwyluso mwy o weithio gartref er mwyn lleihau'r ddibyniaeth ar gar a chyrraedd targedau yn y cyd-destun hwnnw. Nid oes sôn ychwaith am sut y byddai'n taclo tlodi trafnidiaeth a dod â buddiannau amgylcheddol yn sgîl hynny. Un enghraifft yw hynny, ond mae'n tanlinellu gwendid sylfaenol y rhaglen hon.

Os edrychwn ar y ffigurau o safbwynt amaeth—nid oes ffigurau. Canran taliadau uniongyrchol y polisi amaethyddol cyffredin sy'n cael eu talu cyn y Nadolig bob blwyddyn yw un—

unfinished document. One was left with the impression that it was a draft document with figures to follow—those figures being the measurable targets, of course. At the end of each section, the document asks how we will know that we are on the right path. That is the very question that I was asking as I read the document. I am afraid that the answer is that we will not know. In the section on rural communities, for example, there is not a single specific and achievable target—it is all very ambiguous and vague. There is mention of monitoring strategies and evaluations, but without any meaningful context. With all the alleged emphasis on delivery, what can be delivered by monitoring something?

I will give an example. The document says that the Government will ensure that rural communities have access to faster broadband and new digital services. The indicators are the percentage of rural properties that have access to basic and fast broadband. There are no figures, so what does that mean? No-one could argue against the need to increase the availability of broadband and if the intention is for every property to have access to broadband, why do you not say that the target is 100 per cent? There is nothing here to say how you will measure success or failure, just some ambiguous sentences that, at the end of the day, leave the door open for you not to be as accountable as you would otherwise have to be. For example, there is no mention of how many more jobs the investment in broadband would create in rural areas. There is no mention of how many young people would be able to stay in rural areas and make a decent living as a result. There is also no mention of how it would facilitate more working from home in order to reduce dependency on cars and to reach targets in that context. There is no mention of how it would tackle transport poverty and bring about environmental benefits as a result. That is just one example, but it underlines the fundamental weakness of this programme.

If we look at the figures in terms of agriculture—there are no figures. A percentage of common agricultural policy direct payments paid before Christmas annually is one—

Joyce Watson: Thank you for taking an intervention; my question will be absolutely pointed. In light of what everyone is saying about the fact that we are in a situation that is changing rapidly, do you really think that it would be better for us to have targets to focus on even if that meant missing the wider picture of delivery? It seems to me that, today, there is an over-focus on numeric targets instead of the wider delivery that needs to happen, particularly at this point in time.

Llyr Huws Gruffydd: Mae'n dweud cyfrolau nad ydych yn derbyn bod modd cael y ddau beth. Credaf fod hynny'n syfrdanol a'i fod yn tanlinellu'r diffyg uchelgais sylfaenol sy'n mynd at galon y ddadl hon.

Yr oeddwn yn sôn am amaeth, lle nad oes ffigurau. Nid oes esgus yn y cyd-destun hwn oherwydd ein bod yn gwybod y *baselines* ar gyfer blynyddoedd blaenorol. Felly, ai diogi yw hyn? Ni wn pam nad ydym yn cael y ffigurau hyn. Mae hefyd yn dweud llawer i mi eich bod wedi cyhoeddi'r rhaglen ddydd Mawrth diwethaf gydag ymrwymiad i barhau i frwydro dros gymorth i ffermwyr mewn ardaloedd llai ffafriol, ond, erbyn dydd Gwener, Cymru oedd yr unig ran o'r Deyrnas Unedig heb fecanwaith gwahaniaethol penodol i gynorthwyo ffermwyr mewn ardaloedd llai ffafriol. Yr wyf yn ofni nad yw'r rhaglen hon yn rhoi llawer o hyder i bobl Cymru y gall y Llywodraeth hon gyflawni i wella safon eu bywydau. Mae'n ddogfen weledol hyfryd, ond yn ddogfen sydd yn ei hanfod, ac yn absenoldeb targedau ystyrlon, yn golygu fawr ddim.

Byron Davies: I am delighted that Plaid Cymru has secured this debate, and I congratulate them on that. I rise to speak in support of the amendments in the name of William Graham in this debate. [Interruption.] It does not happen often, but I congratulate them on this occasion.

It is with great sadness on behalf of the people of Wales that I rise to take part in this debate. We have all discussed and identified the lack of ambition and questionable

Joyce Watson: Diolch ichi am gymryd ymyriad; Bydd fy nghwestiwn yn hollol graff. Yng ngoleuni'r hyn y mae pawb yn ei ddweud am y ffaith ein bod mewn sefyllfa sy'n newid yn gyflym, a ydych wir yn meddwl y byddai'n well inni gael targedau i ganolbwyntio arnynt hyd yn oed os oedd hynny'n golygu colli'r darlun ehangach o ddarparu? Mae'n ymddangos i mi, heddiw, bod yna ganolbwyntio'n ormodol ar dargedau rhifol yn hytrach na darparu ehangach sydd yn rhaid digwydd, yn enwedig ar y pwynt hwn mewn amser.

Llyr Huws Gruffydd: It speaks volumes that you do not accept that both things are possible. I think that that is quite astonishing and it underlines the fundamental lack of ambition that gets to the heart of this debate today.

I was talking about agriculture, on which there are no figures. There is no excuse in this context because we know the baselines for previous years. Therefore, is it just a matter of being lazy? I do not know why we are not getting these figures. It also tells me a great deal that you published the programme last Tuesday containing a commitment to continue to fight for assistance for farmers in less favoured areas, but, by Friday, Wales was the only part of the United Kingdom without a mechanism that differentiated between farmers in less favoured areas and others and provided assistance for them. I am afraid that this programme does not give the people of Wales much confidence that this Government can deliver to improve their quality of life. It is visually a wonderful document, but fundamentally, and in the absence of targets, it means virtually nothing.

Byron Davies: Rwyf wrth fy modd bod Plaid Cymru wedi sicrhau'r ddadl hon, ac rwy'n eu llongyfarch ar hynny. Yr wyf yn codi i siarad o blaid y gwelliannau yn enw William Graham yn y ddadl hon. [Torri ar draws.] Nid yw'n digwydd yn aml, ond yr wyf yn eu llongyfarch ar yr achlysur hwn.

Gyda thristwch mawr ar ran pobl Cymru yr wyf yn codi i gymryd rhan yn y ddadl hon. Rydym i gyd wedi trafod ac wedi adnabod y diffyg uchelgais a blaenoriaethau amheus yn

priorities within the Labour Welsh Government's programme for government. I hope that this debate will help to redirect the Government towards a programme that reflects the ambitions and needs of our country.

I realise that the comments made by Sir Emyr Jones Parry questioning your Government's priorities—correctly, in my opinion—have not gone unnoticed and they have indeed been mentioned in the Chamber. However, I want to reiterate his concerns, which I know are shared by people living in communities across Wales. Indeed, it has been a popular discussion point. Sir Emyr, who led the inquiry into the case for a more powerful National Assembly, recognises that your Government's programme is not a natural fit for the problems faced by Wales. This is extremely damning language from an experienced diplomat of his stature.

Jocelyn Davies: I am sure that there are a great many Members in the Chamber who are delighted that devolution prevents the UK Government from imposing on us legislation that we do not want.

Byron Davies: Well, that is your opinion. [*Laughter.*] It is not an opinion that I agree with.

I recognise and support many of the Government's aims, such as sustainable travel, and its commitments on cycling. However, timing is everything. The people of Wales and our country more generally, are suffering economically, academically and socially. The Welsh Labour Government must use every weapon in its arsenal to support the Welsh economy and ensure that we have the skills, educational achievement and the correct environment to support entrepreneurs and businesses so that Wales grows and succeeds.

Vaughan Gething: I know that you have said that these are difficult economic times for Wales; perhaps you could explain whether you agree or disagree with the comments that were made by a respected economic commentator on Radio Wales at the start of the week. He claimed that the

rhaglen Llywodraeth Lafur Cymru ar gyfer llywodraeth. Gobeithiaf y bydd y ddadl hon yn helpu i ailgyfeirio'r Llywodraeth tuag at raglen sy'n adlewyrchu uchelgeisiau ac anghenion ein gwlad.

Sylweddolaf fod y sylwadau a wnaed gan Syr Emyr Jones Parry yn holi blaenoriaethau eich Llywodraeth—yn gywir, yn fy marn i—heb fynd heb i neb sylwi ac yn wir maent wedi cael eu crybwyll yn y Siambr. Fodd bynnag, yr wyf am ailadrodd ei bryderon, a gwn eu bod yn cael eu rhannu gan bobl sy'n byw mewn cymunedau ar draws Cymru. Yn wir, mae wedi bod yn bwynt trafod poblogaidd. Mae Syr Emyr, a arweiniodd yr ymchwiliad i'r achos dros Gynulliad Cenedlaethol mwy pwerus, yn cydnabod nad yw rhaglen eich Llywodraeth yn naturiol yn addas ar gyfer y problemau a wynebir gan Gymru. Mae hyn yn iaith hynod o ddamniol gan ddiplomyydd profiadol o'i statws.

Jocelyn Davies: Yr wyf yn siŵr bod llawer iawn o Aelodau yn y Siambr sy'n falch iawn bod datganoli yn atal Llywodraeth y Deyrnas Unedig rhag gosod arnom ddeddfwriaeth nad ydym yn ei dymuno.

Byron Davies: Wel, dyna yw eich barn chi. [*Chwerthin.*] Nid yw'n farn yr wyf yn cytuno â hi.

Yr wyf yn cydnabod ac yn cefnogi llawer o amcanion y Llywodraeth, megis teithio cynaliadwy, a'i hymrwymiaadau ar feicio. Fodd bynnag, amseru yw popeth. Mae pobl Cymru a'r wlad yn fwy cyffredinol, yn dioddef yn economaidd, yn academiaidd ac yn gymdeithasol. Rhaid i Lywodraeth Lafur Cymru ddefnyddio pob arf yn ei harsenal i gefnogi economi Cymru a sicrhau bod gennym y sgiliau, y cyrhaeddiad addysgol a'r amgylchedd cywir i gefnogi entrepreneuriaid a busnesau er mwyn i Gymru dyfu a llwyddo.

Vaughan Gething: Gwn eich bod wedi dweud bod hwn yn gyfnod economaidd anodd ar gyfer Cymru; efallai y gallech egluro a ydych yn cytuno neu'n anghytuno â'r sylwadau a wnaed gan sylwebydd economaidd uchel ei barch ar Radio Wales ar ddechrau'r wythnos. Honnodd fod y wlad

country had been returned to growth by the UK Government. Do you agree with Andrew R.T. Davies or do you agree that the economy is still in a stagnant phase?

Byron Davies: You will not be surprised to hear that I agree with Andrew R.T. Davies.

The Welsh Labour Government must use every weapon in its arsenal to support the Welsh economy and ensure that we have the skills, educational achievement and the correct environment to support entrepreneurs and businesses so that Wales grows and succeeds. I make no apology for repeating that. The one glaring exception from within your Government is the measure to raise the performance of gross value added in Wales within the lifetime of this Government, which will be short-lived if you do not drop the dogma and start delivering for the people of Wales. I cannot emphasise sufficiently my absolute disbelief that there is no target to increase GVA in Wales over your term of office. You really must address that. We also need clear measureable targets and outcomes, which, once again, is an obvious requirement for any credible Government, especially one that values openness and transparency as much as this Labour Welsh Government.

If the reason that your programme for government lacks ambition is that you have none, then come to us, because we have the ideas to get the Welsh economy back on track and to deliver for Wales.

Several Assembly Members *rose—*

The Deputy Presiding Officer: Order. Will you take an intervention?

Byron Davies: No, I am going to carry on or I will run out of time.

One necessary policy—and this one is free of charge—can be seen in amendment 7. You must include a comprehensive programme for business rate relief. This would encourage private sector investment and employment. Such an intervention could be introduced

wedi ei dychwelyd i dwf gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig. A ydych chi'n cytuno ag Andrew R.T. Davies neu a ydych yn cytuno bod yr economi yn dal i fod mewn cyfnod llonydd?

Byron Davies: Ni fyddwch yn synnu clywed fy mod yn cytuno ag Andrew R.T. Davies.

Rhaid i Lywodraeth Lafur Cymru ddefnyddio pob arf yn ei harsenal i gefnogi economi Cymru a sicrhau bod gennym y sgiliau, y cyrhaeddiad addysgol a'r amgylchedd cywir i gefnogi entrepreneuriaid a busnesau er mwyn bod Cymru yn tyfu ac yn llwyddo. Nid wyf yn ymddiheuro am ailadrodd hynny. Yr un eithriad amlwg o fewn eich Llywodraeth yw'r mesur i godi perfformiad gwerth ychwanegol yng Nghymru yn ystod oes y Llywodraeth hon, a fydd yn fyrhoedlog os nad ydych yn gollwng y dogma a dechrau cyflawni dros bobl Cymru. Ni allaf bwysleisio ddigon fy anghrediniaeth llwyr nad oes targed i gynyddu gwerth ychwanegol crynswth yng Nghymru yn ystod eich cyfnod yn y swydd. Mae'n rhaid i chi, yn wir, fynd i'r afael â hynny. Mae arnom hefyd angen targedau a chanlyniadau mesuradwy clir, sydd, unwaith eto, yn ofyniad amlwg i unrhyw Lywodraeth gredadwy, yn enwedig un sy'n gwerthfawrogi bod yn agored ac yn dryloyw gymaint ag y mae'r Llywodraeth Lafur hon yng Nghymru.

Os mai'r ffaith nad os gennych uchelgais yw'r rheswm bod eich rhaglen lywodraethu yn brin o uchelgais, yna dewch atom ni, oherwydd mae gennym ni y syniadau i gael economi Cymru yn ôl ar y trywydd iawn a chyflawni dros Gymru.

Sawl Aelod Cynulliad *a gododd—*

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. A wnewch chi dderbyn ymyriad?

Byron Davies: Na wna. Yr wyf yn mynd i barhau neu byddaf yn rhedeg allan o amser.

Gellir gweld un polisi angenrheidiol—ac y mae hwn yn rhad ac am ddim—yng ngwelliant 7. Mae'n rhaid i chi gynnwys rhaglen gynhwysfawr ar gyfer rhyddhad ardrethi busnes. Byddai hyn yn annog buddsoddiad gan y sector preifat a

immediately, without the need for further review or delay by your Government. This would especially help in areas such as South Wales West, where your Government has ignored pleas for an enterprise zone and other initiatives.

I will finish with a stark warning. I met the august body of business leaders, the Institute of Directors, at a dinner this week. We discussed the Welsh economy and ways to get our economy working. It was gratifying to hear its endorsement of the UK Government, agreeing it was the only way—plan A all the way. However, within a devolved context, we have much work to do. I have the briefing document with me, and I am happy to share it with you. We need to reform the planning system, deregulate and localise wherever possible and open up partnership working where we can. Once this has been accomplished, we can move on to other priorities. Without a fundamental change to your economic programme for government, I fear that the opposition parties could be sending you and your Ministers off on your bikes for a long ride.

6.00 p.m.

Lindsay Whittle: I want to make it clear that there is nothing in the document's overall objectives to which we take exception. We get a lot of these glossy documents—we could build a dry stone wall around Wales with them. However, this document should be the most important document that we have as a National Assembly. Sadly, there are significant gaps in it, and I wish to focus my remarks on children in Wales, because they are our hope and our future.

First of all, we look in vain for the benchmarks and milestones that are essential to hold this Government to account. For example, it is all very well in chapter 5 of this document to refer to the percentage of looked-after children who experience a change of school in the year. However, you should bear in mind that there are real human stories behind those bare statistics. We are

chyflogaeth. Gellid cyflwyno ymyriad o'r fath ar unwaith, heb yr angen am adolygu neu oedi pellach gan eich Llywodraeth. Byddai hyn yn arbennig yn helpu mewn ardaloedd megis Gorllewin De Cymru, lle mae eich Llywodraeth wedi anwybyddu ceisiadau am ardal fenter a mentrau eraill.

Yr wyf am orffen gyda rhybudd llym. Cyfarfûm â'r corff mawreddog o arweinwyr busnes, Sefydliad y Cyfarwyddwyr, mewn cinio yr wythnos hon. Buom yn trafod economi Cymru a'r ffyrdd o gael ein economi i weithio. Roedd yn braf clywed ei gymeradwyaeth o Lywodraeth y Deyrnas Unedig, gan gytuno mai dyna'r unig ffordd—sef cynllun A bob cam. Fodd bynnag, o fewn cyd-destun datganoledig, mae gennym lawer o waith i'w wneud. Mae gennyf y ddogfen briffio gyda mi, ac yr wyf yn fodlon ei rhannu â chi. Mae angen inni ddiwygio'r system gynllunio, dadreoleiddio a lleoleiddio lle bo hynny'n bosibl ac annog gweithio mewn partneriaeth lle gallwn. Unwaith y bydd hyn wedi cael ei gyflawni, gallwn symud ymlaen at flaenoriaethau eraill. Heb newid sylfaenol yn eich rhaglen economaidd ar gyfer y llywodraeth, rwy'n ofni y bydd y gwrthbleidiau yn eich anfon chi a'ch Gweinidogion ar eich beiciau am reid hir.

Lindsay Whittle: Rwyf am ei gwneud yn glir nad oes dim yn amcanion cyffredinol y ddogfen yr ydym yn ei wrthwynebu. Rydym yn derbyn llawer o'r dogfennau sgleiniog hyn—gallem eu defnyddio i adeiladu wal gerrig sych o amgylch Cymru. Fodd bynnag, y ddogfen hon ddylai fod y ddogfen bwysicaf sydd gennym fel Cynulliad Cenedlaethol. Yn anffodus, mae bylchau sylweddol ynddo, ac yr wyf yn dymuno canolbwyntio fy sylwadau ar blant yng Nghymru, oherwydd mai nhw yw ein gobaith a'n dyfodol.

Yn gyntaf oll, rydym yn chwilio yn ofer am y meincnodau a'r cerrig milltir sy'n hanfodol i ddal y Llywodraeth hon i gyfrif. Er enghraifft, mae'n ddigon hawdd ym mhennod 5 y ddogfen hon i gyfeirio at ganran y plant sy'n derbyn gofal sy'n newid ysgol yn ystod y flwyddyn. Fodd bynnag, dylech gofio bod yna straeon dynol go iawn y tu ôl i'r ystadegau moel hynny. Ni ddywedir wrthym

told nothing about the present situation in Wales or what reasonable changes to the percentage of such children that the Welsh Government expects to achieve, and why.

We are promised annual reports—this has already been briefly referred to—but we will not have any meaningful figures until 2013, so we will not be able to assess progress with regard to those vulnerable children until halfway through this Government's term of office. Progress must be monitored more regularly if we are to scrutinise effectively. The First Minister said in his first week as First Minister in the fourth Assembly that he accepted that we were here, as opposition, to scrutinise. That is part of our job. I think that it was Archimedes who said 'If you give me a lever, I can move the world'. We do not have any levers here, so we cannot move or scrutinise very much.

My second concern is that there is no mention in the document about the plight of children who are family carers, some of whom are so young they are in primary school. The chapter on Supporting People refers to 'refreshing the carers strategy' by April 2013. That is a fairly bland statement, and I look in vain to find a policy that sets out this Government's commitment to making sure that children will take on the huge responsibility of being family carers have the support that they need and deserve from local authorities, local health boards and their schools.

Finally, we need to know what steps will be taken to offset the grim financial position of too many parents in Wales, particularly lone parents who cannot afford to seek work or remain in work because of excessive childcare costs. In Wales, a country where child poverty is a major social problem, we must take action to ensure that parents who want to work are not disadvantaged.

Julie Morgan: Would the Member accept that the main problem with childcare is that the coalition Government in Westminster has cut the childcare tax credit?

Lindsay Whittle: There is no argument at all

unrhyw beth am y sefyllfa bresennol yng Nghymru, neu ba newidiadau rhesymol i ganran y plant o'r fath y mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl eu cyflawni, a pham.

Addewir adroddiadau blynyddol inni—cyfeiriwyd at hyn yn fyr eisoes—ond ni fydd gennym unrhyw ffigurau ystyrion tan 2013, felly ni fyddwn yn gallu asesu cynnydd o ran y plant hynny sy'n agored i niwed tan hanner ffordd drwy dymor y Llywodraeth hon. Rhaid monitro cynnydd yn fwy rheolaidd os ydym am graffu'n effeithiol. Dywedodd y Prif Weinidog yn ei wythnos gyntaf fel Prif Weinidog Cymru yn y pedwerydd Cynulliad ei fod yn derbyn ein bod yma, fel gwrthblaid, i graffu. Mae hynny'n rhan o'n gwaith. Yr wyf yn meddwl mai Archimedes a ddywedodd 'Os rhowch i mi lifer, gallaf symud y byd'. Nid oes gennym unrhyw lifer yma, felly ni allwn symud neu graffu llawer iawn.

Fy ail bryder yw nad oes unrhyw sôn yn y ddogfen am sefyllfa plant sy'n ofalwyr teuluol—rhai ohonynt mor ifanc fel eu bod yn yr ysgol gynradd. Mae'r bennod ar Gefnogi Pobl yn cyfeirio at 'adnewyddu'r strategaeth gofalwyr' erbyn Ebrill 2013. Mae hwnnw'n ddatganiad eithaf annelwig, ac edrychaf yn ofer er mwyn dod o hyd i bolisi sy'n nodi ymrwymiad y Llywodraeth hon i wneud yn siŵr y bydd gan blant sy'n cymryd y cyfrifoldeb enfawr o fod yn ofalwyr teuluol y cymorth sydd ei angen arnynt ac y maent yn ei haeddu gan awdurdodau lleol, byrddau iechyd lleol a'u hysgolion.

Yn olaf, mae angen inni wybod pa gamau a gymerir i wneud iawn am sefyllfa ariannol enbyd gormod o rieni yng Nghymru, yn enwedig rhieni unigol na allant fforddio chwilio am waith neu aros mewn gwaith oherwydd costau gormodol gofal plant. Yng Nghymru, gwlad lle mae tlodi plant yn broblem gymdeithasol enfawr, mae'n rhaid i ni gymryd camau i sicrhau nad yw rhieni sydd eisiau gweithio o dan anfantais.

Julie Morgan: A fyddai'r Aelod yn derbyn mai'r brif broblem gyda gofal plant yw bod y Llywodraeth glymblaid yn San Steffan wedi torri'r credyd treth gofal plant?

Lindsay Whittle: Nid oes dadl o gwbl â'r

with that statement. However, we must address the issues ourselves—if they will not do it, it is up to us to try.

I referred earlier to the fact that I have visited a school in my region this week—I did three one hour lessons, one after the other. I always thought that I wanted to be a teacher, but I can tell you that it is pretty tough. However, if I was a schoolteacher, my assessment of this document would be ‘almost satisfactory, but could do much better’.

Ann Jones: Housing will have a major bearing on how the Welsh Government delivers its aims across other portfolios, from economic activity to health outcomes. We all know that, if you live in a house of substandard quality, your attainment or aspiration will drop.

However, we should remember that this document that we are debating is not the only document for Government action. There is major work going on across the north Wales coast to boost regeneration through the strategic regeneration area. That work is pivotal to my constituency in the Vale of Clwyd for many reasons. It will give hope to people that we can get housing sorted out in the west end of Rhyl, that we can offer people some jobs, that we can sort out their transport needs and that we can create a community again in the west end. It is only happening because a Labour Government has committed to stand by those communities in their hour of need. I am hopeful that the focus on Welsh homes in the programme for government will help us to improve areas like Rhyl in the long term, and I hope that the new houses that we build will all have sprinklers in them. I promise that that is the last time that I will mention that this week, in Plenary. [*Laughter.*]

The housing Bill is set to come before us, and I hope that it will offer better rights for tenants. While we await the details of the Bill, I urge the Government to consider a voluntary register for landlords that would create a more transparent market. Good

datganiad hwnnw. Fodd bynnag, rhaid inni roi sylw i'r materion ein hunain—os na fyddan nhw yn gwneud hynny, rhaid i ni roi cynnig arni.

Cyfeiriais yn gynharach at y ffaith fy mod wedi ymweld ag ysgol yn fy rhanbarth yr wythnos hon—fe wnes i dair wers awr o hyd, un ar ôl y llall. Roeddwn i bob amser yn meddwl fy mod am fod yn athro, ond gallaf ddweud wrthy ch ei fod yn eithaf anodd. Fodd bynnag, os oeddwn yn athro ysgol, fy asesiad o'r ddogfen hon fyddai 'bron yn foddhaol, ond gellir gwneud llawer yn well'.

Ann Jones: Bydd tai yn cael effaith fawr ar y ffordd y mae Llywodraeth Cymru yn cyflawni ei nodau ar draws portffolios eraill, o weithgarwch economaidd i ganlyniadau iechyd. Rydym i gyd yn gwybod, os ydych yn byw mewn tŷ o safon is, bydd eich cyrhaeddiad neu ddyhead yn gostwng.

Fodd bynnag, dylem gofio nad yr unig ddogfen ar gyfer gweithredu gan y Llywodraeth yw'r ddogfen hon yr ydym yn ei drafod. Mae gwaith mawr yn digwydd ar draws arfordir gogledd Cymru i roi hwb i adfywio drwy'r ardal adfywio strategol. Mae'r gwaith hwnnw'n ganolog i fy etholaeth yn Nyffryn Clwyd am nifer o resymau. Bydd y ffaith ein bod yn gallu rhoi trefn ar dai yn rhoi gobaith i bobl ym mhen gorllewinol y Rhyl, ynghyd â'r ffaith y gallwn gynnig swyddi i bobl, datrys eu hanghenion trafnidiaeth a chreu cymuned eto yn y pen gorllewinol. Mae ond yn digwydd oherwydd mai Llywodraeth Lafur sydd wedi ymrwymo i gefnogi'r cymunedau hynny pan fo'r angen fwyaf. Yr wyf yn obeithiol y bydd y ffocws ar gartrefi Cymru yn y rhaglen lywodraethu yn ein helpu i wella ardaloedd fel y Rhyl yn y tymor hir, ac yr wyf yn gobeithio y bydd systemau chwistrellu yn yr holl dai newydd yr ydym yn eu hadeiladu. Yr wyf yn addo mai dyna'r tro olaf y byddaf yn sôn am hynny'r wythnos hon, yn y Cyfarfod Llawn. [*Chwerthin.*]

Mae'r Bil tai wedi ei osod i ddod ger ein bron, ac yr wyf yn gobeithio y bydd yn cynnig gwell hawliau i denantiaid. Er ein bod yn aros am fanylion y Bil, yr wyf yn annog y Llywodraeth i ystyried cofrestr wirfoddol ar gyfer landlordiaid a fyddai'n creu marchnad

landlords will sign up to a code of practice and a good registration programme; it is the bad landlords who will run shy of them. That is why we need legislation. When people go into the private rented sector, they need to know that standards are in place, and the Government has to deliver that. We have to know that the tenancies on offer are safe and professional. The previous UK Labour Government delivered in the interest of tenants with a deposit protection scheme, which was a real step forward. We can move together with good landlords on that issue. It is often the good landlords who get bad press, because of rogue landlords. Sadly, rogue landlords are still around in areas such as Rhyl and in other areas where there is student accommodation. We need a practical approach to ensure that everyone in Wales can live in a decent home. In doing that, we can build on efforts to create jobs and growth.

The Welsh jobs fund will, as we debated last week, help many young people in these situations. This is obviously a wide-ranging task for the Government, but I am pleased to see that the fund is being applied in various ways, from apprenticeships, to young recruit training programmes to the Wales union learning fund. I know that the Tories have a problem with offering work training and development, as they continue to criticise the union learning fund with their ideological ramblings, but what we are doing through the Wales union learning fund is a good thing.

I am also encouraged by the wider work to continue the social partnership with businesses in Wales, with a focus on anchor companies. I hope that we will be able to include some of the most pioneering companies in clusters, such as the OpTIC cluster in the Vale of Clwyd. The annual statement on the work undertaken to support businesses in Wales will give us an idea of where investment is working well and where it should be better targeted for the future.

I have only briefly focused on two areas in housing and jobs, but I believe that they will

fwy tryloyw. Bydd landlordiaid da yn ymrwymo i'r cod ymarfer a rhaglen gofrestru dda; y landlordiaid drwg a fydd yn gwingo rhagddynt. Dyna pam y mae arnom angen deddfwriaeth. Pan fydd pobl yn mynd i mewn i'r sector rhentu preifat, mae angen iddynt wybod bod y safonau yn eu lle, ac mae'n rhaid i'r Llywodraeth gyflawni hynny. Mae'n rhaid i ni wybod bod y tenantiaethau a gynigir yn ddiogel ac yn broffesiynol. Darparodd Llywodraeth Lafur flaenorol y DU er budd tenantiaid gyda chynllun diogelu blaendal, a oedd yn gam gwirioneddol ymlaen. Gallwn symud ynghyd â landlordiaid da ar y mater hwnnw. Yn aml, y landlordiaid da sy'n cael sylw gwael, oherwydd y landlordiaid drwg. Yn anffodus, mae landlordiaid drwg yn dal i fod o gwmpas mewn ardaloedd megis y Rhyl ac mewn ardaloedd eraill lle mae llety i fyfyrwyr. Mae arnom angen dull ymarferol i sicrhau y gall pawb yng Nghymru fyw mewn cartref boddhaol. Wrth wneud hynny, gallwn adeiladu ar ymdrechion i greu swyddi a thwf.

Bydd cronfa swyddi Cymru, fel y trafodwyd yr wythnos diwethaf, yn helpu llawer o bobl ifanc yn y sefyllfaoedd hyn. Mae hyn yn amlwg yn dasg eang i'r Llywodraeth, ond yr wyf yn falch o weld bod y gronfa yn cael ei gymhwyso mewn gwahanol ffyrdd, o brentisiaethau, i raglenni hyfforddi recriwtiaid ifanc i gronfa ddysgu undebau Cymru. Gwn fod gan y Torïaid broblem gyda chynnig hyfforddiant a datblygiad gwaith, gan eu bod yn parhau i feirniadu'r gronfa ddysgu undebau gyda'u malu awyr ideolegol, ond mae'r hyn yr ydym yn ei wneud drwy gronfa ddysgu undebau Cymru yn beth da.

Rwyf wedi fy nghalonogi hefyd gan y gwaith ehangach i barhau â'r bartneriaeth gymdeithasol â busnesau yng Nghymru, gan ganolbwyntio ar gwmnïau angor. Yr wyf yn gobeithio y byddwn yn gallu cynnwys rhai o'r cwmnïau mwyaf arloesol mewn clystyrau, megis y clwstwr OpTIC yn Nyffryn Clwyd. Bydd y datganiad blynyddol ar y gwaith a wnaed i gefnogi busnesau yng Nghymru yn rhoi syniad o lle mae buddsoddiad yn gweithio'n dda i ni a lle y dylid ei dargedu'n well ar gyfer y dyfodol.

Rwyf wedi canolbwyntio yn fyr ar ddau faes yn unig, sef tai a swyddi, ond rwy'n credu y

be key to protecting and developing local economies in many parts of Wales. The Government has set out a responsible programme for these difficult times. I am confident that this Government will make a positive difference to life in Wales, proving that there is an alternative to what is happening in Westminster.

The First Minister (Carwyn Jones): I thank all those who have contributed to this debate. My Government was elected in May on the basis of the manifesto that we put before the Welsh people. It should, therefore, come as no surprise that our programme is based on that manifesto, on which we were given a mandate by the people of Wales. It is the first time that I have heard criticism of a party that has produced a programme for government based on a manifesto that it put before the people in an election.

The motion alleges that the programme for government lacks detail. I do not accept that. The programme's annex covers each and every one of the manifesto commitments on which were elected. I remind Plaid Cymru that the annex follows exactly the same format as the 'One Wales Delivery Plan', and provides the same level of information that both of our parties signed up to during our term of office. There is no difference there.

There is also a suggestion that, apparently, all the targets that we had before have suddenly disappeared. They have not. We still have a commitment to making sure that everyone has access to high-speed broadband by 2015. That has not changed, and it applies to all individuals, living in rural or urban areas. I heard Llyr talking about the less favoured area. The reason why we cannot provide support to the LFA through Glastir is because the European Commission has told us that we cannot. It is not because it is our decision. Secondly, farmers in Wales would have received £33.60 per ha under the old proposals, but they are receiving £34 under the new ones. I cannot for the life of me understand why someone would object to getting more money at a time when so many other sectors of the economy have to make do with less. I do not understand the logic of that argument.

byddant yn allweddol i amddiffyn a datblygu economïau lleol mewn sawl rhan o Gymru. Mae'r Llywodraeth wedi gosod rhaglen cyfrifol am y cyfnod anodd hwn. Rwy'n hyderus y bydd y Llywodraeth hon yn gwneud gwahaniaeth cadarnhaol i fywyd yng Nghymru, gan brofi bod yna ddewis amgen i'r hyn sy'n digwydd yn San Steffan.

Y Prif Weinidog (Carwyn Jones): Diolchaf i bawb sydd wedi cyfrannu at y ddadl hon. Cafodd fy Llywodraeth ei hethol ym mis Mai ar sail y maniffesto a roddwyd gerbron pobl Cymru. Ni ddylai, felly, fod yn syndod bod ein rhaglen yn seiliedig ar y maniffesto hwnnw, y rhoddwyd mandad inni arno gan bobl Cymru. Dyma'r tro cyntaf imi glywed beirniadaeth o blaid sydd wedi cynhyrchu rhaglen ar gyfer llywodraethu yn seiliedig ar y maniffesto a gyflwynodd gerbron pobl mewn etholiad.

Mae'r cynnig yn honni bod y rhaglen lywodraethu yn brin o fanylion. Nid wyf yn derbyn hynny. Mae atodiad y rhaglen yn cwmpasu pob un o'r ymrwymïadau maniffesto y cawsom ein hethol arnynt. Atgoffaf Blaid Cymru fod yr atodiad yn dilyn union yr un fformat â'r 'Cynllun Cyflenwi Cymru'n Un', ac yn darparu'r un lefel o wybodaeth y bu i'n dwy blaid gytuno ag ef yn ystod ein cyfnod yn y Llywodraeth. Nid oes unrhyw wahaniaeth yno.

Mae yna awgrym hefyd, mae'n debyg, bod yr holl dargedau a oedd gennym o'r blaen wedi diflannu'n sydyn. Nid ydynt wedi. Mae dal gennym ymrwymiad i sicrhau bod pawb yn cael mynediad at fand eang cyflym erbyn 2015. Nid yw hynny wedi newid, ac mae'n berthnasol i bob unigolyn, sy'n byw mewn ardaloedd gwledig neu drefol. Clywais Llyr yn siarad am yr ardal lai ffafriol. Y rheswm pam na allwn roi cefnogaeth i'r ardaloedd hynny drwy Glastir yw oherwydd bod y Comisiwn Ewropeaidd wedi dweud wrthym nad ydym yn gallu. Nid yw hynny oherwydd mai ein penderfyniad ni ydyw. Yn ail, byddai ffermwyr yng Nghymru wedi derbyn £33.60 yr hectar o dan yr hen gynigion, ond maent yn derbyn £34 o dan y rhai newydd. Ni allaf yn fy myw ddeall pam y byddai rhywun yn gwrthwynebu cael mwy o arian ar adeg pan fo cymaint o sectorau eraill o'r economi yn gorfod ymdopi gyda llai. Nid wyf yn deall

rhwymeg y ddadl.

In addition, the covering chapters of the programme provide a detailed road map. They set out a clear direction for this administration and how we will measure the impact that the Government is having. Therefore, on any objective assessment, we are providing much more detail than the One Wales Government, of which Plaid Cymru was a part. That is the truth of the matter. I must also add that the 'One Wales Delivery Plan' was published in April 2008, six months later—in relative terms—than this programme, so the accusations of not acting quickly enough are simply not correct.

The motion and two of the amendments criticise the lack of targets. As we have said, we will publish an annual report to the Welsh people beginning from next May. This will measure our performance against the indicators in our programme, and will show people what progress is being made from baselines established in previous years. The report next year will contain the baselines from this year, so it will be possible to compare performance next year against this year, rather than waiting two years, as the leader of the opposition suggested. We know that comparing performance with other regions and nations is often a much better guide to progress than picking a random target. Compare us with other parts of the UK, or compare us with other parts of Europe—we will be judged on that. I think that that is what the people of Wales would wish.

The motion calls on us to focus on the economic challenges. If you look at our budget, and our programme for government, we have said that jobs and the economy are overriding priorities. They are not just actions for the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science, but actions right across the Government on the skills agenda, infrastructure projects and new homes and schools. It has already been said in the Assembly that the consequential funding that we get, following the UK Government's

Yn ogystal, mae'r penodau sy'n ymdrin â'r rhaglen yn darparu map ffordd manwl. Maent yn nodi cyfeiriad clir ar gyfer y weinyddiaeth hon a sut y byddwn yn mesur yr effaith y mae'r Llywodraeth yn ei gael. Felly, ar unrhyw asesiad gwrthrychol, rydym yn darparu llawer mwy o fanylion na Llywodraeth Cymru'n Un, yr oedd Plaid Cymru yn rhan ohono. Dyna'r gwir amdani. Rhaid i mi hefyd ychwanegu bod 'Cynllun Cyflenwi Cymru'n Un' wedi'i gyhoeddi ym mis Ebrill 2008, chwe mis yn ddiweddarach—yn nhermau cymharol—na'r rhaglen hon, felly, mae'r cyhuddiadau o beidio â gweithredu'n ddigon cyflym, yn syml, yn anghywir.

Mae'r cynnig a dau o'r gwelliannau yn beirniadu'r diffyg targedau. Fel yr ydym wedi'i ddweud, byddwn yn cyhoeddi adroddiad blynyddol i bobl Cymru, gan ddechrau mis Mai nesaf. Bydd hyn yn mesur ein perfformiad yn erbyn y dangosyddion yn ein rhaglen, a bydd yn dangos i bobl pa gynnydd sy'n cael ei wneud o linellau sylfaen a sefydlwyd yn y blynyddoedd blaenorol. Mae'r adroddiad y flwyddyn nesaf yn cynnwys y llinellau sylfaen o eleni, felly bydd yn bosibl cymharu perfformiad y flwyddyn nesaf yn erbyn y flwyddyn hon, yn hytrach nag aros dwy flynedd, fel yr awgrymwyd gan arweinydd yr wrthblaid. Rydym yn gwybod bod cymharu perfformiad â rhanbarthau a chenhedloedd eraill yn aml yn ganllaw llawer gwell i symud ymlaen nag yw dewis targed ar hap. Cymharwch ni â rhannau eraill o'r DU, neu gymharwch ni â rhannau eraill o Ewrop—fe'n bernir ar hynny. Credaf mai dyna beth y byddai pobl Cymru yn ei ddymuno.

Mae'r cynnig yn galw arnom i ganolbwyntio ar yr heriau economaidd. Os ydych yn edrych ar ein cyllideb, ac ar ein rhaglen lywodraethu, rydym wedi dweud mai swyddi a'r economi yw ein prif flaenoriaethau. Nid camau gweithredu ar gyfer y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth ydynt yn unig, ond camau gweithredu ar draws y Llywodraeth ar yr agenda sgiliau, prosiectau seilwaith a chartrefi newydd ac ysgolion. Mae eisoes wedi cael ei ddweud yn y Cynulliad y bydd y cyllid canlyniadol a

announcement on Monday, will be used to promote the economy, and jobs and skills. We believe that that is right, and we believe that, at this time, when it is important to ensure that we help businesses through difficult times, that money should be made available to support them. Yesterday, the Minister for Finance set out our budget for growth and jobs. It had within it funding to extend our Adapt programme and to avoid another generation lost to youth unemployment, with Jobs Growth Wales benefiting 4,000 young people every year. It has been said that we have too many strategies; I say to Plaid Cymru that it is better to have too many than none. We have five commitments on which we were elected that we will carry forward—

Bethan Jenkins: Will the First Minister give way?

The First Minister: In a second. I will make another point; if business was so disappointed with this programme for government, why has it been praised by CBI Wales and the Institute of Directors?

Bethan Jenkins: You say that it is better to have too many strategies than none, but when it comes to targets, it seems that you are calling them at random. It seems that targets have become something that your Government does not want anymore.

The First Minister: We have targets. Again, looking at your party's manifesto, there was hardly anything in it, which is why I will not take criticism regarding our stance in that election.

We have also said that we would encourage investment, entrepreneurship and innovation in key sectors and industries—the same priorities that the leader of Plaid Cymru set out when he launched the economic renewal programme last year. Today, there has been a major jobs announcement on Ynys Môn—500 jobs are coming to Anglesey, on top of the 600 that were announced earlier in the year. You say that we are not getting things right, but that indicator shows that that is far from the truth; in fact, Wales is an attractive

derbyniwn, yn dilyn cyhoeddiad Llywodraeth y DU ar ddydd Llun, yn cael ei ddefnyddio i hybu'r economi, a swyddi a sgiliau. Rydym yn credu bod hynny'n iawn, ac rydym yn credu, ar hyn o bryd, pan fydd yn bwysig sicrhau ein bod yn helpu busnesau drwy'r cyfnod anodd, y dylai arian fod ar gael i'w cefnogi. Ddoe, cyflwynodd y Gweinidog dros Gyllid ein cyllideb ar gyfer twf a swyddi. Roedd ynddo gyllid i ymestyn ein rhaglen Adapt ac i osgoi cenhedlaeth arall yn cael eu colli i ddiweithdra ymhlith pobl ifanc, gyda Thwf Swyddi Cymru yn helpu 4,000 o bobl ifanc bob blwyddyn. Dywedwyd fod gennym ormod o strategaethau; dywedaf wrth Blaid Cymru ei bod yn well cael gormod na dim o gwbl. Mae gennym pum ymrwymiad y cawsom ein hethol arnynt y byddwn yn parhau—

Bethan Jenkins: A wnaiff y Prif Weinidog ildio?

Y Prif Weinidog: Mewn eiliad. Gwnaf bwynt arall; pe buasai busnes mor siomedig gyda'r rhaglen lywodraethu hon, pam y mae wedi'i ganmol gan CBI Cymru a Sefydliad y Cyfarwyddwyr?

Bethan Jenkins: Yr ydych yn dweud ei bod yn well cael gormod o strategaethau na dim, ond pan ddaw'n fater o dargedau, mae'n ymddangos eich bod yn eu cyhoeddi ar hap. Mae'n ymddangos bod y targedau wedi dod yn rhywbeth nad yw eich Llywodraeth yn dymuno eu cael mwyach.

Y Prif Weinidog: Mae gennym dargedau. Unwaith eto, gan edrych ar fanifesto eich plaid chi, nid oedd fawr ddim ynddo, a dyna pam na fyddaf yn cymryd beirniadaeth am ein safiad yn yr etholiad hwnnw.

Rydym hefyd wedi dweud y byddem yn annog buddsoddi, entrepreneuriaeth ac arloesedd mewn sectorau a diwydiannau allweddol—yr un blaenoriaethau a nododd arweinydd Plaid Cymru pan lansiodd y rhaglen adnewyddu economaidd y llynedd. Heddiw, bu cyhoeddiad pwysig am swyddi ar Ynys Môn—mae 500 o swyddi yn dod i Ynys Môn, ar ben y 600 a gyhoeddwyd yn gynharach yn y flwyddyn. Yr ydych yn dweud nad ydym yn gwneud pethau'n iawn, ond y mae'r dangosydd hwnnw'n dangos bod

destination for business.

We know that the economy is fragile, and we know that business conditions are tough, which is why we are making sure that support is right for businesses today as well as tomorrow. That is why we are driving ahead by developing a 10-year national infrastructure plan and establishing a single Welsh Government capital fund. We are also exploring innovative ways of raising capital for infrastructure investment, and seeking borrowing powers in order to be able to do this. I listened carefully to what Peter Black had to say; he came out with lots of figures and said that we should not compare Wales with England, and then he did just that. I have said many times before that, in the past 36 weeks, more people have been waiting for operations in England than in Wales, and, in England, the spiral is going upwards.

There is one thing that we can all agree on: the one issue that the Lib Dems have always asked to be judged on is tuition fees; but we know that, in England, tuition fees are almost three times higher than in Wales. In that respect, we have made sure that we have protected our students. I then listened carefully to the leader of the opposition; it struck me that he was not able to deviate from a script written a few days ago. He still talks about the £1 billion that, in his view, has been taken out of the health budget, forgetting that £288 million was added yesterday.

Andrew R.T. Davies: Do you not accept that the budget line that was announced yesterday would see a real terms decrease in the health budget of 5.8 per cent?

The First Minister: That line has obviously just been e-mailed to him. [*Laughter.*] He used the £1 billion figure as if yesterday had not happened. By his own calculations, he has forgotten about the £288 million that was announced yesterday. He talks of education; his party, by its own admission, would cut education funding by at least 20 per cent.

hynny'n bell oddi wrth y gwirionedd; mewn gwirionedd, mae Cymru yn gyrchfan deniadol ar gyfer busnes.

Rydym yn gwybod bod yr economi yn fregus, a gwyddom fod amodau busnes yn galed, a dyna pam rydym yn gwneud yn siŵr bod cymorth yn iawn i fusnesau heddiw yn ogystal ag yfory. Dyna pam yr ydym yn gyrru ymlaen drwy ddatblygu cynllun seilwaith cenedlaethol ar gyfer 10 mlynedd ac yn sefydlu cronfa cyfalaf unigol Llywodraeth Cymru. Rydym hefyd yn archwilio ffyrdd arloesol o godi cyfalaf ar gyfer buddsoddi mewn seilwaith, a cheisio pwerau benthyca er mwyn gallu gwneud hyn. Gwrandewais yn ofalus ar yr hyn a oedd gan Peter Black i'w ddweud; crybwyllodd lawer o ffigurau a dywedodd na ddylem gymharu Cymru â Lloegr, ac yna fe wnaeth hynny. Yr wyf wedi dweud sawl gwaith eisoes, yn y 36 wythnos diwethaf, fod mwy o bobl wedi bod yn aros am lawdriniaethau yn Lloegr nag yng Nghymru, ac, yn Lloegr, mae'r droell yn mynd i fyny.

Gallwn i gyd gytuno ar un peth: yr un mater y mae'r Democratiaid Rhyddfrydol wedi gofyn bob amser i gael eu barnu arno yw ffioedd dysgu; ond rydym yn gwybod bod ffioedd dysgu, yn Lloegr, bron i dair gwaith yn uwch nag yng Nghymru. Yn hynny o beth, rydym wedi gwneud yn siŵr ein bod wedi gwarchod ein myfyrwyr. Yna gwrandewais yn ofalus ar arweinydd yr wrthblaid; fe'm trawodd nad oedd yn gallu gwyro o'r sgript ysgrifenedig ychydig ddiwrnodau yn ôl. Mae'n dal i sôn am yr £1 biliwn sydd, yn ei farn ef, wedi cael ei gymryd allan o'r gyllideb iechyd, gan anghofio bod £228 miliwn wedi'i ychwanegu ddoe.

Andrew R.T. Davies: Onid ydych yn derbyn y byddai llinell y gyllideb a gyhoeddwyd ddoe yn gweld gostyngiad termau real yn y gyllideb iechyd o 5.8 y cant?

Y Prif Weinidog: Mae'r llinell hwnnw'n amlwg newydd gael ei e-bostio ato.[*Chwerthin.*] Defnyddiodd y ffigur £1 biliwn fel pe na byddai ddoe wedi digwydd. Trwy ei gyfrifiadau ei hun, mae wedi anghofio am y £228 miliwn a gyhoeddwyd ddoe. Mae'n sôn am addysg; byddai ei blaid ef, yn ôl ei gyfaddefiad ei hun, yn torri cyllid

That has been said many times. We will take no lectures from the Conservatives on education.

addysg gan o leiaf 20 y cant. Mae hynny wedi cael ei ddweud lawer gwaith. Ni chymerwn unrhyw wersi gan y Ceidwadwyr ar addysg.

6.15 p.m.

He talks again about the cancer plan; did he miss the announcement made by the Minister today about the cancer plan? Again, he could not deviate from the script. On the cancer drugs fund, he talks about there being enough for interest groups and lobbyists in the programme for government, but the cancer drugs fund is a vehicle for interest groups and lobbyists. Have you not realised that the pharmaceutical companies have an interest in promoting high-cost drugs of questionable efficiency and that all they need is a gullible politician to take their case forward? If you do not believe me, you should listen to what Dr David Bailey, the chair of the British Medical Association in Wales, said this morning about the cancer drugs fund. It is about gullible politicians falling into a trap.

Mae'n siarad eto am y cynllun cancer; a gollodd ef y cyhoeddiad a wnaed gan y Gweinidog heddiw am y cynllun cancer? Unwaith eto, nid oedd yn gallu gwyro oddi wrth y sgript. Ar y gronfa cyffuriau cancer, mae'n sôn bod digon ar gyfer grwpiau buddiant a lobïwyr yn y rhaglen lywodraethu, ond mae'r gronfa cyffuriau cancer yn gyfrwng ar gyfer grwpiau buddiant a lobïwyr. Onid ydych wedi sylweddoli bod budd i'r cwmnïau fferyllol o ran hyrwyddo cyffuriau uchel eu cost ond effeithlonrwydd amheus a'r unig beth y mae arnynt ei angen yw gwleidydd hygoelus i fynd â'u hachos ymlaen? Os nad ydych yn fy nghredu, dylech wrando ar yr hyn a ddywedodd Dr David Bailey, cadeirydd Cymdeithas Feddygol Prydain yng Nghymru, y bore yma am y gronfa cyffuriau cancer. Mae'n ymwneud â gwleidyddion hygoelus yn syrthio i fagl.

Andrew R.T. Davies: How can you say that it is a fund for drug companies when so many constituents come to me about this issue? In this debate this afternoon, even your own backbenchers stated the problems that they face regarding access to drug funds Wales.

Andrew R.T. Davies: Sut y gallwch ddweud mai cronfa ar gyfer cwmnïau cyffuriau ydyw pan fod gymaint o etholwyr yn dod ataf am y mater hwn? Yn y ddadl hon y prynhawn yma, soniodd hyd yn oed eich Aelodau meinciau cefn eich hun am y problemau y maent yn eu hwynebu mewn perthynas â chael mynediad at gronfeydd cyffuriau Gymru.

The First Minister: It is a fact that we spend more per person on cancer drugs in Wales than is spent in England. That is a fact, even with the cancer drugs fund. The party opposite wish to perpetrate a cruel deception on the people of Wales by suggesting that cancer drugs are not available in Wales or even suggesting—*[Interruption.]*

Y Prif Weinidog: Mae'n ffaith ein bod yn gwario mwy y pen ar gyffuriau cancer yng Nghymru nag sy'n cael ei wario yn Lloegr. Mae hynny'n ffaith, hyd yn oed gyda'r gronfa cyffuriau cancer. Mae'r blaid gyferbyn am weithredu twyll creulon ar bobl Cymru drwy awgrymu nad yw cyffuriau cancer ar gael yng Nghymru neu hyd yn oed awgrymu—*[Torri ar draws.]*

The Deputy Presiding Officer: Order. We will listen to the First Minister. I will not allow barracking.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Byddwn yn gwrandao ar y Prif Weinidog. Ni fyddaf yn caniatáu heclo.

The First Minister: If you look at the organisations that are promoting the cancer drugs fund in Wales, you will see that they are funded by the pharmaceutical companies.

Y Prif Weinidog: Os edrychwch ar y sefydliadau sy'n hyrwyddo'r gronfa cyffuriau cancer yng Nghymru, fe welwch eu bod yn cael eu hariannu gan y cwmnïau fferyllol.

You need to understand that you should not be taken in and appear as if you were born yesterday.

We are proud of this programme for government. We want to make the lives of the people of Wales better. We want to ensure that people are healthier, living productive lives in a more prosperous and innovative economy and in safe, more cohesive communities. Let people judge us next May and in years to come. Let them judge us on our actions and on the fact that the one thing that people did not want last May was that party opposite anywhere close to Government. We will resist the ‘magic money tree’ policies that they produce out of a hat every week. We will stand, in 2016, before the people of Wales proud of our record.

Alun Ffred Jones: Diolch i bawb sydd wedi cyfrannu i'r ddadl. Mae wedi bod yn ddadl ddiddorol, yn gymysgedd o gyfraniadau difrifol a synhwyrddol a thipyn bach o swm a gwynt, yn enwedig tua'r diwedd—nid gan y Prif Weinidog, wrth gwrs.

Elin Jones: Yr wyt yn hael iawn.

Alun Ffred Jones: Wel, mae'r Prif Weinidog yn dod o Frynaman, felly fe gaiff ryw ychydig o faddeuant. [*Chwerthin.*]

Nid wyf am siarad ynfaith nac yn hir ynglŷn â'r hyn y mae pobl wedi'i ddweud oherwydd credaf mai dwy farn gweddol gadarn sydd wedi'u cyflwyno. Mae cred wirioneddol yr ochr hon, ac ymysg rhai o'r pleidiau eraill hefyd, Brif Weinidog, nad ydych chi wedi gosod targedau digonol. Er enghraifft, fe gyhoeddoch eich bwriad heddiw i ehangu band llydan i bob rhan o Gymru, ac, am wn i, i bob tŷ, er bod hynny, efallai, yn rhy uchelgeisiol. Gan eich bod wedi gadarnhau hynny, paham nad ydyw wedi'i gynnwys yn y rhaglen lywodraethu, a pham nad oes mwy o ffigurau a thargedau o'r fath yn y rhaglen? Dyna yw'r gŵyn.

Yr ydych yn bwriadu cyhoeddi ffigurau, a gofynnwch inni eich beirniadu ar ddiwedd y cyfnod hwn ynghylch pa mor llwyddiannus yr ydych wedi bod. Fodd bynnag, yr wyf yn

Mae angen i chi ddeall na ddylech gael eich twyllo ac ymddangos fel pe cawsoch eich geni ddoe.

Rydym yn falch o'r rhaglen llywodraethu hon. Rydym am wneud bywydau pobl Cymru yn well. Rydym am sicrhau bod pobl yn iachach, yn byw bywydau cynhyrchiol mewn economi fwy llewyrchus a blaengar ac mewn cymunedau diogel, mwy cydlynol. Gadewch i bobl ein barnu fis Mai nesaf ac yn y blynyddoedd i ddod. Gadewch iddynt ein barnu ar ein gweithredoedd ac ar y ffaith mai'r un peth nad oedd pobl am ei weld fis Mai diwethaf oedd bod y blaid gyferbyn unrhyw le'n agos at y Llywodraeth. Byddwn yn gwrthwynebu'r polisïau ‘coeden arian hudol’ y maent yn eu cynhyrchu allan o het bob wythnos. Byddwn yn sefyll, yn 2016, o flaen pobl Cymru yn falch o'n record.

Alun Ffred Jones: I thank everyone who has contributed to the debate. It has been an interesting debate, with a mixture of contributions that have ranged from the serious and sensible to a bit of bluster, especially towards the end—not from the First Minister, of course.

Elin Jones: You are very generous.

Alun Ffred Jones: Well, the First Minister comes from Brynaman, so he is forgiven to a degree. [*Laughter.*]

I am not going to speak for a long time about what people have said because I think that two quite clear views have been presented. There is a genuine belief on this side, and also among some of the other parties, Minister, that you have not set sufficient targets. For example, you have announced your intention today to expand broadband to all parts of Wales, and, as far as I know, to all homes, although that, perhaps, is overambitious. As you have confirmed that, why has it not been included in the programme for government, and why are there not more such figures and targets in it? That is the complaint.

You intend to publish figures, and you ask us to judge you at the end of this period as to how successful you have been. However, I maintain, and we on this side believe, that

parhau i ddweud, yn unol â'r gred ar yr ochr hon, y dylai fod targedau yn nifer o'r meysydd—nid pob un, wrth gwrs—fel ein bod wedyn yn gallu mesur eich llwyddiant, er bod ffigurau cymharol hefyd yn mynd i chwarae rhan bwysig wrth inni geisio mesur a phwyso pa mor llwyddiannus yr ydych chi wedi bod.

Un agwedd arall yr ydym wedi'i phwysleisio, ac sydd wedi'i chadarnhau gan bobl eraill hefyd, yw'r ffaith nad yw'r rhaglen hon, fel y saif, yn ddigonol i dacio'r sefyllfa argyfyngus sy'n wynebu'r economi. Dyna yw'r pwynt. Mae Simon Thomas wedi gwneud y pwynt pwysig nad oes unrhyw beth yng nghorff y ddogfen hon sy'n mynd i'r afael â'r chwyldro gwyrdd a'r economi werdd sy'n rhaid eu datblygu dros gyfnod hirach.

Soniodd Ken Skates am Bafaria ac am y newidiadau yno, gan sôn hefyd y bydd hwn yn gyfnod o newid a chyfnod cyffrous i Gymru, a gallem fynd i gyfeiriadau felly. Nid wyf i'n gweld y cyfeiriad hwnnw yn y ddogfen hon, fodd bynnag. Beth bynnag sydd wedi digwydd ym Mafaria, ni chredaf y bydd y fath chwyldro yn dilyn o'r ddogfen hon, hyd y gallaf weld, oni bai fod rhywbeth ynddi yr wyf wedi'i fethu.

Yr ydych yn hollol iawn, yn y blynyddoedd sydd i ddod, gallwn fesur a phwyso llwyddiant neu fethiant y Llywodraeth hon, ond ni chredaf y bydd y rhaglen hon yn rhoi'r hyder i ni eich bod wedi mynd i'r afael â hyn mewn ffordd ddychmygus er mwyn wynebu'r sefyllfa bresennol. Mae'r ffaith nad oes targedau a ffigurau yno yn tanseilio hygrededd y ddogfen ac, i ryw raddau, yn tanseilio eich hygrededd chi fel plaid sy'n llywodraethu.

O ran y gwelliannau, yn amlwg, yr ydym yn gwrthod gwelliant y Llywodraeth am ei fod yn ceisio dirymu ein cynnig. Yr ydym yn cefnogi gwelliannau 2, 3, 4 a 5, ond yn gwrthod gwelliannau 6 a 7 oherwydd nad ydynt yn fforddiadwy nac yn ystyrlon. Diolch i bawb am gyfrannu.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the motion without amendment. Does any Member object? I see that there is objection. Therefore, I defer all

there should be targets for a number of the fields—although not every one, of course—so that we can then measure your success, although comparative figures will also play an important part as we try to evaluate how successful you have been.

Another important aspect that we have emphasised, and which has been confirmed by others also, is the fact that this programme, as it stands, is not sufficient to deal with the critical situation that faces the economy. That is the point. Simon Thomas made the important point that there is nothing in the body of this document that tackles the green revolution and the green economy that we need to develop over the longer term.

Ken Skates spoke about Bavaria and the changes there, saying also that this will be a period of change and excitement for Wales, and that we could go in such directions. I do not see that direction in this document, however. Whatever is happening in Bavaria, I do not see such a revolution arising out of this document, unless there is something in it that I have missed.

You are quite right that, in the years to come, we will be able to evaluate the success or failure of this Government, but I do not think that this programme gives us the confidence that you are getting to grips with this in an imaginative way to face the current situation. The fact that targets and figures are not in it undermines the document's credibility and, to some extent, undermines your own credibility as a party in Government.

In terms of the amendments, clearly, we reject the Government amendment as it tries to undermine our motion. We support amendments 2, 3, 4 and 5, but reject amendments 6 and 7 because they are neither affordable nor meaningful. I thank everyone for their contributions.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw cytuno ar y cynnig heb ei ddiwygio. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad. Felly, gohiriaf yr holl

voting on this item until voting time, which follows. Before we proceed with the votes, are there three Members who wish for the bell to be rung? I see that there are not. Therefore, we will move to the votes.

bleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio, sy'n dilyn. Cyn inni symud ymlaen â'r pleidleisiau, a oes tri Aelod sy'n dymuno i'r gloch gael ei chanu? Gwelaf nad oes. Felly, symudwn at y pleidleisiau.

*Gohiriwyd y pleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.
Voting deferred until voting time.*

Cyfnod Pleidleisio Voting Time

*Cynnig NDM4816: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 38.
Motion NDM4816: For 16, Abstain 0, Against 38.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Whittle, Lindsay
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4816: O blaid 42, Ymatal 11, Yn erbyn 1.
Amendment 1 to NDM4816: For 42, Abstain 11, Against 1.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Keith
Davies, Paul
Drakeford, Mark
Evans, Rebecca
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Gething, Vaughan
Graham, William
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Millar, Darren
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Parrott, Eluned
Powell, William
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Watson, Joyce
Williams, Kirsty

Ymataliodd yr Aelodau canlynol:
The following Members abstained:

Davies, Jocelyn
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Gruffydd, Llyr Huws
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Whittle, Lindsay
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelod canlynol yn erbyn:
The following Member voted against:

Isherwood, Mark

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

*Gwelliant 2 i NDM4816: O blaid 38, Ymatal 0, Yn erbyn 16.
Amendment 2 to NDM4816: For 38, Abstain 0, Against 16.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Whittle, Lindsay
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Williams, Kirsty

*Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.*

*Gwelliant 3 i NDM4816: O blaid 54, Ymatal 0, Yn erbyn 0.
Amendment 3 to NDM4816: For 54, Abstain 0, Against 0.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn
Davies, Keith

Davies, Paul
 Drakeford, Mark
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Evans, Rebecca
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Gething, Vaughan
 Graham, William
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Gruffydd, Llyr Huws
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 Isherwood, Mark
 James, Julie
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Millar, Darren
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon
 Watson, Joyce
 Whittle, Lindsay
 Williams, Kirsty
 Wood, Leanne

Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.

Cafodd gwelliant 4 ei ddad-ddethol.
Amendment 4 deselected.

Cynnig NDM4816 fel y'i diwygiwyd:

Motion NDM4816 as amended:

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn nodi bod mwy o bobl yn cael diagnosis o ganser i raddau helaeth oherwydd bod y boblogaeth hŷn yn tyfu a bod ein technegau diagnosis yn llawer gwell erbyn hyn;

1. Notes that more people are being diagnosed with cancer due in large part to an increasingly elderly population and much better diagnosis;

2. Yn nodi bod angen sicrhau bod amseroedd aros i rai cleifion canser yn fyrrach, ac yn cydnabod y gwaith sy'n parhau i fynd i'r

2. Notes that some target waiting times for cancer patients need to be improved and recognises the on-going work to address this;

afael â hyn; a

and

3. Yn galw ar Lywodraeth Cymru i lunio a gweithredu Cynllun Canser Cenedlaethol.

3. Calls on the Welsh Government to draw up and implement a National Cancer Plan.

*Cynnig NDM4816 fel y'i diwygiwyd: O blaid 54, Ymatal 0, Yn erbyn 0.
Motion NDM4816 as amended: For 54, Abstain 0, Against 0.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Davies, Paul
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Gething, Vaughan
Graham, William
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike
Hutt, Jane
Isherwood, Mark
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Millar, Darren
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Parrott, Eluned
Powell, William
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Whittle, Lindsay
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

*Derbyniwyd y cynnig NDM4816 fel y'i diwygiwyd.
Motion NDM4816 as amended agreed.*

*Cynnig NDM4817: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 38.
Motion NDM4817: For 16, Abstain 0, Against 38.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Whittle, Lindsay
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y cynnig.
Motion not agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4817: O blaid 38, Ymatal 0, Yn erbyn 16.
Amendment 1 to NDM4817: For 38, Abstain 0, Against 16.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul

Drakeford, Mark
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Gruffydd, Llyr Huws
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon
 Watson, Joyce
 Whittle, Lindsay
 Wood, Leanne

Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Williams, Kirsty

Derbyniwyd y gwelliant.
Amendment agreed.

Gwelliant 2 i NDM4817: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.
Amendment 2 to NDM4817: For 27, Abstain 0, Against 27.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Burns, Angela
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Byron
 Davies, Jocelyn
 Davies, Paul
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Gruffydd, Llyr Huws
 Isherwood, Mark
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Andrews, Leighton
 Antoniwi, Mick
 Chapman, Christine
 Davies, Alun
 Davies, Keith
 Drakeford, Mark
 Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sargeant, Carl

Whittle, Lindsay
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Watson, Joyce

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

Cynnig NDM4817 fel y'i diwygiwyd:

Motion NDM4817 as amended:

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn cydnabod bod y system gynllunio yn hanfodol ar gyfer economi gref, amgylchedd deniadol a chynaliadwy a democratiaeth lwyddiannus; a

1. Recognises that the planning system is vital for a strong economy, an attractive and sustainable environment and a successful democracy; and

2. Yn nodi Datganiad Ysgrifenedig Gweinidog yr Amgylchedd a Datblygu Cynaliadwy i'r Cabinet, a anfonwyd drwy e-bost at Aelodau'r Cynulliad ar 30 Medi, yn sefydlu panel cyngori annibynnol i roi cyngor ar sut y dylid cynnal gwasanaethau cynllunio yn y dyfodol, a fydd yn llywio'r Papur Gwyn Cynllunio a'r Bil dilynol.

2. Notes the Cabinet Written Statement by the Minister for Environment and Sustainable Development, emailed to Assembly Members on 30th September, establishing an independent advisory panel to advise on how planning services should be delivered in the future, which will inform the Planning White Paper and subsequent Bill.

Cynnig NDM4817 fel y'i diwygiwyd: O blaid 49, Ymatal 0, Yn erbyn 5.

Motion NDM4817 as amended: For 49, Abstain 0, Against 5.

*Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:*

*Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:*

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Asghar, Mohammad
Burns, Angela
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Davies, Paul
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Gething, Vaughan
Graham, William
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike

Black, Peter
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Williams, Kirsty

Hutt, Jane
 Isherwood, Mark
 James, Julie
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Millar, Darren
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sandbach, Antoinette
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon
 Watson, Joyce
 Whittle, Lindsay
 Wood, Leanne

*Derbyniwyd y cynnig NDM4817 fel y'i diwygiwyd.
 Motion NDM4817 as amended agreed.*

*Cynnig NDM4818: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.
 Motion NDM4818: For 27, Abstain 0, Against 27.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Burns, Angela
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Byron
 Davies, Jocelyn
 Davies, Paul
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Gruffydd, Llyr Huws
 Isherwood, Mark
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon
 Whittle, Lindsay
 Williams, Kirsty
 Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Andrews, Leighton
 Antoniaw, Mick
 Chapman, Christine
 Davies, Alun
 Davies, Keith
 Drakeford, Mark
 Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Watson, Joyce

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

Gwrthodwyd y cynnig.

Motion not agreed.

Gwelliant 1 i NDM4818: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.

Amendment 1 to NDM4818: For 27, Abstain 0, Against 27.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Watson, Joyce

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn
Davies, Paul
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Gruffydd, Llyr Huws
Isherwood, Mark
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Whittle, Lindsay
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

Gwrthodwyd y gwelliant.

Amendment not agreed.

Gwelliant 2 i NDM4818: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.

Amendment 2 to NDM4818: For 27, Abstain 0, Against 27.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Keith
Drakeford, Mark

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn

Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Watson, Joyce

Davies, Paul
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Gruffydd, Llyr Huws
 Isherwood, Mark
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon
 Whittle, Lindsay
 Williams, Kirsty
 Wood, Leanne

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

Gwrthodwyd y gwelliant.

Amendment not agreed.

Gwelliant 3 i NDM4818: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.

Amendment 3 to NDM4818: For 27, Abstain 0, Against 27.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Andrews, Leighton
 Antoniwi, Mick
 Chapman, Christine
 Davies, Alun
 Davies, Keith
 Drakeford, Mark
 Evans, Rebecca
 Gething, Vaughan
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 Hedges, Mike
 Hutt, Jane
 James, Julie
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Lewis, Huw
 Mewies, Sandy
 Morgan, Julie
 Neagle, Lynne
 Price, Gwyn R.
 Rathbone, Jenny
 Rees, David
 Sargeant, Carl
 Skates, Kenneth
 Thomas, Gwenda
 Watson, Joyce

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
 Black, Peter
 Burns, Angela
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Byron
 Davies, Jocelyn
 Davies, Paul
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
 Finch-Saunders, Janet
 George, Russell
 Graham, William
 Gruffydd, Llyr Huws
 Isherwood, Mark
 Jenkins, Bethan
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Elin
 Jones, Ieuan Wyn
 Millar, Darren
 Parrott, Eluned
 Powell, William
 Roberts, Aled
 Sandbach, Antoinette
 Thomas, Rhodri Glyn
 Thomas, Simon
 Whittle, Lindsay
 Williams, Kirsty
 Wood, Leanne

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

Gwrthodwyd y gwelliant.

Amendment not agreed.

Gwelliant 4 i NDM4818: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.

Amendment 4 to NDM4818: For 27, Abstain 0, Against 27.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Watson, Joyce

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn
Davies, Paul
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Gruffydd, Llyr Huws
Isherwood, Mark
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Whittle, Lindsay
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

Gwrthodwyd y gwelliant.

Amendment not agreed.

Gwelliant 5 i NDM4818: O blaid 27, Ymatal 0, Yn erbyn 27.

Amendment 5 to NDM4818: For 27, Abstain 0, Against 27.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Keith
Drakeford, Mark

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Jocelyn

Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Watson, Joyce

Davies, Paul
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Gruffydd, Llyr Huws
Isherwood, Mark
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Whittle, Lindsay
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Gan fod nifer y pleidleisiau yn gyfartal, defnyddiodd y Dirprwy Lywydd ei bleidlais fwrw yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 6.20(ii)

As there was an equality of votes, the Deputy Presiding Officer used his casting vote in accordance with Standing Order No. 6.20(ii)

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

*Gwelliant 6 i NDM4818: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 38.
Amendment 6 to NDM4818: For 16, Abstain 0, Against 38.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Black, Peter
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Sandbach, Antoinette
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny

Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Whittle, Lindsay
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

*Gwelliant 7 i NDM4818: O blaid 11, Ymatal 5, Yn erbyn 38.
Amendment 7 to NDM4818: For 11, Abstain 5, Against 38.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Burns, Angela
Davies, Andrew R.T.
Davies, Byron
Davies, Paul
Finch-Saunders, Janet
George, Russell
Graham, William
Isherwood, Mark
Millar, Darren
Sandbach, Antoinette

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Antoniw, Mick
Chapman, Christine
Davies, Alun
Davies, Jocelyn
Davies, Keith
Drakeford, Mark
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord
Evans, Rebecca
Gething, Vaughan
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
Gruffydd, Llyr Huws
Hedges, Mike
Hutt, Jane
James, Julie
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Mewies, Sandy
Morgan, Julie
Neagle, Lynne
Price, Gwyn R.
Rathbone, Jenny
Rees, David
Sargeant, Carl
Skates, Kenneth
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Thomas, Simon
Watson, Joyce
Whittle, Lindsay
Wood, Leanne

Ymataliodd yr Aelodau canlynol:
The following Members abstained:

Black, Peter
Parrott, Eluned
Powell, William
Roberts, Aled
Williams, Kirsty

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

Y Dirprwy Lywydd: Dyna ddiwedd ein **The Deputy Presiding Officer:** That
trafodion am heddiw. concludes our proceedings for today.

*Daeth y cyfarfod i ben am 6.30 p.m.
The meeting ended at 6.30 p.m.*

**Aelodau a'u Pleidiau
Members and their Parties**

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
Antoniw, Mick (Llafur – Labour)
Asghar, Mohammad (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
Chapman, Christine (Llafur – Labour)
Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
Davies, Alun (Llafur – Labour)
Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Davies, Byron (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Davies, Keith (Llafur – Labour)
Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Davies, Suzy (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Drakeford, Mark (Llafur – Labour)
Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Evans, Rebecca (Llafur – Labour)
Finch-Saunders, Janet (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
George, Russell (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Gething, Vaughan (Llafur – Labour)
Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Gregory, Janice (Llafur – Labour)
Griffiths, John (Llafur – Labour)
Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
Gruffydd, Llyr Huws (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Hart, Edwina (Llafur – Labour)
Hedges, Mike (Llafur – Labour)
Hutt, Jane (Llafur – Labour)
Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
James, Julie (Llafur – Labour)
Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ann (Llafur – Labour)
Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Lewis, Huw (Llafur – Labour)
Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Julie (Llafur – Labour)
Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
Parrott, Eluned (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Powell, William (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Price, Gwyn R. (Llafur – Labour)
Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Rathbone, Jenny (Llafur – Labour)
Rees, David (Llafur – Labour)
Roberts, Aled (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Sandbach, Antoinette (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Sargeant, Carl (Llafur – Labour)

Skates, Kenneth (Llafur – Labour)
Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Thomas, Simon (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Watson, Joyce (Llafur – Labour)
Whittle, Lindsay (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)

This page is intentionally left blank